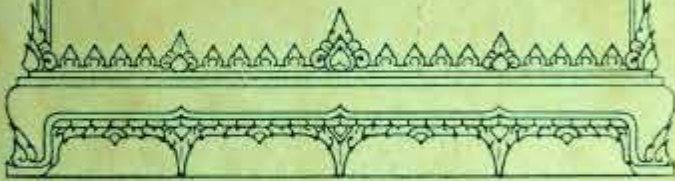

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาต่อวงศ์วาน อิศริยเสนาบดี
สภามหาบัณฑิตยสภา มโหฬารวิจิตร
ปียมหาราชานุศิษย์ ไภยาลราชกฤตยการี
โยวเนคดีปัติศาสตร์โกศล ศัมภีร์นิพนธ์
ราชบัณฑิตยสถานนิติธรรมสมรรถ
ศึกษาภิรมย์ปิยาภิ จันตีสัตยธรรมวิจิตร
วิมลรัตนปัญญาอาษาศรีย์ ยุทธชาติไตรสรณภพ
พิเศษคุณภรณ์ธรรมิกนิตยพิตร

ยวณาคดลยพล

คำให้การชาวกรุงเก่า

เรื่องนิตเรียกกันแต่ก่อนว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด”

ฉบับแปลใหม่จากฉบับหลวงที่ได้มาจากเมืองพม่า

พระยาเจริญราชชน (มั่น เถาหเสวษฐี)

พิมพ์แรกในงานศป้อม จ. จ. ผู้มวรก

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์ครั้งแรก

ที่โรงพิมพ์ไทย ฌสพานยศเส

กรุงเทพฯ ๖

คำนำ

หนังสือเรื่องนี้ หอพระสมุดวชิรญาณได้ค้นฉบับมาจากเมือง
พม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ เหตุที่จะได้หนังสือเรื่องนี้ เดิมดอก
เคอร์เฟรงเฟอเทอ บรรณารักษหออพระสมุดวชิรญาณ ได้ทราบความ
จากนายทอเซียนโก บรรณารักษหอดมุกของรัฐบาตอังกฤษที่เมือง
ร่างกุ้ง ว่ามีหนังสือพงษาวดารสยามเป็นภาษาพม่าอยู่ในหอดมุกนั้น
เรื่อง ๑ เป็นหนังสือเก่ายังไม่ได้เคยพิมพ์ ถ้ามานำหออพระสมุด
วชิรญาณจะต้องการหรือไม่ กรรมการจึงได้ให้แสดงความชอบใจไป
ยังนายทอเซียนโก แดขอให้เขาช่วยคัดหนังสือพงษาวดารฉบับนั้น
ส่งมาให้ เมื่อได้มาจึงให้มอญค้อแปลออกเป็นภาษาไทย ดำเร็จ
ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านคำแปลก็มีความปลาใจแต่แรก
ด้วยสังเกตเห็นพงษาวดารที่ได้มาจากเมืองพม่าฉบับนี้ รูปเรื่องตะม้าย
คล้ายคลึงกับหนังสือที่เราเรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” มากที่
เดียว ข้าพเจ้าจึงได้ให้ถามไปยังนายทอเซียนโกว่า เขาทราบ
หรือไม่ว่าพงษาวดารสยามฉบับนี้ รัฐบาตอังกฤษได้มาจากไหน ได้
รับตอบมาว่า หนังสือเรื่องนี้รัฐบาตอังกฤษพบในหอหลวงในพระราช
วังของพระเจ้าแผ่นดินพม่าที่เมืองมันตะเต ครองคเมืองพม่าได้เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๘ แดอธิบายต่อมาว่า หนังสือเรื่องนี้พวกขุนนางพม่า
ชี้แจงว่า พระเจ้าอังวะให้เรียบเรียงจากคำให้การของพวกไทยที่ได้ไป

เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา เมื่อใดก็ตามที่มันตั้งได้ก็ไป
 เชื้อได้เป็นแน่ว่า หนังสือเรื่องนี้เป็นต้นเดิมของหนังสือซึ่งเรียกกันว่า
 “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ฉบับที่ได้มาใหม่นี้ คือ คัดจากฉบับหลวง
 ของพม่า เสียตายจริง ๆ ที่ไม่ได้หนังสือฉบับนี้มาทันทุกเล่ม ๆ ถวาย
 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเรื่องคำให้การ
 ขุนหลวงหาวัดเป็นหนังสือเรื่อง ๓ ซึ่งมีต้นฉบับในโบราณคดีสโมสร
 แห่งรัชกาลที่ ๕ อันควรจะเล่าเรื่องราวให้ปรากฏในที่นี้ได้ •

เดิมหนังสือที่เรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” นั้นได้
 พิมพ์โรงพิมพ์หมอสัมปทเป็นครั้งแรก เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ระเบียบ
 เรื่องเรียงเป็น ๒ ตอน ตอนต้นเป็นเรื่องพงษาวดารกรุงศรีอยุธยา
 ตั้งแต่พระเจ้าหงสาวดี (บุเรงนอง) ด้ได้เมื่อในแผ่นดินสมเด็จพระ
 มหินทรราชา (ถึงแก่ความตักถ้าวชนต้นเรื่องเช่น ๆ เห็นได้ว่าเรื่อง
 ข้างต้นนั้นยังมีอยู่ก็ แต่ขาดฉบับไปเสีย ต่อมาตอนกลางเรื่อง
 พงษาวดารยังขาดเล่ม ๖ ส้มุดไทยไปอีกเล่ม ๑ มาฉบับเอาเล่ม ๗)
 จบเพียงก่อนพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งที่เดียวกอง ตอนนั้นเล่ม ๘
 ว่าด้วยทำเนียบต่าง ๆ ตั้งต้นด้วยพรรณาภูมิตำแหน่งกรุงศรีอยุธยา
 เป็นต้นว่าตาดยี่สามแฉะไรต่าง ๆ ตลอดจนราชประเพณีอีก ๔ เล่ม
 ส้มุดไทย รวมทั้ง ๒ ตอนเป็นหนังสือ ๓๐ เล่ม ส้มุดไทย (ด้วยขาด
 ฉบับเล่ม ๖ เสียเล่ม ๑) พิมพ์เล่มเดียวจบ หนังสือเรื่องคำให้การ
 ขุนหลวงหาวัดฉบับที่หมอสัมปทพิมพ์นั้น เมื่ออ่านดูด้วยความพิจารณา
 เห็นทางเนื้อเรื่องแต่ถ้อยคำวิปลาศตาดเคลื่อนมากนัก จึงเกิดเป็นปัญหา

ชั้นในโบราณคดีสโมสร ข้าพเจ้าเองเป็นผู้นำบัณฑิตหาชั้นกราบบังคมทูล
 แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ดั่งไฉนว่าหนังสือ
 เรื่องนี้ จะเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นในเมืองไทย มีใช้คำของขุนทดวง
 หาวัด (คือพระเจ้าอู่ทุมพรวราชา ที่ได้รับรัชทายาทครองกรุงศรี
 อโยธยาต่อแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์) ไปให้การแก่พม่า เหตุที่
 ทำให้ดังได้ย่น

ข้อ ๑ คือ เรื่องราวทั้งพงษาวดารแต่ทำเนียบต่างๆ ที่เล่า
 ในหนังสือคำให้การขุนทดวงหวัดฉบับที่หมอดมริพิมพ์ เมื่อมาดอบ
 ส่วนดูในชั้นนี้ รู้ได้เป็นแน่ว่า ผิดความจริงในที่สำคัญหลายแห่งมาก
 ถ้าเป็นคำให้การขุนทดวงหวัด พระองค์ย่อมทรงทราบราชการบ้าน
 เมือง จะเล่าผิดอย่างนั้นไม่ได้

ข้อ ๒ ดัชนีถามคำให้การชาวต่างประเทศถึงการบ้านเมือง
 นั้น เป็นประเพณีที่เข้ามาแต่ก่อนเหมือนกันทุกประเทศ คือถ้าได้ชน
 ต่างชาติมาไว้ในอำนาจก็ดี หรือแม้ชนชาติเดียวกันเองได้ ไปเมือง
 ต่างประเทศใดมาก็ดี ถ้าเห็นว่าใครเห็นการงานบ้านเมืองนั้นๆ ก็
 เรียกตัวมาให้ข้าราชการซึ่งเป็นเจ้านาที่หลาย ๆ คนพร้อมกันเป็นทำนอง
 กรรมการซักไซ้ไต่ถาม แลจดคำให้การไว้เป็นความรู้ในราชการ
 ในเมืองไทยเราก็เคยถามคำให้การอย่างนี้ เช่นถามแม่ทัพนายกอง
 พม่าที่เราจับตัวมาได้เป็นต้น เรื่องพงษาวดารพม่าที่ปรากฏอยู่ใน
 หนังสือพระราชพงษาวดาร โดยมากเรารู้ได้ด้วยกระบวนการถามคำให้การ
 อย่างว่านี้ ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่ากรุงธนบุรีตลอดมาจนกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพม่าได้ไทยไป พระเจ้าอังวะก็คงจะตั้งข้าราชการพม่าซึ่งรู้แบบแผน
ขนบธรรมเนียมเปนครมการถามคำให้การทำนองเดียวกัน แต่การถาม
คำให้การอย่างนี้ ผู้ถามกับผู้ตอบพูดไม่เข้าใจภาษาถิ่น ต้องใช้ตาม
แปลทั้งคำถามแต่คำตอบ แล้วแต่ถามจะแปลว่าอะไร เมื่อถามแปล
ได้ความอย่างไร ก็จดลงเป็นภาษาพม่าอย่างเราจดคำให้การพม่าลง
เป็นภาษาไทย เพราะฉะนั้นหนังสือคำให้การขุนหลวงหาวัด ถ้ามีจริง
ต้นฉบับเดิมคงเป็นภาษาพม่ามิใช่ภาษาไทยที่หมอสถมิตเอามาพิมพ์

ข้อ ๓ ต้นฉบับคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น ถ้ามี คงจะมีอยู่ใน
หอหลวงเมืองพม่า ถ้าจะมีนอกจากฉบับหอหลวง ก็คงจะมีสำเนา
อยู่ในกระทรวงเสนาบดีที่ได้นำที่ถามคำให้การ เช่นกระทรวงมหาด
ไทยหรือกระทรวงกระต๊อใหม่ของพม่า ว่าอย่างมากมายไม่เกิน ๔-๕
ฉบับ ทำไมจึงจะเข้ามาได้ถึงเมืองไทย แต่มากตายเป็นภาษาไทย
อย่างวิปลาศเตอะเตอะเช่นหมอสถมิตพิมพ์ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงสงสัยได้ว่า
หนังสือที่เรียกว่า “คำให้การขุนหลวงหาวัด” นี้ น่าจะเป็นเรื่องราวที่
ชาวกรุงเก่าผู้มาอยู่มาจนในกรุงรัตนโกสินทร์ เรียบเรียงขึ้นไว้ตามรู
ตตามเห็น ต่อมาเมื่อไม่รู้ใครแต่ง จึงไปเหมาให้เป็นคำให้การของ
ขุนหลวงหาวัดดอกกระมัง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระ
บรมราชาธิบายในเรื่องนี้ว่า หนังสือเรื่องคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น
ฉบับเดิมจะได้มาอย่างไรแต่ได้มาเมื่อไรไม่ทรงทราบ แต่ฉบับหอหลวง
ของเรามีจริง ได้เคยทอดพระเนตรเห็นมาแต่ก่อน แต่ไม่เหมือนกับ

ฉบับที่หมอดมฺมิพิพม์ แดทรงทราบว่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงเชื่อว่เป็นหนังสือหลักฐาน ในพระราชนิพนธ์หลายแห่ง
 คือในจารึกฐานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งทรงพระราชอุทิศถวายพระเจ้า
 แผ่นดินกรุงเก่าเป็นต้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงใช้พระนามพระเจ้าแผ่นดินตามที่เรียก ในหนังสือคำให้การของขุน
 หดวงหาวัดหลายพระองค์ หนังสือเรื่องนทรงพระราชดำริหว่า ฉบับ
 เดิมคงมีหลักฐานอยู่อย่างไรเป็นแน่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวจึงทรงเชื่อถือ แต่ฉบับที่หมอดมฺมิพิพม์ มีผู้ใดได้แทรก
 แฉงเพิ่มเติมจนเดอะเทอะเต็มทีเดียวแล้ว สมเด็จพระพุทธเจ้าหดวงได้
 พระราชทานพระบรมราชาธิบายเรื่องหนังสือคำให้การขุนหดวงหาวัดไว้
 ดังฉ

ครนต่อมาถึงรัชกาลปัตยุบนนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ หอพระสมุดวชิร
 ญาณได้หนังสือเรื่องคำให้การขุนหดวงหาวัดที่เป็นตัวฉบับหดวงมาเต็ม
 สมุดไทย ๑ ถายมือเขียนตัววงรู้ได้เป็นแน่ว่เขียนในรัชกาลที่ ๔ ชื่อ
 เรื่องก็ไม่ได้เรียกว่ “คำให้การขุนหดวงหาวัด” เรียกว่ “พระ
 ราชพงษาวดารแปลจากภาษารามัญ” ได้เอาหนังสือเต็มฉบับหดวง
 สอดกับฉบับที่หมอดมฺมิพิพม์ ก็ปรากฏแน่หนว่ ฉบับพิพมนนมี
 ผู้ใดได้แทรกแซงข้อความตง ตรงตามที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหดวงรับตั้ง
 แดได้หลักฐานเนื่องในประวัติของหนังสือเรื่องนที่ยังไม่รู ชนอีก ๒ ข้อ
 คือ ข้อ ๑ ได้ความรูว่ หนังสือที่เรียกว่คำให้การขุนหดวงหาวัดน
 ได้มีผู้แปลจากภาษาพม่าเป็นภาษารามัญไว้เดี่ยวชน ๑ แล้ว เห็นจะเป

พวกพระมอญที่ไปเที่ยวเมืองหงสาวดี ไปได้นับภาษารามัญมาถวาย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้อ ๒ หนังสือเรื่องนี้ พง
แปลออกเป้นภาษาไทยเมื่อในรัชกาลที่ ๕ แต่การที่แปลน่าจะไม่ได้ มีผู้
ตรวจสอบทางภาษาที่เรียบเรียงไว้ แม้ในฉบับหลวงจึงยังไม่เรียบร้อย

เมื่อได้นับเดิมภาษาพม่ามาแปลออกเป้นภาษาไทยในคราวนี้ ได้
สอบกันดูทั้ง ๓ ฉบับก็เห็นได้ว่า ฉบับภาษารามัญเกิดอนคตจาก
ฉบับภาษาพม่าบ้าง แต่ฉบับที่หมอดมธมพนน มีผู้ค้นเอาเรื่อง
ราวต่าง ๆ ซึ่งไม่มีในฉบับภาษาพม่า แต่งปดอมตงไปไว้เป้นอันมาก
ทีเดียว นับว่าเป็นตาของบรรดาผู้ศึกษาโบราณคดีที่ได้นับพม่ามา
จะได้เห็นหนังสือเรื่องนว่าที่จริงเป้นอย่างไร

หนังสือพงษาวดารตำนานแต่ทำเนียบของเก่า ที่มีผู้แต่งปดอม
แทรกแซงเสียจนเสียเรื่อง ไม่ใช่แต่คำให้การขุนหลวงหาวัดเรื่องเดียว
ยังมีเรื่องอื่นอีก บางทีเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ผู้แต่งหลอกดวงว่าเป็นหนังสือ
เก่าได้มาจากตำหรับตำราของผู้หนึ่งผู้หนึ่งซึ่งไม่มีจริง หนังสือหลอกดวง
เหล่านี้มีผู้พิมพ์ขึ้นจำหน่ายหลายเรื่อง จนถึงชำระชำระต่างกันเมื่อใน
รัชกาลที่ ๕ ถ้าใครอยากทราบเรื่อง จึงดูหนังสือราชกิจจานุเบกษา
ฉบับวันที่ ๓๓ มีนาคม ร. ศ. ๑๑๘ แต่ฉบับวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ร. ศ. ๑๒๐
ก็จะทราบความได้ โดยพิศดาร ข้าพเจ้านำเรื่องนี้มาสาธกไว้ โดย
ประสงค์จะคัดค้านบรรดาผู้ศึกษาโบราณคดีที่เสาะแสวงหาตำหรับตำรา
แต่พงษาวดารตำนานต่าง ๆ อันเป้นหนังสือเก่า ข้าพเจ้าขอคัดค้านว่า
ก่อนที่จะตงเนื้อเชอถือหนังสือเรื่องใด ควรสืบสวนที่มาแต่พิจารณา

หนังสือฉบับเดิมก่อน ลักษณะที่จะพิจารณาหนังสือเก่ามีวิธีตายอย่าง
 ถ้าต้นฉบับเป็นหนังสือเขียน จะสังเกตได้ด้วยลายมือที่เขียน ประการ ๑
 ตายมือครั้งรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ผิดกับครั้งรัชกาลที่ ๓ ตายมือครั้งรัชกาล
 ที่ ๓ ผิดกับรัชกาลที่ ๔ ตายมือรัชกาลที่ ๔ ยังผิดกับในรัชกาลที่ ๕
 ผู้ที่เคยสังเกตอาจจะรู้ได้ว่าเป็นหนังสือเขียนในรัชกาลใหม่ อีกอย่าง ๑
 อาจจะสังเกตอายุเรื่องได้ด้วยจำนวนที่แต่ง จำนวนที่แต่งหนังสือย่อม
 ผิดกันตามสมัยเป็นชั้น ๆ ลงมา จำนวนหนังสือครั้งนครสุโขทัยเป็น
 ราชธานี เช่นศิลาจารึกแดงหนังสือไตรภูมิพระร่วง วิชิตินความ
 แดงไซ้พิท ผิดกับหนังสือที่แต่งครั้งกรุงเก่า หนังสือที่แต่งครั้ง
 กรุงเก่า ผิดกับหนังสือที่แต่งครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๑
 ที่ ๒ ที่ ๓ หนังสือที่แต่งครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ใน ๓ รัชกาลนั้น จำนวน
 ยังผิดกับที่แต่งในรัชกาลที่ ๔ หนังสือที่แต่งในรัชกาลที่ ๔ ยังผิด
 กับในรัชกาลที่ ๕ ถ้าเป็นหนังสือแทรกแซงแปลงปลอมของเก่า จะจับ
 ได้ด้วยจำนวนไม่เสมอกัน อีกประการ ๑ ยังสังเกตอายุหนังสือได้
 ด้วยถ้อยคำที่ใช้ ในหนังสือนั้น เพราะถ้อยคำเป็นของมีเปลี่ยนแปลง
 แดงเปลี่ยนแปลงมาเสมอ ๆ ยกตัวอย่างดังคำว่า ประปาหรือไปรดน้ำ
 โทรตเตช เหล่าน พบที่ใดต่อกร ได้ว่าเขียนลงไม่ก่อนรัชกาลที่ ๕
 ด้วยคำเหล่านี้เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ผู้ศึกษาโบราณคดีต้องรู้จักสอบ
 ส่วนจึงจะไม่ถูกหลอกดวงให้หลงไปในทางที่ผิด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระ
 บรมราโชวาทไว้ว่า ถ้าใครมีความอุสาหะจะแต่งหนังสือเรื่องอะไรขึ้น

ควรจะบอกไว้ว่าตัวเป็นผู้แต่ง ถ้าไม่อยากจะบอกชื่อตัว ก็ควรจะ
 บอกเสียตรง ๆ ว่า เป็นหนังสือแต่งใหม่ หรือหากว่าถ้าผู้ใดเห็นหนังสือ
 เก่าเรื่องใดวิปลาศคัดลอกผิดเพี้ยน พบหลักฐานสอบได้ความเป็น
 อย่างอื่นก็ดี หรือแม้แต่จะคิดเห็นว่า ความจริงจะเป็นอย่างอื่นก็ดี
 ถ้าจะแก้ไข ก็ควรบอกไว้เสียว่าตัวคิดเห็นอย่างนั้น แก้ไข
 ด้วยเหตุอย่างนั้น ถึงความคิดของคนจะพลาดพลั้งไปบ้าง ก็ไม่
 มีความเสียหาย ใครเลยจะไม่รู้จักพลาดพลั้ง ที่จริงผู้ที่มีความ
 อุดาหะแต่งหนังสือขึ้นใหม่ หรือสอบสวนตรวจตราหนังสือเก่า ถ้า
 ทำโดยสุจริต แม้ที่สุดจะพลาดไปบ้าง ก็ยังควรจะได้รับความ
 สรรเสริญด้วยเป็นผู้มีความอุดาหะ หากควรจะเอาความอุดาหะไปใช้
 ในทางทุจริต เช่นไปคิดแทรกแซงแปลงปลอมหนังสือเก่าไม่ พระองค์
 ทรงพระปรารภในเรื่องนี้ จึงโปรดให้เป็นหน้าที่อย่าง ๓ ของโบราณ
 คดีดีโมสร ที่จะช่วยกันเดออกหาบรรดาหนังสืออันเกี่ยวเนื่องในโบราณ
 คดีดีเป็นฉบับดีมาตรวจสอบเสียก่อน แล้วจึงดงพิมพ์ ให้แพร่หลาย
 ได้พระราชทานพระราชบัญญัติกรมวังกราบแก้วไว้สำหรับ โบราณคดีดีโมสร
 องค์ ๓ บรรดาหนังสือ โบราณคดีดีพิมพ์ ด้วยความรู้เห็นของ โบราณ
 คดีดีโมสร จึงได้ใช้รับพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นสำคัญเครื่องหมาย
 ดังจะเห็นได้ในสมุดดัดมัน

ก่อนไปจะอธิบายเฉพาะหนังสือฉบับเมืองพม่าที่ได้ แปลดงพิมพ์ ใน
 เต็มนี้ เมื่อได้ตรวจสอบทราบประวัติดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ควร
 ดงเห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้เป็นหนังสือซึ่งพระเจ้าองวะ ที่ทรงพระ

นามในทางราชการของพม่าว่า พระเจ้าศิริปวงสรธรรมหาราชชาตินิทา
 ธิบัติ ที่ไทยเราเรียกว่าพระเจ้ามังระ ผู้ที่ให้กรุงศรีอยุธยาได้ เมื่อ
 ปีกุญ พ.ศ. ๒๓๓๐ มีรับสั่งให้เรียบเรียงตามคำให้การของไทยที่ได้ ไปใน
 คราวนั้น รวมทั้งพระเจ้าอุทุมพรที่เรียกว่า ขุนหลวงหวาดด้วย ไม่ใช่
 คำให้การขุนหลวงหวาดแต่พระองค์เดียว ที่มีความข้อนี้ได้ ด้วยตั้ง
 เกิดเรื่องราวที่เก่า บางแห่งเก่าแต่เขียดฉนวนถึ บางแห่งก็เก่าแต่ย่อ ๆ
 แต่ที่สุดบางเรื่องเก่าซักจนเป็น ๒ ส่วนจนกมึ จึงเห็นได้ว่าเป็นคำให้การ
 หลายนคนด้วยกัน เมื่อจดคำให้การไปแล้ว พม่าเอาไปเรียบเรียง
 เข้าเรื่อง ข้างต้นว่าด้วยพงษาวดารไทยเริ่มต้นตั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จ
 มาประดิษฐานพระพุทธฉายไว้ที่เขาบ่อแก้ว ถ้าฉบับเรื่องต่อมาจนเสีย
 กรุงศรีอยุธยาแก่พม่า คอพงษาวดารมาว่าด้วยทำเนียบแดงประเพณี
 ต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยา คอนั้นดูพม่าอยู่ข้างจะถามตเขียดดอ
 มาก เห็นจะตั้งใจเอาความรู้ภูมิประเทศแดนชนบธรรมเนียมของไทย
 ให้ได้ ให้หมด แต่ฉบับพม่าที่ได้นี้ วิธีเรียบเรียงเรื่องคอนทำเนียบ
 คูไชวเขวสัดดับดับส่นอยู่ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า หนังสือเรื่องนั้นคณฉบับ
 เดิมในหอหลวงเมืองอังวะเห็นจะจวนหรือเขียนลงใบลานเรียงลำดับไว้
 คอนทำเนียบนั้นใบลานจะเกิดพดัดลำดับกันในคราวใดคราวหนึ่ง ผู้ที่
 เอาเรียบเรียงกดทับเข้าลำดับใหม่ ไม่ได้เอาใจใส่สอดส่องเรื่องตาม
 สัมควร หรือเป็นผู้หย่อนความรู้อยู่อย่างไร เรียงเอาเข้าลำดับคดาค
 เกิดของเดิมไปหลายแห่ง แต่เมื่อมาแปลออกเป็นภาษาไทยพอจับ

เค้าได้ว่า ต้นเดิมเขาจะเรียงอย่างไร ข้าพเจ้าจึงให้เรียงลำดับ
ในคอนทำเนียบเสียใหม่ให้เรียบร้อย

เพราะเหตุ^๕เนอเรื่องคอนพงษาวดาร เข้าใจว่าคงจะเป็นคำให้การ
ตามที่พวกไทยจำได้คนละเล็กน้อย ช่วยกันปะติดปะต่อไม่ได้มี
หนังสือพงษาวดารไทยคิดไปด้วย อีกประการ ๓ จะเป็นด้วยพวก
ไทยที่ถูกพม่าถาม ประสงค์จะรักษาเกียรติยศมิให้พม่าซ้ำ^๖ครเหตุการณ์
อันใด ซึ่งจะ^๗เป็นเหตุให้หมิ่นประมาทชาติไทย ไม่ได้ตั้งใจจะแต่ง
เรื่องราวในพระราชพงษาวดาร แม้ที่จำได้ ให้แก่พม่าทุกอย่างไป
เรื่องพงษาวดารตามคำให้การ^๘นั้นจึงเกิดอนคต^๙ตนัก ส่วนทำเนียบต่าง ๆ
นั้น พม่าเห็นจะถามรายตัวไทยตามแต่ใครจะรู้^{๑๐}การอย่างไรมาก เช่น
พระนามแต่จำนวนราชตระกูล^{๑๑}ที่ถามเจ้านาย แบบแผนราชการในแพท^{๑๒}
ใดก็ตามข้าราชการในกรม^{๑๓}นั้น ๆ ซึ่งได้^{๑๔}ตัวไป มี^{๑๕}ชนผู้^{๑๖}ที่^{๑๗}รอบ^{๑๘}รู^{๑๙}บอก^{๒๐}ได้
มากบ้าง ที่^{๒๑}เป็น^{๒๒}แต่^{๒๓}ผู้^{๒๔}น้อย^{๒๕}บอก^{๒๖}ได้^{๒๗}แค^{๒๘}ย^{๒๙}่อ^{๓๐} ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ตาม^{๓๑}รู้^{๓๒}ตาม^{๓๓}เห็น^{๓๔}
บ้าง ทำ^{๓๕}เนียบ^{๓๖}ต่าง^{๓๗} ๆ จึง^{๓๘}ไม่^{๓๙}ถ^{๔๐}ว^{๔๑}น^{๔๒}ถ^{๔๓}เ^{๔๔}ม^{๔๕}อ^{๔๖}ก^{๔๗}ัน^{๔๘}ท^{๔๙}ุก^{๕๐}อ^{๕๑}ย^{๕๒}่าง ถึง^{๕๓}กระ^{๕๔}ห^{๕๕}น^{๕๖}ค^{๕๗}อน^{๕๘}
ทำ^{๕๙}เนียบ^{๖๐}น^{๖๑}ี้^{๖๒}ช^{๖๓}อ^{๖๔}ค^{๖๕}ว^{๖๖}า^{๖๗}ม^{๖๘}ต่าง^{๖๙} ๆ ซึ่ง^{๗๐}ยัง^{๗๑}มิ^{๗๒}ได้^{๗๓}ป^{๗๔}ร^{๗๕}าก^{๗๖}ฎ^{๗๗}แก่^{๗๘}ช^{๗๙}า^{๘๐}ว^{๘๑}เร^{๘๒}า^{๘๓}ช^{๘๔}น^{๘๕}ห^{๘๖}ง^{๘๗}ห^{๘๘}ด^{๘๙}ย^{๙๐}
อ^{๙๑}ย^{๙๒}่าง จะ^{๙๓}เป็น^{๙๔}ค^{๙๕}ร^{๙๖}อง^{๙๗}ป^{๙๘}ระ^{๙๙}ก^{๑๐๐}อบ^{๑๐๑}ก^{๑๐๒}าร^{๑๐๓}ค^{๑๐๔}ึก^{๑๐๕}ษ^{๑๐๖}า^{๑๐๗}โ^{๑๐๘}บ^{๑๐๙}ร^{๑๑๐}า^{๑๑๑}ค^{๑๑๒}ด^{๑๑๓}ด^{๑๑๔}ม^{๑๑๕}ย^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}ร^{๑๑๘}ง^{๑๑๙}ก^{๑๒๐}่า^{๑๒๑}ค^{๑๒๒}อน^{๑๒๓}ป^{๑๒๔}ด^{๑๒๕}ย^{๑๒๖}
ได้^{๑๒๗}ดี^{๑๒๘}ม^{๑๒๙}าก นำ^{๑๓๐}เส^{๑๓๑}ย^{๑๓๒}ด^{๑๓๓}าย^{๑๓๔}ค^{๑๓๕}่^{๑๓๖}ท^{๑๓๗}ห^{๑๓๘}ง^{๑๓๙}ส^{๑๔๐}ือ^{๑๔๑}ร^{๑๔๒}เ^{๑๔๓}อ^{๑๔๔}ง^{๑๔๕}น^{๑๔๖}เ^{๑๔๗}ป^{๑๔๘}น^{๑๔๙}า^{๑๕๐}ษ^{๑๕๑}า^{๑๕๒}พ^{๑๕๓}ม่า เม^{๑๕๔}ือ^{๑๕๕}เ^{๑๕๖}า^{๑๕๗}มา^{๑๕๘}แ^{๑๕๙}ป^{๑๖๐}ด
เ^{๑๖๑}ป^{๑๖๒}น^{๑๖๓}า^{๑๖๔}ษ^{๑๖๕}า^{๑๖๖}ไ^{๑๖๗}ท^{๑๖๘}ย ก^{๑๖๙}ระ^{๑๗๐}บ^{๑๗๑}ว^{๑๗๒}น^{๑๗๓}เ^{๑๗๔}น^{๑๗๕}เ^{๑๗๖}อ^{๑๗๗}ร^{๑๗๘}เ^{๑๗๙}อ^{๑๘๐}บ^{๑๘๑}ส^{๑๘๒}ว^{๑๘๓}น^{๑๘๔}ต^{๑๘๕}ัง^{๑๘๖}เก^{๑๘๗}ด^{๑๘๘}ุ^{๑๘๙}เ^{๑๙๐}า^{๑๙๑}ค^{๑๙๒}ว^{๑๙๓}า^{๑๙๔}ม^{๑๙๕}ได้ มา
ด^{๑๙๖}ำ^{๑๙๗}บ^{๑๙๘}าก^{๑๙๙}อ^{๒๐๐}ย^{๒๐๑}ด^{๒๐๒}ว^{๒๐๓}ย^{๒๐๔}ร^{๒๐๕}เ^{๒๐๖}อ^{๒๐๗}ก^{๒๐๘}ช^{๒๐๙}ือ เ^{๒๑๐}พ^{๒๑๑}ระ^{๒๑๒}พ^{๒๑๓}ม่า^{๒๑๔}เ^{๒๑๕}า^{๒๑๖}ช^{๒๑๗}อ^{๒๑๘}ไ^{๒๑๙}ท^{๒๒๐}ย^{๒๒๑}ไป^{๒๒๒}เ^{๒๒๓}อ^{๒๒๔}ย^{๒๒๕}น^{๒๒๖}ตาม^{๒๒๗}เส^{๒๒๘}ย^{๒๒๙}
พ^{๒๓๐}ม่า จะ^{๒๓๑}แ^{๒๓๒}ป^{๒๓๓}ด^{๒๓๔}ก^{๒๓๕}ด^{๒๓๖}บ^{๒๓๗}อ^{๒๓๘}ก^{๒๓๙}เ^{๒๔๐}ป^{๒๔๑}น^{๒๔๒}า^{๒๔๓}ษ^{๒๔๔}า^{๒๔๕}ไ^{๒๔๖}ท^{๒๔๗}ย^{๒๔๘}ให้^{๒๔๙}ถู^{๒๕๐}ก^{๒๕๑}ค^{๒๕๒}อ^{๒๕๓}ง^{๒๕๔}ย^{๒๕๕}าก^{๒๕๖}ไม^{๒๕๗}น^{๒๕๘}อ^{๒๕๙}ย^{๒๖๐}ที่^{๒๖๑}เด^{๒๖๒}ย^{๒๖๓}ว ฉ^{๒๖๔}บ^{๒๖๕}
ที่^{๒๖๖}ม^{๒๖๗}อง^{๒๖๘}ค^{๒๖๙}อ^{๒๗๐}แ^{๒๗๑}ป^{๒๗๒}ด^{๒๗๓}มา ค^{๒๗๔}อน^{๒๗๕}พ^{๒๗๖}ง^{๒๗๗}ษ^{๒๗๘}า^{๒๗๙}ว^{๒๘๐}ด^{๒๘๑}าร^{๒๘๒}ไ^{๒๘๓}ว^{๒๘๔}ห^{๒๘๕}า^{๒๘๖}ร^{๒๘๗}ไ^{๒๘๘}ท^{๒๘๙}ย^{๒๙๐}ย^{๒๙๑}ัง^{๒๙๒}ไม^{๒๙๓}ส^{๒๙๔}ัน^{๒๙๕}ห^{๒๙๖}ด^{๒๙๗} ข^{๒๙๘}ำ^{๒๙๙}พ^{๓๐๐}เจ^{๓๐๑}้า^{๓๐๒}จ^{๓๐๓}ึง

ให้นายพันตรีหัตถวงโยธาทรรณินเทศ (แจ่ม) คน ๓ นายแต่ง (เปรียญ) คน ๓ ช่วยกันตรวจแก้ถ้อยคำให้ชัดเจน แต่ในตอนที่เขียนอันถ้วนแล้วแต่ด้วยเรื่องข้อเดียว ผู้แปลจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ ดั้งภาษาพม่าแดงภาษาไทย ข้าพเจ้าเที่ยวสืบหาผู้แปล ได้หัตถวงประพันธ์พัฒนาการ (ศร) เห็นพอจะทำได้ จึงให้หัตถวงประพันธ์พัฒนาการแปลตอนทำเขียนขึ้นใหม่อีกครั้ง ๑ สอดกับฉบับที่มองต่อแปล พระยาโบราณราชธานินทร์กับข้าพเจ้าช่วยกันตรวจด้วยอักษร ๓ ถึงกระนั้นข้อต่าง ๆ ตามที่พม่าจดไว้ ยังรู้ไม่ได้ว่าที่จริงจะเป็นอย่างไรในภาษาไทยก็ยังมีอยู่มาก บรรดาข้อที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าให้คงไว้ตามอย่างพม่าจด ข้อใดที่แปลออกหรือที่คาดว่าในภาษาไทยเป็นอย่างไร ก็แปลแต่ให้จดกำกับลงไว้ ไม่แก้ของเดิม ไว้ให้ผู้ศึกษาโบราณคดีมีโอกาสดูส่วนด้วยกันทั่วไป

แต่พระนามพระเจ้าแผ่นดินกรุงเก่า ตามที่ปรากฏในหนังสือพงษาวดารฉบับที่ได้มาแต่เมืองพม่านี้ น่าจะเป็นพระนามที่สัมพันธ์เรียกในราชการเมื่อตั้งรัชกาลแล้ว ดังข้าพเจ้ากล่าวไว้ในคำอธิบายพระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาตอนแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ นั้นมีย่าง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงอนุมัติตาม ได้ทรงแก้พระนามพระเจ้าแผ่นดินในชั้นหลัง ซึ่งหนังสือพระราชพงษาวดารยังเรียกพระนามอยู่ตามปากตลาด ไปตามหลักฐานที่ได้ในหนังสือเรื่องนิตายพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แก่เป็นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สมเด็จพระเพทราชา แก่เป็น สมเด็จพระราชา

ธิเบศร์ ส้มเด็จพระเจ้าเดื่อ แก่เป็น ส้มเด็จพระสุริเยนทราธิบดี
 ส้มเด็จพระเจ้าท้ายสระ แก่เป็น ส้มเด็จพระภูมินทรราชินดี ส้มเด็จพระ
 พระเจ้าบรมโกษฐ์ แก่เป็น ส้มเด็จพระมหาบรมราชา แต่เมื่อได้
 ฌบับพม่ามาแปลใหม่ครั้งน ปรากฏพระนามคตากับพระราชินิพนธ์
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงแก้ไข ๒ แห่ง คือ ส้มเด็จพระ
 พระเจ้าบรมโกษฐ์ตามฌบับพม่าเรียก พระมหาธรรมราชา ส่วน
 ส้มเด็จพระมหาธรรมราชาที่เป็นพระชนกาทราชของส้มเด็จพระนเรศวร
 ตามฌบับพม่าเรียก พระธรรมราชา นิดกนอยู่ตงน
 หนึ่งชื่อเรื่องน เมื่อได้ฌบับเดิมมาสอบส่วนถึงที่สุดแล้ว ได้
 ความเปนแน่ว่า เปนพงษาวดารตอน ๑ เปนทำเนียบตอน ๑ มิใช่มี
 แต่พงษาวดารอย่างเดียว จะเรียกว่าหนึ่งชื่อพงษาวดารอย่างฌบับหลวง
 ในรัชกาลที่ ๔ ก็ไม่ตรง ครนจะเรียกว่าคำให้การขุนหลวงหาวัดอย่าง
 ที่เข้าใจกันมาแต่ก่อน ก็ไม่ตรงอีก ด้วยรู้แน่ว่าเป็นคำให้การของ
 คนหลายคน มิใช่แต่ขุนหลวงหาวัดพระองค์เดียว กรรมการหอพระ
 ส้มุดจึงได้ตกลงให้เรียกชื่อหนึ่งชื่อเรื่องนว่า “คำให้การชาวกรุงเก่า”
 ส่วนการพิมพ์น เมื่อกรรมการกำลังปรารภที่จะพิมพ์หนึ่งชื่อเรื่องน
 ให้แพร่หลาย พอพระยาเจริญราชชน (มัน) มาแจ้งความแก่กรรมการ
 ว่า มีประสงค์จะพิมพ์หนึ่งชื่อแจกในงานศุขิม ๑. ๑. ภรรยาพระ
 เจริญราชชน (เท่ง) ผู้มารดา ขอให้กรรมการช่วยเดือกหาเรื่องหนึ่งชื่อ
 ให้ แดพระยาเจริญราชชนอยากจะได้เรื่องซึ่งเนื่องด้วยพงษาวดาร
 กรรมการจึงเห็นว่าสมควรจะให้พระยาเจริญราชชนพิมพ์หนึ่งชื่อคำให้

การชาวกรุงเก่า^๕ เป็นของแจกตามปรารถนา ด้วยเชื่อแน่ว่าเป็นหนึ่งใน
 อันประกอบด้วยสารประโยชน์ แต่จะเป็นที่พอใจของบรรดาผู้ที่จะได้
 ไปอ่านทั่วกัน แท้จริงตั้งแต่ ๒ ปีล่วงมาแล้ว ได้มีผู้นิยมใน
 การพิมพ์หนังสือแจกเป็นของชำด้วยในงานต่าง ๆ ขึ้นมากกว่าแต่ก่อน
 วิชพิมพ์หนังสือแจกอย่างนี้ เป็นที่พอใจกันทั่วไปทั้งผู้แจกและผู้ได้รับ
 แต่เป็นความยินดีของกรรมการหอพระสมุดด้วยเป็นอันมาก เพราะ
 หนังสือเก่าซึ่งเป็นหนังสือหายากอยากจะมีขึ้นไว้ให้แพร่หลาย เพื่อ
 รักษาเรื่องไว้ไม่ให้ดับสูญมียุเป็นอันมาก หนังสือเหล่านี้โดยมาก
 ยากที่จะพิมพ์เป็นการจำหน่ายขายซื้อ เพราะยังไม่มีมีความหวังใจได้ใน
 เวลานี้ว่าจะมีผู้ซ้อจนคุ้มทุน ทุนของหอพระสมุดเองก็ไม่มีมากมาย
 เหลือเพื่อ ต้องใช้สำรองโดยเข้มัดเข้มอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ กรรมการ
 หอพระสมุดรู้สึกว่ บรรดาผู้ที่มารับพิมพ์หนังสือให้แพร่หลาย เป็น
 ผู้ที่ได้ทำคุณหลายประการ คือทำให้เจริญความรุ่งเรืองชนประการ ๑
 ช่วยรักษาหนังสือเก่าของบ้านเมืองมิให้เป็นอันตรายหายสูญประการ ๑
 แต่เป็นผู้มีคุณแก่หอพระสมุด ที่ได้ช่วยรับชำระให้สำเร็จการในหน้าที่
 ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
 ได้ทรงตั้งหอพระสมุดวชิรญาณขึ้นเป็นหอสมุดสำหรับพระนคร เพื่อ
 ประโยชน์อันนี้ แต่สมเด็จพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกดเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เสด็จดำรงพระเกียรติยศเป็นเสนาบดีแรกของ
 หอสมุดสำหรับพระนคร ได้ทรงเป็นพระราชธุระในการที่จะพิมพ์หนังสือ
 เก่าเป็นเดิมมา ด้วยเหตุเหล่านี้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณจึงเต็มใจ

(๓๔)

ที่จะช่วยเป็นธุระให้ตั้งมประสงค์ของบรรดาผู้ที่จับพิมพ์หนังสือเล่มออกมา
การที่พระยาเจริญราชชนรับพิมพ์หนังสือเรื่องนี้เป็นของแจกในงาน
ศพของท่านอันมีผู้มาศานับว่ามาเพื่องการกุศลทักษิณานุประทาน
อันเกิดแต่ความกตัญญูแก่เวทิตากรรมเป็นเหตุสมควรที่ท่าน
ทั้งหลาย บรรดาที่ได้อ่านหนังสือเรื่องนี้จะอนุโมทนาในการกุศลนั้น
ทั่วกัน.

อุภัยงพฟภพ.

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๔๕๗

สารบาญ

ภาคที่ ๑ ว่าด้วยพงษาวดาร

เรื่องพงษาวดารก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา	หน้า	๓
เรื่องพงษาวดารกรุงศรีอยุธยา	„	๔๕

ภาคที่ ๒ ว่าด้วยตำนานแต่ทำเนียบ ต่าง ๆ

ลำดับกระษัตริย์	หน้า	๓๖๖
ตำนานของพระมหากษัตริย์แต่โบราณ	„	๓๖๘
จดหมายเหตุรบพม่า	„	๓๗๓
ชื่อเมือง	„	๓๘๒
มหาเจดีย์สถาน	„	๓๘๐
เรื่องพระพุทธรูปบาทแดพระพุทธรูป	„	๓๘๒
แผนที่กรุงศรีอยุธยา	„	๓๘๖
ชื่อพระอารามหลวง	„	๒๐๐
พระราชวังหลวง	„	๒๐๒

ปราสาทราชมนเฑียร	๒๐๓
พระราชวังบวร	๒๐๕
บาญช้พระนามเจ้านาย	๒๐๖
ชื่อขุนนางวังหลวง	๒๑๗
เครื่องยศขุนนาง	๒๒๖
รวางข้างคั่นชื่อข้างพระที่นั่งทรง เป็นพระคชาธาร	๒๒๗
ชื่อข้างพดयरวางใหญ่ซ้ายขวา	๒๒๗
ชื่อข้างฟงพระที่นั่งรวางใหญ่	๒๓๓
ชื่อรวางม้าคั่น	
ม้าพระที่นั่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา สำหรับทรงตามนามวัน ๗ วัน	๒๓๖
รถพระที่นั่ง	๒๓๘
ชื่อเรือพระที่นั่ง	๒๔๐
ชื่อเรือขบวน	๒๔๐
สมณศักดิ์	๒๔๒
ชื่อขุนใหญ่	๒๔๓

ราชประเพณีกรุงศรีอยุธยา

พระราชพิธีราชาภิเศก	๒๔๔
พระราชพิธี ๓๒ ราช้ตามพระตำรา	๒๔๗

ประเพณีเตี้ยออกแขกเมือง	” ๒๕๒
ประเพณีกระบวนแห่เตี้ยประพาศ	” ๒๕๔
ประเพณีตั้งการพระบรมศพ	” ๒๕๕
ประเพณีต้มโภชพระราชกุมาร	” ๒๕๖
ว่าด้วยเกียรติยศกรมพระราชวังบวร	” ๒๕๗
ด้วยแต่อากร	” ๒๕๘
ในเขตเมืองดพบุรี	” ๒๕๘
ภาษีอากร	” ๒๖๓
รายจ่ายพระราชทรัพย์	” ๒๖๒
คารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน	” ๒๖๕

คำให้การ ชาว กรุงเก่า

ว่า ด้วย เรื่อง ราช พงษาวดาร

ปาง เมื่อ ส้มเต๋จ พระบรมโลกนาถ ศาสตร์ดาจารย์ ได้ ครัด แก่ พระ
ปรมาภิเชก ส้มโพธิญาณ เปน องค์ พระ อรหันต์ ส้มมา ส้มพุทธเจ้า แล้ว
ได้ เต๋จ จาริกโปรด เวนัย สัตว์ ให้ บรรลุ มรรค ผล มาโดย ลำดับ จน ถึง
ได้ เต๋จ มาทรง รับ พระ เขตวัน มหาวิหาร ซึ่ง อนาคตินทิก เศรษฐี สร้าง
ถวายใกล้ กรุง ดาวัดถ์ มหา นคร ขณะ เมื่อ ทรง จำพรรษา อยู่ใน มหา
วิหาร นั้น วัน หนึ่ง พระองค์ เต๋จ เข้า สู่ มหา กรุณา ดมา บัดี้ ทรง เต๋ออก
เต๋ง แด่ ดู เวนัย เผ่าพันธ์ อันควร จะได้ มรรค ผล ธรรม วิเศษ มี สวรรณะ แด่ คัด
เป็น ต้น ทรง เห็น บรรพต น้อย แห่ง หนึ่ง เรียกว่า เขา ปถวี อยู่ใน แคว้น
แคว้น แดนโย นก ประเทศ ปราบภูใน ช่าย คือ พระญาณ ทรง ทราบ ว่า
ภูมิ ดำเนา แห่ง เขา น้อย นั้น ใน อนาคตกาล เบื้อง หน้า ต่อไป จะเป็น ที่
ก่อ สร้าง บุญ กุศล ของ หมู่ มหาชน อัน มาแต่ ทิศา นุทิศ หา ที่ ดี้น สดุด
มิได้ จะเป็น ประโยชน์ แก่ เทพยดา มนุษย์ ทั่วไป พระ องค์ ทรง พิจารณา
เห็น เหตุ ดัง นั้น แล้ว จึง เต๋จ ด้วย พุทธ ปาฏิหาริย์ โดย ทาง นภา กาศ พอ
จวน จะ ถึง เขา ปถวี มหา เมฆ ก็ บรรดานให้ ฝน ห่าใหญ่ ตก ลง มา พระ
องค์ จึง เต๋จ ประทับ ยืน พัก พระ อริยาบถ อยู่ ที่ เงาม ฝา เเชิง เขา นั้น ด้วย
เดช พระ พุทธา นภาพ เม็ด ฝน สัก หยาด หนึ่ง จะ ตก ต้อง พระ บวรกาย ของ
พระ องค์ หา มิได้ ท่อ ชาร หน้า ฝน นั้น ไหล ดัน ไป ยัง เเชิง เขา ข้าง หนึ่ง ทัง ดัน
เป็น มหัทจักรัย ใน ขณะ นั้น พระ องค์ จึง ทรง เปดัง พระ รัศมี หก ประการ

ทรง อธิษฐาน ให้ ฉายา พระ พุทธ รูป ของ พระ องค์ ไป ประดิษฐาน คืด อยู่ กับ
 เฝิง ฉาน นั้น เพื่อให้ เทพยดา มนุษย์ ทั้ง ปวง มา พบ เห็น เป็น ที่ บังเกิด ศรัทธา
 เต็มใจ ได้ นมัสการ ทำ ถักการ บูชา อย่าให้ รู้ ลับ เตือน ทำ ดาย หาย สูญ
 จง ดำรง อยู่ โดย จีรวุติ กาล ให้ ผู้ มา นมัสการ ได้ เห็น พระ ฉาย ของ พระ
 องค์ เด่มออกไป ครั้น ภาย หลัง ต่อ มา คำบด นั้น จึง ได้ เรียก กัน ว่า พระ
 พุทธ ฉาย แด พระ ฉาย ดีบ ๆ มา จน ถึง ใน บัศยุบั้น ทุก วัน นี้

ใน ตำรับ นั้น พระ องค์ จึง เด็ดใจ ไป ยัง เขา สุวรรณ บรพต ทรง
 ประทับ ยืน อยู่ ณ แผ่น คีตา บน ยอด เขา นั้น ใน ขณะ นั้น มี นาย เนด้าท
 พราน เนื้อ คน หนึ่ง ชื่อ ว่า สัจจ พันธุ์ เทียว พเนจร ดำ เนื้อ ใน บ่า เป็น อาหาร
 มา ได้ เห็น ส้ม เต็ม พระ พุทธ องค์ ผู้ เบื้อง พระ ฉัพ พรพรรณ รัง ตั้ง งาม โอภาส
 ประกอบ ด้วย พระ ทวัตตังษ มหา บุรุษ ดัชนี ใหญ่ ๓๒ ประการ แด พระ
 อตีตยา นุพยัญชนะ พระ ดัชนี น้อย ๆ มี ๘๐ ประการ งาม พิจิตร น่า
 พิศวง หา ที่ จะ อุประมา มิ ได้ นาย พราน ก็ บังเกิด ความ ศรัทธา เต็มใจ
 เป็น อัน มาก จึง น้อม กาย ลง ถวาย อภิวัต แต่ กระทำ ถักการ บูชา
 ด้วย ดอก บุป ผชาติ ใน บ่า แล้ว กราบ ทูล อาราธนา ขอให้ พระ พุทธ องค์
 ทรง พระ กรุณา เหยียบ รอย พระ พุทธบาท ไว้ ณ แผ่น คีตา เห็น ยอด เขา
 สุวรรณ บรพต นั้น เพื่อ เป็น ที่ ให้อุ ที่ ถักการ บูชา ของ เทพยดา มนุษย์
 ดีบไป ใน ภาย หน้า ดั้น กาด ช้า นาน ส้ม เต็ม พระ ผู้ มี พระ ภาคย์ ก็ ทรง พระ
 มหา กรุณา โปรด ประทาน เทศนา พระ ไตรย สุรณคม แด คีต ห้า ทรง ทรมาน
 นาย พราน ให้ ตั้ง อยู่ ใน พระ ไตรย สุรณคม แด คีต ห้า ได้ แล้ว จึง ทรง
 เหยียบ รอย พระ พุทธ บาท เบื้อง ขวา ให้ ประดิษฐาน อยู่ เห็น อ แผ่น

ที่ตานั้น ชัน พระบาท นั้น อยู่ทาง ทิศ ตะวัน ออก ปลาย พระบาท นั้น
อยู่ทาง ทิศ ตะวัน ตก ยาว ๓ ศอก กว้าง ๑ ศอก กับ ๘ นิ้ว ดึก ๔ นิ้ว ใน
รอย พระพุทธบาท นั้น มี ตาย ลักษณะ ๓๐๘ ประการ ครอบ บริบูรณ์

ครั้น แล้ว พระ องค์ เสด็จ จาก เขา สวรรณบรรพต ไปยัง ตำบล บ้าน
พ่อ แอ้ง ใน ช้าง ทิศ ตะวัน ตก ตำบล นั้น มี บึงใหญ่ แห่ง หนึ่ง โกลด บึง นั้น
มี พฤษชาติ ใหญ่ ต้น หนึ่ง มี กิ่ง ก้านใบ อัน สมบูรณ์ สมเด็จพระ พุทธองค์
ก็ ทรง กระทำ ปาฏิหาริย์ อยู่เหนือ ยอด พฤษชาติ นั้น คือ ทรง หนึ่ง ทรง ได้ ยาคัน
ทรง พระ ดำเนิน จกรม แด ทรง ยืน บน ยอด กิ่งไม้ ใหญ่ มี พระ อิริยาบถ
ทั้ง ดี เปน ประคัมมิได้ ห้วนไหว ใน ขณะ นั้น ฝ่าย พฤษชาติ ทยอย ทยอย
ได้ เห็น พระ ปาฏิหาริย์ ของ พระ องค์ เปน มหัศจรรย์ ดัง นั้น ก็ บังเกิด ปรกติ
ได้ มั่นใจ เต็มใจ ใน พระ คุณ ของ พระ องค์ จึง นำ ผล ส้มอ ดั่ง แดผล ส้มอ ไทย
อัน เปน ของ เทพ โอสถ มา กระทำ อภิวาท น้อม เข้า ไป ถวาย แต่ พระ พุทธองค์
ใน ขณะ นั้น พระ องค์ ทอด พระ เนตร เห็น แะ เด็ก ตัว หนึ่ง อยู่ใน ที่ โกลด ก็
ทรง แยม พระ โษษฐี ฝ่าย พระ อานนทเถร พุทธ อนุชา เห็น พระ องค์ ทรง
แยม พระ โษษฐี ให้ ปรากฏ ดัง นั้น จึง กราบ ทูล ถาม ถึง เหตุ แห่ง การ แยม
พระ โษษฐี ว่า จะมี เป็น ประการใด สมเด็จพระ สรรพเชษฐ พุทธเจ้า จึง ตรัส
พยากรณ์ ว่า ไป ใน อนาคตกาล เบื้อง หน้า แะ เด็ก ตัว นี้ จะ ได้ บังเกิด เปน
กษัตริย์ ครอบ ราช สัมบัติ ใน ประเทศ นี้ จะมี เศษ นุภาพ มาก แด
จะได้ ทำนุ บำรุง บพวลัญช อัน เปน รอย พระ บาท กับ รูป ฉายา ปฏิมากร
ของเรา ตถาคต สืบไป

ครั้น ถ่วง กาล นาน มา สมเด็จพระ พุทธองค์ เสด็จ ดับ ชันช ปรินิพ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

พจน แล้ว พระพุทธศักราช ถ่วงได้ ๒๓๘ ปี จึงบังเกิด พระเจ้าศรีธรรมมา
 โสกราช ได้ครองราชสมบัติในกรุง ปาตลีบุตร มหานคร พระองค์
 ทรงบำเพ็ญ พระราชกุศล มี การสร้าง พระอาราม พระสถูปเจดีย์ แด่ ชุก
 บ่อ สระ เปน ต้น เปน อัน มาก พระองค์ ได้เสด็จ ประพาส ทั่วไปใน สกต
 ชมพู ทวีป คราบ เท่า ถึง เมือง ลังขบุรี เสด็จ ขึ้น ครอง ราชสมบัติ อยู่ใน
 เมือง นั้น ต่อไป พระองค์ มี มหิท ชิฤทธิ เดชา นุภาพ มาก ต้า เดิศ กว่า
 กระษัตริย์ ทั่วหลาย ได้ ทรง บำรุง พระพุทธศาสนา ให้ ถาวร รุ่งเรือง ทั่วไป ทั่ว
 สกต ชมพู ทวีป ใน คราว หนึ่ง พระองค์ ได้ ครีดี แก่ เสดนา อำมาตย์ ราชมนตรี
 ทงปวง ของ พระองค์ ว่า พระองค์ ได้ มา บังเกิด เปน กระษัตริย์ ทง น ด้วย
 บุญ บารมี กฤดา ชิการ ของ พระองค์ ตาม พระ พุทธ ทำนาย ซึ่งได้ ครีดี
 พยากรไว้ นั้น ทุก ประการ

ครั้น พระพุทธศักราช ถ่วงได้ ๒๘๓ ปี พระเจ้าศรีธรรมมาโสกราช
 ก็เสด็จ สวรรคต

ใน กาด นั้น มี ฤาษี คน หนึ่ง ชื่อว่า สุกตดา สร้าง บรรณ ค้าดา
 เปน ที่ อาศัย ฤย เจริญ ฌาน สมาบัติ อยู่ใน ที่ แห่ง หนึ่ง ช้าง ทิศ ตะวันออก
 แห่ง เมือง ลังขบุรี ช้าง ทิศ เหนือ แห่ง บรรณค้ำดา ฤาษี นั้น ออกไป มี สระ
 ใหญ่ แห่ง หนึ่ง ประกอบ ด้วย เบญจ ปทุม ชาติ ๕ ประการ น้ำใน สระ นั้น
 มี ดี เขียวใส สอาด อยู่ มา วัน หนึ่ง สุกตดา ตาบศ เทียว เดิน ไป ตาม ขอบ สระ
 แด เห็น ดอก ปทุม ใหญ่ ดอก หนึ่ง ประมาณ เท่า บาทร พิศดู แปลก ประหลาด
 กว่า ดอก บัว ธรรมดา พระ สุกตดา ฤาษี จึง ลง ไปใน สระ เพื่อ จะ เต็จ ดอก
 ปทุม นั้น ครั้น เข้า ไป โถง ก็ แด เห็น กุมาร หนึ่ง มี รูป โฉมงาม กับ

เครื่อง ทิพย อาภรณ์ มี อยู่ใน ดอก ประทุม อัน กำดั่ง แยม บาน อยู่ นั้น พระ
 ฤาษี มี ความ ยินดี จึง นำ กุมาร กับ เครื่อง ทิพย อาภรณ์ มา ยัง บรรณ
 ศาตาที่ อาไศรย กระทำ พิธี บวง สรวง เทพยดา ตั้ง สัตยา ชีษฐาน ว่า ถ้า
 ข้าพเจ้า จะเดียง กุมาร นี้ ได้ ขอให้ มี น้ำ นมไหล ออก จาก องคุตต์ แห่ง
 ข้าพเจ้า เทอญ ใน ทันใด ชिर ชารา ก็ไหล ออก จาก นิ้ว มือ แห่ง พระ ฤาษี
 ด้วย อาณูภาพ แห่ง สัตยา ชีษฐาน นั้น พระ ฤาษี ก็ อภิบาล บำรุง เดียง กุมาร
 นั้น มา จน เจริญไวยใหญ่ ขึ้น ครั้น อยู่มา พระ สฤกตดา ตาบศ์ จึง ประารภ ว่า
 กุมาร ผู้นี้ ต่อไปใน ภาย หน้า จะ เป็น ผู้มี บุญญา ชิการ หรือ หาบุญ วาศนา
 มิได้ ประการใด ผู้เป็น เจ้า จึง ตั้ง สัตย์ ชีษฐาน ขอ นิมิตร ผู้น ต่อ เทพยดา
 ให้ เป็น เทว โตป สัทรณ์ ซึ่ง เรียก กัน ว่า เทวดา มา บอก เหตุให้ ครั้น
 พระผู้ เป็น เจ้า จำวัตร หลับไป ก็ นิมิตร ผู้น ว่า ส่มเด็จ อมรินทรา ชีราช
 สเด็จ ลง มา จาก ดาวดึงษ เทวโลก ครัส บอก เหตุว่า กุมาร ที่ ท่าน ได้ ใน
 ดอก ประทุม นั้น เป็น ผู้มี บุญญา ชิการ อัน ยิ่งใหญ่ จะได้ เป็น บรม
 ฤษัตรีย์ ครอง ราช ส่มบตีใน เมือง อินทปรัษฎ์ เมือง นั้น อยู่ ข้าง ทิศ ควัน
 ออก ของ เมือง สังขบุรี นี้ ท่าน จึงไป สืบ เสาะ หา ดู เทอญ จะได้ พบ
 ส่ม ดัง ประารภนา ครั้น รุ่ง เช้า พระ ฤาษี ตื่น ขึ้น ก็ จำ นิมิตร นั้นไว้ มี ใจ
 ยินดี นึก จึง พา กุมาร นั้นไป ทาง ทิศ ควัน ออก เทียว ค้น หา เมือง ตาม
 สุ่มิน ก็ได้ พบ เมือง อินทปรัษฎ์ ส่ม ดัง ใน นิมิตร ผู้น เมือง นั้น มี ปราง
 ปราสาท ราชวัง พร้อม ทั้ง เครื่อง ราชู ประ โภค บริ โภค สำหรับ ฤษัตรีย์
 ครบ บริบูรณ์ ทุก ประการ พระ สฤกตดา ตาบศ์ ก็ มี จิตร เกษม ด้านศ์ โส่มนัค
 ยิ่ง นึก จึง จัดการ ราชาภิเชก กุมาร ผู้มี บุญญา ชิการ มาก นั้น เป็น บรม

กระษัตริย์ ครอง ราช ต่มนต์ ใน กรุง อินทปรัษฎ์ ถวาย พระ นาม ว่า พระเจ้า
 ปทุม สूरียวงษ์ ครั้น แล้ว พระ ฤๅษี จึง เทียบ บอก กล่าว บ่าว ร้อง ชาว ชน
 บท ทั้ง ปวง อัน อยู่ รอบ ขอบ เขตแดน แคว้น นคร อินทปรัษฎ์ นั้น ให้ ชัก
 ชวน กัน รวบ รวมไพร่ พล ทั้ง ม้า รถ ศษยาน พาหนะ ทาง บก แด่นาวา พาหนะ
 ทาง น้ำ เข้า มา ถวาย เพิ่ม พูน พระ บารมี พระ เจ้า ปทุม สूरียวงษ์ ขอ เป็น
 ข้า แผ่น ดิน อยู่ ใน พระ นคร ของ พระ องค์ พระ นคร อินทปรัษฎ์ ก็ เต็ม ไป
 ด้วย หมู่มาก ราษฎร แต่ เศรษฐี คหบดี มี ทพย มั่ง คั่ง อยู่ เย็น
 เปน คู่ชก ทว่ กัน ทั้ง นน แด

ใน กาด นั้น พระ เจ้า กรุง จัน ผู้ ทรง พระ นาม ว่า อุตติมาง ได้ ครอบ
 ครอง กรุง คันธาระศร์ อยู่ มา วัน หนึ่ง พระ องค์ เสด็จ ออก ไป ประพาศ
 ถ้วน ราช อุทยาน พร้อม ด้วย หมู่มาก มา ตย ราชบริพาร ทอด พระ เนตร
 พรรณ ดอกไม้ แด ผลไม้ อัน มี ต่าง ๆ ใน ขณะ นั้น ได้ ทอด พระ เนตร เห็น
 จัน หมายก ต้น หนึ่ง มี ดอกใหญ่ เกิน ประมาณ จึง เสด็จ เข้า ไป โกด ต้น
 หมายก นั้น ก็ ทอด พระ เนตร เห็น นาง กุมารี ผู้ หนึ่ง มี รูป โนมงาม บังเกิด อยู่ ใน
 ดอกหมายก นั้น ตู เป็น มหัศจรรย์ พระ องค์ มี พระ ไทย ชื่น ชม ยินดี จึง
 ครัสต์ สั่ง ให้ นำ นาง กุมารี นั้น ไป ยัง พระ ราชวัง โปรด ให้ พระ อรรคมเหษี เสด็จ
 เปน พระ ราชธิดา บุญธรรม ทรง คัง พระ นาม ราชกุมารี นั้น ว่า นาง สร้อย
 ดอกหมายก พระ องค์ กับ พระ อรรคมเหษี ทรง พระ ดีเนหา ใน พระ ราช
 ธิดา บุญธรรม นั้น เสด็จ ด้วย พระ ราชธิดา อัน ต่มนภพ แต่ พระ องค์ ครั้น
 พระ ราชธิดา นั้น เจริญ วย วัง งามการ มี พระ ชนม์ พรราชา ได้ ๓๕ ปี มี
 พระ รูป ตักษณ งาม เจริญ ยิ่ง ชัน มี กิลศัพท เสด็จ ต้อ ไป ใน ประเทศ ขานี้

ใหญ่ น้อยว่า พระราชบิดา พระเจ้ากรุงจีน นั้น มีพระรูป ศีวิวิดา คังดงาม
 ทานางอื่น จะเปรียบ เสมอ มิได้ เที่ยง เต่า ต้อ ต้วรเดรัญ นี้ ทราบ ไป ถึง
 พระเจ้า ปทุม สุริยวงษ์ ผู้ผ่าน พิภพ กรุง อินทปรัษฎ์ พระองค์ มี พระฤทธิ
 ยินดี ด้วย พระองค์ ได้ ราชภิเษก เปน เอกองค์ บรม กระษัตริย์ แล้ว ยัง
 มิได้ มี พระอรรคมเหษี จึง ครัด สั่งให้ ตก แต่ง พระราชดำรัส ลงใน แผ่น
 ฤพรณบัตร ขอ พระราชบิดา พระเจ้ากรุงจีน มา อภิเษก เปน เอก อรรค
 มเหษี แต่ให้ จัด ราชทูต อุปทูต ศรีทูต เชิญ พระราชดำรัส กับ เครื่อง
 มงคล ราชบรรณาการ ไป ถวาย พระเจ้ากรุง คันชาเรศวร์ พอ ราชทูต ไป ถึง
 พระเจ้ากรุงจีน ก็ ให้ จัดการ รับ ราชดำรัส แล ราชทูต กรุง อินทปรัษฎ์ โดย
 สัมควร แก่ ราชประเพณี ราชทูต ได้ เข้า เฝ้า อาน พระราชดำรัส ถวาย พระ
 เจ้าอุติมาง กรุงจีน ได้ ทราบ ใน พระราชดำรัส ดัง นั้น ก็ มี พระไทย เปรม
 ปรีดี ปราโมทย์ จึง มี พระราชดำรัส แก่ ราชทูต ว่า พระเจ้ากรุง อินทปรัษฎ์
 นี้ เปน เอกราช ของไทย เพราะ ฉนั้น ถ้า ประสงค์ จะ เปน สัมพันธมิตร ร่วม
 เชื้อ วงษ์ กับ เรา แล้ว ให้ พระเจ้ากรุง อินทปรัษฎ์ ยก พยุหโยธาทัพ โดย
 สัมควร แก่ เกียรติยศ พระเจ้าแผ่นดิน เอกราช มา กระทำ การ อภิเษก ที่ กรุง
 ของเรา นี้ เรา จึง จะ ยก ราชบิดา เรา ให้ ตาม สัมควร แก่ ราชประเพณี
 ราชทูต จึง ถวาย บังคม ตา กตัญ มา กราบ ทูล พระเจ้ากรุง อินทปรัษฎ์ ตาม
 พระราชดำรัส สั่ง พระเจ้ากรุง คันชาเรศวร์ ทุก ประการ

ครั้น พระเจ้ากรุง อินทปรัษฎ์ ได้ ทรง ทราบ ดัง นั้น ก็ ทรง พระโสม
 นงค์ ยินดี จึง ครัด สั่งให้ จัด กระบวน ทัพ เรือ ดำเภาใหญ่ น้อย พร้อม ด้วย
 พวก พหุด พต โยธา เปน อัน มาก ตั้ง เปน กระบวน พยุหโยธา ทัพ เรือ พร้อม

ด้รัพทุกประการ จัดให้ มหา อำมาตย์ หลหลาย หมู่ อยู่ เฝ้า รักษา พระ นคร
 ครั้น ถึง ค่ำวาร มหุติฤกษ พระ องค์ ก็ เสด็จ เค็ดอน นาวา พยุหโยธา ทัพ
 ออก จาก ท่า กรุง อินทปรัษฐู แด่น ออก สู่ พระ มหา สุ่มท ครน กองทัพ
 เรือ เดินทางไป ใน มหา สุ่มท ตำครได้ หลหลาย วัน พวก พด ทังปวง อุด หยาก นำ
 หามี่ น้ำจืด จะ บริโภคไม่ น้ำจืด ที่ จัด มาใน กองทัพ จาก กรุง อินทปรัษฐู นั้น
 สิ้นไป มี แต่ น้ำ เค็ม ทังด้น พวก พด ต้ม กิน หาได้ ไม่ ครั้น พระ เจ้า
 กรุง อินทปรัษฐู ได้ ทราบ ดัง นั้น ก็ ทรง ตั้ง สัตยา ธิษฐาน ยก พระ บาท
 เบื้อง ขวา ของ พระ องค์ จุ่ม ลง ใน น้ำ เค็ม มหา สุ่มท ด้วย เตะ พระ บารมี
 บุญญา ธิการ ของ พระ องค์ เป็น มหัคจรรย น้ำ เค็ม นั้น ก็ กดับ เป็น น้ำ จืด
 สนิท ตี พวก พด ทัง กองทัพ ได้ รับ พระ ราชทาน อิม หน้า หาย อยาก แด
 คัก ดวง ชนไว้ ไซ้ กิน ต่อไป ให้ พอ แก่ ต้อง การ ทัว ทัง กองทัพ
 ครั้น ถึง กรุง คันชาเรศร์ แลว พระ องค์ จึง เข้าไป เฝ้า พระ เจ้า กรุง
 คันชาเรศร์ ถวาย เครื่อง ราช บรรณาการ ตาม ชาติย ประเพณี ทุด ขอ
 พระ ราชธิดา พระ เจ้า กรุง คันชาเรศร์ ทรง เห็น ว่า พระ เจ้า กรุง อินทปรัษฐู
 เป็น ผู้ มี บุญญา ธิการ มาก ก็ มี พระไทย โสมนัค ยินดี จึง ครัด ว่า เรา จะ
 อภิเชก ราชธิดา เรา ให้ เป็น คู่ บุญ บารมี ของ พระ องค์ ใน มงคล สัดถาน แด
 จัดการ พิธี ตาม ส้มควร จึง ครัด ตั้ง วัตถุประสงค์ จารีย ผู้ รุด ภูมี่ ที่ อัน เป็น
 มงคล เตือก หา ภูมี่ ประเทศ อัน เป็น ศิริ ไซยภูมี่ ได้ แลว ให้ ปดุก
 โรง ราช พิธี เตรียม การ ชาติย มงคล ทังปวง พร้อม จึง ให้ พระ อรรคมเหษี
 แต่ง องค์ พระ ราชธิดา ด้วย เครื่อง อัดังการ สรรพากรณ์ เสร็จ แลว ให้ ชน
 ทรง สี่ วิกา กายจัน มี นาง สนม นาวู กำนัน นิกร นาวี่ แห่ ห้อม แวด ด้อม

องค์ที่ ๓ ทรงพระนามว่า สุนทรทกุมาร พระราชโอรสองค์ที่ ๔ ทรงพระนามว่า อนุชา กุมาร

พระราชธิดา ๓ พระองค์นั้น พระองค์ใหญ่ที่ ๑ ทรงพระนามว่า พระประทุมเทวี องค์ที่ ๒ ทรงพระนามว่า ศิริมาตา องค์ที่ ๓ ทรงพระนามว่า สุนทรณมณี ครั้นถึงเวลาสมควร พระเจ้ากรุงอินทปรัษฎ์ จึงทรงสถาปนาพระราชโอรสองค์ใหญ่ขึ้นเป็นพระมหาอุปราช พระราชทานเครื่องทิพยอาภรณ์ ที่เทพยเจ้าประสิทธิ์ไว้แก่พระองค์มาในดอกประทุมแต่แรกนั้น ให้ทรงเป็นเครื่องราชาภรณ์ เครื่องทิพยอลงการ อันบังเกิดสำหรับบุญญาธิการของพระองค์นั้น พระราชโอรสแต่พระราชธิดาได้ประดับเป็นพระเกียรติยศสืบต่อ ๆ กันไปในภายหน้า ทั้ง ๗ พระองค์ พระเจ้าปฐมสุริยวงษ์โปรดเสวยพระสุธารตต์ด้วยน้ำอันมาแต่สระเมืองตพบุรี สระใหญ่นั้น มีน้ำเขียวใสสะอาด มีด้วยน้ำคัก ถวายเป็นเวนกัน ตามฤๅณเดือนปีที่กำหนดส่งมิได้ขาด

พระเจ้าปฐมสุริยวงษ์ครองราชสมบัติมาในกรุงอินทปรัษฎ์โดยศุขสถาพร จนเสด็จสวรรคต พระชนม์ได้ ๕๘ พรรษา แรกได้ราชสมบัติ พระชนม์ ๓๕ พรรษา อยู่ในราชสมบัติได้ ๔๓ พรรษา พระองค์ประสูติธรรณวัน พุทศั บดี

เชื้อวงศ์ของพระองค์ได้ครองราชสมบัติสืบต่อมารวม ๓๕ พระองค์ หนึ่งโชนบุรี เมืองพิไชย เมืองพิจิตร ปรากฏ (วิเชียร ปรากฏ คือ กำแพงเพชร) เมืองทมิฬ เมืองท่ง ๔ ที่กล่าวมานี้ เชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าปฐมสุริยวงษ์ เป็นผู้สร้างขึ้นไว้

จุดศักราช ๕๓๖ ปี พระเจ้าสุริยราชาซึ่ง เป็น เชื้อ พระวงษ์ ของ พระ
 เจ้าปฐมสุริยวงษ์ ได้ทรง ตก แต่ง ซ่อม แปลง เมือง พิษณุโลก ปรากฏ
 ขึ้นใหม่ ครอง ราช สัมบัติ ต่อไป มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า ศิริ
 สุธรรมาเทวี มี พระราชโอรส องค์ หนึ่ง ด้วย พระอรรคมเหษี ทรง พระ
 นาม ว่า จันทกุมาร พระเจ้าสุริยราชา เมื่อ แรก ได้ ราช สัมบัติ พระชนม์ ได้ ๒๐
 พรรษา อยู่ใน ราช สัมบัติ ๕๗ พรรษา เสด็จ ใจ สวรรคต พระชนม์ ได้ ๕๗
 พรรษา พระ องค์ ประสูติ ณ วัน จันทร์

จุดศักราช ๕๗๐ ปี พระจันทกุมารราชโอรสได้ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ
 ทรง พระ นาม ว่า พระเจ้าจันทราชา พระองค์ ทรง สร้าง เมือง ศรีอยุธยา
 ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ ต่อไป มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า สุริยาเทวี
 พระ องค์ เสด็จ หนี มา เมือง ดพบุรี พลเมือง ชาว เมือง ดพบุรี เป็น ด้วย
 หนี เสด็จ อยู่ มา วัน หนึ่ง พระองค์ เสด็จ ไป ประพาศ บำ พริ้ม ด้วย พล
 โยธา ทวย หาร เป็น อัน มาก ได้ ทอด พระเนตร เห็น นาง กุมารี คน หนึ่ง มี
 รูปโฉม ดกษณ งดงาม ยิ่ง กว่า นาง มนุษย์ ทั่ว หาดาย พระองค์ มี ความ
 เสนหา เฝ้า โนม แด ได้ ร่วม อภิรมย์ ด้วย นาง นั้น ครั้น แลว พระองค์ ก็ มี
 พระไทย ปฏิพัทธ์ ผูก พันธุ์ ครั้น ชวน จะ พา นาง ไป สู่ พระราชวัง จะ ตั้ง
 ไว้ เป็น เอก อรรค นารี นาง จึง ทูล ว่า ข้า พระองค์ มิใช่ เป็น หญิง มนุษย์
 เป็น เชื้อ ซาคี นาง นาค กุมารี แปลง กาย ขึ้น มา เทียบ ใน เมือง มนุษย์ จะ ตาม
 เสด็จ พระองค์ ไป มิ ได้ ถ้า ข้า พระองค์ ได้ อยู่ ร่วม หมู นาง ดนม นาง
 ราชบริวาริกา ของ พระองค์ ใน พระราชวัง ข้า พระองค์ โกรธ
 เคือง ผู้ใด ขึ้น มา แลว ก็ จะ พ่น พิษ ตาม วิไลย นาค มนุษย์ เฝ้า นั้น

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

จะ ทน พิช ของ ข้าพระบาท มิได้ จะ พา กัน ตาย เด็ด ต้น เพราะ ฉนั้น
 ข้า พระ บาท จะ ขอ บังคม ตา พระองค์ กัดไป ยัง เมือง นาค ทุด ตั้ง นั้น
 แล้ว นาง นาค กุมาร นั้น ก็ หายไป จาก สถานที่ นั้น กัดไป สู่ นาค พิภพ พระ
 เจ้า จันทราชา ทรง เสีย ตาย นาง นาค กุมาร ยิ่ง นึก ก็ เด็ดใจ กัด คั้น เข้า สู่
 พระราชวัง ครั้น อยู่ มา นาง นาค กุมาร นั้น มี ครรภ์ ถ้วน กำหนด ทศมาศ แล้ว
 จึง ขึ้น มา ยัง เมือง มนุษย์ ตก ฟองไว้ ใน ที่ไร้อ้อย แห่ง หนึ่ง ฟอง นั้น
 โศป ระมาณ เท่า ผล มะพร้าว หัว ครั้น แล้ว นาง นาค กุมาร ก็ กัด คั้น ไป สู่
 นาค พิภพ ตั้ง เก่า

ใน ขณะ นั้น ยาย กับ ตา ต้อง ดำริ ภรรยา ผู้ เปน เจ้า ของไร้อ้อย
 พา กัน ออกไป ดู แล รักษาไร้อ้อย เห็น ฟอง นาค โศป ระมาณ ตั้ง นั้น
 ก็ ยังไม่ แจ้ง ว่า เปน ฟอง สิ่งไร จึง นำ ฟอง นั้นไป เก็บ รักษาไว้ ที่ บ้าน
 ครั้น อยู่ ไม่ นาน ฟอง นั้น ครบ กำหนด ก็ แดก ออก เปน กุมาร มี รูป โฉม
 ดกษณ งาม หา ผู้ เด่มอ มิได้ ยาย ตา ได้ เห็น ตั้ง นั้น ก็ มี ความ ดีใจ ว่า ได้
 บุตร บุญ ชรรณ รักใคร่ กุมาร นั้น เปน อัน มาก จึง หา นุ่น มา เย็บ
 เปน เบาะ เมาะ ให้ กุมาร นั้น นอน แต่ กุมาร นั้น หา ชอบ นอน บน เบาะ เมาะ
 โดย ปรกติไม่ มัก ร้อง ให้ เด็ดอก กาย ขึ้นไป เด็ด เบอง บน แห่ง ที่ นอน ยาย
 ตา เห็น ประหลาด ตั้ง นั้น จึง ไป ไต่ ถาม โหราจารย์ ว่า ฮาการ ของ กุมาร
 เปน ตั้ง นี้ จะ ร้าย ดี ประการใด โหราจารย์ จึง ทำ นาย ว่า กุมาร นี้ เปน
 ผู้ มี บุญ จะ เปน เชื้อชาติ เทพยดา หรือ พระยานาค เปน แน่ ถ้า ท่าน ปรารถนา
 จะ ให้ กุมาร นี้ หัดนอน เปน ปรกติ จง คัด ตำไม้ ไม้ ที่ ขึ้น อยู่ บน คอไม้
 มา สำน เปน เชื้อ อ่อนปู ให้ นอน แต่ ผ้า ห่ม นอน นั้น ให้ ลง เดช ยันต์ ฮาคม

ตั้ง ก่อน แล้ว จึง ให้ ห่ม ยาย ตา ก็ กระทำ ตาม คำ แนะนำ ของ โหราจารย์ นั้น
 ทุก ประการ ตั้ง แต่ นั้น มา กุมาร นั้น ก็ ฐนชน โดย ปกติ มิ ได้ รับ กวน
 ตั้ง แต่ ก่อน ครั้น อยู่ มา กุมาร นั้น เจริญ โดย วัฒนากา ร ชน มี อายุ ได้ ๑๕ ปี
 มี รูป กาย ผ่อง ใส ใสดุภา แต่ มี อานุภาพ มาก จะ ออก ปาก กล่าว ตั้ง ตั้ง
 ได้ ให้ เป็น อย่างไร ก็ มัก ให้ เป็น ไป ตาม คำ กล่าว ตั้ง นั้น ยาย ตา มี ความ
 เสน หา คอ บุตร บุญ ธรรม ยิ่ง นัก จึง ให้ นาม ว่า พระ ร่วง

ครั้น อยู่ มา กิด คัพท อนัน ทราบ เข้า ไป ถึง พระ เจ้า จันทรราชา ผู้ ครอง
 กรุง ศรีไทย ก็ มี พระไทย พิศวง จึง ทรง พระดำริ ห้ ว่า กุมาร ผู้ นั้น
 เห็น จะ เป็น บุตร นาง นาค กุมารี มา ตก ฟอง ไร่ ให้ เป็น แม่ ถ้า เป็น เช่น
 นั้น แล้ว กุมาร นี้ ก็ คือ เป็น โอรส ของ เรา เอง โดย แท้ เมื่อ พระองค์
 ทรง พระดำริ ห้ ดัง นั้น แล้ว จึง ตรัส ตั้ง ราชบุรุษ ให้ ไป หา ยาย ตา เจ้า ของ
 ไร่ อ้อย ให้ พา กุมาร นั้น เข้า มา เฝ้า พระองค์

แต่ เรื่อง นั้น จุดหมาย เหตุ อีก ฉบับ หนึ่ง กล่าว ว่า อยู่ มา คราว หนึ่ง พระองค์
 ให้ ตั้ง การ ราช พิธี ด้ ร้าง ปราสาท ราช มณเฑียร ใน ขณะ นั้น พวก ราษฎร ชาว
 บ้าน ใน เมือง นอก เมือง พา กัน แดก คั้น เข้า มา ตุง งาน พระราช พิธี ฝ่าย ยาย ตา ก็
 พา พระ ร่วง บุตร บุญ ธรรม นั้น เข้า มา ตุง งาน พระราช พิธี ใน เวลานั้น ด้วย พระ
 ร่วง ได้ ออก ปาก พูด ใน ท่า ม กล่าว ฟัง ชน ว่า เรา เป็น ผู้ รักษา ที่ นี้ พอ
 พูด ขาด คำ ตง เสด็จ ปราสาท นั้น ก็ โอน เอน ห้วน ไหว เสด็จ หนี ด้ ทาน ท่วง ไป ฝ่าย
 เสด็จ มา คย ได้ เห็น เหตุ มหึ ค์ จรรย ตั้ง นั้น จึง นำ ความ ชน กราบ ทด
 พระ เจ้า ศรีไทย พระองค์ ได้ ทรง ฟัง ตั้ง นั้น ก็ มี ความ พิศวง จึง
 ตรัส ตั้ง ให้ หา ยาย ตา ให้ พา กุมาร นั้น เข้า มา เฝ้า จึง มี พระราช โอง การ

ครั้น ถ้าม ยาย ตา ทั้ง สอง ว่า กุมาร นั้น ได้ มา แต่ไหน ยาย ตา ทั้ง สอง
จึง กราบ บังคม ทูลให้ ทรง ทราบ ความ ตาม เหตุ ที่ได้ กุมาร นั้น มา ตั้ง แต่
คันทน์ จน ปลาย พระเจ้า ศุโขทัยได้ ทรง พัง ดั่ง นั้น ก็ เข้า พระไทย ทรง เชื้อ
แน่ ว่า กุมาร นั้น เปน บุตร นาง นาค กุมาร นั้น คือ เปน พระโอรส ของ พระองค์
โดยแท้ ด้วย อำนาจ ความ เมตตา กรุณา ของ บิดา อัน เคย มี แก่ บุตร ดับ
ขันธ ดันดาน มา แต่บุรพชาติ ปาง ก่อน นั้น บรรดานให้ พระองค์ ทรง พระ
เสนาหา แต่ พระโอรส นั้น ใน บัจจุบัน ชาติ นี้ จึง ให้ รับ พระร่วง นั้น เดียงไว้ เปน
ราชโอรส ของ พระองค์ ใน พระราชวัง แด พระราชทานทรัพย์ ดั่ง ของ เปน
รางวัล แก่ ยาย ตา ทั้ง สอง เปน อัน มาก

ครั้น อยู่มา พระอรรคมเหษีใหญ่ ของ พระเจ้า กรุง ศุโขทัย ประสูติ
พระราชโอรส องค์ หนึ่ง ส้มเต๋จ พระราช บิดา พระราชทาน พระนาม ว่า พระร่วง
เหมือน กัน แต่ พระราชโอรส องค์ ใหญ่ ซึ่ง ประสูติ จาก นาง นาค นั้น
มี บุญญาธิการ คักดานุภาพ เปน อัน มาก ถ้า พระองค์ ๗ พระหัตถ์ ครั้น ตั้ง
มนุษย์ แด สัตว์ ไต ๆ เช่น ผู้คน แด ช้าง ม้า โค กระบือ ว่า ให้ กตายเป็น
หิน หรือ ให้ เปน สิ่ง อัน ไต ก็ กตบ กตายเป็น ไป ตาม รั้ว ตั้ง ตั้ง ดัน
วัน หนึ่ง พระองค์ ครั้น ตั้ง ว่า ให้ ต้นไม้ ทั้ง ปวง เปน ผล ต้นไม้ นั้น ก็ เปน ผล
ตาม รั้ว ตั้ง แด ครั้น ตั้ง ว่า ให้ ก้าง ปลา เปน ปลา มี ชีวิต ไป ตาม เดิม ก็
เป็น ไป ได้ ตาม รั้ว ตั้ง ของ พระองค์ ด้วย อำนาจ สัจจ บารมี อัน แก่ กต
ที่ พระองค์ ได้ สร้าง ส้มอบรมมา แด หตั้ง จึง บรรดานให้ เป็น ไป ได้ ตั้ง นั้น
เปน มหัศจรรย์ นั้

ครั้น อยู่มา พระ ร่วง ราชโอรส พระองค์ ใหญ่ จึง กราบ ทูล ถาม

สมเด็จพระราช บิดา ว่า ทุก วัน นี้ พระองค์ ยัง ต้อง ส่ง ด้วย น้ำ แก่ เมือง อินทปรัษฎ์ อยู่ หรือ พระราช บิดา จึง ตรัส บอก ว่า เรายัง ต้อง ส่ง ด้วย น้ำ แก่ เขา อยู่ เสมอ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ จึง กราบ ทูล ห้าม ว่า ตั้ง แต่ วัน นี้ ไป ขอ พระองค์ อย่าได้ ส่ง ด้วย น้ำ แก่ เมือง อินทปรัษฎ์ ค้อ ไป อีก เลย ถ้า พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ให้ ยก กอง ทัพ มา ทำ ย่ำ ยี้ แก่ บ้าน เมือง ของ พระองค์ เปน ประการใด ข้า พระองค์ จะ อาษา สู้รบ เอา ไชย ชะนะ ให้ จึง ได้ • มิ ต้อง ให้ พระองค์ แด่ ไพร่ พต ได้ ความ เดือด ร้อน พระเจ้า กรุง ศรีไทย ก็ ทรง เชื้อ ตาม คำ ทูล ของ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ ด้วย ได้ ทรง เห็น อภินิหาร อัน เปน อัศจรรย์ ต่าง ๆ มา แต่ หดั่ง แด้ว

ฝ่าย พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ครั้น ได้ ทราบ ว่า พระเจ้า กรุง ศรีไทย ตั้ง แขง เมือง ไม่ ส่ง ด้วย น้ำ ตั้ง แต่ ก่อน จึง ตรัส ตั้ง พระราช โอรส ผู้ เปน พระ มหา อุปราช ว่า พระเจ้า จันทร ราช เมือง ศรีไทย เคย ส่ง ด้วย น้ำ ให้ แก่ เมือง เรา ดื่บ ค้อ กัน มา หดาย ชั่ว ผู้ ครอง เมือง แด้ว บัด นี้ มา แปร ภาค ทร ไม่ ยอม ส่ง ด้วย น้ำ ให้ แก่ เรา เห็น จะ คิด ค้อ สู้ กับ เรา เจ้า จงยก พยุห โยธา ทัพ ไป ค้ เมือง ศรีไทย ให้ มี ไชย ชะนะ แก่ พระเจ้า จันทร ราช จึง ได้ พระ มหา อุปราช ถือ รับ ตั้ง พระราช บิดา แด้ว ก็ กร้ ทา พยุห โยธา ทัพ ออก จาก กรุง อินทปรัษฎ์ ไป ถึง เมือง ศรีไทย ก็ ยก พต เข้า ประชิด ต้อม เมือง ไว้

ฝ่าย พระเจ้า จันทร ราช ก็ แต่ง ให้ พระ รวง ราช โอรส องค์ ใหญ่ ยก พต นิกาย กอง ทัพ ออก มา กระทำ ยุทธ สงคราม กับ กอง ทัพ กรุง อินทปรัษฎ์ ทั้ง สอง ฝ่าย ได้ กระทำ ยุทธ นการ ค้อ กัน โดย ดำมารถ ฝ่าย มหา อุปราช พระ ราช โอรส พระเจ้า อินทปรัษฎ์ ทาน กำตั้ง พระ รวง ราช โอรส พระเจ้า กรุง

ศุโขไทยมิได้ ก็แตกหนี ถัดไป ยัง พระ นคร กราบ ทูล ถ่มเต็จ
พระราช บิดา ว่า ข้าศึก มี กำลัง เข้ม แขง นัก จึง ต้อง แดก พ่าย ถอย มา
จะ ขอ รับ พระราช อาญา แล้ว แต่ จะ ไปรด

ฝ่าย พระเจ้า กรุง อินทปรัษฎ์ ได้ ทรง เห็น พระ มหา อุปราช ราชโอรส
แตก พ่าย ทิ้ง หนี ถัด มา ทูล ขอ จะ รับ พระราชอาญา ตั้ง นั้น พระองค์
ทรง เห็น ว่า พระราชบุตร ของ พระองค์ ยัง อ่อน แก่ การ ทพิ คัก อยู่ ก็
ทรง พระ เมตตา พระราชทาน โทษาให้ จึง ครัด ว่า พระเจ้า จันทราชา ผู้ ครอง
เมือง ศุโขไทย นั้น ก็ เปน พระญาติ พระวงศ์ ของ เรา เอง มิใช่ ผู้ อื่น ถ้า เขา
ไม่ ส้มัก จะ ส่ง ส่วย น้ำ ให้ แก่ เรา แล้ว ก็ ตาม เถิด ตั้งแต่วัน นี้ ไป เรา อย่า ไป รบ
กวน ย้าย ทำ สงคราม กับ เขา อีก เลย พระองค์ จึง ครัด ตั้ง ให้ เดือก เมือง
อื่น เปน เมือง ส่ง ส่วย น้ำ แก่ พระองค์ ต่อไป

พระเจ้า อินทปรัษฎ์ ผู้ สืบ พระวงศ์ พระเจ้า ปทุมสูริยวงศ์ นั้น ได้
ครอง ราชสมบัติ ใน กรุง อินทปรัษฎ์ ต่อ มา ครั้น พระชนม์ ได้ ๕๕ พรรษา
ก็ เสด็จ สวรรคต อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๐ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราชสมบัติ นั้น
พระชนม์ ๒๕ พรรษา ดุคักราช ๕๖๖

ฝ่ายพระเจ้าจันทรราชาผู้ครองกรุงศรีอยุธยา เมื่อแรกได้ราชสมบัติ มีพระชนมายุ ๓๐ พรรษา ครองราชสมบัติได้ ๓๐ พรรษา รวมพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ถ้วน ก็เสด็จสวรรคต ในศักราช ๕๗๖

ในปีนั้น พระร่วงพระราชโอรสองค์ใหญ่ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแทนสมเด็จพระราชบิดาต่อไป พระองค์ได้เสด็จไปสร้างเมืองสวรรคโลกขึ้นใหม่ แด่ครองราชสมบัติในเมืองนั้น ในขณะนั้น พระอรรคมเหษีใหญ่ของพระองค์ผู้ทรงพระนามว่า ศรีจันทาท้าวประสูติพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า สุวรรณาเทวี

ครั้นอยู่มา สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า ภูมิตำแหน่งซึ่งทิศใต้เมืองศรีอยุธยา นั้น ภูมิภาคเรียบราบ เป็นไชยภูมิดีแห่งหนึ่งสมควรจะสร้างสระใหญ่ตงไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ดาชนานชนทั่วไป จึงทรงตั้งให้ขุดสระใหญ่โดยรอบจตุรทิศกำหนด ๑๕ วา ให้ช่างก่ออิฐเป็นซุ้มครอบหลังสระ แด่บนหลังซุ้มนั้น ก่อพระเจดีย์องค์หนึ่งเรียกว่า พระมหาธาตุ ในสระใหญ่นี้ให้ปลูกบัวเบญจพรรณ ครั้นแล้วพระองค์ทรงตั้งพระสังคยาธิษฐานว่า ขออย่าให้น้ำในสระนี้แห้ง แด่อย่าให้ต้นบัวเบญจพรรณนั้นตาย ให้มีอยู่เสมอเป็นนิรันดรไป แด่พระองค์ได้ทรงนำเมล็ดมขามมาโปรยรอบตามขอบเขตสระ ทรงพระสังคยาธิษฐานว่า ให้มขามนั้นขึ้นมาเป็นต้นมีผลเมล็ดพร้อมบริบูรณ์ บางต้นเมื่อมีผลเป็นฝักให้มีแต่เนื้อ เมล็ดมขามที่หั่นตกลงไปในสระ

นั้น ให้กตายเป็นเต่าปลา มัจฉา ซาคี แต่ให้บินไปได้ ทรงพระอริษฐาน
แล้ว ก็ทรงปลุกไว้รอบสระนั้น ปลาแต่เต่าก็เป็นไปตาม พระอริษฐาน
นั้น ทุกประการ แล้วพระองค์ให้สร้างเจดีย์รอบสระนั้น มีทั้งศาลา
แต่ชง บัก ครบ ครัน ครั้นชุดสระสำเร็จแล้ว ก็ให้ทำมหกรรมฉลอง
สระ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ เป็นอันมาก

ในครั้งนั้น มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อ มะกะโท เป็นเชื้อชาติมอญ เป็น
บุตรชาวบ้าน ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลตะเกาะวุ่น แขวงเมืองมุกตะมะ ใน
รามัญประเทศ ได้เข้ามาเป็นข้าหลวงมิกัตติในสมเด็จพระร่วงเจ้า พระองค์
ทรงโปรดปรานชอบด้วย มะกะโทผู้นั้นเป็นคนมีวิชา ประกอบ
ด้วยคุณสมบัตินี้ ๓ ประการ คือ มีรูปโฉมลักษณะดีเป็นที่ชอบรักแก่ชน
ทั่วไป ๑ มีสติปัญญาดี ๑ มีความกตัญญู กตเวที รู้คุณท่านผู้มีคุณ ๑

อยู่มาวันหนึ่ง มะกะโทกับพรรคพวก แลเข้าทาสใช้สอยรวม
ประมาณ ๓๐ คนให้หาบสิ่งของสินค้ำมาเที่ยวค้าขาย มะกะโทเป็น
นายคุมดูหาบ ครั้นมาถึงเชิงเขา นวรัตนคีรี เด็กคนใช้คนหนึ่ง
ของมะกะโทป่วยลง มะกะโทจึงให้คนเหล่านั้นช่วยกันหามเด็กที่ป่วย
นั้นขึ้นไปพักรักษาตัวอยู่บนยอดเขา ในเวลานั้นไม่ใช้เทศกาด ฤดูฝน
บรรดานฝนตกฟ้าร้อง เป็นอันมาก ในทันใดนั้น อัดนั้นบาดผ่าถูกปลตาย
ไม้คานของมะกะโทแตกแต่งออกไป แต่หาถูกผู้คนเป็นอันตรายไม่
เมื่อมะกะโทได้ยินฟ้าผ่าดังมาดังนั้น จึงเข้าไปในอากาศเห็นแสงฟ้า
เป็นปราสาทราชมณเฑียร ประดับด้วยราชวิญฉัตรของ มะกะโท
คิดเห็นประหลาดในใจ แต่ยังหาว่าร้ายแต่ดีเป็นประการใดไม่ จึง

คุม ถูก ห้าม กับ พรรค พวก ออก จาก คำบด นั้น มา ถึง บ้าน แห่ง หนึ่ง มะกะโท
 จึง เข้า พัก อาศัย ใน บ้าน นั้น พร้อม ด้วย พรรค พวก ของ ตน ตาม พวก
 ชาว บ้าน ว่า ใน คำบด บ้าน นี้ มี โหราจารย์ ผู้ ทาย นิมิตร ร้าย ดี บ้าง หรือ
 ไม่ พวก ชาว บ้าน บอก ว่า โหราจารย์ ผู้ เฒ่า รุ ทาย นิมิตร ร้าย ดี มี
 อยู่ จึง ช่วย พา มะกะโท ไป ให้ ถึง เรือน โหราจารย์ มะกะโท ก็ ให้อับ
 เคารพ ท่าน โหราจารย์ ผู้ เฒ่า นั้น แล้ว จึง เถ่า นิมิตร ให้ ฟัง ตั้ง แต่ ต้น แด
 ตาม เหตุผล ร้าย ดี ว่า จะ มี เป็น ประการใด ฝ่าย โหราจารย์ ผู้ เฒ่า ได้ ฟัง
 เถ่า นิมิตร ตั้ง นั้น ก็ รู้ เหตุ ทั้ง ปวง แล รู้ ว่า ชาย หนุ่ม ผู้ นั้น เป็น คน มี วาสนา
 จะ ได้ เป็นใหญ่ ใน ภาย หน้า จึง บอก ว่า นิมิตร ที่ ได้ เห็น นั้น เป็น ศิริสวัสดิ์
 มงคลใหญ่ หลดง ยิ่ง นัก ท่าน จง นำ เงิน ทอง มา กอง ลง ให้ สูง เสมอ เท่า
 จอม ปลดวก เป็น การ คำ นับ บูชา คุรุ เรา ก่อน เรา จึง จะ ทำ นาย
 ให้ แก่ ท่าน ได้ ถ้า ท่าน ทำ สัก การบูชา คำ นับ คุรุ เรา ก่อน ตั้ง นั้น แล้ว เรา
 ก็ จะ พยากร ทัก ทาย นิมิตร ของ ท่าน ให้ ท่าน ได้ ดี เป็นใหญ่ ให้ เห็น คุณ
 ได้ โดยเร็ว ถ้า ท่าน ไม่ นำ เงิน ทอง มา บูชา คุรุ เรา ตั้ง ว่า นั้น แล้ว เรา
 ก็ ไม่ อาจ ทำ นาย ให้ แก่ ท่าน ได้ มะกะโท ได้ ฟัง ตั้ง นั้น ก็ คิด ว่า สิ่ง ของ
 สิ้น ค้ำ ที่ เรา นำ มา ชาย คุรุ นี้ ถึง จะ ชาย สิ้น แล้ว จะ รวม เงิน ทั้ง ทุน
 แล ทำไร ให้ ได้ เงิน กอง สูง เสมอ เท่า จอม ปลดวก นั้น ก็มี ได้ ทำ ฉะนั้น
 ดี เรา จึง จะ ได้ เงิน ทอง มา กอง ให้ สูง เสมอ เท่า จอม ปลดวก เถ่า มะกะโท
 คิด ไป ก็ เห็น ช่าง จึง ถอด แหวน ใน นิ้ว มือ ของ ตน ไป ตั้ง ลง เหนือ ยอด
 จอม ปลดวก แห่ง หนึ่ง แล้ว จึง บอก แก่ โหราจารย์ ว่า ข้าพเจ้า ได้ บูชา คำ นับ
 คุรุ ท่าน ด้วย ทอง เสมอ เท่า จอม ปลดวก แล้ว ขอท่าน ได้ เมตตา ช่วย ทาย

นิมิตรให้ข้าพเจ้าเกิด ฝ่ายโหราจารย์ได้เห็นดังนั้นก็คิดว่า บุรุษ
 หนุ่ม ผู้นี้เป็นคน มีปัญญาเฉียบแหลม ดั้นไป เบื้องหน้าคงจะได้เป็นใหญ่
 เป็นแน่ จึงทำนายตามนิมิตรนั้นให้มะกะโทว่า ในเวลาไม่ช้านาน
 ท่านจะได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองใหญ่โต มีอานภาพมาก เพราะฉะนั้น
 ท่านอย่าทำ การค้าขายเลย จงออกส่าห์ทำราชการ เกิดจะได้เป็นใหญ่
 มียศศักดิ์รุ่งเรือง เมื่อท่านได้เป็นใหญ่แล้ว อย่าลืมเรา มะกะโท
 กับทั้งพรรคพวกได้ฟัง คำทำนายดังนั้นก็ดีใจ ดงกราบไหว้ขอบคุณ
 โหราจารย์เป็นอันมาก จึงกล่าว ว่า ถ้าข้าพเจ้าได้เป็นใหญ่เหมือนคำ
 ทำนายของท่านแล้ว ข้าพเจ้าจะตอบแทนคุณท่านให้จงหนัก หา
 ลืมคุณของท่านไม่ ว่าแล้วก็ตามโหราจารย์คุมลูกหาบไปขาย
 ดินค้าในเมืองสุโขทัย ครั้นชายของดั้นแล้ว จึงพาพรรคพวก
 บ่าวไพร่ไปฝากไว้กับชาวบ้านที่รู้จักชอบกัน ครั้นแล้วมะกะโท จึง
 หาช่องเข้าไปพึ่งพักฝากตัวอยู่กับนายข้างพระที่นั่งโรงใน ซึ่งเป็น
 มงคด คเชนทร์ตัวโปรดของสมเด็จพระร่วงเจ้า ช่วยดูแลรักษา เก็บ
 กวาดมูลข้างตั่งโรงให้สะอาดอยู่เสมอ นายข้างก็มีความเมตตา รักใคร่
 ใส่อวย มะกะโทสนิทอยู่ทุกวัน

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้า ก็เสด็จไปทอดพระเนตรข้างพระที่นั่ง
 ของพระองค์อยู่เนือง ๆ ไม่ใคร่ขาด วันหนึ่งพระองค์เสด็จไปทอด
 พระเนตรข้างพระที่นั่ง ทรงเห็นโรงข้างบัดกวาดสะอาด เรียบร้อยดี
 จึงตรัสถามนายข้างว่า ใครมาช่วยท่านแล้ว กวาดโรงข้างให้สะอาด
 เรียบร้อยดังนี้ นายข้างจึงกราบทูลว่า มีมอญน้อยคนหนึ่งมาพึ่ง

พัก อยู่กับ ข้า พระบาท ช่วย บัด กวาด ตั้ง ชำระ โรงให้ สะอาด อยู่ เสมอ
พระองค์ ได้ ทรง พัง ตั้ง นั้น ก็ ชอบ พระไทย จึง ครัด ตั้ง ว่า ท่าน จง เที่ยง
มอญ น้อย นั้นไว้ ให้ ตั้ เกิด

อยู่ มา วัน หนึ่ง ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า เต๋จ ไป ทอด พระ เนตร ช้าง
พระ ที่ หนึ่ง ณ โรงใน ตาม เคย ทรง ประทับ บน พระ ที่ หนึ่ง โถง ของ พระ แกด
บัวน พระ โยษฐู ลง ไป ที่ แผ่น ดิน ทอด พระ เนตร เห็น เบี้ย ตัว หนึ่ง ตก อยู่
จึง ครัด เรียก มะกะโท้ ว่า มอญ น้อย เจ้า จง มา ด เบี้ย นี มะกะโท้ จึง คตาน
เข้าไป กราบ ถวาย บังคม แดง ก็ เก็บ เบี้ย นั้นไว้ มี ความ ตั้ใจ ว่า ได้ พระ
ราชทาน เบี้ย ตัว หนึ่ง แดง ก็ หมอบ เฝ้า อยู่ กับ นำ พระ ที่ หนึ่ง จน ส้มเต๋จ
พระ ร่วง เจ้า เต๋จ กลับ

• • ฝ่าย มะกะโท้ มี ความ ยินดี ที่ ได้ รับ พระ ราชทาน เบี้ย ๆ หนึ่ง จึง
คิด ว่า ตั้ แค้น ไป เรา จะ ตั้ใจ คิด ทำ ราชการ นตอง พระ เเดช พระ คุณ เพื่อ
ให้ ได้ ความ ชอบ ยิง ชน แด เบี้ย ที่ เรา ได้ รับ พระ ราชทาน นี้ จะ ทำ
เปน ประการ ดี ตั้ จึง ครัก ตรอง เห็น ช่อ ง ว่า จะ ช้อ เม็ดต พรรณ ผักกาด
มา ปลุกไว้ จึง จะ ควร มะกะโท้ จึง นำ เบี้ย นั้น ไป ช้อ เม็ดต พรรณ ผักกาด
ที่ ตตาด หยิง แม่ ค้า ผู้ ชาย เม็ดต พรรณ ผักกาด จึง บอก ว่า เบี้ย ๆ เดียว
นั้น เรา ไม่ รู้ จะ ขาย ให้ อย่างไร ได้ มะกะโท้ จึง ว่า ช้อ จม นัว มือ ลง แด
นัว เดียว พอ ติด เม็ดต ได้ เต็ก น้อย เท่านั้น หยิง แม่ ค้า ผู้ ชาย เม็ดต พรรณ
ผักกาด ก็ ยอม ให้ มะกะโท้ จึง ชูป นัว มือ ให้ ชุ่ม ด้วย เชพะใน ปาก เดียว ก่อน
แแต่ จึง จุ่ม นัว ลง ใน กระบุง เม็ดต พรรณ ผักกาด ๆ ก็ ติด นัว มือ ชน มา เปน
อัน มาก หยิง แม่ ค้า เห็น ดัง นั้น ก็ ชม ว่า มอญ น้อย นี นตาด มี ความ คิด

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

เนียบ แหตม ตี มะกะโท่ จึง ตั้ง เบี้ย ๆ เดียว นั้น ให้ แก่ หมิง แม่ คำ แล้ว
ก็ นำ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด นั้น มา จึง ขุด พิน ดิน ข้าง โรง ช่าง อัน เป็น ที่ ว่าง
เปล่า ประถม มุต ช่าง ให้ เป็น เชื้อ บริหาร ปลุก เพาะ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด
ลงใน ที่ พนใหม่ นั้น ไม่ ชำ นาน ผักกาด นั้น ก็ ชนงอก ออก กอ กาบ งด
งาม ตาม กัน

ครั้น อยู่มา วัน หนึ่ง ถึง กำหนด ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า จะ เต๋จ มา
ทอด พระ เนตร ช่าง ที่ โรง มะกะโท่ จึง ถอน ต้น ผักกาด ที่ ปลุกไว้ ตั้ง
น้ำ ชำระ ให้ สะอาด แล้ว หา ภาชนะ มา รอง เตรียมไว้ เป็น ของ ถวาย พอ
ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า เต๋จ มา ประทับ บน พระ ที่ นั่ง ใน โรง ช่าง แล้ว มะกะโท่
ก็ นำ ถาด ผักกาด เข้า ไป ตั้ง ถวาย ต่อ หน้า พระ ที่ นั่ง จึง มี รับ ตั้ง ถาม ว่า
มอญ น้อย ได้ ผักกาด ที่ ไหน มา ให้ เรา มะกะโท่ จึง กราบ ทูล ว่า เบี้ย ๆ
หนึ่ง ที่ โปรด พระ ราชทาน ข้า พระ พุทธเจ้า ๆ ไป เชื้อ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด มา
ปลุกไว้ จึง ได้ นำ มา ถวาย ใน ครั้ง นี้ พระองค์ มี รับ ตั้ง ถาม ว่า เบี้ย ๆ
เดี๋ยว เท่านั้น ขอ กัน ได้ เม็ดต พรพรรณ ผักกาด เท่าไร มะกะโท่ ก็ กราบ ทูล
ให้ ทรง ทราบ ความ ตั้ง แต่ ต้น จน ที่ สด ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า ได้ ทรง พัง
ตั้งนั้น ก็ ตรัส ตรูเรว ว่า มอญ น้อย นี้ มี บัญญา ฉลาด เนียบ แหตม ตี
ควร จะ ชุบ เตียง ได้ จึง ตรัส แก่ นาย ช่าง ว่า เรา จะ ขอ มอญ น้อย นี้
เข้าไป ใช้ ราชการ ช่าง ใน จึง โปรด ให้ มะกะโท่ เข้า ไป รับ ราชการ เป็น พวก
วิเศษ เค็รื่อง ต้น อยู่ใน พระ ราชวัง ครั้น อยู่มา มะกะโท่ ทำ ราชการ ดี มี
ความ ชอบ จึง โปรด เตือน ชน ให้ เป็น กรมวัง
แต่ ใน พงษาวดาร ฝ่าย รามัญ นั้น ว่า ส้มเต๋จ พระ ร่วง เจ้า โปรด

เดือน มะกะโท้เป็น ชุน วง มี ตำแหน่งใน กรมวง นั้น เอง
 ครั้น อยู่มา เกิด ขบถ กำเริบ ขึ้นใน หัวเมือง ขอบ ชันทเด้มา ส้มเด้จ
 พระ รวง เจ้า จะ เด้เด้จ กรั้ทา ทัพ ไป ปราบ ปราบ พวก ขบถ ด้วย พระองค์
 เอง จึง ตรัส ตั้งให้ มะกะโท้ ผู้เป็น กรมวง อยู่ เฝ้า รักษา พระ นคร แล้ว
 พระองค์ ก็ เด้เด้จ ยก พยุหโยธา ทัพไป ยัง เมือง นอก แดน อยู่ภายหลัง นาง
 สุวรรณ เทวี พระราช ชิดา ของ ส้มเด้จ พระ รวง เจ้า กับ มะกะโท้ นั้น ซึ่ง
 เคย เป็น คู่ บุพเพ สันนิวาศ กัน มา แต่ บุรพชาติ ปาง ก่อน พอเห็น ให้ เห็น กัน
 แล้ว ก็ มี ความ ปฏิพัช ผูก พัน บังเกิด ความ เสนหา รักใคร่ กัน มะกะโท้
 ก็ ชอบ รักใคร่ กับ พระราช ชิดา นั้น ฝ่าย ข้าราชการ ทั้งปวงใน กรมวง ได้
 รั้เหตุ ก็ มี ความ กตวิ เกรง ต่อ มะกะโท้ ผู้เป็น กรมวง ด้วย เห็น ส้มเด้จ
 พระ รวง เจ้า ทรงโปรด ปราบ มะกะโท้ อยู่เป็น อัน มาก จึง หา มี ผู้ใด จะ
 ว่า กต้าว ชัน ได้ ไม่ ฝ่าย มะกะโท้ จึง คิด ปฤกษา กับ นาง สุวรรณ เทวี
 พระราช ชิดา ว่า จะ อยู่ ชัน นี้ มิได้ ด้วย กตวิ พระราช อาญา ส้มเด้จ
 พระ รวง เจ้า จำ เรา จะ พา กัน นี้ ไป เด้ย ก่อน อย่าให้ ทั้น พระองค์
 เด้เด้จ กตวิ มา พระราช ชิดา ก็ เห็น ด้วย จึง รวบ รวบรวม ทริพย ตั้ง ของ
 แก้ว แหวน เงิน ทองได้ เป็น อัน มาก มะกะโท้ ก็ เกิดย กต้อม ผู้คน ค่า ทาษ
 ได้ ๓๐๐ คน เศษ จึง พา พระราช ชิดา ชัน ช้าง พัง คิว หนึ่ง หนึ่ง ออก จาก
 เมือง ศรีไทย ไปโดยทาง ด่าน กะมอ กะตกรับ ไป ทั้ง กลาง วัน แด กลาง
 คัน ฝ่าย เสนา อำมาตย์ รั้ว่า มะกะโท้ พา พระราช ชิดา นี้ ไป ตั้ง นั้น ก็
 พา กัน คิด ตาม จะ จับ ตัว มะกะโท้ แต่ คิด ตาม ไป หา ทั้น ไม่ ด้วย
 มะกะโท้ พา พระราช ชิดา กับ ผู้คน หนึ่ง ข้าม ด่าน ด่วง พัน แดนไป เด้ยได้

แล้ว เสด็จอำมาตย์เหล่านั้น ก็พากัน กลับมา คอยท่า จะ พัง พระราช
โองการ ครัดสั่ง ของ สมเด็จพระ รวง เจ้า ต่อไป

ฝ่าย มະกะ ทั้ พ้า พระราช ธิดา กับ ผู้คนไป ถึง บ้าน ตะเกาะ ดูน ^{ซึ่ง}
เป็น บ้านเดิม ของ คน แล้ว ก็จัด ให้ พระราช ธิดา นั้น อยู่ เป็น คู่ช ^{แต่}
ผู้คนที่ ไป ทัง ๓๐๐ คน เศษ . ก็จัด ให้ มี ที่ อยู่ อยุ่ ไ้ รย ทำ กิน เป็น คู่ช
พร้อม เพรียง กัน

ฝ่าย สมเด็จพระ รวงเจ้า ทรง ปราบ ปราบ พวก ขบถ อัน กำเริบ ให้ สงบ
ราบคาบ ทรง จัด บ้าน เมือง ปลายแดน ให้ เป็น ปกติ เรียบ ร้อย แล้ว ก็
เสด็จ ยก พยุหโยธา ทัพ กลับ ยัง พระ นคร . เสด็จ อำมาตย์ ทังปวง จึง นำ
ความ เรื่อง มະกะ ทั้ ตัก พ้า พระราช ธิดา นั้น ไป แด่ได้ ไป คิด ตาม จับ จน
สุดแดน หา ทั้นไม้ ^{ซึ่ง} กราบ ทูล ให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ สมเด็จพระ
รวง เจ้า ก็ หา ได้ ทรง พระ พิโรธ แก่ มະกะ ทั้ ไม่ จึง ครัด ว่า เรา รุ้ มา
แต่เดิม แล้ว ว่า มอญ น้อย คน นี้ มี ตักษณ ตี นานไป ภาย น่า จะ มี บุญ
ได้ เป็นใหญ่ เรา จึง มี ใจ รักใคร่ เหมือน บุตร ถ้า เรา จะ ต้าป แสง ให้
เป็น อันตราย หรือ จะ ให้ ยก กอง ทัพ ไป คิด ตาม จับ มา ตง ราชทัณฑ์
อย่างไร ก็ จะ ทำได้ ทุก ประการ แต่ จะ เป็น เวกรกรรม แก่ เรา แด่ เสียด
เกียรติยศ ของ บ้าน เมือง เป็น ที่ อับยศ แก่ นานา ประเทศ ^{ซึ่ง} มอญ น้อย
พ้า ธิดา เราไป ถ้า ตัง ตัว ^{ซึ่ง} เป็นใหญ่ ได้ เมื่อใด แล้ว ก็ คง จะ ตัง แด่ง
ให้ ธิดา เรา เป็นใหญ่ ยิ่ง ^{ซึ่ง} จะ เป็น เกียรติยศ แก่ บ้าน เมือง ทัง ตอง ฝ่าย
อนึ่ง บุพเพตน์นิวาต แห่ง ธิดา เรา กับ มอญ น้อย นั้น ก็ ได้ อบรม มา ด้วย
กัน แต่ ปาง ก่อน แล้ว จึง พะเิน ให้ มา มี จิตร ปฏิพัทศ ต่อ กัน ตัง ^{ซึ่ง} เพราะ

เหตุ นั้น เรา จำ เปน จะ อวย พร แก่ มอญ น้อย แด ชิดา เรา อย่า ให้ มี
ไภย อันตราย สิ่งใด ให้ เกิด ความ ศิริสุข สวัสดิ์ ด้วย กัน เกิด

ซึ่ง พระองค์ มิได้ ทรง พระ โกรธ แก่ มะกะโท แด กตบ ทรง อำนวย
พระ พร ให้ ไป ทั้ง นี้ ด้วย อำนาจ บุญ บารมี ของ มะกะโท จะ ได้ เปน
กระษัตริย์ ใหญ่ ใน รามัญ ประเทศ ต่อไป

ตั้ง แต่ มะกะโท พา พระราช ชิดา ของ สมเด็จ พระ ร่วง เจ้า กรุง
ศรีไทย ไป อยู่ บ้าน ตะเกาะ วุ่น อัน เปน บ้าน เดิม ของ ตน ตั้ง นั้น แด้ว

มะกะโท ก็ มี สง่า ราศี เกิด ศิริ มงคล ยิ่ง ขึ้น ด้วย นาง นั้น เปน ราช ชิดา
ของ กระษัตริย์ ผู้ มี ราช อิศริยยศ ใหญ่ ยิ่ง พวก ชาว บ้าน ชาว เมือง ก็ กตวั

เกรง นับถือ รักใคร่ มะกะโท แด พระราช ชิดา นั้น เสมอ กัน ต่าง คน พา กัน
เข้า มา สวามิภักดิ์ ฝาก ตัว เปน พรรค พวก ข้า ไทย ให้ ใช้ ส่วย มาก ขึ้น

ทุก ที่ จน นับ ได้ เปน คน หลาย พัน หลาย หมื่น ฝ่าย มะกะโท เปน ผู้ มี
ปัญญา ฉลาด อดทน ทั้ง อง อาจ กต่า หาญ รู้ เจริญ หว่าน ด้อม ผูก ไมตรี

แด ช่วย ปดต เปิดอง ทุก ชั รอน ของ ชน ทั้ง บริบูรณ์ ด้วย ทพย สมบัติ
จึง เปน ที่ นับถือ แก่ ชน ทั่วไป ครั้น มะกะโท เห็น ผู้ คน นับถือ รักใคร่ ตน

มาก ขึ้น แด้ว จึง ประกาศ เกตย กตอม คน ทั้ง ฝ่าย เห็นอ ฝ่าย ไต่ ใน รามัญ
ประเทศ ให้ ร่วม สามีคัก พร้อม เปรียง หน้าใจ เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน

เข้า มา อยู่ ไต่ อำนาจ คน ทั้ง ดั้น แด้ว ก็ ตั้ง ตัว ชน เปน กระษัตริย์ ครอง
ราชสมบัติ ใน เมือง มตะมะ ชน ทั้งปวง ก็ ยินดี ถวาย พร ไชย มงคล แก่

กระษัตริย์ ใหม่ ทั้ง ดั้น แต่ พระ เจ้า มะกะโท ยัง หา ได้ ราชากิเชก เถติม
พระ นาม ไม่

ครั้น อยู่มา พระเจ้า มะกะโท ทรง ระวัง ถึง พระเดช พระคุณ ของ
 สมเด็จพระ ร่วง เจ้า กรุง ศรีอยุธยา จึง ให้ แต่ง พระราช ราช สำนั ดง ใน สมุห
 บัทร แต่ จิต เครื่อง มงคล ราช บรรณาการ เปน อัน มาก แต่ง ให้ อำมาตย์
 ผู้ หนึ่ง ชื่อ ว่า โดกกี เปน ราชทูต จำ ทูล พระราช ราช สำนั กับ เครื่อง มงคล
 ราช บรรณาการ พร้อม ด้วย พวกล พด พาหนะ เข้า ไป ถวาย สมเด็จพระ ร่วง
 เจ้า กรุง ศรีอยุธยา ครั้น ราชทูต ไป ถึง แล้ว เสนา อำมาตย์ ฝ่าย กรุง ศรี
 ไทย จึง นำ ความ ขึ้น กราบ ทูล สมเด็จพระ ร่วง เจ้า ก็ โปรด ให้ อำมาตย์
 นำ ราชทูต เมือง มุตะมะ เข้า เฝ้า ราชทูต ก็ เชิญ พระราช ราช สำนั กับ เครื่อง
 มงคล ราช บรรณาการ เข้า ไป ถวาย นำ พระ ที่ หนึ่ง จึง มี รับ สั่ง ให้ อ่าน ใน
 ดักษณ พระราช ราช สำนั นั้น ว่า “ข้า พระบาท ผู้ ชื่อ ว่า มะกะโท เปน ข้า
 สวามิภักดิ์ ได้ พระบาท มุติการ ของ พระองค์ ผู้ เปน พระ มหา ราช ษัตริย์
 ผ่าน พิภพ กรุง ศรีอยุธยา พร้อม ด้วย พระราช ราช สำนั ของ พระองค์ ขอ โอน
 อุดมมงคล เคี้ยว เกตุา กราบ ถวาย บังคม มา เทบ พระ ยุคต บาท บงกช มาศ
 ของ พระองค์ ซึ่ง ทรง พระ มหา ราช ญา ชุบ เตยง ข้า พระบาท ทั้ง สอง ให้ มี
 ความ ร่ม เย็น เปน คู่ช พระเดช พระคุณ ปก บัง อยู่ เห็น เกตุา ข้า พระองค์
 ทั้ง สอง หา ที่ จะ เปรียบ ให้ สิ้น สิ้น มิได้ ด้วย พะเนน บพเพ สันนิวาศ
 แห่ง ข้า พระบาท ทั้ง สอง มา ดต บรรดาน ให้ มี ปฏิพัทธ จิตร ต่อ กัน ข้า
 พระองค์ ได้ ตเมิต ถ่วง พระราช อาญา พา พระราช ราช สำนั ของ พระองค์ มา
 โทษานูโทษ มี แก่ ข้า พระองค์ เปน ต้น เกตุา ๆ แต่ บัด นี้ ด้วย เเดช พระ
 บารมี บรม เชษา นุภาพ ของ พระองค์ ปก แผ่ อยู่ เห็น เกตุา ๆ ข้า พระองค์ ทั้ง
 สอง ชน ทั้งปวง จึง ยินดี พร้อม กัน อันเชิญ ข้า พระ องค์ ชน เปน ราช ษัตริย์

ครองราชสมบัติในเมืองมตะมะ เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั่วไป เพราะฉนั้น ข้าพระองค์ขอพระราชทานโทษานุโทษ ซึ่งมีผิดมาแต่หลัง ขอพระบารมีของพระองค์เป็นที่พึ่งสืบไป ขอได้ทรงประสูตพระราชทานนาม กับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ ประการ แก่ข้าพระองค์ผู้เป็นพระษัตริย์ครองราชสมบัติใหม่ เพื่อเป็นสวัสดิไสยมงคลแก่ข้าพระองค์ทั้งต้องสืบไป เมืองมตะมะนี้จะได้เป็นสุวรรณภูมิแผ่นดินเดียวกันกับกรุงศรีอยุธยา อยู่ใต้พระเดชาบุภาพของพระองค์สืบต่อไป จนตลอดกัปปาวสาน ”

ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้า ได้ทรงทราบความในพระราชดำสันตังษีแล้ว ก็มิพระไทยยินดี จึงตรัสสรรเสริญว่า มะกะโทมอญน้อยนั้น เราได้ทำนายไว้แล้วว่า สืบไปจะมีบุญญาธิการ บัดนี้ได้เป็นพระษัตริย์ครองรามัญประเทศแล้ว ค่อยไปภายนอกจากเราผู้เดียวแล้ว จะหาพระษัตริย์อื่นมีบุญยิ่งกว่ามะกะโทมิได้ พระองค์จึงทรงตั้งพระนามให้แก่มะกะโทว่า พระเจ้าวาริหุ (ฟ้าร่วง) กับพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ ประการ สำหรับพระษัตริย์ คือ พระขรรค์ ๓ นันตร ๓ พระมหามงกุฏ ๓ ฉลองพระบาททอง ๓ พัดวาลวิชนี ๓ รวมเป็น ๕ ประการ จึงโปรดพระราชทานพระราโชวาทไปแก่ราชทูตว่า ให้เจ้าแผ่นดินมตะมะอยู่ในทิศพิชราชธรรม บำรุงปกครองแผ่นดินโดยยุติธรรม ให้ตั้งใจรักใคร่ราษฎร พลเมืองดุจดังบุตรในอุทร แลทรงประสูตพระพรว่า ให้เจ้าแผ่นดินมตะมะปราศจากภัยอันตรายทั้ง

ภายนอกภายใน ให้ครองราชสมบัติเป็นคู่ชเวรญสืบไปตั้งกาด
นานเทอญ

ราชทูตก็กราบถวายบังคมลาสมเด็จพระร่วงเจ้า กลับไป
กราบทูลพระเจ้าแผ่นดินมุกตะมะให้ทราบทุกประการ แลถวายเครื่อง
ราชกกุธภัณฑ์ทั้ง ๕ ประการ พระเจ้ามะกะไท้ก็ทรงพระโสมนัสยินดี
ขอบพระเดชพระคุณสมเด็จพระร่วงเจ้าหาที่สุดมิได้ จึงมีพระภักตร์
เฉภาะมาตรงทิศกรุงศรีอยุธยา กราบถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้า
โดยความระลึกบุญพระคุณของพระองค์ อันยังเหลือตั้งไม่มีที่สิ้น
สุด ฉนั้น

ฝ่ายสมเด็จพระร่วงเจ้าผู้ผ่านพิภพกรุงศรีอยุธยา ได้ครอง
ราชสมบัติเป็นคู่ชมาช้านาน เมื่อแรกได้ราชสมบัตินี้มีพระชนม์
ได้ ๓๕ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๔๐ พรรษา รวมพระชนมายุ ๗๕
พรรษา ก็เสด็จสวรรคต

ในปีนั้น พระตั้งซึ่งเป็นพระอนุชาต่างพระมารดาขึ้นครองราช
สมบัติ แทนสมเด็จพระเชษฐาธิราชต่อไป พระองค์เสด็จไปครอง
เมืองนครสวรรค์บุรี มีพระมเหสีทรงพระนามว่าสุชาเทวี พระตั้ง
องค์นี้เมื่อแรกได้ราชสมบัติมีพระชนม์ ๓๐ พรรษา ครองราชสมบัติ
ได้ ๔๕ พรรษา เสด็จสวรรคต รวมพระชนมายุ ๗๕ พรรษา พระองค์
ประสูติวันจันทร์

ในครั้งนั้น พระนครสวรรค์บุรีว่างกระษัตริย์ครอบครองอยู่
ถึง ๕๐ ปี ถึงคราว ๖๖๓ ปี จึงมีชคัยวงษ์องค์หนึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์

ของ พระ ถ้อ ชัน ครอบ ราช ถัมบค ใน เมือง นคร ถัวรก บรู มี พระ มะหะหะ
ทรง พระ นาม ว่า ถัมณฑา เทวี ครอบ ราชถัมบค ได้ ๕๐ พรรษา เมื่อ
แรกได้ ราชถัมบค มี พระชนม์ ๓๕ พรรษา รวม พระชน มายุ ๖๕ พรรษา
เดด็จ ถัวรกค พระองค์ ประสูต วัน เถาร

ขณะ เมื่อ พระองค์ ยัง มี ได้ เดด็จ ถัวรกค นั้น มี พวก ทำไม้ พวก
หนึ่ง คุม กัน ไป ตัด พ้น ไม้ อยู่ใน บา แขวง เมือง นคร ถัวรก นาย กอง
ตัดไม้ จด ให้ คน ผู้หนึ่ง อยู่ เฝ้า รักษา ที่ ชุม รุม สำหรับ หุง เข้า ต้ม แกง
ไว้ ทำ พวก กัน ที่ ไป ตัด ไม้ นั้น จำเพาะ จด เดือกได้ คน ผู้มี บุญ ผู้หนึ่ง
ซึ่ง จะได้ เป็น ฤษัตริย ครอบ ราช ถัมบค ต่อไป ให้ อยู่ รักษา ที่ พัก ใน
เวदानั้น พวก ตัด ไม้ ทั้งปวง ก็ ไป ตัด พ้น ไม้ ซึ่ง เตาใหญ่ น้อย อยู่ใน บา
ครัน ถึง เวตา ผู้รักษา ชุม รุม ที่ พัก กับ คน ใช้ ช่วย การ ด้วย จึง หุง เข้า
ไว้ ทำ พวก ตัด ไม้ ราย หม้อ เข้าไป หลาย เตาไฟ ครัน หม้อ เข้า เหล่า นั้น
เดือก พดุง ชน พร้อม กัน ใน ขณะนั้น จะ หา ไม้ จำ คน หม้อ เข้า ที่ ไหน
ไม้ ทน จึง ฅวยได้ ไม้ งวด ตำ ท่อนหนึ่ง อยู่ใน ที่ ใกล้ ๆ มาคน เข้า หม้อหนึ่ง
เข้า ก็ ตำ ไป ต้นทง หม้อ ผู้รักษา ที่ พัก สำคัญ ว่า ไม้ คน เข้า เป็น ไม้ รัก ครัน
เห็น เข้า ตำ ไป ทง หม้อ ดัง นั้น แล้ว ก็ เกรง พวก ตัด ไม้ จะ ว่า กถาว ติเตียน
ได้ จึง ฅด เข้า ตำ ใน หม้อ นั้น มา กิน เค้าเอง หมด ทง หม้อ ครัน กิน
แล้ว ก็ รู้ สึก ตน ว่า มี กำดัง ภาย ชัน เป็น หนัก หนา ดจ ดัง มี กำดัง ได้
หลาย ช้าง สัาร จึง ดอง หัก ถอน ต้น ย่างใหญ่ ๆ ต้น ย่าง เหล่า นั้น
ทน ทาน กำดัง ไม้ ได้ ก็ โคน หัก ลง มา ดัง แล้ว เหนียว ต้น ย่างใหญ่ ๆ ลง
มา แขวง หม้อ เข้า หม้อ แกง ไว้ กับ กิง ยอด เป็น เหล่า ๆ ตำดับ กัน จึง

คำให้การชาวกรุงเก่า

ปล่อยให้ ยอดไม้ ย่างนั้น ให้ กัดกับ ตง ชน อยู่ ตาม เติม พอ ถึง เวลา กิน อาหาร
 พวก คัด ฟันไม้ เหล่า นั้น พา กัน กัดกับ มา จะ กิน เข้า หา เห็น หม้อ เข้า หม้อ
 แกลง ไม้ จึง แลดู ชนไป บน ยอด ยาง เห็น หม้อ เข้า หม้อ แกลง แขนง อยู่
 สลับ สดอณ กัน เป็น การ แปลก ประหลาด ตั้ง นั้น ต่าง สำคัญ ว่า โขมต
 บำ หรือ รุกชเทวดา แกล้ง นำ ชนไป ช้อนไว้ จึง ถาม ผู้เฝ้า ที่ ชุม รุม ว่า เหตุ
 ผลิต อย่างไร จึง เป็น ตั้ง นี้ คน ผู้เฝ้า ที่ อยู่ จึง บอก ว่า ถ้า ท่าน ทิ้งปวง
 หัว เข้า แล้ว เรา จะ หยิบ หม้อ เข้า หม้อ แกลง มา ให้ ว่า แล้ว จึง โนม น้อม
 คั้น ยาง ให้ ยอด อ่อน ลง มา ถึง มือ หยิบ หม้อ เข้า หม้อ แกลง สั่ง ให้ แก่ พวก
 คัดไม้ เหล่า นั้น ต่าง คน ต่าง เห็น ผู้ นั้น มี กำลัง มาก ก็มี ความ อัจฉริยะ
 ใจ ยังไม่ รู้ว่า กำลัง ของ ผู้ นั้น เกิด ชน ด้วย อย่างไร บ้าง ว่า ผู้ นั้น จะ
 เป็น บุญ ตัว พบ ตาย ทาง ปฤษณา ได้ กิน ว่าน ยา มหา กำลัง ของ พระ มหา
 ฤษี ที่ ศักดิ์สิทธิ์ หรือ ได้ กิน น้ำ สุรา มฤตย์ ของ พระ อินทร รัตน ไรศ จึง
 เกิด เรี่ยวแรง ยิ่ง กว่า แรง ช้าง ดัง ที่ พวก ชาว บ้าน นอก บอก เจ้า หลอก
 ดวง กัน มา แต่ ก่อน ๆ นั้น ก็ ไม่ แจ้ง แต่ เห็น คน ผู้ นั้น มี แรง มาก เกิน
 กว่า แรง มนุษย์ ทิ้งปวง เป็น อัจฉริยะ ตั้ง นั้น แล้ว ก็ ยำ เอง เกรง กัด
 กันไป สิ้น แดไม้ สัก ชุง ไม่ เล่า คั้น ยาว ๆ ใหญ่ ๆ ที่ พวก คัด ไม้ คัด
 ฟัน ลงไว้ เท่าใด ผู้ ที่ ได้ กิน เข้า ด้วย ยางไม้ ังว ดำ นั้น ก็ ดำแดง กำลัง ช่วย
 จับ โยน คว่าง ทิ้ง ลงไป ให้ ถึง ทำ น้ำ ทิ้ง สิ้น หา ต้อง ใช้ คุด ตาก ด้วย แรง
 ช้าง แด แรง คน แรง กระบือไม่ เคย ระยะทาง ที่ คว่าง ทิ้ง ไม้ ใน บำ สูง ไป
 ถึง ทำ น้ำ นั้น ประมาณ ห้าหมื่น เส้น ครั้น ไม่ ตก ถึง ทำ หมัด แล้ว พวก
 คัดไม้ ก็ ช่วย กัน ผูก เป็น แพ ต่าง ๆ คน ทิ้งปวง จึง ยก ให้ คน ผู้ ได้ กิน ยา

ไม่ ังว ดำ ัน เป็น หัว ำ
 ใน ขณะ ัน ษัตริย์ ผู้ ครอง เมือง นคร ถาวรคบุรี เด็ดจ ถาวรคค
 แล้ว ยัง ำ มี เชอ พระ วงษ์ องค์ ัน ได้ ครอง ราช ถมบค แทนไม่ พอ
 บุญญา ธิการ ของ บุรุษ ผู้ ใด ก็นไม่ ังว ดำ ัน เป็น ยำ ัน มา ถึง คน ทังปวง
 กต้ว เกรง กำดัง ังชาไป ัน เด่นำ อำมาตย์ ัง เชิญ บุรุษ ผู้ ัน ัน เป็น
 ษัตริย์ ครอง ราช ถมบคใน พระ นคร ถาวรค ถีบไป ทรง พระ นาม ว่า
 พระญาโคตร ะบอง พระญาโคตร ะบอง องค์ ัน มี บุญญา ธิการ ทรง
 อำนุภาพ มาก แต่ มี พระ กำดัง มาก กว่า คน ทังปวง คทากร ที่ พระองค์
 ทรง ถือ ัน เป็น เหล็กโต เท่า ตำตาด พระองค์ ครดี แก่ เด่นำ อำมาตย์ อยู่
 เด่นำ ว่า “มนุษย์ ใน ชม พุทวี่ ัน ไม่ มี ผู้ ใด จะ ค่อ กร กับ เราได้ เรา
 มิได้ กต้ว ผู้ ใด เว้นไว้แต่ มนุษย์ ัง เหาะ มาได้ ทาง อากาศ เท่า ัน เรา
 ัง จะ กต้ว”

ใน ขณะ ัน เกิด แผ่น ดินไหว อยู่ เด่นำ พระองค์ ัง มี รับ ัง ให้หา
 โหรา จารีย์ เข้า มา ทำนาย ว่า แผ่นดิน ไหว ทัง ัน จะ เป็น เหตุ ร้าย คี
 ประการใด โหรา จารีย์ ัง พยากรณ์ ถวายเป็น บัด ัน ผู้ มี บุญ มา บังเกิด
 อยู่ใน ครรภ ์ มารดา ัง บรรดา ัน ให้ แผ่นดินไหว ทัง ัน พระญาโคตร
 ะบอง ได้ ทรง พัง ดัง ัน ก็ เกรง ว่า ผู้ มี บุญ บังเกิด ัน แล้ว จะ ัง ราช
 ถมบค ของ พระองค์ ัง ครดี ัง ให้ ัง ัง ัง ัน ที่ มี ครรภ ์ มา ประหาร ัง ัง
 ัง ัน แต่ หยิง ที่ ผู้ มี บุญ มา บังเกิด อยู่ใน ครรภ ์ ัน ด้วย เศษ บุญ
 บารมี ของ บุตร ให้ มารดา ัน รอดไป ได้

ครัน อยู่ มา หยิง ัน มี ครรภ ์ ถวน กำหนด ทค ์ มา ค์ แล้ว ก็ ประสูต

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

บุคร ผู้มี บุญ . . . ใน ขณะ นั้น ก็ บังเกิด แผ่นดิน ไหว เป็น มหัทศจรวย อีก
 พระญา โสทร ตะบอง จึง ครัด ตาม โหรา จารีย์ อีก เต่า ว่า แผ่นดิน ไหว อีก
 ทง น จะ มี เหตุ ร้าย ต่ เป็น ประการใด โหรา จารีย์ จึง พยากรณ์ ถวาย ว่า
 บดิน กุมาร ที่ มี บุญ นั้น ประดุจ จาก ครรภ มารดา แล้ว แผ่นดิน จึง
 ไหว เป็น มหัทศจรวย ดัง นี้ ครั้น พระองค์ ได้ ทราบ ดัง นั้น จึง ครัด ตั้ง ให้
 จับ เด็ก ทารก ซึ่ง นอน อยู่ใน เบาะ ใน เปต นั้น มา คดอก เพติง เตี้ย ตั้ง
 ใน เวดานั้น กุมาร ที่ มี บุญ นั้น ก็ ถูก จับ ไป ด้วย พวก เฝ้า เด็ก จึง นำ
 ไป คดอก เพติง ที่ บา ซ้ำ นอก เมือง พร้อม ด้วย เด็ก ลูก ทารก ชาว บ้าน
 ทงปวง แต่ กุมาร ผู้มี บุญ นั้น เพติง หา ได้ ใหม่ ทง ตัว ไม่ เป็น แต่
 ถูก เปตว เพติง ลวอก เอา ตาม มือ แด เท้า เท่านั้น ดิน รน กตัง เกิดอก ออก
 ไป พัน เพติง ได้ พวก คน เฝ้า หา ได้ ตั้ง เกิด เห็น ไม่ จึง นาย ผู้รักษา
 บา ซ้ำ ไป พบ ก็ นำ กุมาร นั้น มา ซ่อน เตียง รักษา ไว้ ไม่ ให้ คน ภาย นอก รั
 แต่ กุมาร นั้น เป็น คน พิการ ครั้น เติบใหญ่ ขึ้น จะ ทำ มา หา กิน สิ่งใด ก็ ไม่
 ถนัค จน เจริญ ไวย มี อายุ ได้ ๓๕ ปี เมื่อ กุมาร นั้น จะ ถึง ที่ มี บุญญา
 ริการ ได้ เป็น ฤษษตรีย์ มี ศักดา นุภาพ มาก จึง ร้อน ถึง ส้มเต๋จ อมรินทรา
 ริราช ตง มา ดตใจ พวก ชายหญิง ชาว บ้าน เมือง นคร สวรรคบุรี ทงใน เมือง
 นอก เมือง ให้ รั ทง กัน ต่าง พุด โจษ กัน เตียง ออ อัง เซง แซ่ ไป ว่า จะ มี ผู้
 มี บุญใหม่ ซี่ ม้า เหาะ มา ทาง อากาศ ขึ้น ผ่าน พิกพ เมือง เรา พวก
 ราชฏร พตเมือง บาง เหต่า พุด โจษ กัน ว่า ผู้มี บุญ จะ มา ทาง ทิศ ตะวันออก
 โดย ทาง อากาศ ใน วัน นี้ เป็น แน่ เพราะ ฉนั้น พวก พตเมือง ทงใน เมือง
 นอก เมือง จึง พา กัน แดก ตัน อุม ถูก จง หาดานไป คอย ดู ผู้มี บุญ อยู่ใน ที่

กว้าง กตาง พระนคร ฝ่ายกุมาร ผู้พิการ ด้วยไฟดวงนั้น ก็ ออกดำห้ไป ดูผู้มี
บุญ กับ คน ทั้งปวง ด้วย ครั้น กุมารนั้น เดินไป ถึง ต้นโพใหญ๋ จวน จะ ถึงเมือง
ใน ขณะนั้น ส้มเต๋จ อมรินทราธิราช จึง นฤมิตร เพศ เป็น มนุษย์ ผู้เฒ่า
จูงม้ามี เครื่อง อาณ ฎก ครบ ตัว ๓ กับ ห่อ เข้าทิพย์ ๓ ห่อ ขวดน้ำมี ๓
ขวด เครื่องอาภรณ์ สำหรับ กระษัตริย์ ๓ ห่อ อันมพร้อม กับทั้ง พระขรรคา
ด้วย มา มอบให้ แก่ กุมาร พิการ นั้น รักษาไว้ จึง ตั้ง ว่า ถ้า หิว เข้า เมื่อใด
จง แก่ ห่อ เข้า นั้น ออก กินเถิด ครั้น แล้ว ส้มเต๋จ ท้าว สหัสไนย เทวราช ก็ อัน
ตรธาน หายไป จาก สถานที่ นั้น ฝ่าย กุมาร พิการ นั้น นั่ง คอย ทำ อยู่ ช้า นาน
ไม่เห็น ผู้เฒ่า ที่ ฝาก ของ นั้น กลับ มา พอ ถึง เวตา หิว เข้า ก็ แก่ ห่อ เข้า
นั้น ออก กิน ตาม คำ ผู้เฒ่า เจ้า ของ ตั้งไว้ ครั้น ได้ กิน อาหาร ทิพย์ อัน มี
ไอชารค์ ดัง นั้น แล้ว ก็ รั้ง มี กำดัง เป็น ศุข กาย ศุข จิตร เกิด กำดัง
สติ บุญญา ความ คิด แปลก ชน กว่า เก่า จึง หยิบ ขวด น้ำ มี มา ริน ออก
ทาทั่ว ร่าง กาย รอยบาด แผล ที่ ไฟไหม้ ดวง ตาม มือ แด ทำให้ ชัด ช้อ ดำ
แตรโรคไทยใน กาย ก็ หายไป ดันใน ทัน ที่ กลับ มี สีสัน รั พรพรรณ ผ่องใส
งดงาม แปลกตา ของ ตน ชน เมื่อ เห็น ปราภฏ ดัง นั้น กุมาร นั้น ก็ นึก
ในใจว่า ผู้ มี บุญ ที่ จะ มา นั้น เห็น จะ เป็น ตัว เรา เอง กระมัง จึง แก่
ห่อ อาภรณ์ นั้น ออก เห็น ผ้า นุ่ง ห่ม แด เครื่อง ประดับ ต่าง ๆ อัน งดงาม จึง
แต่ง ตัว นุ่ง ห่ม แด ประดับ เครื่อง อาภรณ์ ของ กระษัตริย์ เห็น พระขรรคา
เด่ร็จ แดว ก็ ชน ช มา แท้จริง มา นั้น หาใช่ มา ตาม ธรรมดา ของ มนุษย์ ไม่
เป็น ม้า เทวดา ก็ พา เหาะ ชน ไป ใน อากาศ เห็น พระนคร ๑๖๖๖

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

ใน ขณะ นั้น พระญาโคตร ตะบอง ทอด พระเนตร เห็น ผู้มี บุญ ชีมี
 เหาะ มา ทาง นภาภาค ตั้ง นั้น ก็ ดั่ง คก พระไทย กัดัว จึง ครีดี ว่า ถ้า
 เรา คว่าง ตะบอง เหล็กไป ตก ลงใน ที่ คำบตใด เราก็ จะ ตาม ตะบองไป
 สร้าง เมือง ลงใน ที่ คำบต นั้น จึง คว่าง ตะบอง เหล็กไป โดย เต็ม กำดัง
 ใน ทาง ทิศ ตะวัน ออก ตะบอง เหล็ก นั้นไป ตก ลง ถูก ช้าง ตาย ถึง ล้าน ตัว
 เพราะ ฉนั้น จึง ได้ เรียก ที่ คำบต นั้น ว่า ล้าน ช้าง พระญาโคตร ตะบอง จึง
 ทรง พระนคร สวรรค์ บุรี นั้นไป สร้าง นคร ลง ที่ คำบต ล้าน ช้าง เรียก ว่า
 เมือง ล้าน ช้าง ภาย หลัง จึง ชนาน นาม ว่า นคร ศรีสัตตนาคนหุต

ครั้น อยู่ มา มี อำมาตย์ สยาม ผู้หนึ่ง ชื่อ ว่า แฉ่น หิง เข้า แยัง ชิง ราช
 สัมบัติ ได้ พระญาโคตรตะบอง นี้ เมื่อแรก ได้ ราชสัมบัติ มี พระชนม์ ๒๖ พรรษา
 อยู่ใน ราชสัมบัติ ๖๓ พรรษา รวม พระชนม์ ๘๙ พรรษา เสด็จ สวรรค์
 พระองค์ ประสูติร วัน เสาร์

ส่วน มงกุฎ แด พระขรรค์ นั้น ได้ ห่อ ประดับ กับ พระรูป ห่อ ของ
 พระองค์ ไว้ พระรูป ห่อ นั้น มี ปรางู อยู่ มา จน ถึง กรุง เทพมหานคร
 บวร ทวาราวดี ศรีอยุธยา เสีย แก่ พม่า

ฝ่าย พระนคร สวรรค์ บุรี นั้น พระเจ้า ภาวดี กับ ผู้ผ่าน พิภพ เสด็จ
 สวรรค์ แลแล้ว (พระเจ้า ภาวดี กับ นั้น เห็น จะ เป็น พระยา แกรก คือ ที่
 เรียก พระนามใน ภาย หลัง ตาม ฉบับ พงษาวดาร เห็น ว่า พระเจ้า ดิน ธพ
 อมรินทร์ นั้น) จึง พระยา ด้าย นำ ผิง ซึ่ง เป็น มหา เสดนาบดี ได้ ขน ครอง
 ราชสัมบัติ ใน พระนคร สวรรค์ บุรี ต่อไป ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า
 ด้าย นำ ผิง มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า ดาราราชเทวี มี

พระราช โอรส องค์ หนึ่ง ด้วย พระอรรคมเหษี มี พระนาม ว่า สุธรรมราชกุมาร
 พระเจ้า ด้าย นำ ผิง พระองค์ นี้ มี พระบุญญา ภิหาร เป็น อัน มาก ถ้า
 พระองค์ จะ เสด็จ ประพาศ ไป ใน ที่ คำบตโต อัน เป็น โขด เชน เนิน หาด ดิน ดอน
 ก็ ดี จะ เสด็จ โดย ทาง ชลมารค ไม่ ได้ พระองค์ ทรง ช้ พระหัตถ์ ไป
 ใน ที่ คำบตโต คำบต นั้น ก็ กลับ กลาย เป็น น้ำไหล ไป ทิ้ง ดั้น ดุจ ดัง
 ด้าย นำ ผิง ไหล เป็น มหัจจรรย พระองค์ เสด็จ ไป ประพาศ คำบตโต ก็
 โปรด ทรง แพ ยนต์ ไป ทุก ครั้ง ทุก คราว แพ ยนต์ ของ พระองค์ ก็ ต้อง ดอย
 ไป ตาม น้ำไหล ได้ โดย สดวก จะ ได้ คิด ขัด น้ำ ณ แห่ง หนึ่ง แห่งใด หา มิ ได้
 ครั้น พระราช โอรส สุธรรม ราชกุมาร ของ พระองค์ ทรง เจริญ วยุวัฒน์ นการ
 ชน แด้ว พระองค์ จึง ทรง โปรด ให้ เป็น พระมหาอุปราช ทรง พระนาม ว่า
 พระสุธรรม ราชา

พระเจ้า ด้าย นำ ผิง เมื่อ แรก ได้ ราช สัมบต มี พระชนม์ ๓๕ พรรษา
 อยู่ใน ราช สัมบต ได้ ๓๐ พรรษา รวม พระชน มายุ ๔๕ พรรษา เสด็จ
 สวรรคต

ใน ขณะ นั้น พระสุธรรม ราชา มหาอุปราช ผู้ เป็น พระราช โอรส ขึ้น
 ครอง ราช สัมบต ใน พระนคร สวรรค์ บรู ต่อ ไป ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า
 สุธรรม ราชา มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า ศิริปชาราชเทวี พระ
 ราชวงษ์ แด พระญาติ ของ พระองค์ สืบ เชื้อ ด้าย มา แต่ ฝ่าย อำมาตย์ โดย มาก
 ครั้น อยู่ มา พระองค์ เสด็จ ไป สร้าง พระนคร อยู่ ณ เมือง พิศณุ โดก
 เมือง นี้ มี แม่ น้ำ ผ่าน กวาง พระนคร ประกอบด้วย พรณ มัจฉา ชาติ แด
 ขัญญาหาร บริบูรณ์ แต่ มี บ่อ สระ น้ำ ถ่าน น้ำ เต็น เป็น ที่ สุก เป็น อัน มาก

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

พระเจ้าสุธรรมราชา ทรง พระราชศรัทธา บริจาคพระราชทรัพย์ ให้ช่างหล่อพระพุทธรูป ปฏิมากร ๒ องค์ องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พระพุทธชินราช องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พระพุทธชินสีห์ แต่ ทรง สร้าง พระอาราม ขึ้น สอง อาราม โปรดให้ อาราธนา พระสังฆิ ผู้ เป็น พระเถระ รู้ พระปริยัติธรรม ไตรยัญจน มา เป็น เจ้า อาราม ให้ บอก กล่าว พระปริยัติธรรม แก่ พระภิกษุ สามเณร เต่า เวียน เป็น อายุ พระพุทธศาสนา สืบไป

พระองค์ ทรง บำรุง พระพุทธ สำนานา มี การ ปฏิสังขรณ์ พระอาราม พระสถูปเจดีย์ วิหาร เป็น ต้น บำเพ็ญ พระราชกุศล ตั้ง พระราชทรัพย์ เป็น อัน มาก

พระเจ้าสุธรรมราชา เมื่อ แรกได้ ราชสมบัติ มี พระชน มายุ ๑๕ พรรษา อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ พรรษา รวม พระชน มายุ ๕๐ พรรษา เสด็จ สวรรคต พระองค์ ประสูติ วัน เสาร์

ใน ลำดับ นั้น เชื้อ พระวงศ์ ของ พระเจ้า ปทุมสูริยวงษ์ ขึ้น ครอง ราชสมบัติใน เมือง พระพิศณุโลก ต่อไป ทรง พระนาม ว่า พระเจ้าพิศณุ ราชา มี พระอรรคมเหษี ทรง พระนาม ว่า อินทวดีเทวี มี พระอนุชาองค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พิษยราชา คือ พิไชยราชา พระเจ้าพิศณุราชา เสด็จไป สร้าง พระนคร พิจิตร บรู มี รับ ตั้ง ให้ นายจิตร กรรม ช่างวาด เขียน รูปภาพ แดวด ตาย ต่าง ๆ ที่ ฝาผนัง กำแพง พระราชวัง ขึ้นใน แด ชั้น นอก เป็น ฝีมือ ประณีตงาม อย่าง ยิ่ง จึง สัมมุติ เรียก นาม เมือง นั้น ว่า พระนคร พิจิตรบรู คือ หมายถึง เป็น เมือง งาม ด้วย ตาย รูปภาพ เขียน ต่าง ๆ

พระเจ้าพิศณุ ราชา ครอง ราชสมบัติได้ ๓๐ พรรษา เมื่อ แรกได้ ราช

ดนมบัติ มี พระชน มายุ ๒๐ พรรษา รวม พระชนม์ ๕๐ พรรษา เด็ดจ ด้วรยศ
พระองค์ ประสูติร วัน เถาร

ใน ด้า ดับ นั้น พระพิชัย ราชธา ผู้เป้น พระอนุชาธิราชได้ ครอง ราชดนมบัติ
ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า พิไชย ราชธา มี พระอรรม เหี่ ทรง พระนาม ว่า
ศิริกัญญา ราชเทวี มี พระราช โอรส องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า พระ
ศรีสังห ครั้น ต่อ มา พระเจ้า พิไชย ราชธา เด็ดจ ประพาศไป พร้อม ด้วย หมู
ราชบริพาร โยธา ทวย หาร ทังปวง ทรง เลือก หา ที่ ไชยภูมิ จะ ด้ร้าง พระ
นครใหม่ให้ ส้มควร กับ พระนาม ของ พระองค์ ครั้น ได้ ที่ ไชย ภูมิ ด้แล้ว
ก็ ทรง ด้ร้าง พระนคร ันใหม่ให้ ชื่อ ว่า พระนคร พิไชยบุรี (เข้าใจ กัน ว่า
จะ เป้น เพ็ชรบุรี) พระองค์ เด็ดจ ประทับ ดำราญ พระไทย อยู่ใน พระนคร นั้น

• • พระเจ้า พิไชย ราชธา เมื่อ แรกได้ ราชดนมบัติ มี พระชนม์ ๒๕ พรรษา
อยู่ใน ราชดนมบัติ ๔๐ พรรษา รวม พระชนม์ ๖๕ พรรษา เด็ดจ ด้วรยศ
พระองค์ ประสูติร วัน เถาร

จึง เ็นำ อำมาตย์ ทังปวง เเชิญ พระศรีสังห พระราช โอรส ัน ครอง
ราชดนมบัติ ต่อไป ทรง พระนาม ว่า พระเจ้า ศรีสังห มี พระมเหสี ๒ พระองค์
พระมเหสี ใหญ่ ทรง พระนาม ว่า ด้ชาวดีเทวี พระมเหสี น้อย ทรง พระ
นาม ว่า ด้วรณ บัพพา

พระมเหสี ใหญ่ มี พระราช โอรส ๒ พระองค์ พระราช โอรส องค์ ใหญ่
ทรง พระนาม ว่า พระเชษฐ กุมาร พระราช โอรส องค์ น้อย ทรง พระนาม ว่า
พระสุรินทราชา พระราช โอรส ด้อง พระองค์ น มี ด้กษณ พระรูป โฉมงาม
ดม้าย คด้าย กัน ภาย ด้ัง พระเชษฐ กุมาร พระราช โอรส องค์ ใหญ่ ด้

พระชนม์ ต่่วงไป

ฝ่าย พระ มเหสี น้อย ก็มี พระ ราชโอรส ๒ พระองค์ องค์ หนึ่ง ทรง
พระนามว่า สूरยวงษา องค์ หนึ่ง ทรง พระนามว่า อนุราช อยู่มา วันหนึ่ง
สรินทรราชา พระราชโอรส กราบ ถวาย บังคม ตา พระราช บิดา พา
พล โยธา ทวย หาร เปน อัน มาก เสด็จไป ประพาศ บำ ตาม ตำราญ พระไทย
เสด็จ ต่่วง แดนไป จน ถึง บำ แห่ง หนึ่ง โกลด์ เขตร แค้วน แดน เมือง กัมพูชา
บ้าน มี คนไม่ ชน เปน พุ่ม พง มี กิ่ง ก้านใบ เชี่ยว เหลือง หม่น แต่ แต่ โกลด์
ดูจึ่ง สूरย คอ ชน นก ยุง มี ช้าง ดี หน้า เงิน ประหลาด ตัว หนึ่ง อยู่ใน บ้าน
พระราชโอรส สूरินทรราชา ให้ คตอง จับ ช้าง ดี ประหลาด นั้น ได้ พา พวก พล
เสด็จ ถัด มา ขึ้น เฝ้า กราบ ทูล พระราช บิดา ถวาย ช้าง ดี ประหลาด นั้น

ครั้น อยู่มา พระ เจ้า ศรี สิงห์ ศรี สยาม พระ ครู โหรา จารีย์ ว่า ดี
ไป เบื้อง หน้า บ้าน เมือง จะ อยู่ เย็น เปน สุข หรือ จะ เกิด ทุกข์ ชุก เข็ญ เปน
ประการใด พระ ครู โหรา จารีย์ จึง กราบ ทูล ว่า ชาดา เมือง จะ ต้อง ย้าย
พระ นคร ไป ๓ แห่ง บ้าน เมือง จึง จะ ยั้ง ยืน ถาวร มั่น คง เปน ปรัตติ
พระองค์ ได้ ทรง พัง ตัง นั้น จึง เสด็จไป สร้าง ซ่อม แปรตง พระ นคร สวรรค์
บุรี แล้ว เสด็จ ประทับ อยู่ใน พระ นคร นั้น โดย สุข ตำราญ พระไทย

พระ เจ้า ศรี สิงห์ เมื่อ แรก ครอง ราช สัมบัติ พระ ชนม์ ๓๕ พรรษา อยู่ใน
ราช สัมบัติ ๓๕ พรรษา รวม พระ ชนม์ มา ๕๐ พรรษา เสด็จ สวรรคต

ใน ตำบล นั้น พระ สूरินทรราชา ราช โอรส ได้ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ ใน
พระ นคร สวรรค์ บุรี ต่อไป ทรง พระนาม ว่า พระ เจ้า สूरินทรราชา มี พระ
อรรคมเหสี ทรง พระนาม ว่า จันทา เทวี

อยู่มา พระองค์ ครัด ตั้งให้ พระครูโหราจารย์ คำณวน ดวง พระชานดา
 ของ พระองค์ แต่ให้ ทำนาย พระเคราะห์ดี ร้าย ด้วย พระโหราจารย์ จึง
 คำณวน พระชานดา ถวาย พยากรณ์ ว่า เกณฑ์ พระชานดา ของ พระองค์ มี พระ
 เเคราะห์ จะ ต้อง เด็ดใจ ล่วงรคต ด้วย ยาพิษ ถ้า พระองค์ จะ เด็ดใจ พระเคราะห์
 ให้ มี พระชนม์ ยืด ยืน นาน แต่ให้ มี พระเดชา นภาพ แม่ ไผ่ คัดไป แล้ว
 ขอให้ พระองค์ ทำ พระราชพิธี เด็ดใจ พระเคราะห์ ร้าย รับ พระเคราะห์ดี แล้ว
 ยก พยุหโยธา ทัพ เด็ดใจ ประพาศ ไป เลื่อน หา ญี่ ตำเนา อัน เปน ไชย มงคล
 ถ้าง พระนครใหม่ ลงใน ที่นั้น เด็ดใจ ประทับ อยู่ ก็ จะ เค็ดอน คตตาย พระ
 เเคราะห์ พระองค์ จึง ครัด ตั้งให้ ตั้ง พระราช พิธี กระทำ ตาม พระโหร ทูต
 เด็ดใจ แล้ว ก็ เด็ดใจ ยก พยุหโยธา ทัพ ออก จาก พระนคร เทียว ประพาศ
 เลื่อน หา ที่ ไชย ญี่ จะ ถ้าง เมือง ถึง บ้าน พวก พราน เนื้อ แห่ง หนึ่ง ทอด
 พระเนตร เห็น ตำบล นั้น เปน ที่ ไชย ญี่ ดี จึง ครัด ตั้งให้ กอง ทัพ คุม โยธา
 ทวย หาร เข้า ต้ บ้าน นั้น ให้ แยก เปน ฤกษ์ ไชย มงคล แต่อย่า ให้ ราษฎร
 ชาว บ้าน บวญ เจ็บ ต้ม ตาย ได้ เปน อัน ชาติ พวก กอง ทัพ ของ พระองค์ ก็
 ชับ ทหาร ให้ ร้อง เข้า ต้ บ้าน พราน พวก พราน ใน บ้าน นั้น ต่าง แยก หนี ไป สิ้น
 ครั้น พระองค์ ได้ ไชย ชำระ เปน ราชา ฤกษ์ แล้ว ก็ ให้ ถ้าง พระนคร ลง
 ใน ตำบล บ้าน นั้น จึง ครัด ตั้งให้ ไป เทียว บ่าว ร้อง คัด ตาม พวก พราน เนื้อ
 ทั้ง ปวง นั้น กลับ มา พระราชทาน เงิน ทอง เลื่อ ผ้า เปน อัน มาก ทั้ง กัน
 ทุกคน แต่โปรดให้ เลื่อน ตำบล ยก พระราชทาน ที่ ดิน เปน กรรม สิทธิ
 แก่ พวก พราน บ้าน หนึ่ง บ้าน หนึ่ง จึง มี ชื่อ เรียก ว่า บ้าน พราน เนื้อ ดับ มา
 ยังมี ปรากฏ อยู่ จน เเท่า ทุก วัน นี้

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

ครั้น พระองค์ ด้สร้าง พระนคร เดิมแล้ว จึงทรง ตั้งนามเมือง นั้น ว่า พระนครไชยนาทบุรี ภายหลัง ต่อมา ชน ทั้ง ปวง เรียก พระ นาม ของ พระองค์ เปน สอง พระ นาม บาง ที่ เรียก พระ นาม ว่า พระ เจ้า สุรินทราชา บาง คราว เรียก พระ นาม ของ พระองค์ ว่า พระ เจ้าไชยนาท ตาม นาม พระ นคร นั้น

อยู่มา วัน หนึ่ง พระองค์ ครดิ ถาม พระ ครูโหรา จารีย์ อีก ครั้ง หนึ่ง ว่า พระ ชาติตา ของ พระองค์ ต่อไป จะ เปน ประการ ไต บ้าง ให้ ทำนาย ตาม ตำรา โดยจริง พระ ครูโหรา จารีย์ ก็ ถวาย คำ พยากร ยืนยัน อยู่ตาม ที่ ทำนาย ถวาย มา แต่ก่อน ว่า พระองค์ จะ เสด็จ ด้วรรคต ด้วย เถว ยยาพิษ พระ องค์ ทรง พระ ดำริ หัก ว่า พวก โหรา ไต ทำนาย เรา ถึง ๒ ครั้ง แล้ว จึง มี รับ สั่ง ให้ พวก วิเศษ ชาว เครื่อง ต้น เจอ ยาพิษ ให้ พระองค์ เถว ยที่ ละ เด็ก ละ น้อย เพื่อ จะ ให้ พระ เควาะห์ ของ พระองค์ มัน เเทอ ลง เพราะ เหตุ พระองค์ เถว ยยาพิษ เถมอ ดังนี้ จึง ไม่ มี พระราชโอรส

พระ เจ้า สุรินทราชา พระองค์ นี้ ครอง ราช ด้มบัตไต ๓๗ พรรษา เมื่อ แรก ไต ราช ด้มบัต มี พระชนม์ ๓๕ พรรษา รวม พระชนม์ ๕๓ พรรษา เสด็จ ด้วรรคต พระองค์ ประสูต วัน พฤหคั บดี

ใน ด้ดับ นั้น พระ ด้ริย วงษา ซึ่ง เปน พระ อนุชา ด้่าง พระ มารดา ไต ครอง ราช ด้มบัตใน พระ นครไชยนาท ต่อไป พระองค์ มี พระ มเหษั ทรง พระ นาม ว่า ปทุม วดี

ใน ขณะ นั้น อนุราชกุมาร ซึ่ง เปน พระอนุชา เสด็จ เข้า เฝ้า พระ เษษฐา ธิราช มิ ไต ชาติ อยู่มา อนุราช กุมาร พระ อนุชา ลอบ รัก ด้มค ด้งวาค กับ

นาง ปทุม วดี มเหสี ของ พระเชษฐาธิราช ภายหลัง จึงพา พระมเหสี นั้น
หนีไป ครั้น พระเจ้าสุริยวงษาได้ทราบ ก็ทรงพระพิโรธ จึงมีรับสั่ง
ให้ข้าราชการทั้งฝ่ายตำรวจ แด ทหาร คุมพล ออกติดตามจับ พระอนุชา
กับ พระมเหสีให้จงได้ ข้าราชการทั้งต้องกรมติดตามไปไม่ทัน ก็กลับ
มากราบ ทูลให้ทรงทราบทุกประการ

ครั้นอยู่มา พระอนุชา ผู้เป็น พระอนุชาพา พระมเหสี ปทุม วดี หนีไป
นั้น ต้องลุ่มพอกพลได้มากแล้ว จึงยกพลเข้ามาแย่งชิงราชสมบัติได้
จับ พระเชษฐาธิราช ดำรงโทษเสีย

พระเจ้าสุริยวงษาครองราชสมบัติได้ ๓๒ พรรษา เมื่อแรกได้ราช
สมบัติมีพระชนม์ ๒๕ พรรษา รวมพระชนม์ ๕๗ พรรษา เสด็จสวรรคต
พระองค์ ประสูติ วันจันทร์

ในลำดับนั้น พระอนุชา ผู้เป็น พระอนุชาได้ขึ้นครองราชสมบัติ
พระองค์ เสด็จไป ก่อสร้าง ซ่อมแปลง พระนคร ถึงบุรี ด้วยสัตว์รยา ขิบัติ
อยู่กับ พระปทุม วดี ซึ่ง เป็น พระพี่สะใภ้มาก่อน แต่พระองค์หาได้ตั้ง
แต่งขึ้น เป็น พระมเหสีใหญ่ไม่ ให้เป็น แต่พระสนม เอก อรรคนารี เท่า
นั้น ฝ่ายขุนนาง ข้าราชการทั้งปวง จึงกราบ ทูลขอให้พระองค์ทรงตั้ง
พระปทุม วดี เป็น ตำแหน่ง พระมเหสีใหญ่ อีกฝ่ายหนึ่ง แต่พระเจ้าอนุชา
ไม่ยอมตามคำขอของ ขุนนางทั้งปวง ครั้นว่า เรา จะยก พระปทุม วดี ขึ้น
เป็น มเหสีใหญ่ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ เพราะเหตุว่า ขรรคมดา ดัตรี ไม่ค่อย
จะทิ้ง นิสัยเสียเดิมของตน ถ้าขึ้น ยกขึ้นให้ เป็น พระมเหสีใหญ่ อีกฝ่าย

หนึ่ง ดังนั้น แล้ว เกรง จะ เป็นไป เหมือน อย่าง ครั้ง พระ เศรษฐี ธิราช ของ
เรา แต่ พระองค์ ทรง ระวัง ถึง อุปการ คุณ ของ พระ ปทุม วัตน์ ว่า มี คุณ
อยู่ กับ พระองค์ เป็น หลาย ครั้ง พระองค์ จึง ยก ด้วย อากร เป็น อันมาก จาก
หัว เมือง ต่าง ๆ พระ ราชทาน แก่ พระ ปทุม วัตน์ โดย สัมควร

ครั้น อยู่มา พระ อินท ธิชา เทวี ซึ่ง เป็น พระ มเหสี ใหญ่ แต่ เดิม
ของ พระองค์ ประสูติ พระ ราช โอรส องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า อินท
ราชา ครั้น ทรง พระ เจริญ วย ชัน พระ ราช บิดา จึง สถาปนา ชัน เป็น
พระ มหา อุปราช

พระเจ้า อนุราช พระองค์ นี้ มี บุญญา ธิการ เป็น พระ สัจ วิจารณ์ ทรง
อธิษฐาน ให้ เป็น ไป ได้ ตาม พระ ไทย ประสงค์ แต่ บาง สิ่ง บาง ส่วน เช่น ใน
บาง ครั้ง บาง คราว พระองค์ ทรง ห้าม ฝน ให้ หยุต ได้ แด บรรดาน ฝน ให้ ตก
ได้ ครั้น อยู่มา พระองค์ เกิด มี พระ ไทย โดภ เจตนา มาก ชัน มี รับ ตั้ง
ให้ เก็บ รับ เงิน ทอง ของ ราษฎร เด็ด หมด ทั้ง ดั้น ห้าม มิ ให้ ราษฎร มี เงิน
ทอง ใช้จ่าย มาก กว่า พระ ราช บัญญัติ ที่ ตั้ง ไว้ แด ให้ เก็บ เงิน ภาษี อากร
ทั้ง ปวง ทวี มาก ชัน ผิด จาก ราช ประเพณี แต่ โบราณ พระองค์ ให้ สร้าง
คลัง มหา สัมบัติ ใหญ่ โด แน่น หนา ให้ นำ เงิน ทอง ที่ เก็บ รับ มา ได้ จาก
ราษฎร ทั้ง ปวง นั้น เข้า เก็บ ไว้ ใน คลัง มหา สัมบัติ ทั้ง ดั้น พระองค์ เสด็จ
ไป ทอด พระ เนตร เงิน ทอง สิ่ง ของ ที่ คลัง มหา สัมบัติ นั้น ทุก ๆ วัน มิ ได้ ขาด
ทรง ประทับ ดำ ราช ย์ อิม พระ ไทย ไป ด้วย เงิน ทอง ใน คลัง มหา สัมบัติ นั้น แด
ตรัส ว่า พระองค์ ทรง รักษา อุ โบสถ์ คัด ณ ที่ นั้น เพราะ เหตุ นั้น ราษฎร
พด เมือง ทั้ง ปวง เห็น พระ จริต กิริยา อาการ ของ พระองค์ ผิด แปลก ไป

ตาม พงษาวดาร ฉบับ เดิม เมื่อ รัชสมัย ทั้ง ๘ พระองค์ ได้ ครอง
 ราช สัมบัต โดย ลำดับ กัน ไม่มี จำนวน พระ ชนมายุ แต่ไม่มี จำนวน
 พรรษา ที่ ได้ ครอง ราช สัมบัต ไม่ ปรากฏ พระนาม พระ อรรค มเหสี พระ
 ราชบุคร พระ ราช นัดดา แต่ ข้อ ความ ก็ หา ได้ มี พิศดาร อย่างไม่
 ใน ลำดับ นั้น ต่อ มา เชื้อ พระ วงษ์ ของ พระเจ้า ชาคิ ราชชาติ ได้ ครอง
 ราช สัมบัต ใน พระ นคร สิงหนวัติ ต่อ ไป ทรง พระนาม ว่า พระ อินทราชา
 อยู่ มา พระองค์ ทรง เห็น ว่า พระ มเหสี ของ พระองค์ ไม่มี พระ ราช
 โอรส จึง ทรง สถา ปนา พระ ธนุชา ของ พระองค์ ผู้ ทรง พระนาม ว่า พระ
 อู่ทอง ขึ้น เป็น พระ มหา อุปราช
 ครั้น อยู่ มา พระ อินทราชา เสด็จ ไป สร้าง ซ่อม แปร เมือง เพ็ชร
 บุรี เป็น พระ นคร หลวง ประทับ อยู่ เป็น ที่ สำราญ พระไทย ต่อ ไป พระ
 มเหสี ของ พระองค์ ผู้ ทรง พระนาม ว่า มณี มาตา มี พระ ครรภ ประสูติ
 พระ ราช โอรส องค์ หนึ่ง ทรง พระนาม ว่า อู่ทอง พ้อง ค้อง กับ พระนาม
 ของ พระ มหา อุปราช ผู้ เป็น พระเจ้า อาว ซึ่งมี พระนาม ดังนี้ เพราะ ว่า เมื่อ
 เวลา ประสูติ นั้น พระ ราช วงษ์ นุวงศ์ แต่ พระ ญาติ ทั้งปวง มี ความ
 ชื่น ชม ยินดี ที่ พระองค์ ได้ พระ ราช โอรส ด้วย แต่ ก่อน หมาย ว่า พระองค์ จะ
 ไม่มี พระ ราช บุคร แล้ว จึง นำ อู่ทอง ชันทอง อ่างทอง แต่ มี อู่ทอง
 โดย มาก มา ถวาย เป็น ของ ทำขวัญ พระ ราช กุมาร ด้วย ความ
 ชื่น ชม ทั้ง กัน

ครั้น อยู่ มา เป็น วัน ปวารณา ออก พรรษา ใน เดือน ๓๓ พระ อินทราชา
 เสด็จ ไป พระ ราชทาน พระ กฐิน แก่ พระ สังฆ ใน อุทรา มต่าง ๆ และ ทรง

บำเพ็ญ พระราช กุศล มี ทรง บริจาค ทาน เปน คัน เปน อันมาก

พอ ถึง ฤดู แต่ง มรรคา เติบ ด้วดก ด้บาย แก่ ชน ทั้งปวง แล้ว พระ
องค์ จึง ยกโยธา พตากร พร้อม ด้วย นิกร ฝ่ายใน ทั้ง พระ มเหสี แด หมู่ ด้นม
หาญ ราช นารี บริวาร ด้ตั้ง ขึ้นไป นมัสการ พระ พุทธบาท ฌยอด เขา ด้วรณ
บรรพต ใน แดน เมือง ตพบุรี เปน การ ด้ช ด้รำฤง พระราช หลไทย แด
ด้นุกใจ เบิก บาน แก่ พตโยธา ทวยหาร ในการ ชม นก ชมไม้ ใน ไพร วัน
ทั่ว กัน พระองค์ ด้ตั้ง ประทับ แรม อยู่ ที่ พตบัพตา ค่าย ทดวง โกด้ บริเวณ
พระ พุทธบาท นั้น ถึง ด้ต วัน ด้ต คัน ใน ครั้ง นั้น พระองค์ ทรง บริจาค พระ
ราช ทพยั พระ ราช ทาน แก่ ราช ฎร ทั้งปวง เปน เงิน เพอง เงิน ด้ดี เงิน บาท
แด เข้า ปลตา อาหาร เปน อันมาก ทรง บำเพ็ญ พระ ราช กุศล เปน อดิเรกทาน
แล้ว ด้ตั้ง กตบ คัน ยัง พระ นคร

พระองค์ ครอง ราช ด้มบัค มาได้ ๓๕ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราช ด้มบัค
พระ ชนม์ ๒๐ พรรษา รวม พระ ชนม์ ๕๕ พรรษา ด้ตั้ง ด้วรณคต
พระองค์ ประสูต วัน จันทร

ใน ขณะ นั้น พระ ด้ทอง ราช โอรส มี พระ ชนมายุ ๑๖ พรรษา
ได้ ขึ้น ครอง ราช ด้มบัค ใน พระ นคร เพ็ชรบุรี ค่อไป ทรง พระนาม ว่า พระ
เจ้า ด้ทอง ตาม พระนาม เดิม พระองค์ มี พระ มเหสี ทรง พระ นาม ว่า
ภุมมา วดี เทวี

อยู่ มา ใน เวลา ราตรี หนึ่ง พระเจ้า ด้ทอง ทรง พระ ด้บิณ นิมิตร ว่า
มี เทพดา องค์ หนึ่ง มา แจง เหตุ ค่อ พระองค์ ว่า ใน ทาง ทิศ อุดร แด พระ
ราช ด้มบัค เป็น ระยะ ทาง ประมาณ ๕๐๐ ด้น คื่อ โยชน หนึ่ง กับ

๓๐๐ เต็ม ใน ตำบล นั้น มี ทรัพย์ แผ่นดิน ทั้ง แก้ว แหวน เงิน ทอง มุก มง
 เปน อันมาก หามี เจ้า ของไม่ เปน ทรัพย์ มี อยู่ใน แผ่นดิน ของ พระ
 มหา กระษัตริย์ ก็ เปน ของ พระองค์ ทั้งสิ้น ขอ เจริญ พระองค์ เด็ดใจ ไป ทอด
 พระเนตร ให้ คน ชุก แด ชน เข้า มา ไว้ ใน พระ คตัง หดวง พระองค์ จะ ได้ ไซ้
 ใน ราชการ แด ทรง บำเพ็ญ ทาน เปน การ พระ ราช กุศล ดับ ไป ครั้น
 พระองค์ ตน บรรทม ขึ้น ก็ ทรง ระลึก ตาม พระ สุนัน ว่า เปน เทว โศปสัง ทรัพย์
 เทพดา มา บอก ทรัพย์ ให้ ทง น ก็ เปน พระ ราช ฤกษ์ ของ พระองค์ ซึ่ง
 ได้ ทรง สว่าง บุญนิรมิต ไว้ แด่ ปาง ก่อน มา อำนวย ผล พระองค์ จึง เด็ดใจ
 ไป ใน ที่ ตำบล นั้น พร้อม ด้วย หมู่ อำมาตย์ ราช บริวาร มี รับผิดชอบ ให้ คน ชุก
 ได้ ทรัพย์ แผ่นดิน ทั้ง แก้ว แหวน เงิน ทอง เปน อันมาก ดม ตาม เทพดา
 บอก เต่า ใน พระ สุนัน นั้น ทุก ประการ ทรัพย์ แผ่นดิน ที่ ชุก ได้ ใน เวลานั้น
 ต้อง บรรทุก เกวียน ถึง ๓๐๐ เต็ม ชน เข้า มา ไว้ ใน พระคตัง มหา สัมบัติ
 แด้ว พระองค์ ทรง บริจาค บำเพ็ญ ทาน การ พระ ราช กุศล เปน อันมาก ทรง
 อุทิศ ผล พระ ราช กุศล ไป ยัง เทพดา ผู้ มา บอก เต่า แด เต่า เทพ นิกร
 ทิว ทิศานุทิศ แด ทรง กระทำ บัณฑิต ทาน แม่ ผล พระ ราช กุศล แก่ สรรพสัตว์
 ทั่วไป ใน สังกต จักรวาล

ครั้น อยู่มา ใน พระ นคร เพ็ชรบุรี มี อุบถ ภัย บังเกิด ขึ้น
 ๓ ประการ คือ เข้า ปลตา อาหาร แพง พวก ประชา ราษฎร อด หยาก ขัด สัน ๓
 ผู้คน แด ช้าง ม้า โค กระบือ เปน โรค บัวย ไซ้ ๓ ทั้ง มนุษย์ แด สัตว์ พินาศ
 ดม ตาย ลง โดย มาก ๓ เมื่อ เกิด ภัย พิบัติ ขึ้น ดังนี้ ราษฎร ชาว พระ นคร
 เพ็ชรบุรี ก็ เปน ทุกข์ เดือดร้อน ไม่ เปน อัน จะ ทำ มา หา ถิน บ้าง ๓

หนีไปจากภูมิดำเนาของตน มีอยู่เนื่อง ๆ พระเจ้าอยู่ทองทรงเห็น
 ไภยอันบังเกิดขึ้นดังนั้น ก็ทรงพระดำริเห็นว่า เมืองเพชรบุรีนี้จะไม่เป็น
 ที่สุขสบายเสียแล้ว จำจะไปเที่ยวหาที่ไชยภูมิที่ตั้งร้าง พระนครอยู่ใหม่
 จึงจะสมควร จึงมีพระราชโองการตรัสตั้งเสนาอำมาตย์ผู้มีสติปัญญา
 ให้คุมคนเที่ยวเสาะแสวงเลือกหาที่จะสร้างพระนครใหม่ แต่ให้ค้นตำหรับ
 ตำราของโบราณแต่เก่าก่อนมาตรวจดู พวกเสนาพฤชมาตย์จึง
 กราบทูลว่า มีตำราเก่าเป็นพระพุทธรูปทำนายนับหนึ่งมีใจความว่า
 ในสมัยพระพุทธรูปองค์ยังมีพระชนม์อยู่ ครั้นหนึ่งพระองค์ทรงกระทำ
 ปาฏิหาริย์เสด็จจากพระเชตะวันมหาวิหารมาโดยทางนภากาศ ถึงเขา
 บัวแก้วอันเป็นภูเขาน้อยแห่งหนึ่งอยู่ในแดนดินโยนกประเทศ พอเป็น
 เวลาฝนตกท่าใหญ่ พระองค์เสด็จเข้าประทับที่เพิงผาเชิงเขาบัวแก้วนั้น
 เมื่อดินมิได้ตกต้องพระกายของพระองค์ ตกหยาดหนึ่ง ครั้นฝน
 เหลือคหายแล้ว พระองค์ทรงเบ่งพระรัศมี ๖ ประการงามช่วงโชติ
 รุ่งเรือง ทรงอธิฐานพระนายแห่งพระบวรรูปกายอันบังเกิดแต่พระ
 ชนม์กายของพระองค์ ไปประดิษฐานติดอยู่ที่แผ่นเพิงผาแห่งเขา
 บัวแก้วนั้น มิให้ดับตายหายสูญด้วยเพลิงแด่น้ำอย่างหนึ่งอย่างใด
 ให้สถิตย์ดำรงอยู่สืบกาลนาน ด้วยอำนาจพระพุทธรูปชัชวาล เพื่อ
 เทพดามนุษย์ซึ่งเป็นเวไนยยะเฝ้าพันธุ แต่เป็นพุทธรูปบริษัทอันจะบังเกิด
 มาณภายนำ ได้พบเห็นเป็นที่บังเกิดโสมนัสศรัทธาเต็มใส่จะได้เป็น
 ที่ซักชวนกันมานมัสการกระทำสักการบูชา เป็นบุญกุศลวิริยาผลา
 นิสงฆ์ให้บังเกิดในสุคติทั่วกัน ชนทั้งหลายจึงได้เรียกเขาบัวแก้วนั้นว่า

พระพุทธรูป ยังมีปรากฏสืบมาจนครบเท่าทุกวันนี้

ข้างทิศเหนือแห่งเขาบัวผันไปมีแม่น้ำแห่งหนึ่งทางทิศเหนือแม่น้ำนี้มีภูเขาหนึ่งเรียกว่าเขาสุวรรณบรรพต มีพรานเฒ่าคนหนึ่งชื่อว่า ตัจฉพันธ์ อาศัยรยอยู่ที่ภูเขานั้นเป็นกิจ ครั้นสมเด็จพระพุทธองค์เสด็จมาถึงเขาสุวรรณบรรพต ก็ทรงแต่งตั้งพระวิคัมภ์อันเป็นฉอพรรณรังสีรุ่งเรืองงามยิ่งนัก ตัจฉพันธ์พรานเฒ่าได้เห็นดังนั้นก็เต็มใจบังเกิดปิติโสมนัสหาที่สุดมิได้ จึงปล้ำลงกราบถวายนมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แด่เก็บดอกไม้ป่ามากระทำสักการบูชา แล้วกราบทูลอาราธนาขอให้พระพุทธรูปทรงพระกรุณาเหยียบรอยพระพุทธรูปไว้เหนือยอดเขาสุวรรณบรรพตนั้น เพื่อเป็นที่นมัสการกระทำสักการบูชาของเทพดามนุษย์สืบไปในภายหน้าสิ้นกาลช้านาน สมเด็จพระพุทธรูปก็ทรงพระกรุณาแก่นายพรานเฒ่าผู้นั้น จึงเสด็จพระภักตร์ไปทางทิศตะวันตก ทรงเหยียบรอยพระพุทธรูปเบ่งขวา ให้เป็นพระบาทวัดัญษ์ปรากฏอยู่ในแผ่นดินคีตาเหนือยอดเขาสุวรรณบรรพตนั้น ภายหลังมาจึงเรียกภูเขานี้ว่า เขาพระพุทธรูป แต่เรียกพระบาทวัดัญษ์นี้ว่า รอยพระพุทธรูปสืบ ๆ มาจนถึงในทุกวันนี้นั้น

ครั้นแล้วพระพุทธรูปเสด็จจากเขาสุวรรณบรรพตไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ถึงป่าแห่งหนึ่งในที่ใกล้ป่านี้มีหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่งเรียกว่าหนองโสน ในที่ใกล้หนองนี้มีต้นไม้ใหญ่คอกหนึ่ง พระพุทธรูปก็ทรงเสด็จประทับอยู่บนคอกไม้นั้น (หนองโสนนั้นในภาษามอเรียกว่า พ้อไฮ) ในขณะนั้นเทพดาแต่พหรมได้นำผลส้ม

ทิพย์ มา ถวาย พระ พุท ของ ก้ เปน ทิพย์ โอสถ พระ พุท ของ ก้ ก็ ทรง รับ มา
 เสวย ให้ เกิด บุญญ กิริยา นิสังข ผล แก่ เทพยดา แด พรหม ผู้ เต็ม ได้
 ใน พระคุณ ใน ขณะ นั้น พระ พุท ของ ก้ ทอด พระ เนตร เห็น มด เด็ก ตัว หนึ่ง
 ใต้ อยู่ ใน ที่ โก่ง ตอ ไม้ นั้น จึง ทรง แยม พระ โอบุช ให้ ปรากฏ ฝ่าย พระ
 อานนทเถร ผู้ เปน พุท อุนธา จึง ทูล ถาม ถึง เหตุ แห่ง การ แยม พระ
 โอบุช นั้น ส้ม เต๋จ พระ พุท ของ ก้ จึง ตรัส พยากร ว่า มด เด็ก ตัว นี้ ไป
 ใน อนาคต กาด เบื้อง หน้า จะ ได้ บัง เกิด เปน กระจัตรี มี ศักดา นุภาพ มาก
 จะ สร้าง ราชธานี อยู่ ณ ตำบล หนอง โส่น นี้ ให้ เปน บ้าน เมือง ศุข สัมบูรณ์
 จะ บำรุง รอย บท วตัญชี แห่ง เรา ตถาคค ซึ่ง ได้ เข้ายบ ไว้ บน ยอด เขา
 สวรรณ บรรพต นั้น ให้ รุ่ง เรือง เจริญ เปน ที่ ใหญ่ ที่ บูชา ของ เทพยดา
 มนุษย์ ดับ ไป ใน ภาย หน้า ดั้น กาด นาน

พระเจ้า อยู่ ทง ได้ ทรง พัง เสดนา พฤตมา มาตย์ ทูล ถวาย ตาม เรื่อง
 ราว พระ พุท ทำ นาย ดัง นั้น ก็ ทรง พระ โสมนันค ยินดี ยิ่ง นัก จึง ตรัส ว่า
 ตัว เรา เอง เห็น จะ ต้อง ด้วย พระ พุท พยากร แล้ว จึง ตรัส ตั้ง ให้ เตรียม
 พหุโยธา เสดนา มาตย์ กวาด ค้อน ราษฎร ชาย หญิง อพยพ ออก จาก พระ
 นคร เพ็ชรบุรี เสด็จ ไป หา ที่ ไชย ภูมิ สร้าง พระ นคร อยู่ ใหม่ ครั้น
 เสด็จ ถึง เขา พระ พุท บาท พระ องค์ ทรง พระ ราช ศรัทธา เต็ม ได้ เสด็จ
 ขึ้น ทรง กระทำ อภิวาท ถวาย เครื่อง สักการ บูชา พระ บท วตัญชี ของ ส้ม เต๋จ
 พระ พุท ของ ก้ บน ยอด เขา สวรรณ บรรพต พร้อม ด้วย พต นิภาย ทัง ฝ่าย นำ
 ฝ่าย ใน ด่วน มี จิตร เต็ม ได้ ขึ้น สม โสมนันค ได้ นม สักการ ทำ สักการ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

บุษยา พระพุทธบาท ท้าว กั้น ทัง ดั้น ครั้น แล้ว พระเจ้า อยู่ทอง เสด็จ ประทับ
 แรม ณ พลับ พลา ค่าย หาดวง โกลด บริเวณ พระ พุทธบาท นั้น จึง ครัสต์ ตั้ง
 เสดนา อำมาตย์ ให้ แยก ย้าย กันไป เทียว คั้น หา หนอง โส้น ให้ พบ จึง ได้
 พบ เสดนา อำมาตย์ ถวาย บังคม ตา พา กัน แยก ย้าย เทียว คั้น ตรวจ หาไป ก็
 ได้ มา บรรจบ พบ หนอง โส้น พร้อม กัน ใน ที่ ไม่ สู้ โกลด หนอง นั้น มี แม่ น้ำ
 สาย หนึ่ง ประกอบ ด้วย พรรณ มัจฉา ชาติ บริบูรณ์ พวก เสดนา อำมาตย์
 เหล่า นั้น ก็ รับ กัดับ ไป กราบ ทูล ตาม ซึ่ง ได้ พบ หนอง โส้น ให้ พระองค์ ทรง
 ทราบ ทุก ประการ พระเจ้า อยู่ทอง ได้ ทรง พัง ดัง นั้น ก็ ตี พระไทย ยิ่ง นัก
 จึง ยก พต นิกาย วัช เสด็จ มา ถึง คำบต หนอง โส้น ประทับ พัก พด อยู่ใน
 ที่ โกลด ผัง แม่ น้ำ นั้น ใน ขณะ นั้น นั้ เทพยดา ซึ่ง พิทักษ์ รักษา อยู่ใน ตำ
 แม่ น้ำ ที่ กัด่า นั้ จึง บรรดาน คิดใจ ปรดา กต คดิ่ง ไหญ่ ตัว หนึ่ง ใน แม่ น้ำ
 นั้น ให้ กระโดด ขึ้น มา บน ผัง ร้อง ด้วย เสียง อัน ดัง ตาม เพศ ของ ปรดา
 แดใน ทันใด นั้น ซึ่ง ไชยโย หนึ่ง ซึ่ง มี มาใน กอง ทัพ หาดวง ไม่ มี ผู้ใด
 เขาะ ตี เดย พอเ็น ซึ่ง นั้น บรรดาน ให้ มี เสียง ดัน ดิง ชน เอง เสียง
 ซึ่ง กับ เสียง ปรดา นั้น ดิง ประธาน ชน เป็น เสียง เดียว กัน ดุจ ดำเนียง
 คน ผู้ใด บอก ว่า คำบต นี้ เป็น ที่ ส้มควร ด้ร้าง พระ นคร ดำเนียง นี้ ให้ ได้ ยิน
 ทราบ ถนัด ใน พระ โสตร์ พระเจ้า อยู่ทอง หมู เสดนา อำมาตย์ ข้าราชการ แด
 ไพร่ พด ทังปวง ก็ ได้ ยิน ประจักษ์ ทัวไป พระเจ้า อยู่ทอง ได้ ทรง ด้ดับ ศัพท
 นิมิตร อัน เป็น อัจฉรย ดิง นั้น ก็ ตี พระไทย นัก จึง ทรง พระ ราช ดำริห์ ว่า
 เทพยดา จะ ให้ เรา ด้ร้าง พระ นคร ดงใน ที่ นี้ จึง ด้ร้าง บรรดาน ให้ ปรดา ผุด
 ชน มา ร้อง แด บรรดาน ซึ่ง ไชยโย ให้ ดัน ดิง ชน เอง เป็น เสียง ประธาน กัน

เหมือน เทพดา จะบอกให้รู้แก่ โสคร เรา แต่ให้ ไพร่ พด ทั้งปวงได้ยิน
 ทูกัน ดังนี้ เป็นโชคไชยนิมิตร มงคลอัน ประเสริฐ เรา จะ สร้าง พระ นคร
 ดงใน ตำบล จังหวัดนี้ ตาม เทพดา บอก เหตุ จึง จะ สมควร พระเจ้า
 อู่ทองได้เสด็จประทับ อยู่ใน ที่ โกลด ผง แม่น้ำ ที่ ปตา กระโดด ขึ้น มา ร้อง
 ประสาธน์ กับ เลียง ช้อง ใน ภาย หลัง ตำบล นั้น จึง ได้ เรียก ว่า บ้าน ช้อง
 ปรางค์ ดับ มา จน คราบ เท้า ทุก วัน นี้

ใน ขณะ นั้น พระเจ้า อู่ทอง จึง ทรง ตั้ง พระ สัตยา ธิษฐาน ว่า พระ
 องค์ จะ เลียง พระ บารมี ขว้าง พระ แฉ่ง ขรรค์ ของ พระองค์ ไป ถ้า พระ แฉ่ง
 ขรรค์ นั้น ตก ลง บั๊ก อยู่ใน ที่ ไต พระองค์ จะสร้าง พระนคร จะตั้ง ปรางค์ปราสาท
 ราชวัง ดงใน ที่ พระ แฉ่ง ขรรค์ ตก ลง บั๊ก อยู่ นั้น ครั้น พระองค์ เลียง ทาย
 พระ บารมี แล้ว จึง ทรง ขว้าง พระ แฉ่ง ขรรค์ ไป พระ แฉ่ง ขรรค์ ก็ ไป ตก ลง
 บั๊ก อยู่ ที่ ตำบล หนอง โส่น พระองค์ จึง เสด็จ ตาม พระ แฉ่ง ขรรค์ ของ
 พระองค์ ไป พร้อมด้วย เสดนา อำมาตย์ พด นิกร ครั้น ทรง เห็น พระ แฉ่ง
 ขรรค์ ของ พระองค์ แล้ว ก็ เสด็จ ทอด พระ เนตร ที่ ไชยภูมิ อัน จะ สร้าง
 พระ ราช วัง

ใน ขณะ นั้น เทพดา อารักษ์ ซึ่ง ตั้ง สถิตย์ รักษา อยู่ใน ตำบล จังหวัด
 หนอง โส่น นั้น มี จิตร ยินดี จะ ช่วย เชิด ชู พระ บัญญา บารมี แด่ พระ วิริย
 บารมี ของ พระเจ้า อู่ทอง ให้ เป็น พระ เดชา นุภาพ ปรางค์ แก่ คน ทั้งปวง จึง
 สั่ง ทรน บรрдาน พวก พด ใน กองทัพ ทั้ง สิ้น ให้ ร้อง บอก เหตุ ปรางค์ ขึ้น ว่า
 ถ้า ผู้ ไต จะ สร้าง พระ นคร ดงใน ตำบล หนอง โส่น นี้ แล้ว ผู้ นั้น ต้อง มี ฤทธิ
 เตช กิน เหล็ก ได้ แต่ ยัง ตก ค่ำ ไป ตก ค่ำ กัด บั๊ก มา หาเอง ไม่ ต้อง ใช้ คน

ไป เก็บ เลี้ยง ร้อง สิ้งหรีด เกิด ขึ้นใน หมู่ พวก พด ทั้งปวง ตั้ง นั้น พระเจ้า
 อู่ทองได้ ทราบ เลี้ยง สิ้งหรีด แต่ คน ทั้งหลาย ตั้ง นั้น ก็ ทรง เข้า พระไทย
 ว่า จำเนียง พวก พด ร้อง ขึ้น ตั้ง นี้ ก็ เป็น เหตุ ด้วย เทพยดา บรรดาน
 จะให้ คน ทั้ง หลาย เห็น อานภาพ แห่ง เรา พระองค์ จึง ทรง ประกาศ ว่า
 เรา นี้ คือ เป็น มด เด็ก ที่ ส้มเต๋จ พระ พุทของค์ ทรง พยากรณ์ไว้ เราได้ มา
 เป็น พระเจ้า แผ่นดิน มี อานภาพ มาก เหล็ก เราก็ กินได้ ดูกุศร เรา ยัง
 ไปให้ กัดบับ มา หา เราเองได้ ไม่ต้องให้ ใครไป เก็บ พระองค์ ทรง
 ประกาศ แล้ว จึง ครัด สั่ง พวก วิเศษ ชาว พระ เครื่อง คัน ให้กราง เหล็ก
 แห่ง หนึ่ง ออก คำให้ แหก เป็น ผง กรอง โดย เลี้ยด แล้ว ไล่ คดุก ลงใน
 เครื่อง พระ กระจา หาร พระองค์ เสวย พระ สุกุชา โภชน์ ปน ผง เหล็ก นั้น
 ให้ ปราบฏ แก่ คน ทั้งปวง ว่า พระองค์ เสวย เหล็กได้ ทุก ๆ เวลา ผง เหล็ก
 นั้น กัดบับ มี โยชารศ อร่อย ให้ พระองค์ เสวย พระ กระจา หาร ได้ มาก
 ดูกุศร พระองค์ ได้ เสวย ทิพย สุกุชา โภชน์ ของ เทพยดา แด ผง เหล็ก ที่
 พระองค์ เสวย นั้น กัดบับ เป็น พระโสดก วิเศษ ให้ พระองค์ มี พระ นว วรณ
 งาม มองได้ ขึ้น กว่า เก่า หามี พระโรคใน พระ กาย เมียด เมียนไม่ แด
 พระองค์ เสด็จ ลง ประทับ ณ พระ คำหนัก น้ำ ทรง แผลง ศร ยิ่งไป ทาง เห็น
 น้ำ ดูกุศร ตก ลงใน แม่ น้ำ แล้ว ดอย ลง มา พระองค์ ทรง กินไว้ ด้วย
 คัน ศร ดูกุศร ก็ เดือน ดอย เข้า มา หา สู้ แต่ง ศร ที่ พระองค์ ทรง ถือ
 อยู่ใน พระหัตถ์ ไม่ต้อง ครัด ใช้ ราช บุรุษ คนใดให้ ไป เก็บ ดูกุศร นั้น เคย
 คน ทั้งปวงได้ เห็น พระ ปรีชา นาดาด ของ พระองค์ ที่ ทรง กระทำให้ ต้อง
 กับ เลี้ยง ร้อง ของ พวก พด ขึ้น เป็น เทพย สิ้งหรีด บรรดานให้ ร้อง ขึ้น

ตั้ง นั้น ต่าง คน ต่าง ดักรัตรีญ พระ บัญญา บารมี แด พระ วิริย บารมี ของ
 พระองค์ เลี้ยง แซ่ ซ้อง กัก ก้อง ทั่วไป ใน หมู่ กอง พด นิกาย ว่า ส้ม เต๋จ
 พระเจ้า อยู่ หัว ของ เรา มี พระ บุญญา ภินิหาร เป็น อัน มาก ทรง พระ ปรีชา
 เนียบ แหตม ส้มควร จะ สัสร้าง กรุง ลง ใน ที่นี้ อัน เป็น ที่ ต้อง ด้วย พระ
 พุทธ ทำนาย จะ ได้ บำรุง พระ พุทธ สำนานา ให้ ถาวร รุ่ง เรือง ดึบไป บ้าน
 เมือง จะ ได้ เป็น ศุข เกษม สำนค ไป ดึน กาด ซ้ำ นาน จน ตดอด กัดปาวสำน
 ไพร่ พ้า ประชา กร จะ ได้ พัง พระ บรม โภธิ ส้มภาว อยู่ เย็น เป็น ศุข จน
 ตดอด ตราบ เท่า บุตร หาดาน เหนน ไม่มี ไภย พาด มา ย่ำ ยี้ เบียด เบียน ได้
 เมื่อ พระเจ้า อยู่ ทอง ได้ ที่ ไชย ภูมิ ตี แด ได้ ไชย มงคล นิมิตร แด
 ศัพท เทพย สัทรณ อัน เป็น ศิริ สัวัสตี ต่าง ๆ ตั้ง ก่อว มา ใน ซ้าง ต้น
 นั้น แด้ว พระองค์ ก็ สัสร้าง พระ นคร ลง ใน ที่ คำบต หนอง โสอน นั้น

ขณะ เมื่อ สัสร้าง พระ นคร พระองค์ ให้ ซ้าง ลง มือ จับการ สัสร้าง พระ
 ราชวัง เป็น ที่ เต็ดจ ประทับ ก่อน ให้ ไหร พราหมณ ตั้ง การ พระราช พิธี
 บูชา เทพยดา ตาม คำรา ให้ สัสร้าง พระ มหา ปราสาท ๓ องค์ เต่า
 ปราสาท ทุก ๆ ต้น นั้น ให้ ตั้ง วงเวียน กัน เช่น รูป ตั้ง ทักษิณาวัญ อัน เวียน
 แด่ ซ้ายไป ซวา ให้ วง อีฐู ๘ แผ่น เรียง กัน ไป ตาม เต่า ปราสาท ทุก ๆ
 ต้น บน อีฐู ทั้ง ๘ แผ่น นั้น ตั้ง พาน ทอง มี หมาย แพรก ทั้ง ๘ พาน
 เป็น การ เลี้ยง ทาย ตาม แบบ พิธี พราหมณ เมื่อ ยก เต่า พระ มหาปราสาท
 ๓ องค์ ลง หลุม แด ยก เครื่อง บน พระ มหาปราสาท ขึ้น ได้ เป็น หลาย วัน
 แด้ว หมาย แพรก เลี้ยง ทาย ใน พาน ทอง ทั้ง ๘ พาน นั้น คน มี ได้ ประพรหม
 หน้า บำรุง ก็ ยัง สดชื่น เป็น ปรกติ ตาม เต็ม เป็น ที่ มุง หมาย เลี้ยง ทาย

กัน ว่า พระ นคร ที่ สร้างใหม่ นี้ จะ รุ่งเรือง สุกใส เปน สุข สืบไป ใน ภาย หน้า
 ขึ้น กาด ข้าง นาน การ ก่อ สร้าง พระ ราชวัง ขึ้น ใน มี กำหนัก ใหญ่ น้อย
 ทั้ง คลัง เงิน คลัง ทอง คลัง สรรพ สิ่ง ของ ดิบ ส่อง พระคลัง ด้าน นอก มี
 ทั้ง โรง ช่าง โรง ม้า แต่ ก่อ กำแพง รอบ พระ นคร มี บั๋ม ค่าย คู ประตู
 หอ รม ครอบ การ บั๋ม กันไฟรี แต่ สร้าง ส่วน ราช อุทยาน อัน ราชการ ด้วย
 ผลไม้ ส่วน ขวัญ มี พรรณ ดอกไม้ ต่าง ๆ ขุด สระ ขุด บ่อ ให้ มี น้ำ ใส ไหล อยู่
 ไม่ ขาด สาย ทาง ทิศ ตะวัน ออก แต่ ทิศ ตะวัน ตก แห่ง พระ นคร ให้ ปราม
 ภูมิภาค เรียบ ราม เต็ม อ เป็น อันดี แต่ ให้ สร้าง ถนน หน ทาง หาด ย้าย
 คน เดิน ไป มา บรรจบ ถึง กัน ได้ แต่ ให้ สร้าง ศาล เทพารักษ์ เปน ศาล ใหญ่
 แห่ง หนึ่ง ใน ท่าม กลาง พระ นคร ครั้น การ สร้าง พระ นคร เปน การ ฝ่าย
 ราชอาณาจักร ได้ ตั้ง ดง เปน หลั กฐาน แล้ว พระ องค์ จึง ให้ สร้าง พระ อาราม
 ต่าง ๆ เปน การ ทนุบำรุง พระ พุทธ สำนั กฝ่าย พุทธ จักร ให้ อาราม
 พระ สังฆราช ผู้ รั พระ ปรี ยัติ ธรรม แดก ฉาน มา อยู่ ใน พระ อาราม หลวง
 ตำบล วัด ท่าทราย แห่ง หนึ่ง ให้ เปน ประธาน สังฆ แต่ บอก กล่าว ตั้ง สอน
 พระ ปรี ยัติ ธรรม ไตร ยบ ฎีก แก่ พระ ภิกษุ สังฆ ทั้ง ปวง เพื่อให้ เปน อายุ พระ
 พุทธ สำนั กถาวร สืบไป ตำบล วัด ท่าทราย นั้น อยู่ ข้าง ทิศ ตะวัน ออก แห่ง
 พระ นคร แต่ ให้ สร้าง อาราม หลวง อีก แห่ง หนึ่ง ณ ตำบล จรเข้ ใน ข้าง
 ทิศ ตะวัน ตก แห่ง พระ นคร พระ องค์ ทรง สร้าง พระ พุทธ ปรางค์ พระ สัตถุ ป
 เจดีย์ พระ พุทธ รูป ปฎิมากร ประดิษฐาน ไว้ ใน พระ อุโบสถ แต่ วิหาร
 ใน อาราม ต่าง ๆ เปน อัน มาก
 ครั้น การ สร้าง พระ นคร ฝ่าย ราช อาณา จักร แต่ การ สร้าง อาราม

ต่าง ๆ ฝ่ายพุทธจักร ดำรงไว้ด้วยกันแล้ว พระองค์จึงทรงตั้ง
 นาม พระนคร ให้เรียกว่า กรุง เทพมหานคร บวร ทวารวดี ศรี อโยธยา
 มหาตติยบวรรัตนราชธานีบรมย์ ตั้งแต่ นั้น เสด็จ อำมาตย์ ประชาชน
 แด่ สมณ ชี พราหมณ์ ก็ ได้ อยู่ เย็น เปน คู่ ขว ถ้วน ทัว กัน ใน กรุง ที่
 สร้างใหม่ ใน ตำบล หนอง โสน นั้น ปราศจาก โภยพิบัติ คือ เข้า แพง แด
 อหิวา ตระกะโรค เปน ต้น ฝูง ชน พด เมือง รู้ ทำ มา หากิน มี การ กติกรรม
 ทำไว้ นาน ทำ พานิชกรรม แลก เปลี่ยน ค่า ขาย ทำ การ ช่าง หัตถกรรม
 เปน ต้น ว่า จัก ด่าน ทำ หม้อไห คู่ มโอง ไซ้ ไร่ เข้า ไร่ นาน มาก มุต ช่อ ขาย
 แก่ กัน พวก ราษฎร ก็มี ทพย ดิน มั่ง คั่ง เจริญ คู่ ช สมบูรณ์ จน ทุก ที่
 พระ เจ้า อู่ทอง ได้ ครอง ราชสมบัติ เปน พระเจ้า แผ่น ดิน ใหญ่ ใน สยาม
 ประเทศ แล้ว แต่ ยัง หา ได้ ทรง รับ บรม ราชฯ ภิเศก จาก พราหมณ์ พืช
 แท้ ไม่ พระองค์ ทรง พระ ราช ดำริ ให้ จะ ทรง รับ บรม ราชฯ ภิเศก จาก
 พวก เม่า พันธุ์ พราหมณ์ เดิม ใน แผ่น ดิน มัชฌิม ประเทศ จึง มี พระ
 ราช โองการ ตรัส สั่ง ให้ อาตถกษณ จารึก พระราช คำสั่ง ลง ใน แผ่น สุธรรณ บัตร
 แต่ง ราชทูต ให้ คู่ ม เครื่อง ราชบรรณา การ ไป ถวาย พระเจ้า กรุง พาราณสี ขอ
 พราหมณ์ ราช พืช ที่ เปน เม่า พันธุ์ พราหมณ์ แท้ มา ทำ การ ราชฯ ภิเศก
 ของ พระองค์

ครั้น อำมาตย์ ราชทูต เชิญ พระ ราช คำสั่ง ลง เรือ ลำภา ไป ถึง กรุง
 พาราณสี ใน แผ่น ดิน มัชฌิม ประเทศ นั้น แล้ว พระเจ้า กรุง พาราณสี ก็ โปรด
 สั่ง ให้ จัดการ รับ รอง ราชทูต กรุง ศรี อโยธยา โดย สมควร แก่ พระ เกียรติยศ
 ทั้ง สอง พระ นคร ราชทูต ได้ เข้า เฝ้า พระเจ้า พาราณสี ถวาย พระ ราช คำสั่ง

แต่เครื่องราชบรรณาการ จึงมีรับสั่งให้อ่านในพระราชดำล้นนั้นว่า
 ดมเด็จพระเจ้าอยู่ทองผู้ครองกรุงศรีอยุธยา เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ใน
 ดัชยามประเทศ มีกระมลเจตรจำนงผูกพันในสันฐูวมิตรภาพ ค่อ
 กรุงพาราณสีราชธานี ขอเจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุง
 พาราณสี ผู้ซึ่งอยู่ในทศพิชราชธรรมอันมหาประเสริฐ ด้วยบัน
 กรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นมิตรของพระองค์ประสงค์จะใคร่ได้พราหมณ์
 ผู้รู้ราชพิธี ๘ คน อันเป็นเผ่าพงษ์พราหมณ์แท้แต่อุทิสชาติ มา
 กระทำการราชพิธีราชาภิเศก ให้เป็นสิริสวัสดิพิพัฒมมงคล แต่เป็น
 แบบอย่างราชประเพณีไว้ในประเทศดัชยาม ดับไปภายหน้า ดันกาด
 ชำนาน กรุงพาราณสีกับกรุงศรีอยุธยา ทั้งสองราชธานี จะได้เป็น
 ไมตรีต่อกัน ดับไปในอนาคตกาล จนตลอดกัฒปาวสาน

ครั้นพระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทราบในราชดำล้นดังนั้นแล้ว ก็มี
 พระไทยยินดีที่จะเป็นไมตรีกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงตรัสสั่ง
 ให้จัดเครื่องราชบรรณาการตอบแทน แต่จัดพวกพราหมณ์ราชพิธี
 ๘ คน มอบให้ราชทูตนำเข้ามาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ราชทูต
 ก็กราบถวายบังคมตาพระเจ้าพาราณสี พาพราหมณ์ดงสู่ลำภาถดดับ
 เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา จึงนำพราหมณ์ราชพิธีทั้ง ๘ คนเข้าเฝ้า
 พระเจ้าอยู่ทอง กราบถวายบังคมถวายเครื่องราชบรรณาการตอบแทน
 พิททูตข้อราชการให้ทรงทราบทุกประการ พระเจ้าอยู่ทองก็มีพระไทย
 ยินดี จึงโปรดพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแต่บ้านเรือนที่อยู่แก่
 พราหมณ์ทั้ง ๘ คน ครั้นถึงกำหนดการราชาภิเศก จึงโปรดให้

พราหมณ์ แท้ทั้ง ๘ คน ซึ่ง มา แต่ กรุง พาราณสี นั้น จัด การ ราช พิธี
ราชาภิเษก ถวาย พระองค์ ให้ ถูก ต้อง ตาม ราช ประเพณี ใน มัชฌิม ประเทศ
นั้น ทุก ประการ

ครั้น พระองค์ ได้ ทรง รับ ราชาภิเษก จาก พราหมณ์ โดย พระราช
สวดดี มงคล แล้ว ก็มี พระ ฤๅไทย ยินดี ทรง บำรุง ปกครอง พระราช
อาณา จักร แต่ บำรุง ฝ่าย พุทธจักร ให้ ไพร่ ฟ้า ประชา ราษฎร แต่
สมณ ชีพราหมณ์ มีความ อยู่ เย็น เป็น คู่ช ทั่ว กัน

ใน ตำบล นั้น พระองค์ ทรง ระลึก ถึง พระ พุทธบาท ของ สมเด็จพระ
บรมโลก นารถ ฉวยอด เขา สุวรรณ บรรพต นั้น ว่า เป็น พระ มหา
เจดีย์ เป็น ที่ บูช นียสถาน อัน สำคัญ แห่ง หนึ่ง ใน ประเทศ สยาม ซึ่ง จะ
เป็นที่ กระทำ สักการ บูชา ของ เทพยดา มนุษย์ จะ ให้ เกิด บุญญา นิสงฆ์ หา
ที่ สิ้น สุด มิได้ จึง ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ เป็น อัน มากปฏิ สังขรณ์
ซ่อม แปะต่ง มณฑป พระ พุทธบาท ให้ ตั้ง รั้ว บัด ทอง งาม เรือง ร่องอร่าม
แต่ สร้าง ศาลาโรง ชนม แต่ ศาลา ราย รอบ บริ เวณ ให้ เป็น ที่ พัก
อาไศรย แห่ง คน ไป มา นมัสการ ครั้น การ สร้าง ซ่อม แปะต่ง เสร็จ แล้ว
พระองค์ จึง เสด็จ พร้อมด้วย โยธา ทวย หาร ทั้ง พระ สนม นาฏ ราช บริพาร
ขึ้นไป นมัสการ พระ พุทธบาท แล้ว เสด็จ ประทับ แรม ณ พลับพลา ค่าย หลวง
โกดัด บริเวณ พระพุทบาท ให้ มี มหกรรม ฉดอง การ ปฏิ สังขรณ์ ต่าง ๆ
ที่ พระองค์ ได้ ทรง ให้ ซ่อม แปะต่ง พระ พุทธบาท ใน ครั้ง นี้ ทรง บริจาค

บำเพ็ญ ทาน การ พระราช กุศล ดั้น พระราช ทรมณ์ เป็น อัน มาก แด้ว เด็ดจ
กตัญ ยิง พระ นคร

อยู่มา ส้มณะ พรหมณาจารย์ แด แลมา พฤตมาตย์ มี ส้มเค็จ
พระ สังฆราช เป็น ประธาน พร้อม ประชา ราชฎร เห็น ว่า พระเจ้า ชู่ทอง
ได้ ครอบ ครอบ ราช ส้มบัตี้ ตั้ง อยู่ใน ทศพิช ราช ธรรม เป็น อัน ดี ทรง ทน
บำรุง พระราช วงษา นุวงษ์ แลมา อำมาตย์ ชำ ราชการ แด ส้มณ ชี้พรหมณ
ราชฎร ให้ อยู่เย็น เป็น คู่ช ทัก กัน มี พระ เดช พระ คุณ แก่ บ้าน เมือง หา
ที่ สัก มิได้ จึง พร้อมใจ กัน ถวาย พระนาม ใหม่ ว่า พระเจ้า รามา ธิบตี ศรี
สุริยปทุมสุริยวงษ์ พระเจ้า กรุง เทพ มหา นครบวร ทวาราวดี พระองค์ มี พระ
เกียรติยศ เตื่อง ถือ ขจร แล ไปใน ทิศา นุทิศ บัจจามิตร ครั้น คร้าม เกรง กตวั
พระ เดชา นุภาพ ไม่ สามารถ จะ มา ย่ำ ยี่ ขอบ ขันทตี่มา ของ พระองค์ ได้

พระองค์ ดำรง ราช ส้มบัตี้ มาได้ ๔๕ พรรษา เมื่อ แรก ได้ ราช ส้มบัตี้
พระ ชนม์ ๑๕ พรรษา ครั้น พระ ชนม์ ได้ ๖๐ พรรษา เด็ดจ สวรรคต

ใน ลำดับ นั้น ต่อไป พระราช บุตร พระราช นัดดา เชื้อ พระ
ราช วงษ์ ของ พระเจ้า ชู่ทอง รามา ธิบตี ได้ ครอบ ครอบ ส้มบัตี้ ใน กรุง เทพ
ทวาราวดี เป็น ลำดับ ไป หลาย พระองค์ จน ถึง พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ หนึ่ง
ทรง พระ นาม ว่า พระ พันธษา ภาษา พม่า เรียกว่า พระเจ้า วาตะถ่อง
แปล ว่า ลำดี พัน หนึ่ง พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ นี้ มี พระราช ปวัต พิศดาร
แต่ กต้าว ได้ โดย เอก เทศ พระองค์ มี พระ มเหสี ทรง พระนาม ว่า สุริยวงษา
เทวี มี พระ ราช โอรส องค์ หนึ่ง ด้วย พระ มเหสี มี พระนาม ว่า พระ
บรม กุมาร

เรื่อง
ant. ant.
เรื่องเล่าที่

ครั้น อยู่มา พระเจ้า กรุง ศรี ด้ตนาคนहुต ถาน ช้าง มุ่งหมาย
 จะ เป็น สัมพันธ มิตร สนิท สนม กับ กรุง เทพ ทวาราวดี จึง ส่ง พระราช
 ธิดา องค์ หนึ่ง ซึ่ง มี พระ รูป ลักษณะ งาม เดิศ พึ่ง เจริญ พระ ชนม์ ได้
 ๑๖ พรรษา พร้อม ด้วย ข้าหลวง ดำใช้ คำ ทาษา บริวาร กับ เครื่อง ราช
 บรรณาการ เปน อัน มาก มี ราชทูต เจริญ พระราช ด้ตณ พร้อม ด้วย
 เต้ณา อำมาตย์ คุม โยธา ทวยหาร เจริญ พระราช ธิดา มา ถวาย พระ พันวษา
 ณกรุง เทพ ทวาราวดี ครั้น มา ถึง ใน กตาง ทาง ช่าง นั้ ฐน ไป ถึง นคร
 เชียงใหม่ พระเจ้า โพิธด้ร ราชกุมาร ผู้ เปน พระเจ้า แผ่นดิน นคร เชียงใหม่
 ใน เวลานั้น ไม่ ชอบ ให้ กรุง ศรี ด้ตนาคนहुต ถาน ช้าง มา เปน มิตรไมตรี กับ
 กรุง เทพ ทวาราวดี หยาก จะ ให้ กรุง ศรี ด้ตนาคนहुต ถาน ช้าง ไป เปน
 สัมพันธ มิตรสนิท กับ นคร เชียงใหม่ จึง คุม กอง ทัพ ดง มา ชุ่ม อยู่ ยก เข้า
 แย่ง ชิง พระราช ธิดา นั้น ไป ได้ ฝ่าย พวก พต กรุง ศรี ด้ตนาคนहुต ที่ พ่าย
 แพ้ แดก หนี ก็ รีบ ถดไป ทูต แจ้ง เหตุ แก่ พระเจ้า กรุง ศรี ด้ตนาคนहुต
 ถาน ช้าง ให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ

พระเจ้า
โพิธด้ร
เจ้าเชียงใหม่
พ่ายแพ้
พระเจ้ากรุงศรี
ด้ตนาคนहुต
๑๖

ครั้น ประพฤติ เหตุ นั้ ทราบ เข้ามา ถึง พระเจ้า กรุงศรี อโยธยา สัมเด็จ
 พระ พันวษา ก็ ทรง พระ พิโรธ ยิ่ง นั้ จึง ครัด แก่ เต้ณา อำมาตย์ ทังปวง ว่า
 เจ้า นคร เชียงใหม่ ดู หมิ่น เดชา นุภาพ ของ เรา เปน ผู้ ไม่ ตั้ง อยู่ใน ยุติธรรม
 มา แย่ง ชิง นาง ผู้ ที่ เขา จ้างใจ จะ มา ให้ แก่ เรา ดั่ง นั้ ก็ ฝิด ต่อ กรรมบด
 มนุษย์ วนิชย์ จำ จะ ยก ฐน ไป ปราบ ปราม เจ้า นคร เชียงใหม่ ให้ ยำ เกรง
 ฝีมื่อ ทหารไทยไม่ ให้ ประพฤติ พาด ทุจริต ดู หมิ่น ต่อ เรา ดับไป จึง มี
 พระราช โองการ ครัด สั่ง ให้ เตรียม ทัพ แด ครัด สั่ง พระ หมื่น ศรี มหาเด็ก

ผู้เป็นขุนนาง ข้าหลวงเดิม คนสนิทไว้พระไทย ให้เลือกจัดหาทหาร
ที่มีฝีมือกล้าศึกสงคราม เข้ามาถวาย

พระหมื่นศรีจึงกราบทูลว่า ในทหารไทยในเวลานี้ผู้ใดจะเป็น
ทหารเอกยอดดีไปกว่าขุนแผนนั้นไม่มี ด้วยขุนแผนเป็นผู้รู้เวท
มนต์เชี่ยวชาญกล้าหาญเป็นยอดเสนา แต่มีใจกตัญญูกตเวที
รู้พระเดชพระคุณเจ้าหาตัวเปรียบได้ยาก บัดนี้ขุนแผนเป็นโทษ
ต้องรับพระราชอาญาจำอยู่ ณคุก ถ้าโปรดให้ขุนแผนเป็นทัพนำ
ยกขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ในครั้งนั้นคงจะมีไชยชนะโดยง่าย ไม่ต้อง
ให้ร้อนถึงทัพหลวง แต่ทัพหลังเพียงปานใด ส้มเต๋จ พระพันวษา
ก็ทรงระดึกได้ถึงขุนแผน ด้วยทรงทราบว่าเป็นทหารมีฝีมือมาแต่ก่อน
จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ขุนแผนพ้นโทษ มีรับสั่งให้พระหมื่นศรีนำ
ขุนแผนเข้ามาเฝ้าโดยเร็ว พระหมื่นศรีได้รับสั่งแล้ว ก็ไปบอก
นครบาดให้ถอดขุนแผนจากเรือนจำ นำตัวเข้ามาหมอบเฝ้าถวาย
บังคมต่อหน้าพระที่นั่งในท้องพระโรง ในขณะนั้น ส้มเต๋จ พระพันวษา
จึงมีพระราชโองการตรัสถามขุนแผนว่า เฮ้ย อ้ายขุนแผน เองจะ
อาษาถูกยกขึ้นไปตีนครเชียงใหม่ปราบปรามเจ้าโยนก อันชพาดให้เห็น
ฝีมือทหารไทย รับนางคินมาให้กูจะได้หรือมิได้ประการใด ขุนแผน
จึงกราบบังคมทูลว่า ข้าพระบาทผู้เป็นข้าทหารชีวิตอยู่ในใต้ฝ่า
พระบาทของพระองค์ผู้ทรงพระเดชพระคุณปกเกล้าฯ มาแต่บู แต่บิดา
ข้าพระองค์ขอรับอาษาขึ้นไปตีนครเชียงใหม่ ปราบเจ้าโยนกให้
กตัญญูเกรงพระเดชานุภาพของพระองค์ รับราชธิดาพระเจ้าตามช้าง

คืบ มา ถวาย จึงได้ ถัด นคร เชียงใหม่ ไม่ได้ แล้ว ขอ ถวาย ชีวีศรี ส้มเต๋อ
 พระ พันธษา ได้ ทรง พัง ขุน แผน กราบ ทูล รับ อาษา แขง แรง ตั้ง นั้น ก็ ตี
 พระไทยนัก จึงโปรด ตั้ง ให้ ขุน แผน เปน แม่ทัพ ถือ อาญา สิทธิ คุม
 กองทัพ ทหารไทย ยก ขึ้นไป ตั้ นคร เชียงใหม่ ขุน แผน จึง กราบ ถวาย
 บังคม ดา ยก กองทัพ ขึ้นไป ถึง เมือง พิฉีศรี จึง แวะ เข้า หา พระ พิฉีศรี
 เจ้า เมือง ขอให้ ตั้ง ตาม เวทย์ วิเศษ กับ ม้า วิเศษ ที่ ฝาก ไว้ แต่ ก่อน คืบ มา
 ให้ จะ ไป ใช้ ใน การ รบ คึก ตาม วิเศษ ของ ขุน แผน นั้น ใน ภาย หลัง
 ต่อ ๆ มา มี ผู้ เรียกว่า ตาม ฟา พัน มี ฤทธิ์ เดช นัก ม้า วิเศษ นั้น เรียกว่า
 ม้าดี หมอก ขัน ขี้ เข้า ตั้ง ธรรม หดบ หดัก ขำ คัก ได้ แคว้ว คดอง ว่อง
 ไวกนัก ขุน แผน ได้ ตาม เวทย์ วิเศษ แด่ ม้า วิเศษ แด่ ก็ ตา เจ้า เมือง พิฉีศรี
 รับ ยก ขึ้นไป ถึง แดน นคร เชียงใหม่ ฝ่าย เจ้า นคร เชียงใหม่ รู้ ว่า กองทัพ
 กรุงศรีอยุธยา ยก ขึ้น มา จึง แด่ กองทัพ ให้ ยก ออก มา ตั้ง รบ ต้าน ทาน
 ขุน แผน แม่ทัพ ก็ ขัน พด ทหารไทย เข้า ค่อ ตี พด ดาว ยวน เชียงใหม่ โดย
 สำมารถ กองทัพ เชียงใหม่ ก็ แดก พ่าย แพ้ หัน ถดบ เข้า เมือง จะ บัด
 ประศุดง เชื้อน ก็ ไม่ ทั้น ขุน แผน ก็ ยก คัด ตาม รบ รุก บุก บั้น เข้า เมือง ได้
 ได้ ซ้ำ พัน พด ดาว ต้ม ตาย ดง เปน อัน มาก ฝ่าย เจ้า นคร เชียงใหม่ เห็น
 ขำ คัก เข้า เมือง ได้ ก็ ตกใจ ไม่ มี ชวัญ จึง ขัน ม้า หัน ออก นอก เมือง ไป
 ขุน แผน จึง คุม ทหาร เข้า ต้อม วง ให้ จับ อรรค ตำรุ เทวี่ มเหสี พระเจ้า
 เชียงใหม่ กับ ราช ชิดา อัน มี นาม ว่า เจ้า แว่น ฟ้า ทอง กับ นาง ดันม น้อย
 ใหญ่ ของ พระเจ้า นคร เชียงใหม่ ให้ รวบรวม ไว้ พร้อม ด้วย กัน แต่ ให้ เชิญ
 นาง สร้อย ทอง ราช ชิดา พระเจ้า นคร ลาน ช้าง ที่ เจ้า นคร เชียงใหม่ ไป

คำให้การชาวกรุงเก่า

แย่งชิงมาได้ ให้ออกมาจากหอคำ จึงเชิญนางสร้อยทองพระราช
 ธิดา พระเจ้าตานช้าง กับมเหสีราชธิดา พระเจ้านครเชียงใหม่ที่จับ
 ไว้ได้ เด็กกองทัพกตัมตงมาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แด
 กราบทูตขอราชการทัพที่มีไชยชนะนั้น ให้ทรงทราบทุกประการ
 ส้มเต๋จ พระพันวษา ก็มีพระไทยยินดีนัก จึงทรงพระดำริห์ถึงทศพิช
 ราชธรรม ครั้นว่า ซึ่งเจ้านครเชียงใหม่ผู้ไม่มีกองทัพอไทยมิได้หนีออก
 จากเมืองไป ทั้งเมืองให้ว่างเปล่าไว้ไม่มีเจ้าปกครองดังนั้นไม่ควร
 ส้มณชี พรหมณ์ราษฎรจะได้ความเดือดร้อน จึงทรงตั้งอำมาตย์
 ผู้ใหญ่ ให้เป็นข้าหลวงขึ้นไปเกลี้ยกล่อมราษฎรพดเมืองเชียงใหม่
 ไม่ให้แตกตื่นวุ่นวาย ให้เสนาข้าราชการชาวเชียงใหม่ขึ้นไปคิดตาม
 เชิญพระเจ้านครเชียงใหม่ กตัมตงเข้ามาครอบครองบ้านเมืองอยู่เป็น
 ปกติตามเดิมดังเก่า

ในขณะนั้น พระองค์จึงทรงโปรดพระราชทานบำเหน็จรางวัล
 เป็นคั้นว่าเงินทอง สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค แก่ขุนแผนผู้เป็น
 แม่ทัพ แด่นายทัพนายกองตลอดจนพลโยธาทวยหาร ผู้ไปรบศึก
 มีไชยชนะมาในครั้งนั้นเป็นอันมาก ครั้นแล้วพระองค์จึงทรงตั้ง
 นางสร้อยทองราชธิดา พระเจ้าศรีสัตนาคนหุตตานช้าง เป็นพระ
 มเหสีซ้าย แด่ตั้งนางแว่นฟ้าของราชธิดาเจ้านครเชียงใหม่เป็นพระสนม
 เอก แด่มเหสีเจ้านครเชียงใหม่ผู้เป็นมารดา นางแว่นฟ้าของพระสนม
 เอกนั้น โปรดแต่งตั้งข้าหลวงพร้อมด้วยพวกพดพาขึ้นไปส่งต่อพระเจ้านคร
 เชียงใหม่ โดยพระไทยทรงพระกรุณา ฝ่ายข้าคนชายหญิง

ชาว นคร ตาน ช้าง แด ชาว นคร เชียงใหม่ นั้น ก็ ทรง โปรด ให้ ตั้ง ทำ มา
 หา กิน อยู่ ตาม ภูมี่ ตำเนา ใน กรุง ศรีอยุธยา
 ครั้น อยู่ มา ส้มเต๋จ พระ พันวษา ทรง พระ ดำริให้ ตาม ตำรา ราช
 นิติศาสตร์ ซึ่ง มี ความ ว่า ราช ประเพณี ของ พระ มหา กระทบรีมี ๗
 ประการ ซึ่ง กระทบรีมี ใน พระ นครโต ผูก สัมพันธมิตร ทาง พระราชไมตรี
 กับ พระ เจ้า แผ่น ดินใน ประเทศ หนึ่ง ประเทศใด ก็ ย่อมให้บ้าน เมือง เกิด
 ความ สุข เจริญ นับ เป็น ข้อ หนึ่ง ใน ราช ประเพณี ๗ ประการ นั้น บัด นี้
 ส้มควร กรุง ศรีอยุธยา จะ กระทำ สัมพันธมิตร ผูก ทาง พระราชไมตรี กับ
 ประเทศ พม่า ด้วย เป็น แผ่น ดินใหญ่ ทวย ราษฎรไป มา ค้า ขาย ถึง กัน
 เป็น ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง ทั้ง สอง ฝ่าย ทรง พระราช ดำริให้ ตั้ง น้ แด จัง
 ครี่ตั้ง ให้ อาตักษณ แด่ง พระราช ตำสนั จัด เครื่องราช บรรณา การ แด
 แด่ง ราชทูต อุปทูต มี พด ทหาร ๕๐๐ คน คุม กำกับ ราชทูต กับ เครื่อง
 ราช บรรณาการไป ยัง กรุง รัตน ปุระอังวะ ประเทศ พม่า ใน จุดศักราช ๗๕๒ ปี
 ครั้น ราชทูตไป ถึง กรุง อังวะ แด้ว พระเจ้า แผ่น ดิน พม่า ก็ มี รับ ตั้ง
 ให้จัด การ รับ รอง ราชตำสนั แด ราชทูตโดย ส้มควร แก่ เกียรติยศ ทั้ง สอง
 ประเทศ ราชทูต กรุง ศรีอยุธยา ได้ เข้า เฝ้า ถวาย พระราช ตำสนั แด
 เครื่อง ราช บรรณาการ แด่ พระเจ้า กรุง พม่า จึง มี รับ ตั้ง ให้ อ่าน ใน พระ
 ราชตำสนั นั้น ว่า “ ส้มเต๋จ พระ พันวษาพระเจ้า แผ่นดินสยาม ผู้ ครอง กรุง เทพ
 ทวาราวดีศรีอยุธยา มี กระทบ จิตร์ ยินดี ค่อ กรุง รัตน ปุระ อังวะ จึง แด่ง
 ราชทูต คุม เครื่องราช บรรณาการ มา เจริญ ทาง พระราชไมตรี ค่อ พระเจ้า
 กรุง รัตน ปุระอังวะ ประเทศ พม่า เพื่อ มุ่งหมายให้ กรุง ศรีอยุธยา กับ

๗๕๒
 ๗๕๖

กรุงรัตนประังวะ ตั้งอยู่ใน ดั้มพันชมิตร ดั้มท เด่นภาพ ต่อ กันโดย นั้น
 มหามิตร ราชฎร พานิช ทั้ง สอง พระนคร จะ ได้ ไป มา ค้า ขาย ถึง กัน
 ให้ เปน ประโยชน์ แก่ บ้าน เมือง ทั้ง สอง ฝ่าย สอง พระนคร จะ ได้ มี
 กำตั้ง บำรุง พระ พุทธศาสน่าให้ เจริญ รุ่งเรือง ถาวร ดั้มไป จน ตลอด
 กัตปาวสาน” พระเจ้า กรุงรัตนประังวะ ผู้ครอง ประเทศ พม่า ได้
 ทราบใน พระราช ตำลัณ ดั้ม นั้น ก็ มี พระไทย ยินดี นัก จึง ครัด ปราไดย
 ถาม ถึง ชาว ทูต คุช แห่ง พระเจ้า กรุง ศรี อยุทธยา พระ อรรคมเหษี พระ
 ราชบุตร พระราช ชิดา เด่นาบดี มุข มนตรี ตลอด ลงไป ถึง ราชฎร พตเมือง
 ทั้ง กัน ราชทูต ก็ กราบ ทูล ว่า พระเจ้า กรุง ศรี อยุทธยา ทั้ง พระ อรรค
 มเหษี พระราช บุตร พระราช ชิดา ทรง พระ เจริญ คุช อยู่ ดั้ม แด
 เด่นา อำมาตย์ กับ ทั้ง ราชฎร ทั้ง ขอบ ขันทัดมา ก็ เปน คุช อยู่ ทั้ง กัน ด้วย
 พระเดชา นุภาพ ของ พระเจ้า กรุง ศรี อยุทธยา ผู้ทรง ชรรม ปกแผ่ ให้ ชน
 ทั้งปวง เปน คุช พร้อม เพรียง กัน

พระเจ้า กรุง พม่า ได้ ทรง พัง ราชทูต กราบ ทูล ดั้ม นั้น ก็ มี พระไทย
 ยินดี ยินดี จึง โปรด พระ ราชทาน บำเหน็จ รางวัล แก่ ราชทูต เปน อัน มาก
 แดให้ เดียง ตู ราชทูต โดย ล้มควร ราชทูต ก็ กราบ ทูล ถา ออก จาก ที่ เฝ้า
 มา พัก อยู่ ยัง ที่ ตำหนัก

เครื่อง ราช บรรณาการ พระเจ้า กรุง ศรี อยุทธยา ถวาย พระเจ้า
 อังวะ ใน ครั้ง นั้น มี จำนวน ดั้ม นั้น พาน ทอง พาน เงิน & ตำรับ พาน
 เท้า เปน รูป คุช ประดับ พลอย สอง แถว พระ ด้วงรณิงการ คือ พระค้ำน้ำ
 ทอง ฝา ประดับ พลอย ขัน ทองคำ ประดับ พลอย แพร ม้วน กำมะหัตติ

พระ ภูษา ทรง ต่าง ๆ

ใน เวลาวั้น หนึ่ง เจ้าพนักงาน นำ ราชทูตไทย เข้า เฝ้า พระเจ้า อังวะ
 อีก จึง มี รับ ตั้ง ถาม ราชทูต ว่า พระเจ้า กรุง ศรี อโยธยา ตรัส ตั้ง มา
 ด้วย กิจ สิ่งใด อีก บ้าง หรือ ไม่ ให้ ราชทูต ทูล ไป เกิด ราชทูต ได้ พระ
 โอกาส ตั้ง นั้น แล้ว จึง กราบ ทูล พระ เจ้า อังวะ ว่า พระเจ้า กรุง ศรี อโยธยา
 มี รับ ตั้ง มา ให้ กราบ ทูล ว่า พระองค์ มี พระราช ประสงค์ เครื่อง ดนตรี
 พม่า แต่ เครื่อง ดนตรี ต่าง ๆ กับ ครุ ดนตรี แล ครุ ดนตรี พระเจ้า อังวะ
 ก็ โปรด ให้ ช่าง จัด ทำ เครื่อง ดนตรี เครื่อง ดนตรี แต่ ให้ เลือกรุ ดนตรี
 ครุ เครื่อง ดนตรี มอบ ให้ ราชทูต แต่ ให้ แดง พระ ราช ตำล้น คอบ มี ใจ
 ความ ว่า สมเด็จ พระเจ้า กรุง รัตน ปุระ อังวะ ผู้ ครอง ประเทศ พม่า
 มี พระ ฤทธิ ไทย ยินดี ต่อ พระเจ้า กรุง ศรี อโยธยา ยิ่ง นัก ซึ่ง มุ่งหมาย
 สัมพันธมิตร ทาง พระ ราชไมตรี ทั้ง สอง พระ นคร ให้ มี ค่อ กัน มัน คง
 ถาวร จน ตลอด กิตติภาพ นั้น กรุง รัตน ปุระ อังวะ ได้ รับ โดย ความ โสมนัส
 ยิ่ง นัก ตั้ง แต่ บัด นี้ ไป ขอ ให้ กรุง ศรี อโยธยา กับ กรุง รัตน ปุระ อังวะ
 เปน คู่ วรรณ บัณฑิต แผ่น เดียว กัน โดย ถิ่น มหา มิตร สนิท สัน ฐิระ ค่อ กัน
 ตั้ง ไป จิร ฐิ คิกาด นาน ชั่ว ฟ้า ดิน เทอญ

แล้ว โปรด ตั้ง ให้ จัด เครื่อง ราช บรรณา การ คอบ แทน คือ พระ ภูษา
 ทรง ดาย ทอง ต่าง ๆ อย่าง ดี ที่ สุด ใน ประเทศ พม่า กับ เครื่อง ราชู ประ โภค
 หาดาย อย่าง ถ้วน ประดับ ด้วย ทอง เงิน เพชร ทับ ทิม แล เม็ด เพชร ทับ ทิม
 อย่าง ดี อีก เปน อัน มาก แต่ ให้ ราชทูต พม่า เชิญ พระราช ตำล้น คอบ

คำให้การชาวกรุงเก่า

เครื่องราชบรรณาการ คอยแทนมาพร้อม กับ ราชทูตไทย ราชทูตกรุงศรีอยุธยา กับ ราชทูตพม่า กราบถวายบังคม ตาพระเจ้า อังวะ พร้อมกัน ราชทูตไทย พา ราชทูตพม่า มา ถึง กรุงศรีอยุธยา นำ ราชทูตพม่า เข้าเฝ้า พระเจ้าอยู่หัว พระพันวษา กราบถวายบังคม ถวายพระราชดำذن แด่เครื่องราชบรรณาการ เครื่องดนตรี เครื่องดนตรี ทง กระจุกดนตรี แด่ครุ ดคร พร้อมกัน แด่ กราบทูล ขอ ราชการ ทังปวงให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ได้ ทราบ ความ ตาม พระราชดำذن คอยของ พระเจ้ากรุงพม่า ตั้ง นั้น แล้ว ก็มี พระราช ฤไทย ยินดีนัก จึง ตรัส ตั้งให้ เที่ยง ตู ราชทูตพม่า โดย ส้มควร แก่ เกียรติยศ ทัง สอง ฝ่าย แด่โปรด พระราชทาน เครื่องอุปโภค บริโภค แก่ ราชทูตพม่า เปน อัน มาก แด่ให้ตั้ง ราชทูตพม่า กลับ คืนไป ยัง ประเทศ ของ ตน โดย สุข สวัสดิ์ดี

ตั้ง แต่ นั้น ประเทศ พม่า กับ ประเทศ สยาม มี ทาง พระราชไมตรี เปน สัมพันธ มหา มิตร ค่อ กัน พ่อค้า พาณิชไป มาค้า ขาย ถึง กัน มีความ นับถือ รักใคร่ กับ คนไทย ไม่ ทะเถาะ วิวาท ค่อ กัน บ้าน เมือง ทัง สอง ฝ่าย ก็ เปน สุข ดีมา

ฝ่าย ขุนแผน ซึ่ง เปน ทหาร เอก ยอด ตี มี ชื่อ เที่ยง ปราภฏ ใน กรุงศรีอยุธยาใน ครัง นั้น เมื่อ คิด เห็น ว่า ตน แก่ชราแล้ว จึง นำตาม เวท วิเศษ ของ ตน เข้า ถวาย ส้มเด็จ พระพันวษา เพื่อ เปน พระแสง ทรงดำหรับ พระเจ้าแผ่นดิน ค่อไป พระองค์ ทรง รับไว้ เปน พระแสง ทรง ดำหรับพระองค์ แล้ว จึง ทรง ประสิทธิ์ ประสาท นาม ว่า พระแสงปราบศัตรู แด่ทรง ตั้ง นาม พระแสง ขรรค์ แต่ ครัง พระญา แกรก นั้น ว่า พระขรรค์ ไชยศรี

โปรดให้มหาดเล็ก เชิญตามเสด็จ ข้าราชการ และมีรับสั่งให้เชิญพระรูป
พระญาแกรก กับ มงกุฏ ของพระญาแกรก เข้าไว้ใน หอพระที่ นมัสการในพระ
ราชวัง พระรูปพระญาแกรก กับ มงกุฏ ทรงยังมีปรากฏอยู่ จนทราบ
เท่าทุกวันนี้

พระเจ้าพันวษา ครองราชสมบัติมาได้ ๒๕ พรรษา เมื่อแรก
ได้ราชสมบัติ พระชนม์ ๑๕ พรรษา รวมพระชนมายุ ๔๐ พรรษา
เสด็จสวรรคต

ในลำดับนั้น พระบรมกุมาร ซึ่ง เป็นพระราชโอรส ได้ขึ้นครอง
ราชสมบัติต่อไป ทรงพระนามว่า พระปรเมศวร พระองค์มีพระ
มเหสีสององค์ พระมเหสีขวามีพระนามว่า จิตรวดี พระมเหสีซ้าย
มีพระนามว่า ศรีสุดาจันทร์

๒๕๐ พ(๒)

พระมเหสีขวามีพระราชโอรสสององค์ พระราชโอรสองค์
ใหญ่ ทรงพระนามว่า พระเพ็ชร พระราชโอรสองค์น้อย ทรงพระนามว่า
พระไชย พระองค์ทรงพระกรุณาแก่พระมเหสีสองพระองค์ น้อยนัก แต่พระ
องค์ทรงโปรดศรีสุดาจันทร์ พระมเหสีซ้าย ยิ่งกว่าพระมเหสีขวา มีรับ
สั่งให้พระมเหสีซ้ายศรีสุดาจันทร์ เฝ้าอยู่ข้างพระที่นั่งที่มิได้ขาด ราชการ
ในฝ่ายหน้าฝ่ายในต่าง ๆ ถ้าศรีสุดาจันทร์ มเหสีซ้าย เพิกทอดคั่งง้าง
อย่างไร แต่ว ก็ทรงเชื่อฟังตั้ง

ขณะเมื่อพระองค์บรรทมนั้น คอยมี นายมหาดเล็ก คนหนึ่ง
ชื่อ นายบุญศรี มาร้องตำรับกตัญญูเสมอทุก ๆ เวลา พระองค์จึง
จะบรรทมหลับได้ อยู่มาวันหนึ่ง ศรีสุดาจันทร์ มีจิตรวดี เสด็จมาผูกพัน

ต่อ นาย บุญ ศรี จึง ถอบ กระทำ ชู้ กับ นาย บุญ ศรี ผู้ ชับ วัง นั้น ครั้น
 อยู่ มา ศรี สุดา จันทร ก็ กราบ ทูล พระ ปร เมศวร ขอ ให้ ตั้ง นาย บุญ ศรี เป็น
 เลื่อน บัด กรม วัง ว่า เป็น ผู้ มี ความ ซื่อ ดี ใจ ดี ความ กัก คัด คือ ราชการ จะ เป็น
 ที่ ว่าง พระ ไทย ใน ราชการ ได้ พระ องค์ ก็ ทรง เชื้อ ศรี สุดา จันทร จึง
 โปรด ตั้ง นาย บุญ ศรี เป็น ขุน เชียนนเรศ (ขุน ชินราช) เลื่อน บัด กระทรวง
 วัง พระราช ทาน เครื่อง อุปโภค บริโภค เป็น เครื่อง ยศ สำหรับ เลื่อน บัด
 พร้อม ทุก ประการ

ตั้ง แค้น ขุน ชินราช ได้ ว่า ราชการ ดี ทักษะ ชาติ ใน พระราช วัง ทัง ดั้น
 มี คน ย่ำ เกรง นึก พระ ปร เมศวร ครอง ราช ต่ มบั ตี มา ได้ ๒๓ พรรษา
 เมื่อ แรก ได้ ราช ต่ มบั ตี พระ ชนม์ ๑๕ พรรษา รวม พระ ชนม์ ๓๘ พรรษา
 เล็ด ใจ ล่วง รอคค พระ องค์ ประสูติ วั น จันทร

เมื่อ พระ ปร เมศวร ล่วง รอคค แล้ว ท้าว ศรี สุดา จันทร กับ ขุน ชินราช
 ก็ มี อำนาจ บังคับ บัญชา ดี ทักษะ ชาติ ราชการ บ้าน เมือง ทัง ปวง ไม่มี ใคร
 คัด คำน ได้

วัน หนึ่ง ท้าว ศรี สุดา จันทร คิด กับ ขุน ชินราช จะ ยก ขุน ชินราช ขึ้น
 เป็น พระ เจ้า แผ่นดิน จึง ตั้ง ให้ พระราช วงษา นุวงศ์ แด ชาติ ราชการ ผู้ ใหญ่
 ผู้ น้อย ทัง ปวง เข้า ไป เฝ้า ใน พระราช วัง แล้ว ปรึกษา ว่า พระราช ต่า มี ของ
 เรา ล่วง รอคค แล้ว ยัง ไม่ มี พระ เจ้า แผ่นดิน ปกครอง บ้าน เมือง เมื่อ
 พระ องค์ ยัง มี พระ ชนม์ อยู่ ได้ ทรง ตั้ง แต่ง ให้ ขุน ชินราช เป็น เลื่อน บัด บังคับ
 บัญชา การ ต่าง พระ เนตร พระ กรรณ ของ พระ องค์ เรา เห็น ว่า ขุน ชินราช
 นี้ ถ้า มารด จะ ปกครอง บ้าน เมือง ได้ ท่าน ทัง ปวง จะ เห็น ประการ ไต มั่นคา

พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้า ราชการ ทังปวง เกรง อาญา ท้าว ศรี สุดา จันทร
ก็ พา กัน หนึ่ง อยู่ มี รั ที่ จะ คัด คำน ปรกการ ไต ท้าว ศรี สุดา จันทร ก็ ให้ พระ
ราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้า ราชการ ทังปวง ถ้อ นำ กระทำ ด้ย ด้มาต ต่อ
ขุน ชินราช แล้ว ยก ขุน ชินราช ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ส่วน คน ก็ ดำรง
อยู่ใน ตำแหน่ง อรรค มเหษี ขุน ชินราช ก็ ให้ พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้า
ราชการ ทังปวง คง ตำแหน่ง เดิม เหมือน เมื่อ ครั้ง พระปรเมศวร ยัง เต้จ ดำรง
พระชนม์ อยู่ แต่ พระราช โอรส ของ พระ ปรเมศวร ๒ พระองค์ คือ พระ
เจ็ยร องค์ ๑ พระไชย องค์ ๑ นั้น ขุน ชินราช มิได้ ยก ย่อง ปรกการ ไต
แต่ นั้น มา ขุน ชินราช ก็ บังคับ บัญชา การ ด้ย ด้มาต ตาม อำเภอใจ บันดา
พระราช วงษา นุวงศ์ แต่ ข้า ราชการ ทังปวง พา กัน ได้ ความ เตือด ร้อน ต่าง ๆ
คิด จะ ไร่ กำจัด ขุน ชินราช อยู่ เป็น นิศย แต่ ยัง ไม่ มี ไร่ คน เป็น ต้น คิด ที่ จะ
กำจัด ได้ ก็ ส่งบ อยู่

เมื่อ ขุน ชินราช ได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน แล้ว ก็ ให้ เขา พงษาวดาร
เก่า ๆ สำหรับ บ้าน เมือง เผาไฟ เตือด บ้าง ทัง นำ เตือด บ้าง ด้วย เหตุ นั้น
พงษาวดารเก่า ๆ จึง ขาด เป็น ตอน ๆ แต่ นั้น มา

ต่อมา พระยา กตาโหม พระ พี เตือด พระเจ็ยร ผู้ เป็น พระราช โอรส
ผู้ ใหญ่ ของ พระ ปรเมศวร จึง ปรกษา กับ พระ พิเรนทร เทพ ว่า บัด นี้
บ้าน เมือง เกิด ความ เตือด ร้อน ต่าง ๆ เพราะ ศรี สุดา จันทร ไป ถอบ ด้ก
รัก ไร่ กับ ขุน ชินราช ยก ขุน ชินราช ซึ่ง มี ทรกฤต คำ ขุน เป็น พระเจ้า
แผ่นดิน ไม่ มี ความ ละบาย เชอ เพื่อ ต่อ พระเจ้า อยู่ หัว ซึ่ง เต้จ ด้วรคค
แล้ว ควร พวก เรา ซึ่ง เป็น ข้า ไน ไต้ ผา ถอบของ ขุน พระบาท จะ ช่วย กัน

คิดกำจัด ขุน ชินราช เด็ย แล้ว ยก พระเทียร ราชโอรส เจ้า นาย ของ เรา
 ขุน เปน พระเจ้าแผ่นดิน จึง จะ ชื่อ ว่า กตัญญู กตเวที เมื่อ พระยา กตาโหม
 ปฤกษา ณั้ พระ พิเรนทร เทพ ก็ เห็น ชอบ ด้วย

วัน หนึ่ง พระยา กตาโหม จึง ปฤกษา กับ พระ พิเรนทร เทพ ว่า เรา
 จะ พา กัน ไป เตียน เตียน ดู ว่าใคร จะ มี บุญ ควร ครอง บ้าน เมือง ได้ พระ
 พิเรนทร เทพ ก็ เห็น ชอบ ด้วย จึง พา กัน ถอบ เข้า ไป ใน วิหาร พระ ศรี
 สวรรเพ็ชญ์ ใน พระราช วัง จุด เตียน เตียน ทาย แทน พระ เทียร เด็ม ๓ แทน ขุน
 ชินราช เด็ม ๓ แล้ว อธิษฐาน ว่า ถ้า พระเทียร ซึ่ง เปน พระราชโอรส เจ้า
 นาย ของ ข้าพเจ้า จะ มี บุญญาธิการ ส้มควร ครอง บ้าน เมือง แล จะ มี ไชยชนะ
 แก่ ขุน ชินราช ใช้ ขอให้ เพลิง เตียน เตียน ทาย ของ พระ เทียร รุ่งเรือง งาม ดี
 ถ้า พระองค์ ท่าน หา บุญ มิได้ จะ พ่าย แพ้ แก่ ขุน ชินราช แล้ว ขอให้ เตียน
 เตียน ทาย นั้น ดับ ก่อน เตียน ขุน ชินราช ดัง นี้ ครั้น อธิษฐาน แล้ว ก็ จุด
 เตียน ทั้ง ๒ เด็ม พร้อม กัน ดัง ครุ หนึ่ง ก็ เกิด อัศจรรย์ ลำแดง เหตุ ที่ พระ
 เทียร จะ ได้ เปน พระเจ้าแผ่นดิน เตียน ของ ขุน ชินราช ก็ ดับ เอง เหมือน
 คน ดับ ส่วน เตียน ของ พระ เทียร นั้น รุ่งเรือง เปน ปรกติ อยู่ พระยา
 กตาโหม กับ พระ พิเรนทร เทพ เห็น ดัง นั้น ก็ มี ความ ยินดี จึง พุด กัน ว่า
 การ ที่ เรา คิด กัน นี้ จะ สำเร็จ เปน แน่ แต่ นั้น มา พระยา กตาโหม กับ พระ
 พิเรนทร เทพ ก็ เกิด ยถ่อ ม ข้าราชการ ให้ เปน หน้า หนึ่งใจ เดียว กัน ได้ เปน
 อัน มาก คอย หา โอกาส ที่ จะ กำจัด ขุน ชินราช อยู่

มา วัน หนึ่ง พระยา กตาโหม จึง เข้า ไป เฝ้า ขุน ชินราช แล้ว ทูล ว่า บัดนี้
 ได้ ทราบ ว่า มี ข้าง เือก คัว หนึ่ง งดงาม ส้มควร เปน ราช พาหนะ เตียว

อยู่ในป่าแขวงเมืองสระบุรีข้างทิศเหนือ ขอเชิญพระองค์เสด็จโดย
ทางชลมารคไปจับช้างเผือกนั้นเถิด ขุนชินราชไม่รู้กตอุบายก็รับ
คำพระยา กตาโหม ๆ เห็นได้ช่องก็ตระเตรียมขบวนเรือจัดให้มหาดเล็ก
แต่ตำรวจที่เป็นคนสนิทของตนตามเสด็จ ตั้งให้ตามไปห่าง ๆ แล้ว
จัดให้คนสนิทของตน เตรียมเครื่องค้ำศตราวุธลงเรือไป ชุ่ม คอยอยู่
ที่ทางขุนชินราชจะไป ตั้งว่า ถ้าเรือขุนชินราชไปถึงที่ชุ่มแล้ว ท่าน
ทั้งหลายจงจับฆ่าเสียให้ได้ ครั้นเตรียมเสร็จแล้ว ก็เชิญเสด็จขุน
ชินราชลงสู่เรือพระที่นั่ง ส่วนพระยา กตาโหม กับพระพิเรนทรเทพก็ลง
เรือตามไปข้างหลัง ครั้นเรือขุนชินราชไปถึงเรือที่พระยา กตาโหม
ให้ชุ่มอยู่ พวกเรือที่ชุ่มอยู่เห็นได้ที ก็พายเรือตรงเข้าไปที่เรือ
ขุนชินราช ๆ เห็นดังนั้นก็ตกใจจึงถามว่า เหตุใดพวกเหล่านี้จึงบังอาจ
ถือศัสตราวุธเข้ามาใกล้เรือเราดังนี้ พวกที่ชุ่มอยู่ก็ตอบว่า ท่าน
ไม่รู้หรือ ซึ่งพวกเรามาคอยอยู่ดังนี้ประสงค์จะจับตัวท่านฆ่าเสีย
ให้สิ้นชีวิตว่า แล้วก็กรูกันขึ้นบนเรือขุนชินราช เอาดาบฟันขุน
ชินราชตายอยู่ในเรือนั้น ขุนชินราชได้ราชสมบัติเมื่ออายุ ๒๐ ปี อยู่ใน
ราชสมบัติ ๒ ปี เมื่อตายอายุได้ ๒๒ ปี ขุนชินราชเกิดวันจันทร์
ตระกุดอำมาตย์

เมื่อพระยา กตาโหมเป็นต้นคิดกำจัดขุนชินราชได้แล้ว จึงพร้อม
กันยกพระเทียรชนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เวदानั้นพระเทียรพระชนมพรรษา
ได้ ๓๐ ปี พระยา กตาโหมเห็นว่ายังทรงพระเยาว์นัก จะบังคับ
บัญชาการแผ่นดินไม่ได้ เวดาออกขุนนาง พระยา กตาโหมจึงให้พระ

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

เค็ยร หนึ่ง บน คัก แถ้ว บังคับ บัญชา ราชการ แทน คื่อ เมื่อ พระ เค็ยร
 มี พระ ชนม์ พรรษา ได้ ๑๖ ปี จึง ทำ การ ราช ภิเศก ถวาย พระนาม ว่า พระ
 มหาจักรวรรดิ ๆ มี พระมเหสี ทรง พระนาม ว่า พระ มหา เทวี ๆ มี พระราช
 ชิดา พระองค์ ๑ ทรง พระนาม ว่า พระ บรม ดิลก มี พระราช โอรส องค์ ๑
 ทรง พระนาม ว่า พระ มหินทร์ แด พระไชย ผู้ เป็น พระ อนุชา ชิดา ของ
 พระ มหา จักรวรรดิ นั้น พระ มหา จักรวรรดิ ทรง พระ กรุณา ใ้วาง พระ
 ไทย ใน กิจ การ บ้าน เมือง ทั้ง ปวง จึง โปรด ให้ พระไชย ไป ครอง เมือง
 พิศณุโลก หนาน พระนาม ใหม่ ว่า พระ ธรรม ราชา เวดานั้น มี พระเจ้า
 แผ่นดิน ๒ พระองค์ คื่อ พระ มหา จักรวรรดิ พระองค์ ๑ พระ ธรรม ราชา
 พระองค์ ๑ ตั้ง นี้ พระ ธรรม ราชา นั้น มี พระ อรรค มเหสี ทรง พระนาม ว่า
 พระ บรม เทวี ๆ มี พระราช ชิดา องค์ ๑ มี พระนาม ว่า ธรรม ณี กัทยา
 มี พระราช โอรส ๒ พระองค์ มี พระนาม ว่า พระ นเรศวร องค์ ๑ พระ
 เอกา ทศรัฐ องค์ ๑

ฝ่าย พระ มหา จักรวรรดิ ซึ่ง ครอง กรุง ศรี อโยธยา นั้น เมื่อ พระ
 มหินทร์ ราช โอรส ทรง พระ เจริญ ชัน มี พระราช ประสงค์ จะ ให้ พระ มหินทร์
 ครอง ราช ธรรม บัดี้ จึง ทรง ตั้ง พระ มหินทร์ ไว้ ใน ตำแหน่ง รัชทายาท ข้อ
 ความ อัน นั้น ทราบ ไป ถึง พระ ธรรม ราชา ๆ ก็ น้อย พระไทย ว่า พระ
 เศษฐา ไม่ ยก ย่อง พระองค์ จึง ตั้ง แวง เมือง เขา พระ มหา จักรวรรดิ มี ได้
 เด็ด ใจ ลง มา เผา เถย

พระ มหา จักรวรรดิ นั้น มี บุญญา ชิดา การ มาก ได้ ช้าง เผือก ถึง ๗ ช้าง
 คื่อ ช้าง เผือก พดาย ๔ ช้าง ข้อ บรม นัททนต์ ๑ อนันต จักรพาพ ๑

อัญชนกษา ๑ มหาชดาร์ ๑ ช้างเผือกพัง ๓ ช้าง ช่อทิพกิริณี ๑
ศิริไอยรา ๑ รัตนกษินทรา ๑

กิตติศัพท์ที่พระมหาจักรวรรดิได้ช้างเผือกถึง ๗ ช้างนั้นปรากฏ
ไปในนานาประเทศ พระเจ้าช้างเผือกหงษาวดีมีพระราชประสงค์จะ
ใคร่ได้ช้างเผือกบ้าง จึงรับสั่งให้พวกอาตักษณ์จากพระราชดำเนินใน
พระสุพรรณภูมิเป็นอักษร ๓ ตัว ๆ ๑ ความว่า ต้องการช้างเผือกตัว ๑
ความว่า เชือกตัว ๑ ความว่า ถ้าไม่ให้จะเอาเชือกผูกจับเอา ๑ ครั้น
จากนั้นก็ให้ราชทูตเชิญพระราชดำเนินไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
พระมหาจักรวรรดิทรงทราบพระราชดำเนินของพระเจ้าหงษาวดีดังนั้น ก็
ทรงพระพิโรธ จึงรับสั่งให้อาตักษณ์จากพระราชดำเนินตอบเป็น
อักษร ๓ ตัวบ้าง ตัว ๑ ความว่า ถ้าขอทานแล้วจะให้ ตัว ๑ ความว่า
ไม่กลัว ตัว ๑ ความว่า เราผูกจับก็เป็น ครั้นเสร็จแล้วจึง
ให้ราชทูตหงษาวดีนำไปถวายพระเจ้าหงษาวดี ๆ ก็ทรงพระพิโรธ จึง
ให้จัดทัพบกมีจำนวนพล ๕๐๐,๐๐๐ เสด็จยกกองทัพมาทางเมืองระแหง
ถึงตำบลหนองพะนี้ พวกกองด่านลาดตระเวนสู้ไม่ได้ ความว่า พระเจ้า
หงษาวดีเสด็จยกกองทัพใหญ่มาดังนั้น จึงบอกเข้ามากราบทูลพระมหา
จักรวรรดิ ๆ ก็ตระเตรียมพยุหโยธาเป็นอันมาก แล้วเสด็จขึ้น
สู่ช้างมหาพิไชยนาค ดำรงที่จอมพล เสด็จยกออกไปตั้งรับทัพ
พระเจ้าหงษาวดีที่ทุ่งมโนรมย์ เมื่อ ๒ ทัพประทะกันแล้ว ได้รับ
พุงกันเป็นสามารถ พลทั้ง ๒ ฝ่ายล้มตายในที่รบเป็นอันมาก ยัง

ไม่แพ้ไม่ชนะกัน

พระเจ้าหงษาวดี จึง ทรง พระดำริห์ว่า ซึ่ง เรายกทัพ มา รบคราวนี้
 พด ทหาร ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ ต้ม ตาย เป็น อัน มาก ถ้า เรา จะ รบ พุ่ง เขียว ขับ
 กันไป อย่าง นี้ อีก แม้ ถึง จะ ได้ ราช ด้ม บัด ผู้ คน ก็ พิ นาศ หา ประโยชน์
 มิได้ อย่า เเต่ เรา จะ คิด อูบาย รบ กัน แต่ ด้อง ต่อ ด้อง เกิด ทรง พระดำริห์
 ณั้ แล้ว จึง ให้ อาตักษณ์ จากุค เป็น พระราช ด้ำน ใจ ความ ว่า เรา
 ทั้ง ๒ เป็น กระทบ ด้ว อัน ประเด็ว ฐ เหมือน กัน ซึ่ง มา ทำ ด้งคราม กัน
 คราว นี้ ก็ หวัง จะ ขยาย อำนาจ แม้ พระราช อาณา จักร ให้ กว้าง ขวาง
 เป็น พระ เกียรติยศ ด้ว กัน แต่ เรา มา คิด ด้งด้วไฟร์ พด ที่ มา พดอย
 ตาย ด้ย มาก กว่า มาก บัด นี้ เรา มี ประด้งค์ จะ ใคร่ รบ กัน แต่ ดำริ ฐ ขอ
 เชิญ พระเจ้า กรุง ศรี อัยทขยา ออก มา ชน ช้าง กัน กับ เรา จะได้ เป็น
 เกียรติยศ ด้บไป ใน ภาย น้า เมื่อ จากุค ด้ร็จ แล้ว ก็ ให้ ทูต น้าไป ถวาย พระ
 มหา จักรวรรตี ฐ ได้ ทรง ทราบ พระราช ด้ำน ของ พระเจ้า หงษาวดี ด้ง นั้น
 ก็ ทรง ยินตี จึง ด้บ ด้ง ว่า ซึ่ง พระเจ้า หงษาวดี ทรง พระดำริห์ เช่น นี้ ด้มควร
 หนัก ธรรม เนียม เป็น กระทบ ด้ว ย่อม ได้ ทรง ด้ก หัด ใน ยุทธ ด้ว ฐ ทั้ง ๒ อย่าง
 คือ ชน ช้าง อย่าง ๑ ชี ม้า ร้าทวน อย่าง ๑ เมื่อ ด้บ ด้ง ด้ง นั้น แล้ว ก็ ให้
 อาตักษณ์ จากุค พระราช ด้ำน มี ความ เช่น ด้ยว กัน ด้บไป ให้ พระเจ้า
 หงษาวดี ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ ทรง ทำ ด้ญญา แก่ กัน ว่า ให้ ออก ทำ ยุทธ ด้ก ด้ ใน
 วน ที่ ๗ ด้ง แต่ วน นี้ ไป ถ้า ฝ่าย ไตไม่ ออก ทำ ยุทธ ด้ก ด้ ฝ่าย นั้น เป็น แพ้ เมื่อ
 ด้ญญา กัน แล้ว พระ มหา จักรวรรตี ก็ ยก ทัพ กด้บ คิน เข้า พระ นคร แล้ว
 ให้ ปรม ช้าง ม้า ให้ มี ก้าง พระเจ้า หงษาวดี ก็ ด้ดัก กด้บ พด ด้บ พด

ให้ปรนข้าง มาให้มีกำลัง เหมือนกัน

ครั้นถึงวันที่ ๗ ครบสัญญาที่นัดกันไว้ พระเจ้าหงษา วดี ก็ทรง
ข้างพระที่นั่ง ยกพลทหาร เต็มใจ ออกมา รอ ท่าที่ทุ่งมโนรมย์ (ทุ่ง
มโนรมย์นี้ อักษรพม่าเขียนว่า มโนรมมา)

ข้างฝ่ายกรุงศรี อโยธยา เมื่อถึงวันที่ ๗ พระมหาจักรวรรดิ ทรง
พระประชวร มาก เต็มใจ ออกชนข้างไม่ได้ บันทาชนชาวพระนคร
เมื่อได้ทราบ ว่าพระเจ้าแผ่นดิน ทรงประชวร ตั้งนั้น ก็พากันตกใจ กัด
บ้านเมืองจะเสียหายแก่ข้าศึก ฝ่ายพระมหาเทวี ผู้เป็นพระอรรคมเหษี
พระมหาจักรวรรดิ จึงให้ประชุม พระราชวงษา นุวงศ์ แล ข้าราชการ ทังปวง
ทรงปรึกษาว่า บัดนี้ถึงวันสัญญาที่จะทำยุทธหัตถีแล้ว พระราช
ดำริของเรา ก็ทรงพระประชวรมาก พระราชโอรส ก็ยังทรงพระเยาว์นัก
จะหาใคร ออกทำยุทธหัตถี คู่สู้กับข้าศึก แทนพระราชดำริแห่งเราได้
ถ้าไม่ออกไปทำยุทธหัตถี ตามสัญญาในวันนี้ ก็จะต้องยอมเสียราชสมบัติ
ให้แก่ข้าศึก ตามสัญญา ท่านทังปวงจะคิดอ่านประการใด ขณะนั้น
พระบรมบิดก ซึ่ง เป็นพระราชธิดามีพระชันษาได้ ๑๖ ปี จึงกราบทูลว่า
พระราชบิดาได้ทรงทำสัญญาไว้กับพระเจ้าหงษา วดี แน่หนา มาก ถ้า
ไม่ออกไปทำยุทธหัตถีในวันนี้ ก็จำจะต้องยกราชสมบัติให้แก่เขาตาม
สัญญา คราวนี้ไม่มีใครที่จะออกต่อสู้ด้วยข้าศึกแล้ว กระหม่อมฉัน
จะขอรับอาษาออกไปชนข้างกับพระเจ้าหงษา วดี ถอดองพระเศษ พระคุณ
สมเด็จพระราชบิดา ถึงแม้กระหม่อมฉันจะเสียชีวิตในท่ามกลางข้าศึก
ก็มิได้คิดอาไยจะไว้ชื่อให้ปรากฏในแผ่นดินชั่ว กัดปวงหลาน

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

เมื่อ พระบรมติดกราบทูตดังนี้ พระมหาเทวีก็ทรงห้ามปราม
ด้วย ความดีเนหา อาไถย เป็นหลายครั้ง พระบรมติดก็ไม่ฟัง พระ
มหาเทวีก็จำต้องทรงอนุญาต

พระบรมติดก็ทรงเครื่องพิไชยยุทธ อย่าง พระมหาอุปราช เด็วจ
แล้ว ก็เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระราชบิดา มารดา ดมเด็จพระราชบิดา
มารดา ก็รับสั่งว่า พระราชธิดาของเรา นี้อาจจะเป็นผู้ช่วยทุกข์ของ
ราษฎรทั้งปวงได้ แล้วจึงพระราชทานพรว่า เจ้าจะออกไปทำยุทธ
หัตถีกับข้าศึกในคราวนี้ จะมีไชยชนะแก่ศัตรู หมู่ปัจจามิตร ขอให้ข้าศึก
พ่ายแพ้แก่บุญบารมี อย่าให้ต่อสู้กับเจ้าได้ เจ้าจงระมัดระวัง
ตัวอย่าได้ประมาท ดังนี้

พระบรมติดราชธิดา รับพระพรของสมเด็จพระราชบิดา มารดา แล้ว
ก็ถวายบังคมตา ออกมาทรงช้างต้นบรมนิททันต์ เวदानัน ช้างต้น
บรมนิททันต์ กาดังคดั่งนั้นอยู่ด้วย พระบรมติดก็ยกพลออกไปที่
ทุ่งมโนรมย์ ครั้นกองทัพมาถึงพร้อมกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็ยกชง
ขันเป็นสัญญาณ แล้วต่างก็เข้าทำยุทธหัตถี ชนช้างกัน พระบรม
ติดเป็นสัตว์ไม่ชำนาญการ ชนซึ่งพระคชาธาร ก็เสียทีแก่พระเจ้าหงษาวดี
ช้างต้นบรมนิททันต์ เบนท่ายให้ท่าแก่พระเจ้าหงษาวดี พระเจ้าหงษา
วดี ที่ทรงพระแสงง้าวฟันถูกพระบรมติด ตกจากช้างทรง พระ
บรมติดร้องได้คำเดียวก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าหงษาวดีได้ทรงฟังเสียง
จึงทราบชัดว่าเป็นสัตว์ปดอม ออกมาทำยุทธหัตถีกับพระองค์ ก็เสีย
พระไทย ทั้งถวายแก่ไพร่พลทั้งปวง จึงครั้นในทีประชุมว่า ครอง

เราเสีย ที่ เสีย แล้ว ด้วย เราไม่ พิจารณาให้ แน่ นอน หดง ทำ
 ยุทธนาการ กับ สัตว์ ให้ เต็ม เตี้ย เกียรติยศ กิตติศัพท์ จะ ต้อ ษา ปราบฏไป
 ชั่ว กัดปาดด้าน ว่า เรา เป็น คน ซลาด จึง มา ทำ ยุทธนาการ ตู รม กับ สัตว์
 เมื่อ พระเจ้า หงษาวด ตี ตี ดึง นี้ แล้ว ก็ให้ รวบ รวบรวม ผู้คน ช่าง ม้า ยกทัพ
 กลับ คืน พระ นคร

ฝ่าย นาย ทัพ นาย กอง ช่าง กรุงศรี อโยธยา ก็ เชิญ พระศัพ พระบรมติดก
 กลับ เข้า พระ นคร นำ ความ ที่ พระบรม ติดก ชน ช่าง เสีย ที่ พระเจ้า หงษาวด
 ตี พระชนม์ ใน ที่ รม กราบ ทูล พระมหา จักรวรรดิ แด พระมหา เทวี่ให้ ทรง
 ทราบ พระมหา จักรวรรดิ แด พระมหา เทวี่ ก็ ทรง พระกรรแสง โศก เศร้า
 เสีย พระไทย เป็น อัน มาก ครั้น แล้ว จึง รม ตั้ง ให้ ทำ พระเมรุ พระศัพ พระ
 ราชธิดา แดให้ มี การ มโหรีศัพ สัมโภช แล้ว ทรง บริจาค พระราชทรัพย์
 บำเพ็ญ พระราช กุศล ทักษิณานุกุ ประทาน แก่ สัมณะ พราหมณาจารย์
 ยา จก วรรณนิพก เป็น อัน มาก แล้ว พระราชทาน เพดิง พระศัพ พระราชธิดา
 ที่ พระเมรุ ซึ่ง พระราชทาน เพดิง นั้นให้ ก่อ เป็น พระเจดีย์ แล้ว บรรจุ พระอัฐิ
 พระราชธิดา ที่ นั้น มี นาม ปราบฏ ว่า ตำบต เนิน เจ้า มา จน ทุก วัน นี้ พระ
 มหา จักรวรรดิ พระมหาเทวี่ ทรง พระ เสน่หา อาโดยใน พระราชธิดา ตั้ง
 พระชนม์ชีพ ของ พระองค์ จึง รม ตั้ง ให้ ช่าง หดง พระรูป พระบรม ติดก ด้วย
 ทอง คำหนัก ๒๗๐ บาท ประดับ ด้วย เพ็ชร พลอย นิต ทับทิม มรกฏ ต่าง ๆ
 ควร ค่า ถึง ๕๐๐๐ ครั้น เสร็จ แล้วให้ เชิญ พระรูป พระบรม ติดก นั้น เข้าไป
 ไว้ ช่าง ที่ พระบรม รม ต่อ มาใน รัชกาล หดง จึงให้ เชิญ พระรูป พระบรม ติดก
 ไปไว้ ณ หอ พระ เป็น ที่ สักการบูชา ปราบฏอยู่ จน ทุก วัน นี้ พระบรม ติดก

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

คืน พระชนม์ เมื่อจุลศักราช ๙๒๓ ปี

ครั้น จุลศักราช ๙๒๓ ปี พระเจ้าหงษาวดี ยกทัพ มีจำนวนพล ๙๐๐๐๐๐ มาตีกรุงศรีอยุธยาอีก ครั้นทัพที่ทุ่งมโนรมย์

พระมหาจักรพรรดิ ทรงทราบ ว่าพระเจ้าหงษาวดี ยกทัพ มาตั้งนั้น จึงรับสั่งให้คนขนประจำรักษาค่ายคู ประตู หอรบให้มั่นคงแล้ว ก็เตรียมขบวนทัพ ยกออกไป ครั้นรับทัพพระเจ้าหงษาวดีที่ทุ่งมโนรมย์ ได้รบพุ่งกัน เปนลำบาก ผู้คนทั้ง ๒ ฝ่าย ต้ม ตาย ตง เปนอันมาก ยังไม่แพ้ ไม่ชนะกัน ต่างถอยทัพกลับเข้าค่าย

ฝ่ายพระมหาจักรพรรดิ จึงทรงเลือก คัด พลทหาร ที่มีฝีมือเข้มแข็ง ๔๐๐ คน สำหรับจะได้ติดตามข้างพระที่นั่ง แล้วให้เอาธนูกรอกข้างพลายวิไชย ซึ่งเปนพระคชาธาร ซึ่งกำลังคั่งมั่นอยู่ให้มั่นเมา แล้วให้เอารองเท้าเหล็ก สำหรับกันชวากหนามได้เท้าข้างทั้ง ๔ เท้า ให้เอาปลดอกเหล็ก สรวม งาทั้ง ๒ ข้างให้มั่นคง เวลาเมื่อเข้าสู้สงคราม อาจจะแทงค่ายคู ประตู หอรบให้หักทำลาย แล้วให้เอาเกราะไซ้พั้งวงข้าง สำหรับจะได้จับกุม ยอแย่ง ค่ายคู ประตู หอรบมิได้เจ็บปวด ครั้นเตรียมเสร็จแล้ว เวลากลางคืน พระมหาจักรพรรดิ ก็เสด็จขึ้นทรงข้างพลายวิไชยให้พวกพลที่เข้มแข็ง ทั้ง ๔๐๐ คน นั้น ตามเสด็จ ถอนไปถึงค่ายพระเจ้าหงษาวดีเห็นผู้คนประมาทมิได้รักษาให้มั่นคง ได้ที่แล้วพระมหาจักรพรรดิกับทหาร ๔๐๐ คนก็ระดมกันเข้าปล้นค่าย พวกพลของพระเจ้าหงษาวดีไม่ทันรู้ตัวว่าข้าศึกมา มากน้อยเท่าใด ก็พากันตกใจแตกกระจัดกระจาย พระเจ้าหงษาวดีเห็นผู้คนระส่ำระสายแตกพ่ายตั้งนั้น

ก็ชน ทรงช้าง พระที่นั่ง หนึ่ง หนึ่ง ออกจากค่าย พระบาท ของ พระองค์ ถูก อาวุธ
 พระโตหิตไหด ออกมา หนึ่ง หนึ่ง นายช้าง จึง เอา ผ้าขาว ชับ แตะ พันให้
 แน่น พระเจ้า หงสาวดี ก็ รวบ รวบรวม พด ทหาร ที่ แยก กระจัด กระจายให้ เป็น
 หมวด เป็น หมู่ แล้วให้ ตง ค่าย มั่น คง อีก พระมหา จักรวรรดี ก็ เด็ดใจ กัดับ
 คืบ เข้า พระ นคร พระเจ้า หงสาวดี ก็ หนีให้ พระมหา จักรวรรดี ออก รบ อีก
 ฝ่ายข้าราชการที่เป็นนายทัพนายกองทั้ง ๒ ฝ่าย ที่มีสติปัญญาจึงปรึกษา
 กัน ว่า บัดนี้ เจ้านายแห่งเรา ทั้ง ๒ ฝ่าย ได้ ยก พยุห โยธามาทำสงครามกันหลาย
 ครั้ง หาราย หน ก็ ยังไม่ แพ้ ไม่ ชนะกัน ผู้คน ต้ม ตาย ตง ด้วย กัน มาก ทั้ง ๒ ฝ่าย
 ล้มณะ ชี พราหมณ์ แต่ อาณา ประชากรราษฎร ทั้งหลายได้ ความ เดือด ร้อน
 เป็น อัน มาก ควร ที่ พวก เรา ทั้ง ๒ ฝ่าย จะ ทูล เจ้านาย ของ ตน ให้ พระ
 องค์ ทรง ทำ พระราชไมตรี ต่อ กัน จึง จะ เป็น ศุข ด้วย กัน ทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อ
 ปรึกษา เห็น พร้อม กัน ดังนี้ แล้ว ต่าง ก็ เข้าไป กราบ ทูล พระเจ้า แผ่น ดิน
 ของ ตน ของ ตน ตาม ข้อ ความ ที่ ได้ ปรึกษา หารือ ตกลง กัน มา แล้ว
 พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย จึง รับ สั่ง ให้ ปลด
 ปล่อย พด ทัพ ที่ ท่วม โนรมย์ ครั้น ถึง เวลากำหนด หนี ทั้ง ๒ กระจัตรี ก็ เด็ดใจ
 มา พร้อม กัน ที่ พด ทัพ บันดา พวก พด ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ห้าม มิ ให้ ใคร
 ถู อาวุธ ยุทธภัณฑ์ กระจัตรี ทั้ง ๒ นั้น ก็ กระทำ ปฏิสันถาร ทาง พระ
 ราชไมตรี แต่ กระทำ สัตย์ ต่อ กัน เมื่อ ทำ สัตย์ ต่อ กัน แล้ว พระมหา
 จักรวรรดี จึง ตรัส ว่า แต่ ก่อน เรา ทั้ง ๒ เป็น ศัตรู กัน มา บัดนี้ เป็นไมตรี มี
 พระราช อาณาจักร เป็น ท้อง แผ่น เดียว กัน แล้ว ขรรดมา ช้าง เผือก ทั้งหลาย
 ย่อม เกิด ดำหรับ บุญ ของ กระจัตรี ผู้ มี บุญ เรา ตั้ง ใจ ว่า นอกจาก พระ

องค์แล้วจะไม่ยอมให้ใครเลย บัดนั้นจะถวายแก่พระองค์ข้าง ๓
 ครบตั้งนั้นแล้วจึงถวายข้างบรมฉันทน์แก่พระเจ้าหงษาวดี ครั้นแล้ว
 ทั้ง ๒ กระษัตริย์ก็ให้จากฤๅศีลาประกาศทางพระราชไมตรี มีใจความว่า
 พระเจ้ากรุงหงษาวดีกับพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา มีพระราชไมตรีต่อกัน
 แล้ว ครั้นนั้นก็ให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงรักษาไมตรีต่อกัน
 ที่สุดแต่หน้าเดือน ๓ ก็อย่าให้ใครดองเกินกันเลย ตั้งนี้ เมื่อจาก
 แล้วให้ยกเสาศีลาไปปักไว้ที่แดนต่อแดน พระเจ้าหงษาวดีก็
 ยกกองทัพถล่มพระนครหงษาวดี พระมหาจักรวรรดิก็เสด็จคืน
 เข้าพระนคร

ครั้นต่อมาพระเจ้าล้านช้างได้ทราบข่าว พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 มีช้างเผือก ๗ ช้าง เป็นผู้มีบุญญาธิการมาก ประสงค์จะ
 ถวายพระนครฉันทน์กับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงแต่งราชฑูตองค์หนึ่ง
 ซึ่งมีรูปลักษณะเป็นอินทาม มีนามว่า รัตนมณีเนตร กับเครื่องราช
 บรรณาการ ให้ทูตจำทูตพระราชดำรัสเจริญทางพระราชไมตรีเข้ามา
 ยังกรุงศรีอยุธยาถวายพระราชฑูต มีใจความในพระราชดำรัสนั้น
 ทูตขอช้างเผือกด้วยเชือกหนึ่งเพื่อจะเอาไปเป็นศรีพระนคร พระมหา
 จักรวรรดิก็มีพระทัยยินดีรับพระราชฑูตพระเจ้านครล้านช้าง แล้วจึง
 พระราชทานช้างเผือกพังให้ กิตติศัพท์อันนั้นทราบไปถึงพระเจ้าหงษา
 วดี ๆ ก็ทรงพระพิโรธ ครั้นว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาไม่อยู่ใน
 ยุติธรรม ไปผูกไมตรีกับพระเจ้าล้านช้างให้ช้างเผือกพังไปกับพระเจ้า
 ล้านช้าง เมื่อทำสัตย์สาบานกับเรานั้น ว่านอกจากเราแล้ว

จะไม่ให้แก่ใครเลย ครั้นแล้ว ก็ให้พวก พล ทหารไป คอย ชุ่ม สกัด ทาง
 คอย แยกชิง ช้าง ซึ่ง พระมหาจักรพรรดิ พระราชทานไป แก่พระเจ้า ด้าน ช้าง เมื่อ
 ทูต เมือง ด้าน ช้าง พา ช้าง ไป ถึง ที่ พวก หงษา วดี ชุ่ม อยู่ พวก หงษา วดี
 ก็ ออก สกัด ฆ่า ฟัน พวก ด้าน ช้าง แยก ชิง เอา ช้าง เลือก พังไปได้ นำไป
 ถวาย พระเจ้า หงษา วดี

พระเจ้า หงษา วดี จึง ครัด ว่า บดิน พระเจ้า กรุง ศรี อยุธยา ไม่ ตั้ง
 อยู่ใน สัจธรรม เมื่อ ทำไมตรี กับ เรา นั้นได้ พุดไว้ว่า นอกจาก เรา
 แล้ว จะไม่ ยอม ให้ ช้าง เลือก แก่ใคร เลย มา บดิน ไป ผูกไมตรี กับ พวก
 ด้าน ช้าง ให้ ช้าง เลือก พัง แก่ พวก ด้าน ช้าง อีก เต่า เรา เห็น ว่า พระเจ้า
 กรุงศรี อยุธยา ทำ การ หา ชื่อ ตรง คือ เราไม่ เหตุ ฉนั้น เรา จะ ยก พล
 ไป ตี กรุง ศรี อยุธยา ให้ ยับ เย็น เอา ทวพย์ ส้มบต กวาด ต้อน ผู้ คน
 มา เปน เซดยให้ สิ้น

เมื่อ พระเจ้า หงษา วดี รับ สิ่ง ดัง นั้น แล้ว จึงให้ มี ท้อง トラ บอกไป
 ยัง เมือง อังวะ เมือง ฤกาม เมือง ประเย เมือง สระณ ให้ เกณฑ์
 ผู้ คน ช้าง ม้า มา ยัง เมือง หงษา วดี ให้ สิ้น เจริง เมื่อ หิว เมือง ทังปวง มา
 ถึง พร้อม กัน แล้ว พระเจ้า หงษา วดี ก็ให้ จัด กอง ทพ บก ทพ เรือ มี จำนวน
 พล ๕๐๐,๐๐๐ พร้อม เสรีจ แล้ว พระองค์ เปน จอม พล เสด็จ มา ทาง
 เมือง พิศณุ โตก เมื่อจุลศักราช ๙๒๔ ครั้น ถึง เมือง พิศณุ โตก แล้ว
 ให้ ตั้ง ค่าย ประชิด เมือง พิศณุ โตกโดย สามารถ

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระสุธรรมราชา ทรงทราบ ว่า พระเจ้าหงษา วัด ยกทัพ มา ครั้ง นั้น
 มาก มาย หนัก หนา เห็น ว่า จะ ต้าน ทาน ผู้รับ มิได้ ก็ มิได้ ออก ผู้รับ
 จึง ให้ แค้น เคือง ราชบรรณาการ แล้ว พา พระสุธรรม กัถยา ราชชิตา กับ พระ
 นเรศวร แด พระ เอกาทศรฐ์ ออกไป เผ้า ถวาย เคือง ราชบรรณาการ ยอม
 ถวาย มิภักดี โดย ตี พระเจ้าหงษา วัด ก็ ทรง ยินดี จึง ให้ ประกาศ พวก พด
 นิกาย ทั้งปวง มิให้ ทำ ร้าย แก่ อาณา ประชา ราษฎร ถ้า ผู้ใด ชัด ชื่น ทำ ถ่วง
 ดเมิด จะ เขา ตัว เป็น โทษ ถึง ดัน ชั่วชีวิต เมื่อ พระเจ้าหงษา วัด ได้ เมือง
 พิศณุโลก แล้ว จึง ให้ พระ เอกาทศรฐ์ ราชโอรส องค์ น้อย ของ พระสุธรรม
 ราชา อนุรักษ์ เมือง พิศณุโลก พระสุธรรม กัถยา กับ พระนเรศวร นั้น
 ให้ ตาม เสด็จ ใน กองทัพ หลวง ด้วย ให้ พระสุธรรม ราชา เป็น ทัพ นำ
 ยก เข้า มา กรุง ศรีอยุธยา ครั้น ถึง จึง ให้ ต่อม พระนคร ศรีอยุธยา เข้า
 ไว้ ให้ มีน คง ทั้ง ๔ ด้าน ส่วน ข้าง ภายใน พระนคร ศรีอยุธยา นั้น
 ก็ได้ จัดการ บัง กันไว้ เป็น สามารถ พระเจ้าหงษา วัด ให้ เข้า ตี หัก เป็น
 หลาย ครั้ง ก็ ยัง มิได้ จึง ให้ ตัง ต่อม พระนคร อยู่

ใน ขณะ เมื่อ พระเจ้าหงษา วัด เข้า มา ต่อม กรุงศรีอยุธยา อยู่ นั้น พระ
 มหาจักรวรรดิ ทรง พระประชวร สวรรคต ข้า ราชการ ทั้งปวง จึง ยก พระ
 มหินทร์ ราชโอรส ขึ้น เป็น พระเจ้าแผ่นดิน

คราว นั้น พระยาจักรี ข้า ราชการ ใน กรุง ศรีอยุธยา คิด คด
 ต่อ พระมหินทร์ จึง ตอบ ออกไป เผ้า พระเจ้าหงษา วัด แล้ว ทูล ว่า บัด นี้
 เดี๋ยวนี้ อาหาร ใน พระนคร จวน จะ หมด ดัน ราษฎร อุด หยาก ระดำ ระด้าย
 เกือบ ดัน กำตัง อยู่ แล้ว ทั้ง พระมหาจักรวรรดิ ก็ สวรรคต แล้ว พระ

มหินทร ชั่ง ชน เสวดย ราช ด้มบคั แทน ก็ อ่อน แอ บัง คับ บัญชา การ ไม่
 สิทธิ ชาต ถ้า พระองค์ ให้ เข้า ระดม คั โดย ด้มารถ คราว นั้น เห็น จะได้ พระ
 นคร เปน มั่น คง ด้าน นั้น เข้ม แชน ด้าน นั้น อ่อน แอ ข้า พระองค์ จะ
 คอย เบ็ด ประคอง รับ เมื่อ พระยา จักรั กราบ ทูล ความ ตบ ดึง นั้น แด้ว ก็ ถวาย
 บังคม ตา กดับ เข้า มาใน พระ นคร

พระ เจ้า หงษา วดี ได้ ชอง ดึง นั้น ก็ ให้ พต นิกาย เข้า ระดม คั เปน
 ด้มารถ พวก พต ทหาร ซึ่ง รักษา นำ ที่ เชิง เทิน ก็ พา กัน ระด้่า ระด้่าย
 พระ ดุ้ธรรม ราช่า จึง กราบ ทูล พระเจ้า หงษา วดี ว่า บัด นี้ ชาว พระ นคร
 ระด้่า ระด้่าย คับ แคน เหมือน ปลา ที่ คิค อยู่ใน ลอบ แด้ว พระ องค์ จึง
 เร่ง นาย ทัพ นาย กอง ให้ เข้า ระดม คั โดย ด้มารถ เกิด พระ เจ้า หงษา
 วดี ก็ ทรง กำชับ ให้ นาย ทัพ นาย กอง เข้า ระดม คั โดย ด้มารถ ให้ ด้้ เขา
 พระ นคร ให้ จึง ด้้ นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง กัดว พระ ราช อาญา ก็ เร่ง
 กัน เข้า ระดม คั โดย แชน แรง ยิ่ง กว่า เก้า มิได้ คิค แก่ ชั้วฉิร

ฝ่าย พระยา จักรั เห็น พวก หงษา วดี เข้า ด้้ พระ นคร โดย ด้มารถ
 ดึง นั้น ได้ ที่ ก็ เบ็ด ประคอง รับ กอง ทัพ หงษา วดี เข้าใน พระ นคร เมื่อ
 พวก หงษา วดี เข้าใน พระ นคร ได้ แด้ว ก็ ได้ ฆ่า พัน ผู้คน ต้ม คาย เปน ชันมาก
 พระ นคร ศรี อโยธยา ก็ เสี้ย แก่ หงษา วดี ใน ครั้ง นั้น

พระเจ้า หงษา วดี จึง ให้ เก็บ ทพย สัน เงินทอง บินใหญ่ บิน น้อย
 ผู้คน ช่าง ม้า กับ ช่าง เผือก อ๊ก ๕ ช่าง ทั้ง รูป หล่อ ต่าง ๆ ตั้งแต่
 พระเจ้า ชูทอง ที่ อยู่ใน หอ พระ คือ รูปคน รูปพรหม รูป ช่าง เหวาวรรณ

รูปม้า รูปราชสีห์ รูปคชสีห์ รูปนรสิงห์ รูปแกะ รูปวัว—ชน
 รูปหงษ์ รูปนกกระเรียน รูปนกใหญ่ รูปนกกยงตัวผู้ รูปนกกยงตัวเมีย
 เหล่านี้ พระเจ้าหงษาวดีก็ให้เขาไป ด้วย แล้วมอบราชสมบัติให้พระ
 ลุขธรรมราชา พระมหินทร กับ พระสุวรรณ กัถยา แต่พระนเรศวรนั้น
 พระเจ้าหงษาวดีให้เขาไป ด้วย พระยาจักรีซึ่งเปนได้ศึกนั้น พระเจ้า
 หงษาวดีก็ให้ปูนบำเหน็จรางวัล เปนอันมาก อยู่ประมาณ เจ็ดวัน ทรง
 เห็นว่าพระยาจักรีนั้นไม่ซื่อตรงต่อเจ้านายของตน เจ้านายของตน
 ชุบเลี้ยงให้มียศบรรดาศักดิ์ถึงเพียงนั้น แล้วยังคิดร้ายเปนได้ศึก ถ้า
 จะเลี้ยงพระยาจักรีไว้ อีกก็จะเปนได้ศึกต่อไป จึงรับสั่งให้เอาตัว
 พระยาจักรีไปประหารชีวิตเสีย แต่พระมหินทรนั้น พระเจ้าหงษาวดี
 ให้อยู่ใกล้ชิดพระองค์เสมอ เมื่อเสด็จไปถึงเมืองสระบุรี พระ
 มหินทรไม่ยำเกรงหยามช้าต่อพระเจ้าหงษาวดี ๆ ทรงพระพิโรธ จึง
 รับสั่งให้เขาไปถ่วงน้ำเสีย

เมื่อพระเจ้าหงษาวดีเสด็จไปถึงเมืองหงษาวดีแล้ว ก็ให้ปูน
 บำเหน็จแก่ตัวทหาร เปนอันมาก นางสุวรรณ กัถยา ราชธิดาของพระ
 ลุขธรรมราชานั้น พระเจ้าหงษาวดีทรงตั้งให้เป็น อรรคมเหษี พระ
 นเรศวรนั้นก็ทรงโปรดปรานเหมือนพระราชบุตรในพระอุทร
 ในเวลาเมื่อพระเจ้าหงษาวดียังประทับอยู่ที่พระนครศรีอยุธยา นั้น
 ได้โปรดให้สร้างพระเจดีย์ใหญ่องค์ ๑ ที่ตำบลทุ่งเขาทอง ชาน
 นามพระเจดีย์นั้นว่า เจดีย์ภูเขาทอง ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้
 ฝ่ายพระสุธรรมราชาซึ่งพระเจ้าหงษาวดีให้อยู่ครองกรุงศรีอยุธยา

นั้น ทรง พระดำริห์ เห็น ว่า พระนเรศวรราช ไอรัดไป อยู่เมือง หงสาวดี แล้ว จึงโปรด ตั้งให้ พระ เอกาทศรัฐ เป็น พระ มหาอุปราช แทน พระนเรศวร แต่ ให้ ลง มา อยู่กรุง ศรีอยุธยา เมื่อ พระสุธรรม ราชา ได้ ราชสมบัติ นั้น พระชนม์ ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ใน ราชสมบัติ ๓๕ พรรษา ก็ ได้ตั้ง สวรรคต รวม พระชนม์ ๓๕ พรรษา พระสุธรรม ราชา สัมภพ วัน พุฒ

เมื่อ พระสุธรรม ราชา สวรรคต แล้ว บันดา ข้า ราชการ ทั้งปวง จะ ยก พระ เอกาทศรัฐ ขึ้น ครอง ราชสมบัติ พระ เอกาทศรัฐ ไม่ ยอม ว่า พระเชษฐา ของ เรา ยังมี อยู่ที่ เมือง หงสาวดี พระ เอกาทศรัฐ ก็ ยัง คง ตำแหน่ง พระ มหาอุปราช อยู่ อย่าง เดิม แต่ บังคับ บัญชา สิทธิ ขาด ราชการ แผ่นดิน ทั่วไป

ฝ่าย ข้าง กรุง หงสาวดี วัน หนึ่ง พระมหาอุปราช กับ พระนเรศวร เต็ม สนใจ กัน ไก่ ของ พระมหาอุปราช แพ้ พระมหาอุปราช ก็ ขัดใจ จึง แกล้ง พุด เป็น ที่ เยาวะ เยี้ย ว่า ไก่ สะเตย เก่ง สนชนะ ไก่ เรา ได้ พระนเรศวร ได้ ฟัง ดัง นั้น ก็ น้อย พระไทย ผูก อาฆาต พระ มหาอุปราช แกล้ง ครัด คอบไป เป็น โนย ว่า ไก่ ของ หม่อม ฉนั้น พระองค์ อย่า เข้า พระไทย ว่า จะ ชนะ แต่ ไก่ ของ พระองค์ จะ ชนะ เขา บ้าน เมือง ก็ จะ ได้ ดัง นี้

พระนเรศวร ทรง แค้น พระไทย พระมหาอุปราช ไม่ ว่าย เลย ครั้น ต่อ มา จึง ทรง พระดำริห์ ว่า ซึ่ง เรา จะ มา นั่ง น้อย หน้า อยู่ใน บ้าน เมือง เขา ให้ เขา ดู หมิ่น อย่าง นี้ ไม่ สสมควร จำ จะ คิด อูบาย หนี ไป ให้ จึง ได้ วัน หนึ่ง จึง เข้า ไป เผ้า พระ สุวรรณ กัถยา แล้ว ทูล ความ ตาม ที่ คิด ไว้ นั้น ทุก ประการ แล้ว ทูล จะ ให้ พระ พี่ นาง เชอ หนี กลับ พระนคร ศรีอยุธยา ด้วย

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

พระสุพรรณ กัถยา จึง ครัด คอบ ว่า บัดนี้ พี่ ก็มี บุตร ด้วย พระเจ้า หงษาวดี
แล้ว จะ หนี ไป อย่างไร ได้ พ่อ จง กลับ ไป เกิด ครัด แล้ว จึง อวย ไชย
ให้ พร แก่ พระนเรศวร ว่า ขอให้ หนี เรา ไป โดย ศิริสวัสดิ์ อย่า ให้ ด้ ตระ
ห่ม บั้ จามิ คร ย้าย ได้ แม้ ใคร จะ คิด ร้าย ก็ ขอให้ พ่าย แพ้ แก่ เจ้า เจ้า
จง มี ไชย ชนะ แก่ ข้าศึก ด้ ตระ ก บาน ก เมือง คั้น ได้ ตัง ปรรวธนา เทอญ ตัง น
พระนเรศวร ได้ พง ตัง นน แถ่ ดึง ครัด คอบ เป็น ที่ ด้ อ พระพี่ นาง เชอ ว่า
รัก ผัว มาก กว่า ญาติ แถ่ ก ทุล ตา มา ด้ ที่ คำ หนัก ชัก ช้วน มหาเด็ก
ที่ ด้ นทไว หนี เชอ ใจ เต มี ผี มือ เข้ม แขง ได้ ๖๐ คน แถ่ ก็ ด้ อ หนี จาก
เมือง หงษาวดี

ฝ่าย พระมหาอุปราชา ทราบ ว่า พระนเรศวร หนี ไป จาก กรุง หงษาวดี จึง
เข้าไป กราบ ทูล พระเจ้า หงษาวดี ว่า บัดนี้ พระนเรศวร หนี ไป แถ่ * * * ข้า
พระพุทขเจ้า จะ ขอ อาถำ ยก พด ไป จับ ตัว ให้ จง ได้ พระเจ้า หงษาวดี จึง
ครัด ห้าม ว่า เจ้า อย่า ไป ตาม เถย พระนเรศวร น เป็น คน มี บุญญาธิการ
มาก ทัง ผี มือ ก็ เข้ม แขง บิดา จะ ด้ ให้ พง วัน หนึ่ง บิดา เรียก พระ
นเรศวร เข้า มา เฝ้า พอ พระนเรศวร ย่าง เข้า มา ถึง อคัม จันท์ พระราชมณเฑียร
ที่ บิดา อยู่ หนี ห้วน ไหว ไป บิดา จึง เห็น ว่า พระนเรศวร น มี บุญ มาก
เจ้า อย่า ไป เถย พระมหา อุปราชา ไม่ พง จึง ให้ ด้ กง ทพิ เป็น อัน มาก
แถ่ ก็ ยก ไป ตาม พระนเรศวร ทาง พระเจดีย์ ๓ องค์ พระนเรศวร ตัง คอย ด้ ุรบ
อยู่ ที่ พระเจดีย์ ๓ องค์ พระมหาอุปราชา ก็ ยก พด เข้า ด้ พระนเรศวร ๆ เห็น
ก่า ตัง พระมหา อุปราชา มาก ก็ ถอย มา ตัง รับ ที่ คำ บต ด้ ด้ น ด้ พระ
มหา อุปราชา ก็ ตาม ด้ ที่ คำ บต ด้ ด้ น ด้ พระนเรศวร เห็น จะ ด้ ุไม่ ได้ ก็ ถอย

มาตั้งที่เมืองสุพรรณ

ในขณะนั้น พระเอกาทศรัฐ มหาอุปราชาทรงทราบว่า พระนเรศวร ผู้เป็นพระเชษฐาธิราชหนีมาจากหงสาวดี พระมหาอุปราชาทรงหวาดดี คิดตามตีมาถึงเมืองสุพรรณ จึงให้จัดเสบียงอาหารให้กองดำเตี้ยงคุมไปตั้งที่เมืองสุพรรณ พวกดำเตี้ยงยังไม่ทันไปถึง พอพระมหาอุปราชาให้กองเดื่อป่ามาซุ่มสกัดฆ่าฟันผู้คนล้มตายลงเป็นอันมาก แล้วแย่งเอาเสบียงอาหารไปได้

พระเอกาทศรัฐทรงทราบว่าพระมหาอุปราชา ยกพลมามาก จึงให้รับจัดไพร่พลช้างม้าเสบียงอาหารเพิ่มเติมไปอีก พระองค์เสด็จเป็นจอมพลไปด้วย ครั้นถึงเมืองสุพรรณจึงเข้าไปเฝ้าพระนเรศวร ๆ ก็ตรัสเต้าเต้าเหตุอันเกิดขึ้นที่เมืองหงสาวดี จนกระทั่งหนีมาถึงเมืองสุพรรณบุรี แด่พระสุพรรณกิตยา มิได้เสด็จมาด้วย ให้พระเอกาทศรัฐฟังทุกประการ พระเอกาทศรัฐได้ทรงฟังดังนั้น จึงกราบทูลรับอาสาว่า ถ้ากระนั้น พระองค์จงพักผ่อนเสียให้สำราญ พระไทยเถิด กระหม่อมฉันจะขอรับอาสาตีทัพพระมหาอุปราชาให้แตกพ่ายจงได้ พระนเรศวรจึงตรัสห้ามว่าอย่าเลย น้องเรายังอ่อนนักจะสู้ฝีมือเขาไม่ได้ พระมหาอุปราชานี้ชำนาญในการสงครามฝีมือเข้มแข็งนัก พี่จะออกรบเอง เจ้าจงจัดผู้คนช้างม้าไว้ให้พร้อม คอยช่วยพี่เถิด พระนเรศวรตั้งดังนั้นแล้ว ก็ยกทัพออกไปรบกับพระมหาอุปราชา ได้รับพุ่งกันเป็นสามารถยังไม่แพ้ไม่ชนะกัน ผู้คนทั้ง ๒ ฝ่ายล้มตายลงด้วยกันเป็นอันมาก ต่างราทัพจากกัน พระนเรศวรจึงได้ช้างออกไปนำทัพแล้ว

ทำ ทาย พระมหาอุปราชว่า เรา ทั้ง ๒ รบ กัน ยังไม่แพ้ ไม่ชนะ ผู้
 คน ด้ม ตาย เปน อัน มาก นำ สงสาร ไพร่ พด ซึ่ง มา พดอย ตาย ด้วย เรา ทั้ง ๒
 ซึ่ง เกิด สงคราม คราว นี้ มี สาเหตุ ก็ เพราะ เรา แต่ ๒ คน เพราะ ฉนั้น ควร
 เรา จะ รบ กัน แต่ ๒ ค่อ สอง ชน ช้าง กัน โดย ทำนอง ยุทธหัตถ์ จะได้
 ประการ เกียรติยศ แด ความ ถ้ำ หาย ซึ่ง ได้ เกิด มา เปน ชาย ชาติ กระทบ ครี
 ใคร ดีใคร ก็ จะได้ ไชย ชนะ ไม่ แพ้ ต้อง ดำบาก แก่ ไพร่ พด เมื่อ พระนเรศวร
 ชวน เขิญ เปน ที่ เยาะเย้ย ดัง นี้ พระมหา อุปราช หงษาวด ก็ เกิด มี มานะ
 กระทบ ครี จึง ครัด ว่า ตี แดว ดัง นี้ แดว ก็ ให้ เขา ชงใหญ่ มา บัก ตง
 ตรง นำ ช้าง ทั้ง ๒ ทำ สัญญา แก่ กัน ว่า ถอน ชง ชน เมื่อไร ก็ ให้ เข้า ทำ ยุทธ
 หัตถ์ กัน เมื่อ นั้น สัญญา กัน แดว ต่าง พระองค์ ก็ เปลี่ยน เครื่อง ทรง ใหม่
 ทรง เครื่อง เกราะ ตาม อย่าง วิถี ที่ จะ ทำ ยุทธหัตถ์ เวตา นั้น ช้าง ทรง ของ
 พระนเรศวร กำลึง คิด มัน เมื่อ แต่ง พระองค์ เดรัจฉา พร้อม ทั้ง ๒ ฝ่าย แดว
 ต่าง ก็ คอย ฤกษ์ อยู่ ใน ขณะ นั้น ด้วย บุญญา ภิหาร ของ พระนเรศวร
 ที่ จะได้ ไชย ชนะ แก่ พระมหาอุปราช ทั้ง จะได้ เปน พระมหา กระทบ ครี ด้วย
 ก้อน เมฆ บน อากาศ บันดาน เปน รูป เสวตร ฉัตร กาง กัน อยู่ ตรง พระ คชา ชาร
 พระนเรศวร พระบรมชานุโต เท้า สด มั่งวู ก็ ทำ ปาฏิหาริย์ เด็ดจ ผ่าน มา ทาง
 กองทัพ พระนเรศวร พระองค์ ก็ ทรง ยืน ตี ยก พระหัตถ์ ชน นมัสการ พร้อม
 ทั้ง นายทัพ นายกอง ทั้งปวง พอ ได้ ฤกษ์ แดว ต่าง พระองค์ ก็ ให้ ถอน ชง
 สัญญา ที่ บักไว้ ทั้ง ๒ พระองค์ ก็ เข้า ทำ ยุทธหัตถ์ ชน ช้าง กัน ขณะ นั้น
 พระมหาอุปราช จะ เอา จักร ขว้าง พระนเรศวร ๆ เห็น ดัง นั้น จึง ครัด ว่า พระ
 เษษฐา ทำ อะไร อย่าง นี้ เห็น จะ เคย ใช้ อนุบาย ทำ ร้าย เขา อย่าง นี้ เสมอ

ดอก กระจับปี่ ซึ่งเราพี่น้องมาทำสงครามกัน คราวนี้เป็นธรรมเนียมวิधि
ซึ่งพระเชษฐาจะตอบทำร้ายอย่างนี้ไม่สมควร พระมหาอุปราชจึงตอบว่า
เราตองใจดูดีอก มิได้คิดว่าจะเอาจักร ขว้างพระน้องจริง ๆ ครดี
แล้วต่างพระองค์ก็เข้าทำยุทธหัตถีกันอีก ช้างพระนเรศวรกำลังน้อย
เสียท่าเบนท้ายให้ช้างพระมหาอุปราช พระมหาอุปราชก็ทรงพระแดง
ง้าวฟันพระนเรศวร ๆ หดบั้น ถูกแต่พระมาดาขาดไปประมาณ ๒ นิ้ว
ช้างพระนเรศวรถอยหลังไปถึงจอมปลวกแห่ง ๑ โนบ้ำพุทรา ยันได้
ถนัด ก็เอาเท้าทั้ง ๒ ยันกับจอมปลวก ขยับแทงถูกโคนงาช้างพระมหา
อุปราช ช้างพระมหาอุปราชเบนท้ายจะหนี พระนเรศวรเห็นได้ก็เอา
พระแดงง้าวฟันพระมหาอุปราชขาดระพายแดง ต้นพระชนม์อยู่กับคอ
ช้าง ที่ช้างพระนเรศวร ยันหนีก็มีนามปรากฏว่าพุทรากระทก ยังมี
อยู่จนทุกวันนี้

ฝ่ายนายทัพนายกองหงษาวดีทั้งปวง ครั้นเห็นพระมหาอุปราช
ต้นพระชนม์ก็ตกใจกลัวแตกกระจัดกระจายกันไป พระนเรศวรก็ห้าม
มิให้พวกพลทำร้ายแก่พวกหงษาวดี ให้ประกาศแก่ชาวหงษาวดีว่า
อย่าให้นายทัพนายกองทั้งปวงตกใจกลัวเลย ซึ่งเราทำสงครามคราวนี้
มิได้คิดจะให้ไพร่พลทั้งปวงได้รับความลำบาก คิดแต่จะแก้แค้นพระมหา
อุปราช ซึ่งหมิ่นประมาทเราอย่างเดี้ยวเท่านี้ บัดนี้เราแก้แค้นได้
แล้ว ครดีดังนั้นแล้วก็โปรดให้นายทัพนายกองแลพลทหารทั้งปวงกลับไป
ไปเมืองหงษาวดี พวกนายทัพนายกองแลพลทหารทั้งปวงก็กราบ

ถวายเป็นคม ตา กัดบิไป ยัง เมือง หงสาวดี นำ ความ ที่ พระมหาอุปราช ชน
ข้าง เต้ย ที่ แก่ พระนเรศวร ดั้น พระชนม์ บน คอ ข้าง กราบ ทูล พระเจ้า
หงสาวดี ๆ ก็ ทรง พระพิโรธ รับ สั่งให้ เอา ตัว นาย ทัพ นาย กอง ที่ ไป
กับ พระ มหาอุปราช นั้น ไล่ คาย่างไฟให้ ตาย ดั้น แต่ เฒ่า นั้น ยัง ไม่ คดาาย พระ
พิโรธ จึง เต้ย ไป สู่ พระตำหนัก พระสุวรรณกัทยา เอา พระแสง พันพระนาง
สุวรรณ กัทยา กับ พระราชธิดา ของ พระองค์ ดั้น พระชนม์ ทง ๒ พระองค์

เมื่อ พระนเรศวร มีไชยชนะ แก่ พระมหาอุปราช แล้ว ก็ เต้ย กัดบิ
ยัง พระ นคร ศรี อยุทธยา ให้ ทำนุ บำรุง ไพร่ บ้าน พด เมือง ให้ เรียบ ร้อย
ปรกติ ตาม ภูมิตำเนา ข้าราชการ ทังปวง จึง ทำ การ ราชฯ ภิเศก ยก พระ
นเรศวร ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน พระนเรศวร จึง ทรง ตั้ง พระเอกาทศรัฐไว้
ใน ตำแหน่ง พระมหาอุปราช ทรง ตั้ง มหาเด็ก ซึ่ง ตาม เต้ย มา แต่ เมือง
หงสาวดี ได้ ทำ การ รบ พุง ร่วม ชีวติร์ กับ พระองค์ มา นั้น ให้ มี ยศ
บันดาศักดิ์ ทุก ๆ คน แล้ว พระราชทาน บำเหน็จ รางวัล เป็น อัน มาก
แล้ว ทรง พระ กรุณาโปรด มิให้ คอง เต้ย ด้วย ตำอากร ทังปวง ด้วย พระ
แสง ที่ ทรง พัน พระมหาอุปราช นั้น พระราชทาน นาม ว่า เจ้า พระยา แถ่น
พด พ่าย หรือ เจ้า พระยา พระแสง พระแสง ของ ง้าว ของ พระองค์ เมื่อ ชน ข้าง
กับ พระมหาอุปราช นั้น ยังมี ปรากฏ อยู่ จน เต้ย กรุง ศรี อยุทธยา ข้าง ทรง
ที่ ทำ ยุทธหัตถ์ ชนะ พระมหาอุปราช นั้น พระราชทาน นาม ว่า เจ้า พระยา
ไชยानุภาพ แล้ว พระนเรศวร ทรง พระดำริให้ เห็น ว่า คราว นี้ คง จะ เกิด คึก
ใหญ่ เป็น แน่ จึง ให้ ขยาย พระ นคร ให้ กว้าง ออกไป กว่า เดิม ให้ ทำ
ค่าย คู ประตู หอบ ให้ แน่นหนา ผ่อน เต้ย ยิง อาหาร เข้าไว้ ใน พระ นคร

เป็นอันมาก ปราบปรามผู้คนข้างมา ให้บริบูรณ์แล้ว จึงให้สร้าง พระพุทธรูปปฏิมากร สูง ๒๐ ศอก พระองค์ ๑ ดำไว้แล้ว ก็ทรงบริจาค พระราชทรัพย์ บำเพ็ญ พระราชกุศล ถวาย พระพุทธรูปปฏิมากร นั้น เป็นอันมาก ถวายพระนาม ว่า ติโลกนารถ

เมื่อ พระนเรศวร ทรง จัด การ บ้าน เมือง แด่ บำเพ็ญ พระราชกุศล แล้วแล้ว จึง เสด็จ ยก ทพ ไป ต่ เมือง เชียงใหม่ เมือง เชียงแสน เมือง นครศรีธรรมราช เมือง ไชยา เมือง สงขลา เมือง ตานี ครั้น ต่ ได้ เมือง เหล่า นั้น แล้ว ก็ รวบรวม ผู้คน ข้าง มา ได้ เป็น อัน มาก เสด็จ ยก ทพ กลับ พระ นคร ปราบ บำเพ็ญ ราง วัด แก่ นาย ทพ นาย กอง เป็น อัน มาก เมื่อ มี กำจัด ผู้คน ข้าง มา มาก จน ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า จะ ทำ คักใหญ่ ได้ จึง จัด ทพ ใหญ่ มี จำนวน พด ถึง แปด หมื่น ต่ พัน เป็น ขบวน ข้าง รวง มี ชื่อ ๔๘ ข้าง ข้าง ที่ ไม่ มี ชื่อ รวง ร้อย เศษ ขบวน มา รวง มี ชื่อ ๓๕๖ มา มา ไทย ๓๐๐ มา มา อ้อ ๓๐๐ มา มา บก ขวาชันใน ๓๐๐ มา มา บก ซ้าย ชันใน ๓๐๐ มา มา ทหาร บน ๓๐๐ มา มา ทหาร ต่ ฆ้อง ๓๐๐ มา มา ทหาร บนยา ๓๐๐ มา มา เรือ ๓๐๐ มา ให้ จัด ข้าง ทรง ๔ ข้าง คือ เจ้าพระยาไชยานุภาพ ๓ เจ้าพระยาศิริไชยจักร (ปราบไตรจักร) ๓ เจ้าพระยาปราบ คัก (ศรีไชยศักดิ์) ๓ เจ้าพระยาจักร มหินทร์ (จักร มหิมา) ๓ ข้าง นาย ทพ นาย กอง ข้าง หน้า ๘ ข้าง ข้าง หลัง ๑๒ ข้าง คือ พลาย มงคลจักร (พาพ) ๓ พลาย พิมาณจักรพรรดิ ๓ พลาย สวัสดิทธิไชย ๓ พลาย ตรังโลกนาเศ ๓ พลาย แก้วจักรรัตน์ ๓ พลาย มทรุง เทพ (มัทขยม เทศ) ๓ พลาย จุนไชยราชา กุญชร ราชา ๓ พระยา (มหา) คชสาร ๓ พลาย สึงหาร คชสิทธิ์ ๓ ราชดี วิไชย ๓

พลายหัตถไชย ๑ พลายไอยราพต ๑ พลายเอราพต ๑ พลายอรุณ
จักรพรรดิ (โจอมจักรพาพ) ๑ พลายมารดีไชย (มารพิไชย) ๑ พลาย
คชรัตน์ ๑ พลายธวัคคิกุญเษะ ๑ พลายบรมนาเค (นทร) ๑ พลาย
กรินทรคัน (กรเนทรรัตน) ๑ ช้างหน้า ๘ ช้างนั้นให้มีควาญหน้า ๑
ควาญท้าย ๑ กตาง ๓ ครั้นแล้วทรงให้จัดเป็นกองร้อย กองพัน
กองหมื่น พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธใหญ่ น้อย เสร็จแล้ว ให้พระ
เอกาทศรัฐเป็นแม่ทัพนำ พระนเรศวรเป็นแม่ทัพหลวง ยกออกจากพระ
นครศรีอยุธยา พระเอกาทศรัฐยกไปตีได้เมืองแญ เมืองกรุงสัตตพารา
เมืองหาง เมืองโยนกสุเร แด่เขตรแดนเมืองหาง เก็บรวบรวมผู้คนช้าง
ม้าได้เป็นอันมาก ทรงจัดบ้านเมืองให้เรียบร้อยให้ราษฎรคงอยู่ตาม
ภูมิดำเนินาแล้ว พระเอกาทศรัฐก็ยกไปตีเมืองหงสาวดี ให้เข้าล้อม
เมืองหงสาวดีไว้

พระเจ้าหงสาวดีก็มิได้สู้รบ เป็นแต่ให้กวาดต้อนผู้คนช้างม้า
เสด็จหนีไปอยู่เมืองตองอู พระเอกาทศรัฐก็ยกพลตามตีพระเจ้าหงสา
วดีไปถึงเมืองตองอู ให้เข้าตีเมืองเป็นหลายครั้งก็ไม่ได้ ด้วยเมือง
ตองอูมีผู้คนเสบียงอาหารบริบูรณ์ แด่ชาวเมืองสู้รบเป็นด่ามารก
พระเอกาทศรัฐจึงมีใบบอกมากราบทูลพระนเรศวร มีใจความว่า ได้
ยกไปล้อมเมืองตองอูแต่ให้ตีหักเป็นหลายครั้งก็ยังหาได้ไม่ ด้วยเมือง
ตองอูมีเสบียงอาหารบริบูรณ์ แต่ผู้คนรักษาแข็งแรงดังนี้ พระ
นเรศวรก็ยกทัพจากเมืองหางไปทางตำบลเขาเขี้ยว เทพารักษ์
ซึ่งรักษาเขาเขี้ยวนั้น บันดานให้พระองค์เสด็จสวรรคตบนคอช้างพระ

ที่ นัง พิศณุ ราชานคัมภต เขา เขียว นั้น เมื่อ พระ นเรศวร เสด็จ ราช พระ
ชนม์ ได้ ๓๕ พรรษา อยู่ใน ราช สัมบัติ ๕๐ ปี เมื่อ เสด็จ สวรรคต
พระชนม์ ได้ ๓๕ พรรษา พระ นเรศวร สัมภพ วัน พฤษหิ์คัษต์ เสด็จ สวรรคต
เมื่อ จตุศักราช ๑๖๐ ปี

ฝ่าย พระ เอกา ทศรัฐ ซึ่ง ตั้ง ถ่อม เมือง ทองอุ อยู่ นั้น ครั้น ทรง ทราบ
ว่า พระ นเรศวร สวรรคต แล้ว ก็ให้ เด็ก ทัพ กตบ จาก เมือง ทองอุ มา
เชิญ พระ ศพ พระ นเรศวร กตบ ยัง พระ นคร ศรี อโยธยา บันดา ข้าราชการ
ทั้งปวง จึง เชิญ เสด็จ พระ เอกาทศรัฐ ขึ้น ครอง ราช สัมบัติ เมื่อ พระ เอกา
ทศรัฐ ได้ ครอง ราช สัมบัติ แล้ว จึงให้ ทำ พระ เมรุ ถวาย พระ เพลิง พระ
เชษฐา ธิราช แล้ว ทรง สร้าง วัด อุทิศ พระราช กุศล ถวาย พระ เชษฐา ธิราช
วัด ๑ พระราช ทาน นาม ว่า วัด วรเชษฐ์ แล้วให้ ห่อ พระ พุทธรูป
ใหญ่ สูง ๑๘ ศอก พระองค์ ๑ หุ้ม ด้วย ทอง คำหนัก ๓๗๘ ซึ่ง ถวาย พระ
นาม ว่า พระ ศรี สวรรเพชญ์ ครั้น สำเร็จ แล้วให้ สร้าง วัด ใน เมือง อีก ๒ วัด
คือ วัดราช วงษ์ วัด ๑ วัดโพธาราม วัด ๑

เมื่อ พระ เอกา ทศรัฐ เสด็จ ไป ที่ เมือง หาง นั้น ได้ เอา พระ ทนต์ คาบ
พระ แดง องค์ ๑ ปั้น ค่าย ยังมี รอย พระ ทนต์ ปรากฏ อยู่ พระ แดง
องค์ นั้น ยัง ปรากฏ จน ทุก วัน นี้

สมเด็จพระ เอกา ทศรัฐ มี พระ มเหสี ถึง ๘ พระองค์ แต่ มี ได้ มี
พระราช โอรส ธิดา แต่ พระองค์ ทรง พระราช ศรัทธา เติมน้ำ ใน พระ พุทธ
ธำสน์ นิ่ง นึก ทรง พระ อุสาหะ เสด็จ ไป นมัสการ พระ พุทธบาท ที่ เขา
วังรุง อัน มี อยู่ ใกล้ เมือง หาง เมื่อ เสด็จ ไป ใน ท่าม กลาง ทาง นั้น เสด็จ

ประทับแรมที่วัดพุทธสุวรรณ อันอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช ครั้นเสด็จออกจากวัดพุทธสุวรรณแล้วเสด็จไปนมัสการพระพุทธรูปที่เขารังรุ้ง ทรงพระราชดำริทูลถวายพระมเหสมงกุฏ กับสังวาลย์ของพระนเรศวรเป็นพุทธบูชาแล้วเสด็จไปประทับที่เมืองหาง ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์แลพระพุทธรูปที่เมืองหาง เสด็จแล้วก็เสด็จกลับยังกรุงศรีอยุธยาให้ซ่อมพระที่นั่งมิ่งสถาปนิเกศ ๒ องค์ ซึ่งได้สร้างไว้แต่ครั้งพระมหาจักรพรรดิ ขึ้นใหม่ แต่ได้จัดให้พระสังฆเถาเรียนพระปริยัติธรรม ส่วนพระองค์ก็ได้ทรงเถาเรียนพระกรรมฐานมิได้ขาด ครองราชสมบัติอยู่ครบเท่าเสด็จสวรรคต พระเอกาทศรถได้โดยราชเมือพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๓๘ พรรษา พระชนม์ได้ ๓๘ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต

บันดาข้าราชการทั้งปวงจึงยกพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระสุธรรมราชาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อจุลศักราช ๙๗๘ ปี ถวายพระนามว่า พระเจ้าติโลกนารถ ๗ มีพระมเหสี ๒ พระองค์ ทรงพระนามว่า จันทราชา พระองค์ ๑ ชัดคิยเทวี พระองค์ ๑ พระนางจันทราชามีพระราชธิดา ๔ พระองค์ องค์ที่ ๑ มีพระนามว่า ปทุมมาเทวี องค์ที่ ๒ พระนามว่า สุริยา องค์ที่ ๓ พระนามว่า จันทาเทวี องค์ที่ ๔ พระนามว่า ศิริกัถยา พระนางชัดคิยเทวีมีพระราชธิดา ๔ พระองค์ องค์ที่ ๑ พระนามว่า อุบลเทวี องค์ที่ ๒ พระนามว่า นภาเทวี องค์ที่ ๓ พระนามว่า อรปตรี องค์ที่ ๔ พระนามว่า ขนิษฐาเทวี

แต่พระเจ้าติโลกนารถนั้น มีพระราชนัดดาองค์ ๑ ทรงนามว่า สุริยกุมาร เป็นเชื้อพระวงศ์ฝ่ายพระราชมารดาของพระเจ้าติโลกนารถ

พระสุริยกุมาร นั้น มี อชญาไศย ฆิต กว่า คน ชรรมา มา แต่ ยัง เยาว์ เวลา ที่
เล่น กับ เพื่อน ทารก ด้วย กัน นั้น พระสุริยกุมาร ให้ เขา เครื่อง ลาด ๆ บน
จอม ปลูก แต่ว เด็ดจ ชน นิ่ง ตั้ง แดง พวก ทารก ให้ เป็น เสนาบดี แต่ ข้า
ราชการ แล้ว ก็ เล่น ว่า ราชการ วิจิฉนัย พระราช กฤษฏีกา กฏหมาย อย่าง
ทำนอง กระทบรีย ตั้ง นี เนอง ๆ

พระเจ้า ติโลกนารถ นั้น ทรง รอบ รั พระไตร บัญจก มาก ทรง พระราช
ศรัทธา เต็ม ใจ ใน พระ พุทธดำสนา ยิ่ง กว่า กระทบรีย ก่อน ๆ ทรง สมาทาน
ศีล ๕ เป็น นิฉ ทรง สมาทาน อุโบสถศีล เดือน ละ ๔ ครั้ง ทั้ง ทรง พระ
อุสาหะ บอก พระไตร บัญจก แก่ ภิกษุ แด สาม เณร ทรง เล่า เรียง พระ
กรรมฐาน ปฏิสังขรณ์ วัด วา อาราม ที่ ชำรุด ให้ ปรกติ ชน เป็น อัน มาก
แม่ กิจการ บ้าน เมือง ทั้งปวง ก็ เขา เป็น พระราช ชุระ วิจิฉนัย โดย ราช
ธรรม เทียง ตรง คดี ที่ ถึง ประหาร ชีวติร์ ทรง ตด หย่อน ฝ่อน ให้ เขา ตง
เพียง ๑๐๑ จำ พอ ส้มคววร คดี ที่ คววร จะ รับ พระราช อาญา หนัก ก็ ให้ รับ
แต่ อาญา ที่ เขา คดี ที่ เขา ก็ ให้ ยกโทษ พระราชทาน เลี้ย ที่ เดียว แด พระเจ้า
ติโลกนารถ นั้น ทรง พระ อุสาหะ เด็ดจ ชน ไป นมัสการ พระ พุทธบาท ไม่
ใคร่ ชาติ ครั้น ต่อ มา ทรง เห็น ว่า ถ้าหาก แก่ ข้า ราชการ หนัก นาน ๆ จึง
เด็ดจ ครั้ง ๑

พระเจ้า ติโลกนารถ ทรง ตั้ง พระสุริยกุมาร ให้ เป็น พระ มหา อุปราช
ทรง มอบ ราชการ บ้าน เมือง ทั้ง ดัน ให้ แก่ พระสุริยกุมาร ส่วน พระองค์
ทรง เป็น พระราช ชุระ แต่ กิจ ทาง พระพุทธ ดำสนา

คราว นั้น มี พวก พ่อ ค้ายี่ มุ่น บรรทุก ดินค้ำ เข้า มา ขาย ใน พระ นคร

ศรี อัยยทศยา ถ้า ๑ อำมาตย์คน ๑ เป็นคน ทุจริต แอบ อ้าง ว่าพระเจ้าแผ่นดิน รับ ตั้ง ให้ ซ้อ สิ่ง ของ ค่าง ๆ ครั้น พวก พ่อ ค้ายี่ บูน ขาย ให้ แล้ว อำมาตย์ นั้น ก็ เอา เงิน แดง ให้ แก่ พ่อ ค้ายี่ บูน ๆ รับ เงิน แดง ไว้ โดย ไม่ ทิน พิจารณา ครั้น อำมาตย์ นั้น ไป แล้ว พ่อ ค้ายี่ บูน จึง เอา เงิน ออก ดู เห็น เป็น เงิน แดง ทั้ง นั้น ก็ โกรธ ว่า พระเจ้า กรุง ศรี อัยยทศยา ไม่ คึง อยู่ใน ธรรมใช้ เงิน แดง จึง ให้ คน ใช้ ที่มี ฝีมือ ๕ คน ชื่อน อวรุช อดบ เข้า ไป ใน พระ ราชวัง กำตั้ง พระเจ้า ติโลกนารถ เสด็จ ออก บอกร พระ ปรียัตถกรรม พระ สังฆ์ อยู่ ยี่ บูน เข้าไป ครั้น ถึง จึง ชัก อวรุช ออก จะ ทำ ร้าย แต่ ด้วย บุญญา ภินิหาร ของ พระเจ้า ติโลกนารถ บันดาน ให้ ยี่ บูน ทั้ง ๕ คน นั้น ชัก อวรุช ไม่ ออก ข้าราชการ ซึ่ง เผื่อ อยู่ เห็น พิรุช ก็ พา กัน จับ คั้น ได้ อวรุช ทั้ง ๕ คน พระเจ้า ติโลกนารถ จึง รับ ตั้ง ถามเอง ว่า เหตุใด พวก เจ้า เหล่า นั้น จึง ชื่อน อวรุช มา จะ ทำ ร้าย เรา ยี่ บูน ทั้ง ๕ จึง ทูล ว่า พระองค์ ใช้ อำมาตย์ ผู้ ๑ เอา เงิน แดง ไป ซ้อ สิ่ง ของ ๆ นาย ดำเภา พวก ข้าง เจ้า นาย ดำเภา โกรธ ว่า พระองค์ ไม่ คึง อยู่ใน ธรรมใช้ เงิน แดง จึง ใช้ ข้าง เจ้า มา ทำ ร้าย พระองค์ พระเจ้า ติโลกนารถ จึง รับ ตั้ง ให้ จับ ส่วน จับ ได้ อำมาตย์ ทุจริต นั้น มา ชัก ถาม ได้ ความ เป็น สัตย์ ว่า เอา เงิน แดง ไป ซ้อ สิ่ง ของ ยี่ บูน จริง จึง พระ ราชทาน เงิน ตี ให้ ไป ให้ แก่ นาย ดำเภา แล้ว ให้ ปลดปล่อย พวก ยี่ บูน เสีย มิ ได้ เอาโทษ

ต่อมา พระเจ้า ติโลกนารถ ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ ตั้ง ราง วัด สำหรับ พระ สังฆ์ เต่า เรียน พระ ปรียัตถกรรม ขึ้น อีก ๒ วัด คือ วัด พุทไธ สวรรย์ ๑ วัด รัตน มหาธาตุ ๑ แล้ว ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ ช่อม

ปราสาท กระจก แดง แต่ ปฏิสังขรณ์ วัด วา ขาราม อีก เปน ชั้น มาก ทรง
บำเพ็ญ พระราช กุศล จน คราบ เท้า เด็ดจ ี่ สวรรคต .

เมื่อ พระเจ้า ติ โตกนารถ เด็ดจ ี่ สวรรคต แล้ว บันดา ข้าราชการ
ทั้งปวง จึง เชิญ พระ ด้วยกุมาร ี่ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ถวาย พระ นาม ว่า
พระเจ้า รามา ธิเบศร ๆ ก็ ยก พระราช ธิดา ของ พระเจ้า ติ โตกนารถ ทั้ง ๘
พระองค์ ี่ เป็น พระ มเหสี ซ้าย ขวา ฝ่าย ตะ & องค์ ี่ ฝ่าย ขวา & ี่ ี่ คือ
พระ ปทุมมา เทวี ๑ พระ ด้วยยา ๑ พระ จันทา เทวี ๑ พระ ศิริ กัตยา ๑
ฝ่าย ซ้าย & ี่ ี่ คือ พระ ชาติติย เทวี ๑ พระ นภา เทวี ๑ พระ อรบุตรี ๑
พระ กนิษฐา เทวี ๑

พระ ปทุมมา เทวี ี่ ี่ มี พระราช ฮอร์ส & องค์ ี่ คือ พระ ไชย องค์ ๑
พระ ติ กุฐาน องค์ ๑ พระ อภัย ทศ องค์ ๑ พระ ไชย ทิศ องค์ ๑

พระ ด้วยยา ี่ ี่ มี พระ ราช ฮอร์ส ๓ องค์ ี่ คือ พระ ชาติติย วงษ์
องค์ ๑ พระ ติ จักร องค์ ๑ พระ ด้วยนทร กุมาร องค์ ๑ รวม พระ ฮอร์ส
ทั้ง ๒ พระ มเหสี เปน ๗ องค์ ี่ ด้วย กัน พระ มเหสี ี่ อีก ๖ องค์ ี่ ี่ จะได้ มี
พระ ฮอร์ส ธิดา หามิ ได้

วัน ๑ พระเจ้า รามา ธิเบศ ี่ บรรทม หดับ ี่ อยู่ใน ปราสาท ทรง พระ
สุบินนิมิตร ว่า ี่ ที่ จอม ปรดวก ี่ พระองค์ เคย เด็ดจ ี่ ี่ ว่า ราชการ เต้น
แต่ เมื่อ ครั้ง ี่ ยัง เปน กุมาร ี่ ี่ มี ปราสาท ทอง ี่ อยู่ ี่ พอ รุ่ง ี่ เข้า คืน
จาก บรรทม แล้ว ี่ จึง ี่ ี่ สั่ง ี่ ให้ ราชบุรุษ ี่ ไป ี่ ชุด ี่ ที่ จอม ปรดวก ี่ ี่
ได้ ปราสาท ทอง คำ ๘ ี่ ี่ สูง ี่ ประมาณ ๑ ี่ คอก ี่ ี่ จึง ี่ ี่ สั่ง ี่ ให้ นำ มา

จงเคารพต่อผู้ใหญ่ แต่พระสุรินทรกุมาร ราชโอรสองค์เล็กนั้น พระเจ้า
ปราสาททอง ทรงตั้งสอนมากกว่าองค์อื่น ๆ รับสั่งว่าเจ้าเป็นคนเล็กกว่า
เขา จงเคารพต่อพี่ชายใหญ่ ๆ ให้มาก ๆ อย่าได้คิดขัดแย้งให้ผิด
ใจกับผู้ใหญ่ อย่าประพฤติด่างอกติตั้ง & ประการ

ครั้นต่อมา พระเจ้าปราสาททองให้สร้างพระที่นั่งชนใหม่อีก ๓ องค์
พระราชทานนามว่า สุริยาศน์ อมรินทร์ องค์ ๑ วิชัย (จักรวรรดิไพชยนต์) องค์ ๒
ทิพยอาสน์ ไอยศวรวิทย์ทิพอาสน์ที่บางปะอิน องค์ ๓ แล้วให้สร้างพระราช
มณฑลเขี้ยว แต่พระคตังชนอีกเป็นอันมาก ให้สร้างพระอารามชนอีก ๒
พระอาราม พระราชทานนามว่า ทยามะ ไชยวัฒนารามอาราม ๑ ราชหฤดา
ราราม อาราม ๑ ให้จำหน่ายเครื่องแต่งพระองค์ต่าง ๆ ตั้งแต่ครั้งเมื่อ
ยังไม่ได้ราชสมบัติเอาทรัพย์สินที่ได้มานั้นสร้างพระเจดีย์องค์ ๑ แห่งของ
คำหุ้มทั้งองค์ เวลาลพารณาพรรษาแล้วเสด็จพระราชทานพระกฐิน
ตามพระอารามทั้งปวงเป็นนิจ แล้วให้ห่อพระรูปพระเจ้าแผ่นดินเก่า ๆ
จากพระวัดไว้ให้ปรากฏพระเกียรติยศทุกพระองค์

วันหนึ่งฟ้าผ่าลงที่พระที่นั่งมิ่งศดาภิเศก เกิดเพลิงไหม้ชนข้า
ราชการทั้งปวงชนไปช่วยกันดับเพลิงนั้นก็หาดับไม่ พอพระสุรินทรกุมาร
ขึ้นไปช่วยดับเพลิงนั้นจึงดับ เวลาเมื่อพระสุรินทรกุมารเสด็จขึ้นไป
ไปนั้น ข้าราชการแต่ประชาชนทั้งปวงเห็นเป็น & กร จึง
โจทยกันออกไป แต่พากันนิยมนับถือพระสุรินทรกุมารว่าเป็นผู้มีบุญ
แต่บัดนั้นมา

พระเจ้าปราสาททองเสวยราชเมื่อพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา อยู่ใน

ราช สัมบัศ ๒๕ พรรษา ครั้น พระชนม์ ได้ ๔๕ พรรษา ก็ เสด็จ สวรรคต
พระเจ้า ปราด้าททอง สัมภพ วัน เสด็จ

เมื่อ พระเจ้า ปราด้าททอง เสด็จ สวรรคต แล้ว ข้าราชการ ทั้งปวง
จึง ยก พระ สิรินทรกุมาร ขึ้น เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ถวาย พระนาม ว่า พระ
นารายณ์ เพราะ ที่ แดเห็น เป็น ๔ กร เมื่อ ขึ้น ไป ตับ เสด็จ นั้น เป็น เหตุ พระ
นารายณ์ มี พระ มเหสี ๒ องค์ พระ มเหสี ฝ่าย ซวา พระนาม ว่า พระ กระ
ษัตริย์ พระ มเหสี ฝ่าย ซ้าย พระนาม ว่า พระ พันปี พระ กระษัตริย์
มี พระราช ชิดา องค์ ๑ ทรง พระนาม ว่า พระ สุธาเทวี พระ นารายณ์ ทรง
พระ กรุณา แก่ พระราช ภาคิไนย องค์ ๑ ทรง พระนาม ว่า พระ ศรี สิงห์ เป็น
โอรส ของ พระไชย ทิศ ซึ่ง เป็น พระเชษฐา จึง ตั้ง ไว้ ใน ที่ เป็น พระโอรส
บุญธรรม ของ พระองค์ แด พระ นารายณ์ ให้ ซ่อม พระราช วงใหม่ บูรณ
ด้วย แผ่น คีตา ฝ่าย นาง พระ ที่ นั่ง ทั้งปวง ให้ ลง รัก บิด ทอง ประดับ กระจก
งดงาม ให้ ชุด สระ ทั้ง ทิศ เหนือ ทิศใต้ พระราช วง ให้ ซ่อม เรือน
คู ประตู หอ ครอบ ให้ แน่น หนา บริบูรณ์ ทุก แห่งทุก คำบด

เมื่อ พระ นารายณ์ ครอง ราช สัมบัศ ได้ ๓๐ พรรษา แด เสด็จ ไป สร้าง
เมือง เก่า คือ เมือง ดพ บุรี สร้าง พระราช วง แด พระ ที่ นั่ง ทั้งปวง เสด็จ แด
พระ นารายณ์ ก็ เสด็จ ไป ประทับ ที่ เมือง ดพ บุรี พระราช ทาน นาม พระ
ที่ นั่ง ที่ เมือง ดพ บุรี นั้น ว่า ดุสิต มหา ปราด้าท แด ให้ สร้าง พระ ที่ นั่ง
ซ้าย ซวา ดุสิต มหา ปราด้าท อีก ๒ องค์ พระราช ทาน นาม พระ ที่ นั่ง องค์ ซวา
ว่า สุธา สวรรค องค์ ซ้าย ว่า จันทร พิลาต ให้ ตั้ง เสวตร ฉัตร
แเดเครื่อง สูงไว้ ครอบ ทุก ประการ แด ให้ สร้าง ข้าง แก้ว น้ำ พุไว้ ใน ทิศ

เห็นอแต่ทศไต้พระที่นั่งเหตานั้น

เมื่อพระนารายณ์เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองตพบุรีนั้น ได้ช้างเผือกข้าง ๓ พระราชทานนามว่า บรมรัตนากาศศิริ พระนารายณ์มีบุญญาธิการมาก วันหนึ่งมีผู้จับช้างเถื่อนซึ่งยังมีได้ ผกหิตมาถวาย พระนารายณ์จึงตรัสว่า เราจะซื้อขี้ขมช้างเถื่อนนั้นมิให้ไปพันที่ ๔ คอกไต้ตงนี้แล้ว เสด็จขึ้นทรงช้างเถื่อนในที่ประชุมข้าราชการทั้งปวง ช้างเถื่อนก็มีได้ทำพศไปพันจากที่ตามรับตั้ง คราวหนึ่งจึงรับตั้งให้นำช้างเถื่อนซึ่งกำลังคิดมันมาทรงอีก ช้างนั้นก็มีได้ทำพศอยู่ในบึงคับบัญชาของพระองค์ทุกอย่าง

ต่อมาเมื่อทูตฝรั่งเข้ามาเฝ้า พระนารายณ์จึงรับตั้งให้เอาพรหมมาบูที่หน้าพระถานแล้ว เสด็จขึ้นทรงช้างกำลังคิดมันอยู่ให้ทูตฝรั่งดู ทรงไต้ช้างนั้นหมุนไปหมุนมา บึงคับมิให้ช้างนั้นดวงเฉยไปจากพรหมได้ ทูตฝรั่งเห็นดังนั้นก็มองดูหน้ากันแล้วตั้งศีรษะพากันสรรเสริญว่า ดีไปเบื้องหน้าจะไม่มีใครที่ชำนาญ ช้างชำนาญมายิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้อีกแล้ว ดังนี้

ครั้นต่อมา พระศรีสังหซึ่งพระนารายณ์ทรงเลี้ยงไว้เป็นราชโอรสคิดชอบ วันหนึ่งจึงชวนอาวุชเข้าไปถึงช้างที่พระบรมม เงออาวุชจะพัน พระนารายณ์ก็จับอาวุชได้มิได้เป็นอันตราย แต่พระนารายณ์มิได้ให้ตงโทษ เพราะทรงเห็นว่าพระศรีสังหยังเยาว์มีชนมพรรษา ๑๕ ปีเท่านั้น ทั้งเป็นพระราชภาคในยอันสนิท เมื่อพระเชษฐายังมีพระชนม์อยู่นั้น ได้ทรงฝากฝังไว้ว่าหนักหน่อยเบาหน่อยก็ขอให้ทรงพระกรุณา

ตามสมควร ดังนี้ พระนารายณ์จึงให้ปล่อยตัวไป ต่อมา พระศรีสังข์
คิดขบถอีก คือ วันหนึ่ง พระนารายณ์จะเสด็จ ออกพระที่นั่งตำหนักดิน
พระศรีสังข์จึงถือพระแสงของพระมหินทรฯ ไปคอยจะทำร้ายอยู่ทางประตู
วังข้างทิศใต้ เพื่อนพระนารายณ์ไม่เสด็จออกทางนั้น เสด็จออก
เสด็จทางประตูข้างทิศเหนือ ข้าราชการเห็นพระศรีสังข์ทำกิริยาพิรุณ
ถืออาวุธแฝงอยู่ข้างบานประตู ก็พากันจับไปถวายพระนารายณ์ ๆ ก็
ทรงพระพิโรธว่า พระศรีสังข์คิดร้ายต่อพระองค์ ๒ ครั้งแล้วจะเลี้ยง
ไว้ไม่ได้ จึงรับสั่งให้เพ็ชฌาฏ เอาตัวพระศรีสังข์ไปสำเร็จโทษเสีย
ตามประเพณี ประเพณีที่จะสำเร็จโทษเจ้านายในครั้งนั้น เขาถู
แดง สรวม ตั้งแต่พระเคี้ยวตงไปตลอดปลายพระบาท แล้วเอาเชือกรัด
ให้แน่น เอาท่อนจันทน์ทาบให้สั้น พระชนม์แล้วเอาใส่หตุ่มฝัง ให้เจ้า
หน้าที่รักษาอยู่ ๗ วัน ดังนี้

เพ็ชฌาฏก็เอาพระศรีสังข์ไปสำเร็จโทษตามรับสั่ง แต่ทำ
โดยความเดินเดื่อ พระศรีสังข์มิได้สั้นพระชนม์ เมื่อเจ้านาที่
รักษาอยู่ ๗ วัน เห็นว่าพ้นกำหนดแล้ว ก็พากันกลับ พวก
มหาดเล็กของพระศรีสังข์ไปซุกศพ เห็นยังไม่สั้นพระชนม์ ก็นำพระ
ศรีสังข์ไปรักษาที่ตำบลด่านขาว ครั้นพระศรีสังข์หายเป็นปรกติแล้ว
ก็ตั้งเกลี้ยกด้อมผู้คนเป็นกำลังได้เป็นอันมาก เพราะคนเหล่านั้น
เชื่อว่าพระศรีสังข์เป็นผู้มีบุญ แต่ถูกทาบแล้วฝังไว้ ๗ วันยังไม่สั้น
พระชนม์ คราวนั้นทิพโยชาอำมาตย์ หลวงจำแค้น ขิบัติราชาบาด
ออกมะวัน นั้นทะจอกิน (ออกมะวันนั้นทะจอกินนี้แปลไม่ได้ความ)

พากัน ตอบ เขา ช้าง พิศณุหงษ์ ซึ่ง เป็น ช้าง ทรง ของ พระ นารายณ์ ไป
 เข้า เป็น คุ้มคั พรรถ พวก พระ ศรี สิงห์ พระ ศรี สิงห์ ก็ ยก เข้า มา ทาง
 ประตู พรหม จักร ด้าน ทิศ ตะวันออก เข้าไป ถึง พระ ราชวัง ชั้น ใน พระ
 นารายณ์ ไม่ทัน รั พระองค์ ก็ ตก พระไทย จึง รับ เสด็จ หนี ออก จาก พระ
 ราชวัง พระ ศรี สิงห์ ก็ ให้ ทำ พิธี ราชาภิเศก ชั้น ครอง ราช คุ้มคั อยู่
 ได้ วัน ๓ กับ คืน ๓

เมื่อ พระ นารายณ์ หนี ออกไป ได้ แล้ว ก็ ให้ รวบ รวบรวม ได้ ไพร่ พด
 เปน อัน มาก ยก เข้า มา จับ พระ ศรี สิงห์ ได้ จึง ให้ เขา ตัว ไป ดำ เจริญ โทษ
 เด้อย่าง ครัง ก่อน พวก เพี้ย ฆาฏ นำ พระ ศรี สิงห์ ไป แล้ว เขา ถู
 แดง ด้ รวบรวม ผูก ให้ มั่น คง เขา ท่อน จันทน์ ทุบ จน ตเหยียด ตเหยียด แล้ว จึง เขา
 ลง หลุม ไม้ ส่วน ทิพโยธา อำมาตย์ หลวง จำ แค้น ธิบตี ราชบาต
 ออกมา วัน นั้น หนอง โฉก กับ พรรถ พวก อัก เปน อัน มาก นั้น พระ
 นารายณ์ ก็ รับ สั่ง ให้ เขา ตัว ไป ประหาร ชีวิต รั เด้อย ใน ขณะ นั้น พระ พรหม
 ซึ่ง เปน อาจารย์ ของ พระ นารายณ์ จึง เข้า ไป ถวาย พระ พร ขอ พระ
 ราชทาน โทษ คน เหล่า นั้น พระ นารายณ์ ก็ พระ ราชทาน ให้ แต่ ให้ รับ ไป
 เปน พวก เกี้ยว หมาย ช้าง หมาย ม้า ที่ เมือง สุพรรณบุรี เมือง สุพรรณบุรี
 จึง เปน ด้ วัย หมาย ช้าง หมาย ม้า มา แต่ คราว นั้น

ตั้ง แต่ เกิด เหตุ เรื่อง พระ ศรี สิงห์ รั พระ นารายณ์ ก็ ทรง พระ
 ปฏิวิตก ด้ วัย หา พระ ราชโอรส จะ ด้ บั พระ วงษ์ มี ด้ จึง รับ สั่ง ให้ พระ
 อรรค มเหษี ด้ ด้ ตยาศิฐาน ขอ พระ โอรส แต่ นาง นัก ด้ นม ทั้ง ปวง นั้น
 มี ด้ รับ สั่ง ให้ ขอ ด้ วัย ไม่ ด้ วัง พระ ไทย กั ด้ จะ เปน ขบถ อย่าง พระ

ศรีสังข์ ที่สุด นาง นัก ดนม คนโต มี ครรภ ซึ่ง ก็ ให้ รัต เตีย เพื่อ จะ มี ให้
เกิด โอรส ธิดา ได้

อยู่ มา วันหนึ่ง พระ นารายณ์ ทรง พระ สดับนิมิตร ว่า เทวดา มา บอก
ว่า นาง นัก ดนม ของ พระองค์ ซึ่งมี นาม ว่า นาง กุส่าวดี มี ครรภ
โอรส ที่ เกิด กับ นาง กุส่าวดี นั้น มี บุญ มาก ดังนั้น ครั้น เวตา รุ่ง เข้า
พระ นารายณ์ ก็ มี ได้ แพร่ง พราย ให้ พระ อรรค มเหสี แด ข้า ราชการ ท้อง
ทราบ พระ สดับ เป็น แต่ รับ สั่ง ให้ มหาด เด็ก ไป นิมนต์ พระ อาจารย์ พรหม
เข้า มา ยัง พระราช วัง แล้ว ทรง เกล้า ให้ พัง จน ตลอด พระ อาจารย์
พรหม จึง ถวาย พระ พร ว่า นิมิตร ของ พระองค์ นี้ เป็น มหา มงคล วิเศษ
นัก พระองค์ จะ ได้ พระราช โอรส เป็น ผู้ มี บุญ พระองค์ ๓ ซึ่ง เกิด แต่ นาง
กุส่าวดี พระ นารายณ์ จึง ตรัส ว่า โฉน พระ ผู้ เป็น เจ้า จึง ทำ นาย ดังนั้น
โยม ได้ ตั้ง ดิษฐ์ ไว้ แล้ว ว่า จะ ไม่ เตียง โอรส ที่ เกิด แต่ นาง นัก ดนม
เพราะ กัด ว่า จะ เป็น ขบถ อย่าง พระ ศรีสังข์ พระ อาจารย์ พรหม จึง
ถวาย พระ พร ว่า ซึ่ง พระองค์ จะ ทรง ตั้ง พระไทย อย่าง นั้น ไม่ ควร ผู้ ที่
จะ คิด ขบถ แล้ว ถึง จะ เกิด แต่ พระ อรรค มเหสี ก็ คิด ผู้ ที่ จะ ไม่ คิด
ขบถ แล้ว ถึง จะ เกิด กับ ผู้ใด ก็ ไม่ คิด เพราะ ฉนั้น พระองค์ อย่า ทรง
ประพฤติ เหมือน อย่าง แต่ ก่อน เคย จะ เป็น เวร กรรม ติด ตาม ไป ใน
ภาย น้า จึง ทรง พระ กรุณา ชุบ เตียง ให้ ทัว ถึง เกิด จะได้ ดับ ราช
ตระกูล ต่อ ไป ถ้า พระองค์ ไม่ ชุบ เตียง แล้ว นาน ไป เมือง ตพบุรี ก็ จะ
เป็น ของ ผู้อื่น เตีย เมื่อ พระ อาจารย์ พรหม ถวาย พระ พร ดังนั้น พระ
นารายณ์ จึง ตรัส ว่า ที่ พระ คุณ ว่า นี้ ก็ ชอบ แล้ว แต่ โยมได้ ปฏิญาณ

เดี๋ยวแล้ว ก็ จำ จะต้อง รักษา วาจา ให้ มั่นคง ได้ แต่ จะต้อง คิด ผ่อน ฝน ด้วย
อุปมา อย่าง อื่น พระ พรหม ก็ ถวาย พระ พร ตา กลับ ไป ยัง พระ อาราม

พระ นารายณ์ จึง มี รับ สั่ง ให้ เจ้า พระยา สุรสีห์ เข้า ไป เผ่า แล้ว ครีดี ว่า
บัด นี้ นาง กุส่า วดี สนม ของ เรามิ่ ครอบ กั้น เรา ได้ คง ศึก ภัย ไว้ แล้ว ว่า
จะไม่ เติง ถูก สนม เจ้า จง เขา นาง นี้ ไป เติง เปน ภรรยา ถ้า ถูก ใน
ครอบ กั้น เปน ชาย เจ้า จง ว่า ถูก ของ เจ้า ต่อ เปน หญิง จึง ส่ง มา ให้ เรา
แล้ว พระนารายณ์ ก็ ทรง มอบ นาง กุส่า วดี ให้ เจ้า พระยา สุรสีห์ ๆ ก็ พา ไป เติง
ไว้ ครั้น ถ้วน กำหนด แล้ว นาง กุส่า วดี ก็ คดอด โอรส เปน ชาย เจ้า พระยา
สุรสีห์ ก็ นำ ความ กราบ บังคม ทูล พระ นารายณ์ พระ นารายณ์ จึง พระราช
ทาน เครื่อง อุปโภค บริโภค แก่ กุมาร นั้น เปน อัน มาก

ครั้น กุมาร นั้น อายุ ได้ ๗ ขวบ เจ้า พระยา สุรสีห์ พา เข้า เผ่า พระ
นารายณ์ ๆ ทอด พระ เนตร เห็น พระ โอรส มี รูป โฉม งดงาม มี ลักษณะ
กล้าหาญ ก็ ทรง พระ เมตตา เปน อัน มาก จึง พระราช ทาน นาม ว่า เจ้า
พระยา ดีห์ สุจักร (คือ ศรี สุรศักดิ์) พระราช ทาน เครื่อง ยศ อย่าง ทำนอง
เจ้า สูง กว่า ข้าราชการ อื่น ๆ ให้ มี ตำแหน่ง เผ่า โกล่ ชาติ พระองค์
ได้ เปน นิคย์

เมื่อ เจ้า พระยา ดีห์ สุจักร มี อายุ เจริญ รุ่ง หนุ่ม แล้ว ได้ รักใคร่ กัน
กับ บุตร สาว เจ้า พระยา ราช วงศ์ นั้น คอย หา โอกาส ที่ จะ ร่วม รัก ตัก พา
อยู่ เด่มอ เจ้า พระยา ราช วงศ์ ก็ ทราบ ว่า เจ้า พระยา ดีห์ สุจักร รัก
ใคร่ บุตร สาว ของ ตน คอย หา โอกาส ที่ จะ ร่วม รัก ตัก พา อยู่ วัน หนึ่ง เจ้า

พระยาราชวังสัน พบ กับ เจ้าพระยาดีห์สุจิก ใน พระราชวัง จึง พูดว่า ถึง
 ใด ที่ ท่าน คิด เกี่ยว ข้อง กับ เรา ๆ ทราบ แล้ว ถ้า ท่าน อาจ จะ คิด โดย ดับ ๆ
 ไม่ ให้ เรา เติ ใคร ๆ รู้ ได้ เรา ยอม อนุญาต ให้ เจ้าพระยาดีห์สุจิก
 จึง ตอบ ว่า ท่าน พูด กับ เรา ดัง นั้น ยัง จะ จริง หรือ เจ้าพระยา ราชวังสัน
 ก็ ตอบ ว่า จริง เจ้าพระยาดีห์สุจิก จึง ว่า ถ้า กระนั้น เรา จะ พยายาม
 ให้ สำเร็จ ความ ปรารถนา ใน คืน วัน นี้ พูด กัน แล้ว ต่าง คน ก็ หดัก ไป ใน
 วัน นั้น เจ้าพระยา ราชวังสัน จึง ตั้ง ให้ ค่า ทาษ ของ คน รักษา โดย กวด ขัน
 แด ให้ มี มโหรีศพ การ วัน เรียง เปน เพื่อน รักษา ด้วย ครั้น ตึก ประมาณ
 ๒ ยาม เศษ เจ้าพระยาดีห์สุจิก จึง เอา ทราษ มา เค็ก เบ้า แล้ว ดาด เข้า
 ไป ใน พวก ที่ รักษา พวก ที่ รักษา ถูก ทราษ ตักต ของ เจ้าพระยาดีห์สุจิก
 ก็ เค็ดม หดัก ไป สิ้น เจ้าพระยาดีห์สุจิก จึง ตอบ เข้า ไป หา บุตร ดาว
 เจ้าพระยา ราชวังสัน ได้ ร่วม รัก เปน สามี ภรรยา กัน ใน คืน วัน นั้น แล้ว
 จึง ขอ แหวน ของ นาง นั้น ถอด หนี มา วง ๑ ครั้น ถึง เวตา เข้า ฝ้า จึง ได้
 แหวน ที่ นาง ให้ มา นั้น ไป ด้วย ครั้น พบ กับ เจ้าพระยา ราชวังสัน จึง ถอด
 แหวน ออก ขวด แล้ว แกล้ง พูด ว่า แหวน วง นี้ ราคา ตักเท่าไร เจ้า
 พระยา ราชวังสัน เห็น แหวน ก็ จำ ได้ เข้าใจ ว่า เจ้าพระยาดีห์สุจิก ได้ ไป
 หา บุตร ดาว ของ คน ได้ เสีย กัน แล้ว ก็มี ได้ ตอบ ประการ ใด เปน แต่ พูด ว่า
 ท่าน นี้ ตี จริง ดัง นั้น เจ้าพระยาดีห์สุจิก ก็ แจ้ง ความ ตาม จริง แล้ว
 ขอโทษ ที่ คน ได้ ตวง เกิน เพราะ ที่ พูด ทำ ทาย กัน ไว้ เจ้าพระยา ราชวังสัน
 เห็น ว่า เจ้าพระยาดีห์สุจิก เปน คน เชี่ยว ชาญ ใน เวทมนต์ แต่ มี ตักษณ
 กตัญญู เห็น ว่า จะ มี บุญ ต่อ ไป ข้าง หน้า ก็ เลย ยก วิชา ของ คน ให้

วันหนึ่ง เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร เข้าไป เฝ้า พม เจ้าพระยา วิชาเยน
 ซึ่ง เปน คน ซาติ ฝรั่ง เศษ เข้า มา ถวามภักดี รับ ราชการ อยู่ แด่ พระ
 นารายณ์ ไปรด ปราณ มาก พอ เจ้าพระยา วิชาเยน ก้ม ตง กราบ ถวาย บังคม
 เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ก็ แกล้ง เหยียด เท้าไป ถูก ศีรษะ เจ้าพระยา วิชาเยน
 พระ นารายณ์ ทอด พระ เนตร เห็น จึง มี รับ สั่ง ว่า อ้าย คน นี้ มัน เปน เด็ก
 ไม่ รู้ เติงสา อย่า ถ้อ โทษ แก่ มัน เลย เจ้าพระยา วิชาเยน ก็ ทูลให้ อภัย
 มิได้ ยกโทษ ประการใด

เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร นี้ ชำนาญ ใน การ ชี ช่าง ชี มา ยิ่ง กว่า ผู้อื่น ช่าง
 ม้าที่ใคร ๆ ฝึก หัด ทรมาณ ไม่ ได้ เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ฝึก หัด ทรมาณ
 ได้ ทั้ง สิ้น

วันหนึ่ง พระ นารายณ์ เสด็จ ประพาศ ม้า ด้วย ข้าราชการ ทิ้งปวง เจ้า
 พระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ชี ม้า พยศ นำ น้า พอ ไป ถึง พระ ปรางค์ (วัด มหาธาตุ)
 ก็ เกิด ตม พยุห้ ใหญ่ ม้า เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ตกใจ กระโดด ข้าม กำแพง
 แก้ว สูง ประมาณ ๖ ศอกไป พระ นารายณ์ ทอด พระ เนตร เห็น ตั้ง นั้น
 ก็ ทรง พระ ปริ วิตถก ถลัว จะ เปน อัน ตราย จึง รับ สั่ง ให้ อำมาตย์ คน หนึ่ง
 ไป ดู อำมาตย์ ผู้นั้น ไป ดู เห็น เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร มิได้ เปน อัน ตราย
 ก็ กัดับ มา กราบ ทูล แก่ พระ นารายณ์ ๆ จึง รับ สั่ง ให้ ไป บอก ให้ มา ชื่น ช้าง
 กับ พระองค์ เจ้าพระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ก็ ให้ กราบ ทูล ว่า จะ ฝึก หัด ม้า ตัว นี้
 ให้ เรียบ ร้อย แล้ว ชี ชับ ข้าม กำแพง กัดับ ไป จึง ได้ ตั้ง นี้ แล้ว เจ้า
 พระยา ตี๋หู่ ตูจุกกร ก็ ความ ชับ ให้ ม้า นั้น โดด ข้าม กำแพง ออกไป อย่าง เดิม
 มิได้ เปน อัน ตราย ครั้น พระ นารายณ์ เสด็จ ประพาศ ม้า แล้ว ก็ เสด็จ กัดับ

ยัง พระนคร

ต่อ มา พระนารายณ์ ทรง พระดำริเห็นว่า กุม มา มัง เจ้าเมือง เชียงใหม่ มี ราชบุตร องค์ ๓ ชื่อว่า โภริสังข์ ฯลฯ เป็น คน ถ้ำ หาญ ใน การ ทำ สงคราม ขำหาญ ใน การ ชี้ ช้าง ชี้ ม้า เป็น ต้น ประชาชน ล้วน เลื่อม ว่า เป็น คน มี บุญ มาก ก็ได้ ทรง ทราบ ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ มี พระพุทธรูป วิเศษ ๓ พระองค์ ตามตำนาน พระพุทธรูป ๓ พระองค์ นั้น กล่าวไว้ ดังนี้ คือ

เมื่อ ส้มเต๋จ พระผู้ มี พระภาคย์ เต๋จ คับ ชนธ์ ปรี นิพพาน ล่วง ไป แล้ว พระมหาอุปคต เกร เจ้าได้ มาที่ เมือง เชียงใหม่ ดำริห์ จัก ใคร่ สร้าง พระพุทธรูป พระองค์ ๓ จึง ตั้ง พิชฌวง ล่วง เชื้อ เชิญ เทวดา แด พระยานาค ทัง ปวง มา แล้ว ขอให้ เทวดา แด นาค ที่มี อายุ ยืน ท้น พระพุทธรูป องค์ นฤมิตร พระรูป ส้มเต๋จ พระผู้ มี พระภาคย์ ครั้น เทวดา แด นาค นฤมิตร ให้ ตู แล้ว พระผู้ เป็น เจ้า ก็ เอา นวโถห ทัง ปวง มา ห่อ เป็น พระพุทธรูป เทวดา แด นาค ก็ ช่วย กัน ทำให้ มี พระรูป ติ่มมาย เหมือน พระผู้ มี พระภาคย์ ยัง ทรง พระชนม์ อยู่

อีก พระองค์ ๓ ตามตำนาน กล่าว ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ ให้ ห่อ ชน แล้ว เอา แก้ว มณี มี อานุภาพ มาก ผั่ง เป็น พระเนตร ถวาย พระนาม ว่า พระพุทธรูป หิงค์ ด้วย อำนาจ แก้ว มณี วิเศษ ที่ ผั่ง เป็น พระเนตร นั้น พระพุทธรูป หิงค์ จึง ทำ ปาฏิหาริหาร เหาะ เหวิ เดิน อากาศ ได้

อีก พระองค์ ๓ ตามตำนาน กล่าว ว่า พระเจ้า เชียงใหม่ ให้ แกะ เป็น พระนาค ปรก ด้วย ไม้ จันทน์ แดง ทัง แห่ง

พระนารายณ์ ได้ ทรง ทราบ เกียรติยศ ของ โภริสังข์ แด พระพุทธรูป ปรก ทัง ๓ พระองค์ ดัง กล่าว มา นี้ ก็มี พระราช ประสงค์ จะ ใคร่ ทำ

สงคราม แต่จะใคร่ได้ พระพุทธ ปริมาภรณ์ มาไว้ ดักการบูชา จึงให้จัด
 ทัพ บก ทัพ เรือ ขบวน ทัพ บก นั้น ดังนี้ คือ ให้ราชภักดิ์ กับ หดวง เดช कु
 มพต ทหาร เติน เท่า ๒๐,๐๐๐ ให้พระ ศรีศรี พาด กับ พระ พิพัฒน์ कु มพต ทหาร
 ได้ ๒๐,๐๐๐ ให้จันทราชา กับ หดวง สติธิ कु มพต ทหาร ให้นำไม้ ๒๐,๐๐๐
 ให้หดวง จักร กับ หดวง ฤทธิ कु มพต ทหาร ราว ๒๐,๐๐๐ รวมจำนวน
 พต ๘๐,๐๐๐ ให้พระยาโกษา เปน แม่ทัพใหญ่

แล้วให้จัด กอง ทัพ ช้าง มี จำนวน พต ๓๐๐๐ ให้ขุน พิพัฒน์ कु มพต
 กอง ๓ ขุน นรินทร์ กอง ๓ พระ มนตรี กอง ๓ ราชามาตย์ กอง ๓
 ราชาบาด กอง ๓ พระพิเรนทรเทพ กอง ๓ พระอินทรเทพ กอง ๓ ขุนด้ดี กอง ๓
 ราช มนุ กอง ๓ ทิพ เตณา กอง ๓ มหา มนตรี กอง ๓ ราชวรินทร์ กอง ๓
 อินทรเศษ กอง ๓ ขบวน ช้าง เหล่า นี้ แบ่ง เปน ช้าง ที่ ดำหรับ ทำ ยุทธหัตถ์
 ๓๐๐ ช้าง ด้รวม เกราะ คตอด กาย ช้าง ตัว หนึ่ง ๆ มี หอก ผูก ผ้าแดง ๒ เต็ม
 มีบันใหญ่ หัน ปลาย ออก ช้าง ขวา ๑ บอก ช้าง ซ้าย ๑ บอก มีนาย
 ทหาร แต่ พต ทหาร ด้รวม เกราะ โปก ผ้า ถือ อาวุธ ประจำ ตัว ทุก ตัว คน ขุน
 ชี ทัง คอ แต่ กตาง แต่ ท้าย ช้าง ให้พระยา ราชภักดิ์ เปน แม่ทัพใหญ่

แล้วให้จัด ช้าง ทรง มี นาม ว่า พระ บรม รัตนากาศ มี ช้าง บริวาร ๓๓๐๐ ช้าง

แล้วให้จัด พต ม้า มี จำนวน ๘๐,๐๐๐ แยก เปน ๘ กอง ให้ราช
 สงครามตี ถือ พต กอง ๓ ด้ขรรมา กอง ๓ พระยา มหา เตณา กอง ๓
 พระยา พิไชย กอง ๓ พระ พิพัฒน์ กอง ๓ หมื่น พรหม กอง ๓ หมื่น
 วาสุเทพ กอง ๓ ม้า ตัว หนึ่ง ตัว หนึ่ง มี พต ทหาร ถือ ทวน ๒ เต็ม
 ง้าว ๑ เต็ม มีด คร่ำ เงิน ๒ เต็ม ให้พระยา อภัย ราชา เปน แม่ทัพใหญ่

คำให้การชาวกรุงเก่า

แล้วให้จัด ขบวน ทพ เวธ ดั่ง นั้น คือ เวธ พระที่นั่ง ๒ ตำ ๕

ครุฑ พาหะ ตำ ๑ สุ่มรรณ หงษ์ ตำ ๑ เวธ ครุฑ พาหะ นั้น มีรูป ครุฑ บั๊ก เด่วคร นัฏร & คัน มี เครื่อง สูง บริบูรณ์ ให้ ราชามาตย์ ๑ ราชาบาด ๑

ทิพเสนา ๑ วิสุตโยธามาตย์ ๑ แต่งตัว ถือพระแสง ประดับพุดอย เปน องค์รักรัษ

เวธ สุ่มรรณ หงษ์ นั้น เขียน ถาย รัตนน้ำ เปน รูป หงษ์ บั๊ก ชง แดง

มี รูป หลุมาน ให้ วิเศษสูนาว่า กับ วิทินา บั๊กจะ เปน นาย ท้าย ช้าย ขวา

ให้ ราช เสนหา กับ ราช่า ดัณิถ เค้น รา ประจำ เวธ เวธ พระที่นั่ง เหล่านี้

เจ้าพนักงาน จัด ฝั พาย เรียบ ร้อย มิได้ ถัก ถั้น ที่ จะ พัก จะ พาย ก็ พร้อม ๆ

กัน มิได้ ชัด จังหระ พระ มหา เทพ ตำรวจ นำ ถือ พระ แสง ประดับ พุดอย

กุม พวก ตำรวจ ประจำ เวธ ราช ทิพ สำหรับ นำ นำ เวธ พระที่นั่ง มหา

มนตรี ตำรวจ ขวา ถือ พระ แสง ประดับ พุดอย กุม พวก ตำรวจ ประจำ เวธ

อดงกฎ นาวา แชนง ขวา เวธ พระที่นั่ง ราชสุรินทร ตำรวจ ช้าย ถือ พระ แสง

ประดับ พุดอย กุม พวก ตำรวจ ประจำ เวธไชย รัตน แชนง ช้าย เวธ พระที่นั่ง

อภัยสุรินทร ตำรวจ หลัง ถือ พระ แสง ประดับ พุดอย กุม พวก ตำรวจ ประจำ

เวธ สุกกกาญจน พิมาน สำหรับ ตาม เวธ พระที่นั่ง

ราย ชื่อ เวธ ที่ ตาม เดี๋ดัง นั้น ดั่ง นี้ คือ

เวธ สุรดีหี พิมาน ฝ่าย ขวา เวธ พิมานไชย ราช ฝ่าย ช้าย เวธ

มัตตงก รัตน ฝ่าย ขวา เวธ ไชย ส่วดีดี ฝ่าย ช้าย เวธ ไชย รัตน พิมาน

ฝ่าย ขวา เวธ นาคไชย ฝ่าย ช้าย เวธ นาค วาสุกรี ฝ่าย ขวา เวธ

ดีหนาท ฝ่าย ช้าย เวธ ดีหาด้น นาวา ฝ่าย ขวา เวธ มงคต มหรรณพ ฝ่าย

ช้าย เวธ มังกร บรรพต ฝ่าย ขวา เวธ นรดีหี วิสุตโยธ ฝ่าย ช้าย เวธ

เรือสินธุฝ่ายขวา เรือนรสิงห์ฝ่ายซ้าย เรือโตมหรณพฝ่ายขวา
 เรือโคธร์สินธุฝ่ายซ้าย เรือสุวรรณหงษ์ฝ่ายขวา เรือกาญจน
 รัตน์ฝ่ายซ้าย เรือนพเศศฝ่ายขวา เรือสารพیمانฝ่ายซ้าย เรือ
 เอกไชยฝ่ายขวา เรือเหต่านมีศรีษะแดท่ายเป็นรูปราชสีห์รูป
 นรสิงห์รูปช้างรูปม้ารูปนาคเป็นต้น ด่วนตงรักปิดทอง
 ประดับกระจุกงดงาม มีแถวตรนิศร ๘ ชั้นบ้าง ๗ ชั้นบ้าง พร้อม
 ด้วยเครื่องส่งทงปวง

แต่จะให้จัดเรือรบสำหรับนำทัพหลวงดังนี้

ให้โยธาสุรศาสตร์กับโยธาสุรสีห์องครักษ์ถือพระแสงทอง คุม
 พดทหารสรวมเรือสกัดตาดเขี้ยวขดใบทอง พร้อมด้วยคำศัตราวุธ ๒๐๐๐

คนกอง ๓

ให้โยธานรยุทธกับโยชานรณรงค์องครักษ์ถือพระแสงทอง คุม
 พดทหารสรวมเรือสกัดตาดเหลืองขดใบเงิน พร้อมด้วยเครื่องคำศัตราวุธ

๒๐๐๐ คนกอง ๓

ให้โยธาสังหังองครักษ์ถือพระแสงประดับพลอย คุมพดทหาร
 สรวมเรือสกัดตาดสีม่วงขดใบเงิน พร้อมด้วยเครื่องอาวุธ ๒๐๐๐ คนกอง ๓

แต่จะให้จัดเรือรบสำหรับตามทัพหลวงดังนี้

ให้ศรีโยชารักษ์กับสิทธิโยธาหังองครักษ์ถือพระแสงทอง คุม
 พดทหารสรวมเรือสกัดตาดแดงขดใบทอง พร้อมด้วยเครื่องคำศัตราวุธ

๒๐๐๐ คนกอง ๓

คำให้การ ชาวกรุงเก่า

ให้สู้รบสู้ห้ำกับ กัรชาชช ของครักษ์ ถือ พระ แต่ง ทอง คุม พด ทหาร
 สรวม เลือ ลักตาด ตำ ขดิบ เงิน ถือ ชน ๒๐๐๐ คน กอง ๑

ให้สู้รบสู้ห้ำกับ วิชาชช ไชยกรรม กับ ทารสรีติ ของครักษ์ ถือ พระ แต่ง ทอง คุม
 พด ทหาร สรวม เลือ ลักตาด ตำ เงิน ขดิบ เงิน ถือ ง้าว ๒๐๐๐ คน กอง ๑

ให้ สัททิต กับ ฤทธิ ของครักษ์ ถือ พระ แต่ง ทอง คุม พด ทหาร สรวม
 เลือ ลักตาด ตำ ไชกา ขดิบ เงิน ถือ ทวน ๒๐๐๐ คน กอง ๑

นายทัพ นายกอง ซึ่ง ประจำ เรือรบ นำ เล็ดจ แต่ ตาม เล็ดจ เหล่านี้ แต่ง
 คัว เต็ม ยศ ทั้ง ดั้น เรือ รบ ตำ หึ่ง ตำ หึ่ง บัก ชง ดี ต่าง ๆ อย่าง ดี เลือ
 พด ทหาร ตำ ตะ ๓ คั้น ๆ มี บันใหญ่ ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิด เล็ก ๒ บอก
 ทุก ตำ

ให้ อรรค นิไสย แต่ง คัว ถือ พระ แต่ง ประดับ พดอย ประจำ กอง เรือ
 รบ ต่วง นำ คุม พด ทหาร สรวม เลือ ลักตาด ตำ จำปา ถือ โต ๒๐๐๐ คน
 ใน เรือ นั้น บัก ชง ดี จำปา ๓ คั้น มี บันใหญ่ ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิด
 เล็ก ๒ บอก

ให้ สัททิต แต่ เศษ แต่ง คัว เปน แม่ ทัพ คุม เรือ รบ บัก ชง แพร เหลือง
 ตำ ตะ ๓ คั้น ๆ ๑๐๐๐ ตำ มี บันใหญ่ ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิด เล็ก ๒
 บอก ทุก ๆ ตำ บรรจุ ทหาร ถือ หอกใบเข้า ครำ เงิน แด ทอง เปน
 ทัพ หลัง

ให้ พระยา ชนัง ถือ พระ แต่ง ลำฤทธิ เปน แม่ ทัพ นำ คุม เรือ ราชดีห์
 บัก ชง ดี ตากุ้ง ๓ คั้น มี บันใหญ่ ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิด เล็ก ๒ บอก
 บรรจุ ทหาร ถือ เครื่อง ค่ำตตรา วุช เปน อัน มาก

ให้พระยาธิเบศร์จักรพรรดิแต่งตัวถือพระแสงโมราเป็นแม่ทัพใหญ่
ทัพหลัง คุมเรือขจัดหีบกงตั้งมันกุ้ง ๓ คัน มีปืนใหญ่ชนิดใหญ่
๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก บรรจุทหารถือเครื่องดำตราดูชเป็นอันมาก

ให้เจ้าพระยาพระคลังกับเจ้าพระยาตากโหมแต่งตัวถือพระแสง
โมรากุมเรือไชยเพชรกับเรือมรูปดาวยรณำบักของแดงตั้งมันกุ้ง ๗ คัน

แต่นั้นดาข้าราชการทุกกรมทุกกระทรวงที่ตามเสด็จนั้น ด้วนแต่ง
ตัวตามบรรดาศักดิ์ เมื่อจัดกระบวนตั้งถ้ำดำมาน้ำดำไว้แล้ว ให้จัดเรือ
บรรทุกกระสุนดินดำเรือบรรทุกเครื่องดำตราดูชแต่ตั้งเบียงอาหาร ที่สุด
จนกระทั่งเรือดำสำหรับบรรทุกศพพร้อมทุกประการ เมื่อพระนารายณ์ให้จัด
ทัพบกทัพเรือเสร็จแล้ว ครั้นได้มหาพิไชยฤกษ์ก็ให้ตนหมองไชยดำมดา
เค็ดอันพยุหยาตราพร้อมทั้งทัพบกทัพเรือมีจำนวนพลถึง ๒๕๐๐๐๐ เต็ม
ไปในทางหน้าแฉกทางบก เสด็จยกออกจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อพระนารายณ์ยกพลออกจากกรุงศรีอยุธยานั้น เสด็จประทับ
แรมตามระยะทางโดยลำดับเมืองแต่ตำบลดังนี้ คือ

- (๑) เมืองวิเศษไชยชาญ ๒ เมืองดพบุรี ๓ เมืองนครสวรรค์
- ๔ เมืองพิศณุโลก ๕ เมืองพิจิตร ๖ เมืองสรรค์บุรี ๗ เมืองสุโขทัย
- ๘ เมืองสวรรคโลก ๙ เมืองพิไชย ๑๐ เมืองพิจิตรพากา ๑๑ เมือง
- ดิงบุรี ๑๒ เมืองอินทบุรี ๑๓ เมืองพรหมบุรี ๑๔ เมืองไชยนาท
- ๑๕ เมืองมโนรมย์ ๑๖ เมืองทุ่งยั้ง ๑๗ เมืองวังโพ ๑๘ เมืองดับแด
- ๑๙ เมืองนครดง ๒๐ เมืองนครไทย ๒๑ เมืองศุกดงบุรี ๒๒ เมือง
- แปบ ๒๓ เมืองเถ ๒๔ เมืองสระกำแพง ๒๕ เมืองพาด ๒๖ เมืองวัดบุตร

๒๗ เมืองเชียงเงิน ๒๘ เมืองเชียงทอง ๒๙ เมืองระแหง ๓๐ เมือง
อุไทยธานี ๓๑ เมืองเถิน ๓๒ เมืองสครเต็ม ๓๓ เมืองแพร์ ๓๔ เมือง
ระวาง รวม ๒๕ ราชวี ตั้งตำบลบ้านวงฉินแขวงเมืองเชียงใหม่
จึงรับสั่งให้ตั้งค่ายหลวงตั้งตำบลบ้านวงฉิน แล้วให้ทำพิธีตัดไม้
ข่มนามเสร็จแล้ว ครั้นได้มหาพิไชยฤกษ์ จึงให้เจ้าพระยาราชวงฉิน
เป็นแม่ทัพ ให้พระยาดั้หราชเดโชกับเจ้าพระยาโกษาธิบดีเป็นปีกซ้าย
ปีกขวา แล้วเสด็จยกทัพหลวงไปตั้งเมืองเชียงใหม่

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ทราบข่าวพระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกกองทัพมา
ตั้งนั้น ก็จัดขบวนทัพใหญ่ยกออกมาตั้งรับนอกพระนคร ครั้น ๒ ทัพ
ประทะกันแล้วได้รบพุ่งกันเป็นลำดับ พดบันต่อบันก็เขารบกัน พด
ข้างต่อข้าง พดม้าต่อม้า พดทวนต่อทวน พดดาบต่อดาบ ก็เขารบกัน
ควนบันกลุ่มตระหลบไปทั้งอากาศไม่เห็นแสงตะวัน ผู้คนทั้งสองฝ่ายล้ม
ตายลงเป็นอันมาก

ขณะนั้นพระยาดั้หราชเดโชก็ขมำร่าทวนออกหน้าทัพ แล้วร้อง
ประกาศไปว่าเราชื่อพระยาดั้หราชเดโช ใครมีฝีมือดีจงออกมารบกับเรา
พวกดาวก็พากันนั่งอยู่สนิมได้มีใครขึ้นดี พระยาดั้หราชเดโชเห็นดาว
นั่งอยู่ไม่ออกมาสู้รบตั้งนั้น จึงถือดาบขึ้นตีถึงมากัดหน้าใจหายตัวควมไป
ควมมาให้ดาวแดงเห็นแต่ดาบ กับได้ยินแต่เสียงมิได้เห็นตัว พวกดาวเห็น
ตั้งนั้นก็ตาคูงตกใจกลัวพากันแตกหนีไม่เป็นขบวน พระเจ้าเชียงใหม่ก็
ให้รวบรวมผู้คนที่แตกกระจัดกระจายได้แล้ว ก็ดำทั้พกดับเข้าพระนคร
ให้ปีศประคองเขื่อนแน่นหนา ขันพดขันรักษาน้ำที่เชิงเทินเป็นลำดับ

ให้ขวทรายหุดอมตะกวดเคียวขันนํ้ามนยาง สำหรับเทลาดเมื่อข้าศึกเข้า
คืบต้นกำแพง ฝ่ายนายทัพนายกองข้างกรุงศรีอยุธยาเห็นดาวแตกกระ
จัตกระจ่ายไปดังนั้น ก็ขับพลเข้าล้อมเมืองไวทอง ๔ ด้าน

ตกเวลาดวงคืนพวงดาวพากันตั้งข้อมขานยาม เตี้ยงข้อมได้ยิน
ไปถึงพระกรรณพระนารายณ์ฯ จึงตรัสถามเจ้าพระยาโกษาธิบดีว่า เตี้ยง
ข้อมที่ไหน เจ้าพระยาโกษาธิบดีจึงกราบทูลว่า เตี้ยงข้อมขานยาม
ในเมืองเชียงใหม่ พระนารายณ์จึงตรัสว่า เหตุใดพวกเจ้าจึงตั้งค่าย
ใกล้ชิดกับเมืองเชียงใหม่ดังนี้ เจ้าพระยาโกษาธิบดีกราบทูลว่า
ระยะทางตั้งแต่เมืองเชียงใหม่มาถึงค่ายหุดวงนี้ห่างกันถึงโยชน์ ๓ พระ
นารายณ์จึงรับสั่งให้ไปวัดชั้นสุดศรีศุกข์ห่างโยชน์ ๓ จึงตั้งเจ้าพระยาโกษา
ธิบดีกราบทูล จึงรับสั่งว่า ทางใกล้กันถึงโยชน์ ๓ เหตุใดจึงได้ข้อมเตี้ยง
ข้อมยามดังนี้ เจ้าพระยาโกษาธิบดีกราบทูลว่า ซึ่งได้ข้อมเตี้ยง
ข้อมขานยามดังนี้ เปนนิมิตที่ดีพระองค์จะได้เมืองเชียงใหม่ แต่ข้อม
นั้นจะมาสู่โพธิ์ดมภารของพระองค์ ได้ทรงฟังก็ทรงยินดีเป็นอันมาก
จึงรับสั่งว่าใครจะอาสาไปเอาข้อมนั้นได้บ้าง ในขณะนั้นพวกที่ทำผิด
ต่อวงพระราชกำหนดกฎหมายต้องโทษจำขังอยู่ ๒๐ คน จึงรับอาสาทำ
ทัณฑ์บนถวายว่าจะไปเอาข้อมมาถวายให้ได้ ถ้าไม่ได้ ให้ประหาร
ชีวิตครั้นได้ พระนารายณ์ก็โปรดให้นักโทษทั้ง ๒๐ คนนั้นพนโทษ นักโทษ
ทั้ง ๒๐ คนนั้นก็เตรียมเครื่องสำตราวุธครบมือแล้ว พากันไปถึงกำแพง
เมืองเชียงใหม่เศกเวทมนต์สกัดพวกรักษาน้ำที่เชิงเนินแล้ว ตบเข้า
ไปตักเอาข้อมใหญ่ให้ได้ นำมาถวายพระนารายณ์ฯ ก็ให้ปูนบำเหน็จ

รางวัลแก่นักโทษทั้ง ๒๐ คนเป็นอันมาก แต่รับสั่งให้ตั้งรักบี้ตของ
ฆ้องนั้นเป็นอันดี

อยู่มา ๒-๓ วันพระนารายณ์ไม่เห็นกองทัพเชียงใหม่ยกออกมารบ
จึงรับสั่งปรึกษากับข้าราชการทั้งปวงว่า บัดนี้พวกเชียงใหม่ตั้งรักษา
เมืองมั่นไว้มิได้ยกทัพออกมารบให้เห็นแพ้แด่ชนะ แต่ไม่นำเครื่องบรรณา
การมาถวายตามธรรมเนียม ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด ข้าราชการ
ทั้งปวงจึงกราบทูลว่า ควรจะมีพระราชสาส์นเข้าไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่
ให้ออกมารบกันตามธรรมเนียม มิฉะนั้นให้ออกมาอ่อนน้อมเสียโดยดี
พระนารายณ์ทรงเห็นชอบด้วย จึงให้อาตักษณจาฤกพระราชสาส์น
มีใจความว่า

พระราชโองการ มาณพระบัณฑูร สุธังหนาท ราโชวาท
อมรฤทธิ มโหฬาราติเรก อเนกบุญญาธิบดินทร หิริหรินทรชาดา
อศุดยศุณาธิบตี ศรีโลกเชษฐ ธิเบศร์วิดิถก ศรีประทุมสุริยวงษ์
องค์เอกาทศรฐ จักรพรรดิราชา ชยันคมหาดมมติวงษ์ พระเจ้า
กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาคิตถภพ นพรัตน
ราชธานี บุรรมยราช ประสงค์สุนทรธรรมดถง มาถึงพระเจ้า
เชียงใหม่ ด้วยเรายกพยุหโยธามาครองนี้ มิได้มีจิตริษนิตที่จะชิงเอา
ราชสมบัติบ้านเมืองแก้วแหวนเงินทองผู้คนช้างม้าของท่านโดยโธภเจตนา
เรามีจิตศรัทธาเต็มไต่ จะใคร่เชิญพระพุทธปฏิมากร พระพุทธ
ดิหังคกับพระพุทธปฏิมากรซึ่งแกะด้วยไม้จันทน์แดงทั้ง ๒ พระองค์ ขอ
ให้พระเจ้าเชียงใหม่ส่งพระพุทธปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์นั้นออกไป เมือง

เชียงใหม่กับกรุงศรีอยุธยาก็จะได้เป็นทองแผ่นเดียวกัน มีฉันทให้
 พระเจ้าเชียงใหม่ยกพลโยธาหาญ ออกไปทำยุทธนาการตามราชประ
 เเพณี โดยวิชยุทธสงครามข้างมาหรือขบวนยุทธอย่างไรก็ตามที่ ครั้น
 ให้จากถูกระราชดำรัสแล้ว ก็ให้ทุกคนไปถวายพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ จึง
 ให้อาดักษณจากถูกระราชดำรัสตอบ มีใจความว่า มหามหิศรราช
 ภูมิมิบาด สุธรรณทร ปรมินทราทิตย ชาติยมมหาธาด ผู้ผ่านพิภพ
 เชียงใหม่ ถึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ด้วยพระโอบยกาเราได้ผ่าน
 พิภพศรีวัดตนาคนहुต พระบิดาเราก็ได้ผ่านพิภพจันทบุรี ตัวเราณก็ได้
 ผ่านพิภพเชียงใหม่ พระพุทธปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์นี้ไซ้ ได้ด้วย
 บุญบารมีของเรา ๆ ก็มีจิตเรื่อมได้ทำสักการบูชาอยู่เป็นนิตย์ ซึ่ง
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยายกพยุหโยชามาทำสงคราม ให้ได้ความเดือด
 ร้อนแก่สมณะชัพรหมณั้อาณาประชาราษฎร เพื่อจะใคร่ได้พระ
 ปฏิมากรนั้นเราไม่ยอมให้แล้ว เรายอมถวายชีวิตเรแก่พระปฏิมากร
 ทั้ง ๒ พระองค์ เมื่อจากถูกระราชดำรัสให้ทุกคนไปถวายพระเจ้ากรุงศรี
 อยุธยา พระนารายณ์ทรงทราบราชดำรัสของพระเจ้าเชียงใหม่ดังนี้
 จึงทรงจากถูกระราชดำรัสด้วยพระองค์เองมีใจความว่า กิจของสมณะ
 ชัพรหมณั้คือพยายามตั้งหน้ารักษาศีลเจริญภาวนา กิจของพระมหา
 กระษัตริย์ก็มีการทำสงครามเป็นราชประเพณี ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่จะ
 มาองงอมองอเทออยณนี้ ตุกิริยาเหมือนสัตว์ครมชาติอนชดาด ถ้าไม่ยอม
 ให้พระปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์แล้ว จงรักษาพระนครไว้ให้มั่นคง
 เราจะเข้าปล้นหักเอาให้ได้ ทรงจากถูกระราชดำรัสให้ทุกคนเชียงใหม่ไปถวายเจ้า

นายของคน พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีได้คอบประการใด เป็นแต่ให้
รักษาพระนครนั้นไว้

พระยาดีหราชเดโชจึงทูลรับอาต่าว่าจะตั้งเมืองเชียงใหม่ให้ได้ แล้ว
พระยาดีหราชเดโชจึงขึ้นมาถือนำหน้าพาทหารทั้งปวงเข้าไปใกล้กำแพง
เมืองเชียงใหม่แล้วร้องด้วยเสียงอันดังว่า กษัตริย์พระยาดีหราชเดโช
เป็นทหารเลื้อของพระนารายณ์ ใครมีฝีมือดีจงออกมารบกับกู แล้ว
พระยาดีหราชเดโชก็ขับพลเข้าประชิดกำแพงเมือง พวกพ่อทหารดาว
ที่รักษาหน้าที่เชิงเทิน ก็พุ่งธนูศรอาวุธแห่งหนดาวระดมยิงมาดังห่าฝน
เทศาคะกัวทรายขึ้นน่านนียงอันชวเคียวไว้ตงมาเป็นอันมาก พล
ทหารไทยก็มีได้ย้อยทอดยหลัง พวกก็เข้าชุดทำตายกำแพงเมืองเป็น
สามารถ พระยาดีหราชเดโชก็ถอยตามปืนกำแพงเมืองเข้าไปได้ ได้
ฆ่าฟันพวกรักษาหน้าที่เชิงเทินแตกกระจัดกระจาย พลทหารก็ทำตาย
กำแพงเข้าเมืองได้ ได้ฆ่าฟันทหารดาวล้มตายเป็นอันมาก พระโพิธสาร
เจ้าเมืองเชียงใหม่ถูกอาวุธพิราโดยในที่รบ พวกทหารไทยจับได้นางทิพ
ดีตามเห็พระเจ้าเชียงใหม่ กับเจ้าวงษ์โอรสพระเจ้าเชียงใหม่ แด
พอริตั้งตำอำมาตย์ แดขุนนางข้าราชการทั้งปวงได้เป็นอันมาก เก็บ
ริบแก้วแหวนเงินทองได้เป็นอันมากแล้วนำมาถวายพระนารายณ์ ครั้นพระ
นารายณ์มีไชยชนะได้เมืองเชียงใหม่แล้ว จึงให้เชิญพระพุทธรูปสี่หิ้งค์กับ
พระแก่นจันทน์แดงมาประดิษฐานที่วัดดับพลา ให้มีการมโหรีศพนัสมโห
เป็นอันมาก แล้วคร้ดีตามพระยาแสนหวดวงอำมาตย์ของพระเจ้าเชียงใหม่
ใหม่ว่า เราได้ทราบข่าวว่า พระพุทธรูปสี่หิ้งค์ นมอานุภาพเหาะเหิร

เดิรอากาศได้จริงหรือ พระยาแสนหวดวงกราบทูลว่า แต่เดิมเมื่อพระ
พุทธดีหิงค์ยังประดิษฐานอยู่ที่เมืองปาดตัมบุตรนั้นเหาะเหิรเดิรอากาศได้จริง
แต่มีคนทูลจริตมากวกเอาแก้วมณีที่ฝังเป็นพระเนตรไปเสีย แต่นั้นมา
พระพุทธรูปดีหิงค์ก็เหาะเหิรเดิรอากาศไม่ได้ ต่อมาเจ้าเมืองสรรคบุรี
เชิญไปจากเมืองปาดตัมบุตร ไปประดิษฐานที่เมืองสรรคบุรี ต่อขึ้นไป
ประดิษฐานอยู่ที่เมืองด่านช้าง ต่อขึ้นไปประดิษฐานอยู่ที่เมืองจันทบุรี
แล้วมาประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงใหม่

เมื่อพระนารายณ์จะเสด็จกลับจากเมืองเชียงใหม่ จึงตั้งเจ้าวงษ์
ซึ่งเป็นโอรสพระเจ้าโพธิ์สารเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ พระมเหสีแตขุน
นางข้าราชการทั้งปวงนั้น ก็ให้คงอยู่เมืองเชียงใหม่ตามเดิม แล้วให้
เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์ตั้งประดิษฐานณเรือเอกไชย เสด็จ
ยกทัพกลับยังพระนครศรีอยุธยา เมื่อเรือเอกไชยมาถึงพระนครหน้า
แล้ว ทรงประกาศให้ขุนนางข้าราชการตราษฎรทั้งปวงเฒ่นมโหรีศัพ
ตักการบูชา หนทางที่จะเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์ ชนนก
ให้ไปรยทรายบักราชวัดรผูกต้นมะพร้าวต้นกตด้วยต้นอ้อยเป็นคัน แล้ว
เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรทั้ง ๒ พระองค์ ขึ้นประดิษฐานบนพระยานมาศ กั้น
พระกตชดียบทอง ๔ คัน เสด็จครันคร ๔ คัน เชิญไปประดิษฐาน
ไว้ที่หอพระในพระราชวัง แล้วให้ทำการสมโภชเป็นอันมาก ในขณะ
นั้นพระพุทธรูปดีหิงค์ทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แต่ข้องไชยซึ่งได้มาแต่เมืองเชียง
ใหม่นั้น พระนารายณ์ก็ให้นำไปไว้สำหรับค้ำชานยามในพระราชวัง พวก
เมืองเชียงใหม่ซึ่งตงมากับขบวนทัพหวดวงนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้

กตบคนไปยงเมืองเชียงใหม่ทั้งต้น แคนนมาเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็นำ
เครื่องบรรณาการมาถวายเป็นนิตย์มิได้ขาด

แต่พระนารายณ์ได้ทรงศึกษาวิชาวิทยาาคมในสำนักพระอาจารย์พรหม ๆ
หนุ่มอายุมากเป็นผู้เฒ่าโบหูหง ๒ ข้างยานถึงบ่า เป็นผู้ชำนาญในทาง
เวทมนต์มอานุกาภาพเหาะเหิรเดิรอากาศได้ เพราะณนพระนารายณ์จึง
มีบุญญาภินิหารแต่อิทธิฤทธิ์มาก วัน ๓ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเอกไชยใน
เวदानาชน รับสั่งว่าให้นำตดแก้วทรงพระแสงพันดง นากัดตดง
ตามพระราชประสงค์ ครนนำตดงแก้ว จึงรับสั่งให้นำชนแก้วทรง
พระแสงพันดงอีก นากัดชนตามพระราชประสงค์ พระนารายณ์พระ
ราชประสงค์คืออย่างไรก็เป็นไปตามทั้งต้น พระเกียรติยศของพระนารายณ์
นั้นแผ่ไปทั่วทุกทิศ มีชาวต่างประเทศ เมืองแขกอรวง เมืองโครีดำน
ฝรั่งเมืองฝรั่งเค็ด นำเครื่องบรรณาการดอกไม้เงินทองมาถวายขอเป็น
พระราชไมตรี เมื่อพระนารายณ์เสด็จราชย์พระชนม์ได้ ๓๕ พรรษา
อยู่ในราชสมบัติ ๒๕ พรรษา ครนพระชนม์ได้ ๔๐ พรรษาได้เสด็จ
สวรรคต พระนารายณ์สัมภพวันอังคาร

เมื่อพระนารายณ์เสด็จสวรรคตแล้ว ข้าราชการทั้งปวงเห็นว่า
พระนารายณ์ไม่มีพระราชโอรสที่จะสืบพระวงศ์ ปฤกษากันว่าควรจะ
ยกราชสมบัติถวายแก่ใคร พวกที่ประพฤติเจ้าพระยาศรีสรศักดิ์จึงพูด
ชนว่า พระราชโอรสของพระนารายณ์มีอยู่ คือเจ้าพระยาศรี
สรศักดิ์บุตรนางกุสาวดี ที่พระราชทานไปแก่เจ้าพระยาสุรสีห์ ด้วย
พระนารายณ์ได้ตั้งสัตย์ไว้ว่าจะไม่เลี้ยงโอรสที่เกิดแก่นางนักสนม ครน

นางกุด่าวดีมีครรภ์ จนจึงแกตั้งยกย้ายถ่ายเทไปเสีย เพราะฉนั้นควร
 จะยกสมบัติให้แก่เจ้าพระยาศรีธรรมศกดิ์ เมื่อปลุกษาเห็นชอบพร้อมกัน
 ดึงนแวงจึงเชิญเจ้าพระยาศรีธรรมศกดิ์ให้ ผนวครองราชสมบัติ แต่เจ้า
 พระยาศรีธรรมศกดิ์ไม่รับ ว่าบิดาของเรายังมีอยู่ ท่านทั้งปวงจงเชิญ
 บิดาของเราผนวครองราชสมบัติเถิด ชุณนางข้าราชการทั้งปวงก็เชิญ
 เจ้าพระยาสุรสีห์ ผนวครองราชสมบัติ เจ้าพระยาสุรสีห์มีพระนามเป็น ๒
 อย่าง ๆ ๑ ว่าสมเด็จพระราชาธิบดี พระนาม ๑ ว่าพระราเมศวร ๆ
 ทรงตั้งนางอุปดะเทวีเป็นพระมเหษณ์ฝ่ายขวา ทรงตั้งพระสุดาเทวีราชธิดา
 พระนารายณ์เป็นมเหษณ์ฝ่ายซ้าย พระสุดาเทวีมีพระราชโอรสองค์ ๑
 พระนามว่าพระชวัญ ในเวลาที่พระชวัญประสูติจากครรภ์พระมารดา
 นั้น มีเหตุเป็นนิมิตรต่าง ๆ เป็นต้นว่าแผ่นดินไหว ประชาชนพากัน
 เลื่องลือว่าผู้บุญมาเกิด

แต่พระราเมศวรนั้นไม่ใคร่พอพระไทยในทางยศศกดิ์ แม้จะเสด็จ
 ประพาศที่ใด ๆ ก็ไม่มีขบวนแห่แหน ให้แต่องครักษ์ตามเสด็จเล็กน้อย
 เท่านั้น พอพระไทยแต่ที่จะบำรุงไพร่บ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่าง
 เดียว จึงทรงตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมศกดิ์เป็นพระมหาอุปราช ดูแล
 กิจการบ้านเมืองต่างพระองค์ ในเวลานั้นพระมหาอุปราชถืออาญาธิธิ
 ดำเริญราชการบ้านเมืองต่างพระองค์พระราเมศวรทรงตั้ง พระราเมศวร
 ให้สร้างวัดชน ๔ วัด คือ วัดบูรพาภิรมย์ ๑ วัดรัตนปราสาทวัด ๑
 วัดบรมราชคัยวัด ๑ วัดขังคัยวัด ๑ แล้วให้ปฏิสังขรณ์วัดสุ่มังคดาราม
 วัด ๑ เมื่อพระราเมศวรเสวยราชย์พระชนม์ได้ ๕๕ พรรษา อยู่ใน

ราชสมบัติ ๑๔ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๖๘ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต
พระราเมศวรธรรมภพวันศุกร์

ข้าราชการทั้งปวงจึงเชิญพระมหาอุปราชขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อ
ณวัน ๗ ๖ ค่ำ จตุศักราช ๑๐๖๓ ในวันเมื่อทำการราชาภิเศกนั้นเกิด
มหัศจรรย์มีแสงสว่างทั่วไปทั้งพระราชวัง ข้าราชการทั้งปวงถือเอา
นิมิตรณนเป็นเหตุ ถวายพระนามว่า พระเจ้าสุริเยนทราธิบดี
ภายหลังปรากฏพระนามอีกอย่าง ๑ ว่า นรามรินทร์ พระเจ้าสุริเยน
ทราธิบดีมีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระพันปีหลวง

ครั้นต่อมาพระขวัญราชโอรสพระราเมศวรมีพระชนม์ได้ ๑๔ ปี คิด
ร้ายต่อพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี ตั้งช่องล้อมผู้คนไว้เป็นอันมาก กิดคิพัท
ทราบไปถึงพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี ๆ จึงรับสั่งให้เชิญพระขวัญเข้ามาเฝ้า
ในพระราชวัง แล้วรับสั่งถามว่า เจ้าตั้งช่องล้อมผู้คนจะคิดร้ายต่อเรา
จริงหรือ พระขวัญรับว่าการที่ตั้งช่องล้อมผู้คนนั้นจริง แต่ไม่ได้
ประสงค์จะทำร้ายต่อพระองค์ ประสงค์จะบังนบ้านเมือง พระเจ้า
สุริเยนทราธิบดีทรงพระราชดำริเห็นอาการพิรุช จึงทรงปรึกษากับข่า
ราชการทั้งปวง ๆ จึงยกบทพระไอยการชั้นพิพากษาว่า ผู้ที่ตั้งช่องล้อม
ผู้คนจะประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินนั้น ชอบให้เอาตัวไปประหาร
ชีวิตทีเดียว พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีก็รับสั่งให้เอาตัวพระขวัญไปสำเร็จ
โทษเดี่ยตามประเพณี

พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีมีพระราชโอรสด้วยพระมเหสีใหญ่ ๓ องค์
องค์ที่ ๑ พระนาม สุรินทกุมาร องค์ที่ ๒ พระนามวรวราชกุมาร

องค์ที่ ๓ พระนามว่า อนุชา कुमार ๆ นกดำหาญดุร้ายมาก วัน ๓
รับสั่งให้พวกมหาเด็กรี้ด ๆ ด้วยกันช่วยขำมน้ำ พวกมหาเด็กรี้ด
เกรงอาญาก็พากันว่ายน้ำ ทิ้งกำลังน้อยจมตายบ้างก็มี กิตติศัพท์ทราบ
ถึงพระเจ้าสุริยเอนทราธิบดี ๆ ทรงพระพิโรธ รับสั่งให้เอาอนุชา कुमार
ไปตำเรือโทษเดียดงเด็กรี้ดที่จมน้ำตายนั้น

แต่พระเจ้าสุริยเอนทราธิบดีมีราชบุตรอันเกิดด้วยพระธนม่ออีก ๓ พระ
องค์นามว่า เจ้า कुमारอินทรองค์ ๑ เจ้า กิ่งองค์ ๑ เจ้า คิงองค์ ๑

ครั้นต่อมาพระเจ้าสุริยเอนทราธิบดีให้สร้างมณฑปพระพุทธบาทมี
ยอดสูง ๒๕ ศอก หุ้มทองแดงดงรักปิดทอง แล้วให้สร้างวัดชนบทตำบล
โพธิ์ข้างดัม ๒ วัด พระราชทานนามว่า พระอารามบรมกระษัตริย์
วัด ๑ ทูพิยารามวัด ๑ ให้ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์องค์ ๑ ดงรักปิดทองให้
งดงาม พระราชทานนามว่า สุรวัญโพธิ์เพชรเจดีย์ แล้วให้เอา
โศระทั้ง ๕ มาสร้างพระปฏิมากรองค์ ๑ สูง ๑๖ ศอก พระราชทาน
นามว่า สยัมภูทุกกามาดี

ในปีนั้นเจ้าเมืองกาญจนบุรีจับได้ช้างเผือกพังข้าง ๑ ช้างเผือก
พลายข้าง ๑ นำมาถวาย จึงพระราชทานนามช้างเผือกพังว่า อินทุ
โยธรา พระราชทานนามช้างเผือกพลายว่า บรมจักรบุบผาทันต์

พระเจ้าสุริยเอนทราธิบดีมีบุญญาภิหารแต่อดีตฤทธิ ชำนาญ
ในทางเวทมนต์กายสิทธิ์มาก เวดากดางคั่นก็ทรงกำบังพระกายเสด็จ
ประพาศฟังกิจทุกข์ของราษฎร แต่ทรงครวจคราใจผู้ร้ายมิได้ขาด
ทรงชุบเลี้ยงคนทมิฬเวทมนต์ ให้เป็นมหาเด็กรี้ดโหด ชิดพระองค์ รับสั่งให้

ให้กำบังกายออกตรวจโจรผู้ร้ายในราตรี ถ้าทรงทราบว่ามีเวทมนต์
 คี่แล้ว ให้มหาดเล็กตอบไปทำร้ายในเวลาดำดับ ผู้ใดไม่เป็นอันตราย
 ก็ให้พามาเตยงไว้เป็นข้าราชการ ผู้ใดที่ไอ้อวดตดตองไม่ได้จริงก็ให้ตั้ง
 พระราชอาญา พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีทรงมั่นแน่นหาผู้ใดมียาก
 นกคามินร้องมาในเวดากดางคั่นก็ยิ่งถูก เค้าไปตามัจฉาชาติในหน้าแต่พอ
 แดเห็นเงาก็ยิ่งถูก แดทรงชำนาญในทางโหราศาสตร์ รู้คำนวณฤกษ์ยาม
 ชตาบ้านเมือง ได้ทรงพยากรณ์กำหนดอนาคตเป็นพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้ว่า
 น้ำในแม่น้ำแต่คดองทั้งปวงจะแดงเป็นโลหิต เมฆแต่ท้องฟ้าจะแดงเป็น
 แดงไฟ แผ่นดินจะไหวโดยมาก ยักษ์แต่ผีป่าจะเข้าเมือง เตื่อ
 เมืองทรงเมืองจะหัดก่เดียง ฤดูหนาวจะเป็นฤดูร้อน โรคภัยจะเบียด
 เบียดสัตว์เดมมนุษย์ทั้งปวง โสหาว่านยาแดมตไม้จะถอยรศ เทพยดา
 ที่รักษาพระตำตนาจะรักษาแต่คนพาด พวกที่อยู่ในคี่ดในธรรมจะถอยยศ
 มิตรจะถดบเป็นศัตรู เมียจะคิดทรยศต่อผัว คนตำตระกุดจะทำคน
 ตระกุดสูงให้เตื่อมถอย ศิษย์จะสู้ครู พวกพาดจะมีอำนาจ พวกปราชญ์
 จะตกต่ำ น้ำเต้าจะจม กระเบองจะตอย ผู้ดีจะเคียวตรอก ชครอก
 จะเคียวถนน มนุษย์จะมีอายุสั้นพด้นตาย จะเกิดเข้ายากหมากแพง
 ฝูงมนุษย์จะอดหยาก ผีแดเปรตจะปนอยู่กับคน ตมณะช้พราหมณ์
 จะร้อนใจ จะเกิดโจรผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม ที่ดุ่มจะถดบค่อนที่ค่อน
 จะถดบดุ่ม พระพุทธตำตนาจะเคียวหมอง คนที่ถนุกเฮฮาจะได้ครอง
 ตมบัต คนต่างชาติต่างภาษาจะเข้ามาเป็นเจ้านาย ดิงน

อยู่มามีบัณฑิตยคน ๑ ชื่ออ้ายธรรมเถียรพงศ์ก็ออกจากพระ
 ดำแดงตัวเป็นผู้วิเศษ โทหกว่าตัวเปนเจ้าพระขวัญ ซึ่งพระสุริเยนทรา
 ธิบัติให้เอาตัวไปดำเร้วโทษเดี่ย ว่ายังไม่สิ้นพระชนม์ เทวดาพาไป
 เถียงไว้ อ้ายธรรมเถียรแข่งแต่งตัวทำท่าทางเหมือนพระขวัญ ต่อดวง
 ให้คนเชื่อถือเป็อนมาก ครนมขุนบถอมากชน ก็คงเกิดยกด้อมได้สมัค
 พรรคพวกประมาณ ๒๐๐๐ เศษ ตระเตรียมเครื่องดำตราดูจะยกเข้ามา
 ที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงเมืองนครราชสีมา หตวงเทพราชาผู้ว่า
 ราชการเมืองก็เข้าเป็นสมัคพรรคพวกกับอ้ายธรรมเถียร จึงเอาข้างทรง
 พระบรมรัตนากาศมาให้อ้ายธรรมเถียร ๆ ก็ตั้งหตวงเทพราชาให้เป็น
 อำมาตย์ของคนแล้ว ก็ขนขข้างกันแล้วครันครันคุมพรรคพวกประมาณ
 ๒๐๐๐ เศษ พร้อมด้วยเครื่องดำตราดูยกเข้ามาทางบ้านเนินกระทุ่ม
 เกิดยกด้อมผู้คนตดขตมา

กิตติศัพท์ที่อ้ายธรรมเถียร ยกทัพเข้ามานั้นทราบไปถึง กรุง ศรี
 อยุธยา พระเจ้าสุริเยนทราธิบัติจึงรับสั่งห้ามมิให้ราษฎรทั้งปวง
 เอิกเกริกวุ่นวายให้สงบอยู่ ครนอ้ายธรรมเถียรยกเข้ามาถึงคตของคุ
 พระนคร ก็ขนขข้างข้ามมาทางตพานคูนน พระเจ้าสุริเยนทราธิบัติก็
 มิได้ให้ออกสู้รบ ทรงพระแตงมั้นไปประทับอยู่ที่บ้อมมหาไชยบนเชิง
 เทินกำแพง พออ้ายธรรมเถียรมาถึงถตตพาน ก็ทรงยิงด้วยพระแตง
 มั้นถูกอกอ้ายธรรมเถียร ๆ ตกจากหตงข้างคตอยู่ถตตพานน แล้ว
 พระเจ้าสุริเยนทราธิบัติก็ให้จับพวกที่เป็นหัวหน้า แต่หตวงเทพราชาไป
 ประหารชีวิตครเดี่ย นอกจากนนมมิได้เอาโทษให้ปล่อยไปทั้งสิ้น

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีทรงพระบัญชาเกณฑ์ยอดดาต ดำรงอยู่
ในทศพิชราชธรรม ทรงบำรุงไพร่บ้านพดเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข มิได้
มีพระไทยยินดีที่จะทำศึกสงครามให้ ได้ความลำบากแก่ไพร่บ้านพดเมือง
มีแต่ทรงพระอุสาหะบำเพ็ญพระราชกุศล จนพระเกียรติยศเกียรติคุณ
ปรากฏไปในนานาประเทศทั้งปวง

พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุตทราบว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
บุญญาภิสมภารแด่พระเดชาภาพมาก จึงจัดเครื่องราชบรรณาการ
แด่พระราชบิดาซึ่งมีพระชนมพรรษาได้ ๑๕ ปี ให้ราชทูตมาถวายพระเจ้า
สุริยเณทราชาธิบดี ๆ ก็ให้จัดเครื่องราชบรรณาการแด่ทรงแต่ตั้งความยินดี
ตอบแทนตามราชประเพณี แล้วโปรดให้พระราชบิดาพระเจ้ากรุงศรี
สัตนาคณหุตเป็นพระมเหสีฝ่ายซ้าย ให้สร้างตำหนักให้อยู่ใหม่ ซึ่ง
ทั้งหลายจึงพากันเรียกพระมเหสีฝ่ายซ้ายว่า เจ้าตำหนักใหม่ บันดา
ข้าราชการซึ่งตามเสด็จพระมเหสีฝ่ายซ้ายมานั้น โปรดให้ ไปตั้งบ้าน
เรือนอยู่ที่ตำบลบ้านมะม่วงหวาน

ในรัชกาลนั้นมีชายคน ๑ ชื่อว่า ศรีปราชญ์ ฉลาดในทางโหราศาสตร์
แด่พระโคตมปฏิภน ชำนาญในทางแต่งกาพย์ โคลงบทกถอนทั้งปวงด้วย
พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีพอพระไทยในทางโหราศาสตร์ นิตศาสตร์ พระโค
ตมปฏิภน กาพย์ โคลง บทกถอน ทรงทราบว่าศรีปราชญ์เป็นคนฉลาดใน
ทางนั้น ก็ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงไว้ ศรีปราชญ์แต่งกาพย์ โคลง
บทกถอนต่าง ๆ ถวาย พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีโปรดพระราชทานรางวัล
เนื่อง ๆ

อยู่มาศรีปราชญ์ดอมมี เพดง ยาว เข้า ไป ถึงนางฉนมในพระราชวัง พระเจ้าสุริเยนทราธิบดีจับได้ก็ทรงพระพิโรธ แต่มิได้ ให้ตงพระราชอาญาอย่างร้ายแรง เปนแต่ให้เนียรเทศไปอยู่เดี่ยวที่เมืองนครศรีธรรมราช ด้วยทรงเห็นว่าศรีปราชญ์เป็นพหูสูตรฉลาดในบทกถอน แต่มิได้คิดประทุษร้ายอย่างร้ายแรงอะไร

เมื่อศรีปราชญ์ออกไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราชก็ยังประพฤติก็นั้นอีก ด้วยมิใส่ใจคอบชอบทางเจ้าชู้ คราว ๑ แดงเพดงยาวตอบไปให้ภรรยาเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจับได้ก็โกรธ ตั้งให้คนจับศรีปราชญ์ไปฆ่าเดี่ยว พวกที่ขอบพอกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็พากันห้าม ว่าท่านอย่าให้ฆ่าศรีปราชญ์เดี่ยวเลยจะเกิดเหตุใหญ่ แต่เมื่อศรีปราชญ์ยังอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาตอบให้เพดงยาวแก่นางฉนมพระเจ้าแผ่นดิน ๆ จับได้ยังไม่ให้ประหารชีวิต ด้วยทรงพระอาไยโดยว่าเป็นคนฉลาดในการแต่งหนังสือ เพียงแต่ให้เนียรเทศมาชั่วคราว ถ้าท่านฆ่าศรีปราชญ์เดี่ยว เห็นว่าจะมีความผิดเปนแน่ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชก็ไม่ฟัง ให้เอาตัวศรีปราชญ์ไปฆ่าเดี่ยว เวลาที่จะลงดาบศรีปราชญ์จึงประกาศแก่เทพยดาแคว้นว่า ดาบที่ฆ่าเรานั้ภายหลังจึงกดดับฆ่าคนที่ใช่ ให้ฆ่าเราเกิด เมื่อสิ้นคำแข่งก็พอลงดาบ ศรีปราชญ์ก็ตายอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชน

ฝ่ายพระเจ้าสุริเยนทราธิบดีนั้น ถ้าทอดพระเนตรเห็นบทกถอนของศรีปราชญ์ก็ดี ทรงแต่งบทกถอนชดชของก็ดี ก็ทรงรักถึงศรีปราชญ์เนื่อง ๆ อยู่มาวัน ๑ คตายพระพิโรธแล้ว จึงรับสั่งให้ข้าราชการไปตาม

ตัวศรีปราชญ์เข้ามา ข้าราชการผู้รวบรวมตั้งจึงออกไปเมืองนครศรีธรรม
 ราชแจ้งความแก่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่า บัดนี้รวบรวมตั้งให้หาศรี
 ปราชญ์ซึ่งเนียรเทศออกมาอยู่เมืองนี้ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชจึงแจ้ง
 เหตุที่ได้ให้หาศรีปราชญ์ให้ข้าราชการผู้รวบรวมตั้งฟังทุกประการ ข้าราชการ
 ผู้รวบรวมตั้งจึงทำใบบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดี ๆ ทรง
 พระพิโรธเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช จึงให้หม่อมทองตราออกไป ให้เอาตัว
 เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชประหารชีวิตครั้นด้วยตามท้าวศรีปราชญ์นั้น

เมื่อพระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีด้วยราชย์นั้น พระชนม์ได้ ๔๘ พรรษา
 อยู่ในราชสมบัติ ๗ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๕๖ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต
 เมื่อจุลศักราช ๑๐๖๘ ปี พระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีสมภพวันจันทร์

เมื่อพระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดีสวรรคตแล้ว ข้าราชการทั้งปวงจึงเชิญ
 พระสุรินทรกุมารซึ่ง เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุริยเณทราชาธิบดี ขึ้นเป็นพระ
 เจ้าแผ่นดิน ถวายพระนามว่า พระเจ้าภูมินทรราชา ภายหลังปรากฏ
 พระนามอีกอย่าง ๑ ว่าพระเจ้าบรมยงกัรรัตนาศน์ พระเจ้าภูมินทรราชามี
 พระอรคมเหษีทรงพระนามว่า เจ้าฟ้าทองสุก ๆ มีพระราชโอรส ๔ องค์
 มีพระนามว่าเจ้าฟ้านรินทร์องค์ ๑ เจ้าฟ้าอภัยองค์ ๑ เจ้าฟ้าปรเมศองค์ ๑
 เจ้าฟ้าทบองค์ ๑ มีพระราชธิดา ๒ องค์ มีพระนามว่าเจ้าฟ้าเทพองค์ ๑
 เจ้าฟ้าประทุมมาองค์ ๑ เจ้าได้ธรมเหษีของมีพระราชโอรสองค์ ๑ มีพระ
 นามว่า เจ้าฟ้าพจน มีพระราชธิดา ๓ องค์ มีพระนามว่า เจ้าฟ้าปุก
 องค์ ๑ เจ้าฟ้าหงษ์องค์ ๑ เจ้าฟ้าพินองค์ ๑ รวมพระราชโอรสธิดา
 ทั้ง ๒ พระมเหษีเป็น ๓๐ องค์ด้วยกัน

พระเจ้ากษัตริย์มหาราชทรงตั้ง พระอรรชการเป็น พระมหาอุปราชตั้ง
โอรสผู้ใหญ่ของพระมหาอุปราชเป็นผู้ช่วย แต่พระเจ้ากษัตริย์มหาราชให้
สร้างวัดขึ้นวัด ๑ พระราชทานนามว่า วัดมเหยงคณ์ ให้สร้างพระนอน
ไว้ในวัด (ป่าโมกษณ์) องค์ ๑ ยาว ๖๐ ศอก

ครั้นจุลศักราช ๑๐๗๒ ปี พวกญวนใหญ่ยกทัพเข้ามาตีกรุงกัมพูชา
นักเทศเจ้ากรุงกัมพูชาสู้ญวนไม่ได้ ก็พาครอบครัวกับบริวารรวมทั้งสิ้น
๕๐๐ คน แลช้างเผือกช้าง ๑ เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร ถวายช้าง
เผือกแก่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากษัตริย์มหาราชก็ให้รับช้างเผือกไว้
พระราชทานนามว่า บรมรัตนาคาศ์เกตุาศ์ศิริวงษ์ แล้วรับสั่งให้ยก
กองทัพใหญ่ไปตีกรุงกัมพูชา พวกญวนก็พากันแตกพ่ายหนีไปสิ้น
พระเจ้ากษัตริย์มหาราช จึงรับสั่งให้ พระเจ้ากรุงกัมพูชา ออกไปปก ครองบ้าน
เมืองตามเดิม พวกญวนรู้ว่าทหารไทยยกดับแล้วแต่พระเจ้ากรุงกัมพูชา
ออกมาอยู่อย่างเดิม ก็ยกทัพมาตีกรุงกัมพูชาอีก พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็
หนีเข้ามากรุงศรีอยุธยาอีก แต่เป็นอย่างนหลายครั้ง ในครั้งหลัง
พระเจ้ากษัตริย์มหาราชให้ ทหารยกไปตีกรุงกัมพูชาคืนได้แล้วรับสั่งให้พระเจ้า
กรุงกัมพูชาออกไปอีก พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ทรงพระกรรแสงกราบ
ทูลว่า ข้าพระองค์ได้เอาไครยพระบารมีปกเกล้าฯ มาหลายครั้งแล้วก็
รักษาบ้านเมืองไว้ไม่ได้ ข้าพระองค์ไม่ไปแล้ว ขออยู่รับราชการใน
กรุงศรีอยุธยาไปกว่าชีวิตจะหาไม่ ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาชุบ
เลี้ยงข้าพระองค์ ไว้ ในกรุงศรีอยุธยาเถิด พระเจ้ากษัตริย์มหาราชก็โปรด
ให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาอยู่ในพระนครศรีอยุธยาตามประสงค์

ครั้นต่อมา พระเจ้าภูมินทรราชา ทรงพระ ประชวร มีพระ อากาหนัก เจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศ์จึงปลุกษากันว่า พระบิดาเราทรงพระประชวร มีพระอากาหนัก เห็นจะทรงพระชนม์อยู่ไม่นาน ถ้าพระองค์เสด็จสวรรคตแล้วราชสมบัติจะไปตกอยู่กับพระมหาอุปราช ควรเราซึ่งเป็นราชโอรสจะช่องสู้ผู้คนไว้ ให้มาก เวลานั้นพระบิดาสวรรคตแล้วจะได้ต่อสู้รักษาราชสมบัติไว้ มิให้ตกไปเป็นของพระมหาอุปราช แต่ถึงในเวลานั้นควรจะเกี่ยวกันอย่าให้พระมหาอุปราชเข้าเฝ้าเยี่ยมเยียนทราบพระอากาหนัก เมื่อปลุกษาเห็นพร้อมกันดังนั้นแล้ว ก็ตั้งช่องสู้ผู้คนข้างมาเป็นกำลังไว้เป็นอันมาก แต่อย่างไรห้ามมิให้ใครเข้าเฝ้าเยี่ยมเยียนพระอากาหนักของพระเจ้าภูมินทรราชาได้ ถึงพระมหาอุปราชก็ให้เข้าเฝ้าเยี่ยมเยียนพระอากาหนักแต่เป็นบางครั้ง พระเจ้าภูมินทรราชา ทรงพระประชวรหนักถึงเสด็จสวรรคต เมื่อพระเจ้าภูมินทรราชาได้เสวยราชย์พระชนม์ได้ ๓๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๒๔ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๕๔ พรรษาก็เสด็จสวรรคต เมื่อจุลศักราช ๓๐๘๓ ปี เจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศ์ก็บิดความมิให้แพร่พรายให้ใครรู้ว่า พระราชบิดาเสด็จสวรรคต ให้เตรียมเครื่องสำตราดูแต่ผู้คนตั้งมั่นอยู่ในพระราชวัง

ฝ่ายพระมหาอุปราชทรงตั้งเกิดได้ระแคะระคายว่าเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศ์เกี่ยวกันจะเอาราชสมบัติ เห็นว่าจะเกิดเป็นข้าศึกกันเป็นแน่แล้ว จึงเกิดยกด้อมพระเจ้ากรุงกัมพูชาแต่คนอื่น ๆ ได้เป็นอันมาก ตั้งมั่นอยู่ยังมีไต่ทากรบพุ่งประการใด เพราะไม่ทรงทราบว่าจะพระเชษฐา

ชิราชส์วรรคต ครั้นจะลงมือรบพุ่งในเวदानัน กตวิจะเป็นคิดขบถ
 ค่อพระเชษฐาชิราช ฝ่ายเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศก์ให้เอาปืนใหญ่
 น้อยระดมยิงเอาพระมหาอุปราช ๆ ให้สู้ว่าพระเชษฐาชิราชมีพระอาการ
 เปนประการใด ก็ยังไม่ไต่ความ จึงให้ตั้งต่งไว้มิได้ทำการสู้รบ
 ได้คอบ เปนแต่ให้ปืนบ่าเห็นจวางวัดให้ผู้คนที่ถูกเจ็บป่วยเพื่อจะรักษา
 หน้าใจไว้ เมื่อข้าราชการทั้งหลายทราบว่าจะเกิดสงครามในเมือง
 เปนแน่ ก็พากันไปเข้ากับพระมหาอุปราชเปนอันมาก เพราะเห็น
 ว่ามีพระไทยโอบอ้อมอารี ในขณะที่นั้นผู้เขียนหนังสือฉบับออกข่าวที่
 พระเจ้าภูมินทรราชาเด็kJส์วรรคตแล้วผู้คิดกับข้างต้นพระเกษยเดชปล่อย
 ไปจากพระราชวัง เพื่อจะให้พระมหาอุปราชทรงทราบความจริง ด้วย
 อำนาจบุญญาภิหารของพระมหาอุปราช ข้างนั้นก็ข้ามหน้าตรงไปยัง
 สำนักพระมหาอุปราช เหมือนดังมีคนขับไป พวกข้าราชการใน
 พระมหาอุปราชเห็นดังนั้นก็พากันจับ เห็นหนังสือผู้คิดกับข้างต้น
 ก็นำไปถวายพระมหาอุปราช ในเวदानันมาทรงของพระมหาอุปราช
 ตัว ๑ หลุดพลัดออกจากโรง เทียบเตล็บขบกัดหญิงชายเปนอดหม่าน
 พวกชาวเมืองกตวิมานนเปนกำลัง พากันใจทย ออฮังไปว่า พระ
 มหาอุปราชให้ทหารหายตัวชนชี่มาเทียบปราบปรามข้าศึก กิตติศัพท์
 ทราบไปถึงเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศก์ แต่ไพร่พลของเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้า
 ปรเมศก์ ต่างก็พากันย่อท้อตกลใจกตวิเปนอันมาก

ในขณะที่นั้นหามนตรีจางวางแดพระ ยาศรรมาเส่นาบตักกรมวังกับ
 นายสุจินตคามหาเด็กเชษฐพระแต่ง ๓ คนจึงเขียนหนังสือฉบับมีใจความว่า

พระเจ้าแผ่นดินสวรรคตแล้วแต่เวลาย่ำยาม เจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้า
 พรเมศ์ คิดการลับจะทำร้ายพระองค์ บรรดาข้าราชการพากันเบื้อ
 หน้าเอาใจออกหาก แต่ย่อท้อเกรงพระบารมีพระองค์เป็นอันมาก ขอ
 ให้พระองค์ยกกองทัพเข้ามาเถิด ข้าพระองค์ทั้ง ๓ จะคอยรับเสด็จ
 ครั้นเขย่นแตรก็ตั้งให้คนสนิทตอบไปถวายพระมหาอุปราช ๆ ได้ทราบ
 ความดังนั้นก็ทรงยินดี เวลาย่ำรุ่งก็กระเตรียมไพร่พลเป็นอันมาก
 ยกเข้ามายังพระราชวัง เจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าพรเมศ์ทราบว่าพระมหา
 อุปราชยกเข้ามาแล้ว ก็เอาพระแสงชื่อพระยาเก้าแจกทก้าจัตถิ เป็น
 ของคงแต่ครั้งพระยาแกรก กับพระธรรมรงค์คำควรเมืองแฉกแก้วแหวน
 เงินทองภูษาอาภรณ์ของดี ๆ มีราคา ทั้งตั้งเบียงอาหารเป็นอันมากให้คน
 ขนดงบรรทุกเรือ พาข้าราชการที่สนิทชิดใช้หนีไปยังตำบลบ้านศรีสถาน
 ในขณะนั้น ข้าราชการทั้งปวงจึงยกพระมหาอุปราชขึ้นเป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน ถวายพระนามว่า พระมหาธรรมราชา เมื่อพระ
 มหาธรรมราชาได้เสวยราชย์แล้วทรงทราบว่า เจ้าฟ้าอภัย เจ้า
 ฟ้าพรเมศ์เอาพระธรรมรงค์กับพระแสงสำหรับพระนครแด่พาทหารไป
 มาก จึงให้อำมาตย์คุมพลทหารออกเที่ยวตามจับ เจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้า
 พรเมศ์ทราบว่าพระมหาธรรมราชาให้คนออกเที่ยวตามจับ จึงเก็บ
 เอาสิ่งของแต่พอกำลังแล้วให้ตมเรือจมน้ำเสีย พระธรรมรงค์กับ
 พระแสงก็จมอยู่ในน้ำกับเรือนั้น แล้วยกกันหนีซุกซ่อนกระจัดกระจาย
 ไป เจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าพรเมศ์ ได้นายบุญคงมหาเด็กตามไป
 ด้วยคน ๑ เที่ยวหนีซุกซ่อนอยู่ในป่า ครั้นหลายวันเช้า ตั้งเบียง

อาหารก็หมดลง นายบุญคงเป็นคนกตัญญูดีด้วยซื่อต่อเจ้านายของตน ก็อุส่าหะเที่ยวแสวงหาอาหารมาถวาย พวกอำมาตย์ของพระมหาธรรมราชาที่เที่ยวก็คิดตามไปพบนายบุญคงในกตางป่า ตั้งไถยจึงจับมาเชี่ยนถาม นายบุญคงได้ความเจ็บปวดเป็นส่าหักทนต์ไม่ได้ ก็รับเป็นสัตย์ พวกอำมาตย์จึงให้นำไปจับเจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าปรเมศ์ได้ ๒ องค์ นำมาถวายพระมหาธรรมราชา ๆ จึงรับตั้งให้เอาเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศ์ไปดำเร่จโทษเดี่ย พวกพ้องของเจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้าปรเมศ์ซึ่งหนีซุกซ่อนไปในทิศต่าง ๆ ที่ตามจับได้ก็ให้ประหารชีวิตเดี่ยเด้น แต่นายบุญคงนันทรงพระกรุณาโปรดให้เดี่ยงไว้ ด้วยรับตั้งว่าเป็นคนซื่อสัตย์ กตัญญูต่อเจ้านาย

พระมหาธรรมราชานมพระมเหษี ๓ องค์ พระมเหษีใหญ่มีพระนามว่า กรมหลวงอภัยนุชิต พระมเหษีที่ ๒ พระนามว่า กรมหลวงพิจิตรมณฑรี พระมเหษีที่ ๓ พระนามว่า อินทสุชาเทวี กรมหลวงอภัยนุชิตมีพระราชโอรสธิดา ๗ พระองค์ คือ ๑ เจ้าฟ้าชายนราชิเบศร์ ๒ เจ้าฟ้าหญิงบรม ๓ เจ้าฟ้าหญิงธิดา ๔ เจ้าฟ้าหญิงรศมี ๕ เจ้าฟ้าหญิงสุริยวงษ์ ๖ เจ้าฟ้าหญิงอินทรประชาวดี ๗ เจ้าฟ้าหญิงสุริยา กรมหลวงพิจิตรมณฑรีมีพระราชโอรส ๒ พระองค์ พระนามว่าเจ้าฟ้าเอกทัตพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าอุทุมพรพระองค์ ๑ มีพระราชธิดา ๖ พระองค์ พระนามว่าเจ้าฟ้าศรีประชาพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าสุริยบูรพาพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าสัตรีพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าอินทวดีพระองค์ ๑ เจ้าฟ้าจันทร์พระองค์ ๑ เจ้าฟ้านุ่มพระองค์ ๑ อินทสุชาวดีมีพระราชโอรสองค์ ๑ พระนามว่า

เจ้าฟ้าอัมพร มีพระราชธิดา ๒ องค์ พระนามว่าเจ้าฟ้ากุนทลองค์ ๑
เจ้าฟ้ามณฑุองค์ ๑ พระมหาธรรมราชาที่มีพระราชโอรสธิดาเกิดแต่นาง
นักตมออกเป็นอันมากรวมทั้งสิ้นถึง ๑๐๘ องค์

ครั้นต่อมาพระมหาธรรมราชาทรงตั้งเจ้าฟ้านราธิเบศร์เป็นพระมหา
อุปราช พระราชทานเจ้าฟ้านุ่มเป็นพระมเหสี แต่เจ้าฟ้านุ่มไม่มี
พระโอรสธิดา

แต่ก่อนเมื่อยังไม่ได้เป็นพระมหาอุปราชนั้น เจ้าฟ้านราธิเบศร์
มีเจ้าหญิงมิตร เจ้าหญิงชั้น เจ้าชายฉัตร เกิดแต่หม่อมเหญก
มีเจ้าชายตั้งเกิดแต่หม่อมจัน มีเจ้าหญิงดาราเกิดแต่หม่อมเจ้าหญิง
ต้อย มีเจ้าชายมิ่งเกิดแต่หม่อมค้วน มีเจ้าหญิงชี่ เจ้าหญิงชาติ
เกิดแต่หม่อมตุ่น รวม ๘ องค์

ในปีนั้น เจ้าฟ้านักกายฟ้าเจ้าเขมรนำช้างเผือกพังมาถวายพระมหา
ธรรมราชาข้าง ๑ พระมหาธรรมราชาพระราชทานนามว่า วิไชยศักดิ์
เจ้าฟ้านักพระอุไทยพระเจ้ากรุงกัมพูชาให้ นำช้างเผือกพดายมาถวาย
ข้าง ๑ พระราชทานนามว่า พระบรมราชไทยศวร ช้างเผือกค้วนมีช้าง
เบองซ้ายขวามากกว่าช้างเบองขวา พระยานครศรีธรรมราชจับได้ช้าง
เผือกข้าง ๑ มาถวาย พระราชทานนามว่า บรมคชดักษณสุประดิษฐ
เจ้าเมืองเพชรบุรีจับได้ช้างเผือกข้าง ๑ มาถวาย พระราชทานนามว่า
บรมนาเคนทร กรมการจับช้างเผือกเข้าพเนียดเมืองนครไชยศรีได้ ๔
ข้างมาถวาย พระราชทานนามว่าบรมคชข้าง ๑ บรมพิไชยข้าง ๑

บรมจักรข้าง ๑ จอมพตดำเนียงข้าง ๑ แล้วให้มีกรมโหรศัพตมโภช
 เปนอันมาก

คราวนั้นสมเด็จพระรามาธิบดีซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในกรุง
 ศรีอยุธยาเปนชบถ คุมสัมคัพรรคพวกเปนอันมากเที่ยวค้ำบ้านเด็ก
 เมืองน้อยตามชายพระราชอาณาเขต ข้าราชการซึ่งรักษานาตกคุม
 พดทหารออกไปรบ จับสัมคัพรรคพวกสัมคัพรรคฆ่าเสีย แต่
 มากกรุงศรีอยุธยาก็ปราศจากเดียนหนามมีความศุขความเจริญ เข้า
 ปดาอาหารกับบริบูรณ์ ด้วยพระมหาธรรมราชาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
 ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเปนเนื่องนิคัย

ครั้นจุลศักราช ๑๐๘๕ ปี พระมหาอุปราชทิววงศ์ พระมหา
 ธรรมราชาจึงทรงตั้งเจ้าฟ้าอู่ทุมพรเปนพระมหาอุปราช พระราชทาน
 เจ้าฟ้าท้าวค้อยริศาของพระมหาอุปราชที่ทิววงศ์ให้เป็นพระมเหสี

คราวนั้นกระษัตริย์ซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงตั้งกาให้ราชทูตเชิญพระราช
 สำนกกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามากรุงศรีอยุธยา ข้าราชการจึง
 กราบทูลพระมหาธรรมราชาให้ทรงทราบ พระมหาธรรมราชาจึงรับสั่ง
 ให้เกณฑ์พดเมืองคกแต่งถนนหนทางให้เรียบร้อยสอาด ให้พวกพ่อค้า
 ออกตลาดตามฟากถนน แต่ให้แต่งข้างบุบผาทนต์ประดับเครื่องคชาภรณ์
 พร้อมด้วยพดข้างพดม้าพดรถพดเดินเท้าทุกหมวดทุกกอง ซึ่งแต่งคัว
 เต็มยศสรรพด้วยเครื่องอาวุธยุทภัณฑ์ ยินประจำตามระยะทางซ้าย
 ขวาบ้างคิด ๆ กัน ให้ปลุกปรำเปนระยะทั้ง ๒ ฟากถนน มีมโหรศพ
 เต็มประจำอยู่ตามปรำทั้งมีเครื่องดนตรีพณพาทย์ระนาดฆ้องคดอครระยะ

คำให้การชาวกรุงเก่า

ทาง ราชบัลลังก์ที่จะเสด็จออกรับแขกเมืองนั้น ก็ให้คัดแต่งให้ตั้งตาม
 ตั้งเสด็จครั้นตรวรายรอบด้วยเครื่องอภิรมย์ตามขัตติยศักดิ์ ให้พระราชวงษา
 นุวงศ์ เจ้าประเทศราช แลข้าราชการทั้งปวงแต่งตัวเต็มยศเข้าเฝ้าอยู่
 ตามตามานุศักดิ์ พระมหาธรรมราชาจึงรับสั่งให้เบิกทูตตั้งกาเข้ามาใน
 พระนครตามระยะทางที่คัดแต่งไว้ เมื่อทูตตั้งกาไปถึงขบวนใด ๆ เช่น
 ขบวนจตุรงคเสนาขบวนเหล่านั้นก็ทำความเคารพตามธรรมเนียม ไปถึง
 พวกคนศรี ๆ ก็ประโคมขับร้อง ไปถึงข้าราชการ เจ้ากระทรวง
 เจ้านาที่ต่าง ๆ ก็ทำปฏิสันถารต้อนรับแสดงความปราโมทย์ต่อกัน จน
 กระทั่งถึงที่ประทับพระที่นั่งมหาปราสาทข้างหน้า ทูตตั้งกาจึงถวายพระ
 ราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณาการ ในพระราชสาส์นมีใจความว่า
 ข้าพระองค์ผู้เป็นพระอนุชาผ่านพิภพถึงหกทวีป ขอโอนเคียรเกล้าถวาย
 บังคม มายังพระเชษฐาธิราชพระเจ้ามหาธรรมราชาผู้ผ่านพิภพกรุงเทพ
 ทวารวดีศรีอยุธยา ด้วยข้าพระองค์ได้ทราบพระเกียรติยศเกียรติคุณ
 ของพระเชษฐาธิราช ว่าทรงพระราชศรัทธาเต็มใจในพระรัตนคฤ
 ยาศูณ แม้เมื่อเกอหนุณแก่สมณะที่พราหมณาจารย์ถวญหน้า บำรุง
 พระพุทธศาสนาเป็นสาธุอุปถัมภก โปรดให้ห่มสังฆีเถาเรียนพระไตร
 ปิฎกเป็นนิตยกาต แต่คัดลอกจดจารแบบแผนพระไตรปิฎกไว้ พระคุณ
 เหล่านี้เป็นเครื่องจูงใจข้าพระองค์ ซึ่งอยู่ห่างต่างประเทศ ให้ตั้งเครื่อง
 ราชบรรณาการมาถวายบังคมชมพระบารมี อนึ่งข้าพระองค์ก็มีจิตริษน
 เต็มใจในพระพุทธศาสนา แต่ในลังกาที่นี้มีแบบแผนพระปริยัติธรรม
 ขาดบกพร่องเขตอนคตาค์ ทั้งภิกษุสงฆ์ที่เถลี่ยวณลาดอาจจะรอบรู้ใน

พระไตรปิฎกก็ไม่มี โดยเหตุนี้ข้าพระองค์ขอพระบารมีพระเชษฐาธิราช
เจ้า โปรดพระราชทานซึ่งภิกษุสงฆ์ ทราบรู้พระปริยัติศาสตร์นา เพื่อได้
ตั้งสอนชาวตั้งกาที่เด่อมได้ เปนอายุพระพุทธศาสดาตั้งไปตั้งนกาล
นานเทอญ

เมื่อพระมหาธรรมราชาทรงทราบพระราชดำณแล้ว จึงมีพระ
ราชปฏิสันฐานารถามถึงพระเจ้ากรุงตั้งกา แดพระมเหสี พระราชโอรส
เสนามาคัยข้าราชการ เข้าปลาทอาหาร บ้านเมืองชนบท ว่าเรียบ
ร้อยเปนครุฑตำราญอยู่หรืออย่างไร ราชทูตก็กราบทูลว่าเจริญสุขอยู่ทุก
ประการ ครั้นถึงมคธเวลาแล้วเสด็จขึ้น ราชทูตก็ออกไปพักอยู่ที่
สถานทูต

•• พระมหาธรรมราชาจึงให้ข้าราชการผู้ใหญ่เข้ามาเฝ้าพร้อมด้วยรับ
ตั้งว่า บัดนี้พระเจ้ากรุงตั้งกามีราชดำณเข้ามาขอพระภิกษุที่ชำนาญ
ในพระไตรปิฎก ท่านทั้งปวงจงเลือกคิดพระภิกษุที่ชำนาญในพระไตร
ปิฎก กับพระปฏิมากรเปนธรรมเนียมการส่งไปถวายพระเจ้ากรุงตั้งกา
ข้าราชการรับพระราชโองการแล้ว ก็เลือกคิดได้พระราชาคณะ ๒ รูป
คือ พระอุบาฬี ๑ พระอริยมุนี ๑ กับพระสงฆ์ออก ๕๐ รูป แดพระ
ปฏิมากร พระยันท้ำมสมุทร กับพระปฏิมากรอื่นอีก ๓๐ องค์ แด
พระไตรปิฎกกับเครื่องบรรณาการอื่น ๆ อีกเปนนอนมาก ครั้นจัดเสร็จ
แล้วจึงกราบทูลพระมหาธรรมราชา ๆ จึงทรงตั้งให้ข้าราชการที่เฉลียว
ฉลาด ๓ คน คือ พระสุนทร ๑ พระสุธรรมไมตรี ๑ กุมภรไทย ๑
เปนราชทูตอุปทูตตรีทูตกำกับไปกับอำมาตย์ราชทูตเมืองตั้งกา ครั้น

ดำเภาแต่่นออกไปในมหาสมุทร ก็บังเกิดเป็นแสงแดงโตประมาณเท่าผล
 หมากตรงศีรษะเรือ พวกกับคนแดนนั้นเห็นแล้วก็ตั้งตาคใจ ด้วยเคย
 ตั้งคิดว่าอากาศชนิดนี้เคยเกิดลมอันร้ายแรง จึงตั้งให้ พวกในดำเภา
 กินเข้าปลาอาหารซึ่งจะอิ่มทนได้หลาย ๆ วัน แต่ให้หุงห่มผ้าน้ำมัน
 เตรียมพร้อมทุกคน ขณะนั้นพระอุบาฬีกับพระอริยมุนี แดพระสงฆ์
 ทั้งปวงจึงให้เชิญพระพุทธปฏิมากรห้ามสมุทรมา ประดิษฐานที่ศีรษะเรือ
 ดำเภา แล้วพากันนั่งเรียงแถวทั้งซ้ายขวาพระพุทธปฏิมากร เจริญพระพุทธ
 มนต์เป็นปรกติอยู่ ไม่ช้าก็เกิดลมพัดตกฝนตกตาชันทุกที่ กระทบ
 เป็นสีแดงไปทั่วอากาศ พัดตรงมาที่เรือ พวกมนุษย์ในเรือก็พากันร้อง
 ให้รักตัวเป็นอันมาก ด้วยอำนาจพระพุทธปฏิมากรห้ามสมุทร แดอำนาจ
 พระพุทธมนต์แต่ที่ตาทิคุณแห่งพระผู้เป็นเจ้าของตน พอลมพัดตก
 พัดมาถึงเรือก็พัดเป็นช่องเตยไป ลมคลื่นใหญ่ ๆ มาใกล้เรือก็หายไป
 พวกกับคนแดนนั้นเห็นอัศจรรย์ดังนั้นก็พากันยินดี จึงให้จุดธูปเทียนเกิด
 ตมตตาคันไว้ แดพากันสรรเสริญคุณพระรัตนไตรเป็นอันมากแล้วพากัน
 ทำสักการบูชา ครั้นดำเภาไปถึงกรุงตั้งกาแล้ว ราชทูตตั้งกาก็พา
 กันเข้าไปกราบทูลพระเจ้ากรุงตั้งกาว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระ
 กรุณาโปรด พระราชทานพระพุทธปฏิมากรแด่พระไตรปิฎก กับพระ
 สงฆ์มาอีกหลายรูป แด่กราบทูลความที่เกิดคลื่นลมร้ายแรงขึ้น แด่พระ
 สงฆ์ได้พากันตั้งพิธีเจริญพระพุทธมนต์ แด่คลื่นลมหายไป ถวายพระ
 เจ้ากรุงตั้งกาทุกประการ พระเจ้ากรุงตั้งกาก็ทรงยินดีเป็นอันมาก รับ
 ตั้งให้ ตาดบุงพรมเจียม แด่คาดผ้าขาวตั้งแต่พระราชวัง กระทบ

ถึงท่าเรือ ให้ประทับประดาวิจิตรงดงาม แล้วให้แห่แหนพระ
 พุทธปฏิมากรแด่พระไตรปิฎก กับพระสงฆ์ทั้งปวงเข้าไปในพระราชวัง
 แล้วนิมนต์ให้พระสงฆ์ทั้งปวงนั่งบนอาสน์ ทรงทำปฏิสันถารถามถึง
 สุขทุกข์ ใ้พร้บ้านพดเมืองข้างกรุงศรีอยุธยาตามพระราชประเพณี แ่ตั้ง
 ยินดีต่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้มีพระไทยเชื้อเพื่อเป็นอันมากแล้ว
 ให้สร้างปราสาทเชิญพระปฏิมากรแด่พระไตรปิฎกประดิษฐานไว้ ฝ่าย
 พระสงฆ์ทั้งปวงนั้นพระเจ้ากรุงตั้งกักให้สร้างอารามถวาย แ่ทรง
 อุปถัมภ์ค้ำชูมิให้เค็ดร้อน ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงก็พากันเลื่อมใส
 ในพระพุทธศาสนา ให้บุตรแด่ทาสบวชเป็นภิกษุตามเนรววม ๕๐๐
 เศษ ฝ่ายพระอุปาทิ พระอริยมุนี ก็ตั้งใจตั้งสอนภิกษุตามเนรวให้
 เต่าเรียนพระปริยัติธรรมมิได้ขาด ครั้นนานมาเห็นว่าพระปริยัติธรรม
 แพร่หลาย มีศิษย์ที่เชี่ยวชาญมากแล้ว จึงเข้าไปถวายพระพรกับพระ
 เจ้ากรุงตั้งกล่าวจะขอถวายพระพรตากดับพระนครศรีอยุธยา พระเจ้า
 กรุงตั้งกักให้ทำการสมโภช แ่จัดไทยธรรมถวายเป็นอันมาก ให้
 พวกดำเการับมาส่งยังกรุงศรีอยุธยา ครั้นพระอุปาทิกับพระอริยมุนีมา
 ถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระมหาธรรมราชา ทูลความ
 ตั้งแต่ไปดำเการุดมสดาดัน ตลอดจนกระทั่งได้ตั้งสอนให้ภิกษุตามเนรว
 เต่าเรียนพระปริยัติธรรม แ่ทูลตาดพระเจ้ากรุงตั้งกักดับ ถวายพระ
 มหาธรรมราชาทุกประการ พระมหาธรรมราชาก็ทรงยินดีเป็นอันมาก
 ต่อมาพระมหาธรรมราชาให้จัดเครื่องราชบรรณาการ คือ พาน
 พระศรี พระเต้า พระสุพรรณภิงคาร พระสุพรรณศรี พระสุพรรณราช

กับผ้าแพรพรรณต่าง ๆ แล้วให้จำคุกพระราชดำตมลงในพระสุพรรณ
บัฏ ให้พระทราเป็นราชทูตเชิญพระราชดำตมเจริญทางพระราชไมตรี
แต่คุมเครื่องราชบรรณาการไปยังเมืองอังวะ พระเจ้าอังวะก็ให้ข้าราชการ
การจัดขบวนรับทูตกรุงศรีอยุธยาโดยแข็งแรง พระทราจึงเข้าเฝ้าถวาย
พระราชดำตม กับเครื่องราชบรรณาการแก่พระเจ้าอังวะ ๆ ทรงทราบ
พระราชดำตมเจริญพระราชไมตรี ก็ทรงยินดี จึงให้ทูตกรุงศรี
อยุธยาไปพักอยู่ที่สถานทูต แต่ให้เลี้ยงดูเป็นอันมาก รุ่งขึ้นวันใหม่
เจ้าอังวะจึงให้อาตมกษณ์จำคุกพระราชดำตม แต่จัดเครื่องราชบรรณา
การ คือ อำพันทองคำน พานพระศรีรัตนน้อย พานพระศรีรัตนใหญ่
พระเต้า พระสุพรรณภิงคาร พระสุพรรณศรี พระสุพรรณราช
ก้อนดินสอดแก้ว น้ำมันดิน ผ้าแพรพรรณต่าง ๆ แล้วให้ราชทูตพม่า
พาทูตไทยมาตั้งยังกรุงศรีอยุธยา แต่่นมาเมืองอังวะกับกรุงศรี
อยุธยาที่เป็นไมตรีต่อกัน

แต่พระมหาธรรมราชานันมีพระราชศรัทธามาก ให้สร้างพระ
อารามใหญ่ถึง ๗ พระอาราม คือ วัดคูหาสระ ๓ วัดกุฎีดาว ๓
วัดวรเสดา ๓ วัดราชบูรณะ ๓ วัดวรโพธิ์ ๓ วัดพระปรางค์ ๓
วัดปราไทย ๓ สร้างพระนอนใหญ่ขึ้นองค์ ๓ พระราชทานนามว่า
พระนอนจักรศรี เสร็จแล้วบริจาคพระราชทรัพย์ บำเพ็ญพระราชกุศล
เป็นการฉลองเป็นอันมาก แต่ทรงพระกรุณาโปรดห้ามมิให้ใครฆ่าสัตว์
ในบริเวณพระนครศรีอยุธยา ช้างทิศเหนือทิศใต้ทิศตะวันตกทิศ

คว้นออก ข้างละโยชน์ ๆ ในกาดนั้นมั่วบ่อทองเกิดขึ้นที่บางตะพาน
มีผู้ร่อนทองเข้ามาถวาย บางตะพานจึงเป็นด้วยทองแต่นั้นมา

แต่พระมหาธรรมราชา^{นี้} ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบริจาค
แก้วแหวนเงินทองพระราชทานแก่ยากจกวรรณิพกเป็นอันมาก แต่ให้
ทำนตากมีนามพระเมษี พระราชโอรส พระราชธิดา พระذنม ข้างม้า
รถ เครื่องทรง แด้วทรงแจกจ่าย ใครได้นตากอย่างไรให้นำมาขึ้น
พระราชทานค่าไถ่ถอนตามสมควรมากแต่น้อย

พระมหาธรรมราชาพระราชทานพระราชทรัพย์ปฏิสังขรณ์ วัดวา
อารามที่ชำรุดชุกชุมมีแต่ร้อยละ พระราชทานผ้าไตรเพื่อกฐินกิจมีร้อยละ
ไตร แต่พระราชทานพระราชทรัพย์สำหรับมีมโหรีศพสมโภช พระพุทธรูป
รูป ๕ พระองค์ คือ พระพุทธรูปสี่กรของค์ ๑ พระพุทธรูปที่เมืองนคร
ศรีธรรมราชของค์ ๑ พระพุทธรูปที่เมืองพระพิศณุโลกของค์ ๑ พระ
พุทธรูปสำหรับกรุงศรีอยุธยาของค์ ๑ องค์ละ ๕๐ ทุก ๆ ปีมิได้ขาด
พระราชทานทรัพย์ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปอีกมีร้อยละ แต่ให้นิมนค
พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธรูปมนต์นั้นเข้าทุก ๆ วันมิได้ขาด เวลามี
สุริยุปราคา จันทรุปราคา ก็พระราชทานเสื้อ ผ้า เงินเฟื้อง เงินสตึง
เข้าปดาอาหาร แก่พวกยากจกวรรณิพกคนเจ็บไข้แต่ทารกเป็นต้น ถึง
เวลาเข้าพรรษาที่ทรงส่งมาทานอุโบสถศีลเดือนละ ๘ ครั้ง บันดาพระ
ราชวงษานุวงศ์แถมหาตเด็กทั้งปวงนั้น เมื่ออายุครบอุปสมบท ก็ทรง
เป็นพระชุระในการจัดให้อุปสมบท ถ้ายังมีใ้อุปสมบทแล้ว ก็ยังไม่ให้
รับราชการ

ต่อมาพระมหาธรรมราชาทรงพระดำริเห็นว่า พระพุทธบาทที่เขา
 สุวรรณบรรพตนั้น มีวัดวาอารามที่พระมหากระษัตริย์แต่ก่อนให้สร้างขึ้น
 ขำรุตซุดไซมมาก จึงให้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั้งต้น แดมณฑปพระ
 พุทธบาทนั้นให้ตั้งรั้วปิดทอง ข้างในมณฑปให้แผ่เงินปูเต็มคดอดพื้น
 ฝาผนังให้ประดับกระจกงดงาม บนเพดานแต่ซอ้นนั้นก็ให้ตั้งรั้วปิดทองฉลุ
 เปนกระหนกช่อห้อย แขนงโคมแก้วโคมระย้าต่าง ๆ ที่รอยพระพุทธ
 บาทนั้น ให้บุทองคำเปนตายบัวหงายประดับรอบ แล้วให้เอาทองคำ
 มาจำตองเป้นรอยพระพุทธบาทประดับพลอยทับทิมสร่วมครอบตงข้างบน
 พระพุทธบาท ประตูล้ำหรับเข้าออกนั้นให้ประดับด้วยมุกด์เป็นดวง
 ฉาย กั้นสำครอบมณฑปนั้นให้มุงกระเบื้องแก้วด้วยคืบทุกทั้งต้น ตาม
 ลวดลายมณฑปนั้นให้ตั้งรั้วปิดทองเป้นพื้น ระเบียบรอบมณฑปแต่
 พื้นระเบียงให้ประดับปูลาดด้วยอิฐคืบทุกทั้งต้น แล้วให้ก่อพระเจดีย์สี่ธา
 ษณ์สูงประมาณ ๒ ศอก ห่างกันประมาณคืบ ๑ หรือกำมา ๑ รอบ
 กำแพงแก้ว แล้วให้ก่อกำแพงแก้วด้วยอิฐคืบทุกครอบถานพระพุทธบาท
 มีด้านกว้างแต่ด้านยาวพ้นออกไปจากมณฑปด้านละ ๒๐ วาแล้วตั้งรั้วปิด
 ทอง ทำเป้นกอบัว ใบบัว ดอกบัวทุกองแดงประดับ ตั้งรั้วปิดทอง
 พาดตามกำแพงรอบ แล้วขุดคูโมงค์ในกำแพงแก้วกว้างยาว ๑๕ วา
 ๑ ศอกเท่ากันแล้วก่อด้วยอิฐ สร้างพระพุทธรูปประดับมุกด์ไว้องค์ ๑ แด
 ก่อตึกภณศาครสำหรับเก็บสิ่งของที่คนนำมาบูชาพระพุทธบาท จัดให้
 มีเจ้าพนักงานรักษา เกณฑ์ให้ราษฎรตำบลบ้านขุนโชตนเป้นด้วยฉมัง
 นำมันสำหรับบูชาพระพุทธบาท แต่ให้สร้างบรรไดที่จะขึ้นลงทาง

วาด์อริยวงษ์มหัศุหา (คือสมเด็จพระอริยวงษาคตญาณ) กับพระอาจารย์
 ความวาด์พระพิมพ์ธรรมมาแต่จึงรับสั่งว่า บัดนี้เกิดภัยคือฝนแดงราษฎร
 พากันอดอยาก ท่านอาจารย์ทั้ง ๒ จะคิดประการใด จึงจะให้ฝนตกได้
 พระอาจารย์ทั้ง ๒ ก็รับอาสาว่า ถึงวันนั้นคนนั้นจะทำให้ฝนตกให้ได้
 แล้วพระอาจารย์ทั้ง ๒ นั้นก็ไม่กลับไปยังพระอาราม อาศัยรยอยู่ใน
 พระราชวัง ตั้งบริกรรมทางอาไปกสถิน แต่เจริญพระพุทธรูปขอฝน
 ด้วยอำนาจสมาธิแต่พระพุทธรูปของพระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๒ นั้น พอถึง
 กำหนดวันตั้งัญญา ก็เกิดมหาเมฆตงขหนง ๘ ทิศ ฝนตกตงเปนอันมาก
 แต่ฝนมาถ้าเกิดความไข้เจ็บชุกชุมในบ้านเมืองแล้ว พระเจ้ามหาธรรม
 ราชาก็ให้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์เข้ามาเจริญพระพุทธรูป มีตัดตปรีค
 แดภานวารเปนต้น ในที่ประชุมพระราชวงษานุวงษแต่ข้าราชการทั้งปวง
 แต่ให้ยั้งบั้นอาฎานามทามงคต ๑๐ นิตบ้าง ๑๕ นิตบ้าง ครั้นรุ่งเช้าก็ให้
 เที่ยงดูพระภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอันประณีต

พระเจ้ามหาธรรมราชานทรง เตอิมใส่ในคุณ พระรัตนไตรย ยิ่งนัก
 โปรดให้ นิมนต์พระภิกษุมารับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระราชวัง
 วันละร้อยรูปเปนนิตย์ ทรงบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้เป็นสุขด้วยพระ
 กรุณาตุจตั้งว่าบิดาอันกรุณาต่อบุตร พระเจ้ามหาธรรมราชานมิได้ทำ
 คึกกับประเทศใดเลย มีแต่ให้ทำไมตรีกับนานาประเทศอย่างเดี่ยว บ้าน
 เมืองจึงอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากคึกสงครามแต่โจรผู้ร้าย จนบ้านเรือน
 ของราษฎรทั้งหลายไม่ต้องต่อมรวดงตตักถัมแตกตอน

พระเจ้ามหาธรรมราชาพระองค์นี้มีบุญญาธิการมาก บริบูรณ์ด้วย
 คีตต์มาธิปัญญา พระเกียรติคุณชื่อนี้ ทำให้นานาประเทศยำเกรง
 พระบารมีนำเครื่องบรรณาการมาทูลเกล้าฯ ถวายถึง ๕๐ เมือง และมี
 เมืองซึ่งมาเป็นพระราชไมตรีอีก ๕๐ เมือง คตอดถึงพระเจ้ากรุงจีน
 ซึ่งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระษัตริย์ใหญ่พระองค์ ๑ ยังให้ราชทูตเข้ามา
 เจริญทางพระราชไมตรี เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาได้เสวยราชย์
 พระชนม์ได้ ๕๓ พรรษา ครั้นพระชนม์ได้ ๗๗ พรรษาได้เสด็จสวรรคต
 เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาจวนเสด็จสวรรคตนั้น เกิดนิมิตรหস্যประการ
 เป็นคันทว่าอุกอากาศตกลงในท่ามกลางพระนคร แต่เกิดมีดาวหาง อากาศ
 แดงเป็นแดงไฟ ตำแดงเหตุใหญ่หตายประการ เป็นนิมิตสำหรับ
 ผู้สืบบุญจะสิ้นอายุ พระเจ้ามหาธรรมราชาต์มภพวันเด้าร์

เมื่อพระเจ้ามหาธรรมราชาต์สวรรคตแล้ว พระราชวงษานูงษแด
 ข้าราชการทั้งปวงยังไม่ถวายพระเพลิง เติญพระโกษฐูซึ่งทรงพระบรมศพ
 ขึ้นประดิษฐานไว้บนพระที่นั่งมหาปราสาท ซึ่งประดับประดาเป็นอันดี
 แล้วออกประกาศให้ชนทั่วพระราชอาณาจักร โทนผมไว้ทุกข์ แล้วเชิญ
 พระมหาอุปราช คือ พระอุทุมพรจะให้ครองราชสมบัติ พระมหาอุปราชยัง
 ไม่รับ ด้วยทรงเห็นว่า เจ้าฟ้าเอกทัศผู้เป็นพระเชษฐาธิราชยังมีอยู่จึง
 เสด็จไปทรงวิงวอนเจ้าฟ้าเอกทัศจะให้ครองราชสมบัติ เจ้าฟ้าเอกทัศ
 ไม่รับ เมื่อเจ้าฟ้าเอกทัศไม่รับแล้ว พระมหาอุปราชจึงรับครองราช
 สมบัติ บรรดาพระราชวงษานูงษข้าราชการทั้งปวงก็ถอนาพระพิพัฒน์
 ตัดยาต่อพระอุทุมพรราชาทั้งต้น เว้นแต่เจ้าแขก เจ้ามังกุด เจ้าพัน

๓ องค์พี่น้องซึ่งต่างมารดา กับพระอุทุมพรราชา เจ้าทั้ง ๓ องค์ พี่ไม่ยอม
 ถอนำ พวกนั้นไปตั้งช่องล้อมผู้คนเพื่อจะมาแย่งชิงเอาราชสมบัติ พระราชา
 คณะรูป ๓ รู้เหตุอันนั้นจึงปรึกษา กับพระสังฆทัตถ์ปวง แล้วให้เชิญเจ้าแขก
 เจ้ามังคุด เจ้าพัน เข้ามาแล้ว ถวายพระพรว่า เมื่อพระเจ้า
 มหาธรรมราชายังมีพระชนม์อยู่ ได้ทรงมอบหมายให้พระอุทุมพร
 ราชาเป็นรัชทายาท บัดนี้อาณาประชาราษฎร์ก็ไต่ยกขึ้นเป็นพระเจ้า
 แผ่นดินต่อพระราชประสงค์แล้ว ควรที่บพิตรทั้ง ๓ พระองค์จะประ
 พุติตามพระราชประสงค์ของพระราชบิดา ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสมณ
 พราหมณาจารย์จะได้มีความร่มเย็น ทั้งจะเป็นพระเกียรติยศสรรเสริญ
 ถึงนานาประเทศ ว่าผลดีเปดียนแผ่นดินนี้ไม่มีเหตุ เรียบร้อยเป็นปรกติดี
 ถ้าหาไม่ จะเกิดข้อครหานินทาทั่วไป ว่าพระบิดาสวรรคตไม่ทันไร
 ทรอยพระองค์จะทรงจัดการไว้ ไม่เรียบร้อย บ้านเมืองจึงไม่ปรกติ
 เป็นข้อเสื่อมเสียถึงสมเด็จพระชนกาทิราช แต่ถึงพระราชโอรสทั้งปวง
 ว่าต่องตเมิตไม่เคารพต่อพระราชบิดา เหตุนี้บพิตรทั้ง ๓ พระองค์ควร
 จะทำตามพระราชประสงค์ของพระชนกาทิราช เมื่อพระราชาคณะถวาย
 พระพรดังนี้ เจ้าทั้ง ๓ องค์ก็เห็นชอบด้วย จึงได้ยอมถอนำทาสัตย์
 สืบมาถวายเป็นพระอุทุมพรราชา

ครั้นต่อมา เจ้าแขก เจ้ามังคุด เจ้าพัน คิดขบถตั้งช่อง
 ล้อมผู้คนอีก ข้าราชการก็นำความกราบทูลพระเจ้าอุทุมพรราชา ๆ จึง
 รับสั่งว่าพวกนี้ไว้ใจไม่ได้เสียแล้ว รับสั่งให้ข้าราชการไปหาตัวเข้ามา
 เจ้าแขก เจ้ามังคุด เจ้าพัน ทราบว่าพระอุทุมพรราชารับสั่งให้หา

ก็ให้ตั้งมัครพรคพวกเตรียมเครื่องศาตราวุธเข้ามายังพระราชวัง ครั้นถึงประตู พวกรักษาประตูก็ห้ามมิให้คนเหล่านั้นเข้ามา แล้วจับเจ้าแขก เจ้ามังกุด เจ้าพัน ไปถวายพระเจ้าอู่ทุมพรราชา ๆ จึงรับสั่งให้เอาเจ้าทั้ง ๓ องค์ไปดำเรือโทษเสีย

ครั้นต่อมาพระเจ้าอู่ทุมพรราชาจึงให้สร้างวัดขึ้นวัด ๑ พระราชทานนามว่า วัดอู่ทุมพรารามเสร็จแล้ว ให้หมื่นพระธรรมเจดีย์มาเป็นเจ้าอาวาส แต่งทรงบริจาคนครราชธานีช่อมณฑลพระพุทธรบาทที่ซุดไซมตงรักปิดทองขึ้นใหม่ฉลองเสร็จแล้วเสด็จไปนมัสการพระพุทธรบาท ครั้นเสด็จกลับพระนครก็ตั้งพระราชดำริออกทรงผนวช พระเจ้าอู่ทุมพรราชาอยู่ในราชสมบัติได้ ๓ เดือน เมื่อออกทรงผนวชนั้น วัน ๖ ๕ ๑๒ คำ จตุศักราช ๓๓๐๒ ปี

ข้าราชการทั้งปวงจึงเชิญเจ้าฟ้าเอกทัศขึ้นครองราชสมบัติ ก่อนที่เจ้าฟ้าเอกทัศจะขึ้นครองราชสมบัตินั้น เกิดนิมตอัศจรรย์ ดมพยุพัตินมระเคอซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งพระราชวังหัก ยอดมะเดื่อที่หักนั้นหันมาทางพระราชมนเทียร ข้าราชการทั้งปวงเห็นอัศจรรย์ดังนั้น ก็นำความขึ้นกราบบังคมทูล เจ้าฟ้าเอกทัศจึงรับสั่งว่า นิมตซึ่งเกิดขึ้นเป็นมงคล พวกเจ้าทั้งหลายจงนำไม้มะเดื่อนั้นมาทำเป็นแท่นเถิด ข้าราชการทั้งปวงก็ไปตงพระบวงสรดวงมีมโหรีศพดมโกลา แล้วตัดไม้มะเดื่อนั้นมาทำเป็นพระแท่น เมื่อสำเร็จแล้วจึงจัดการราชาภิเศก ให้เจ้าฟ้าเอกทัศทรงเครื่องสำหรับกระษัตริย์เสร็จแล้วเชิญขึ้นประทับเหนือพระแท่นไม้มะเดื่อ ครั้นได้ฤกษ์แล้วปโรหิตอาจารย์ก็โหมอ่านคาถาเชิญมงคล

พวกพราหมณ์ก็เป่าสังข์ทักษิณาวุธ ชาวประโคมก็ประโคมเครื่อง
 ดุริยางคดนตรี พระอาทิตย์ขึ้นจึงเชิญพระสุพรรณบัฏประดับพดอกรอบ
 ๓ ชั้น ซึ่งจากฤๅษณ์นามอ่านถวายเป็นใจความว่า อาเปกษศรีสุรเดช
 บรมราชาธิราชราชสมบัติ ศิริขันธ์ บัณฑิตมหาจักรวรรดิ สรทยาธิบดี
 ศิริสังข์ ศิริสังข์สังข์จักรวาฬินทรบุรี สุริเยนทรราชธิบดี ทะหะริมาเยนะทะ
 ปธานาธิบดี ศิริวิบุลย์คุณอรรรคเนตถจตุรจุตรีภวนารถ ตรังคคิพรหม
 เทวา เทพภูมินทรราชราช รัตนากาศสัมมุติวงษ์ องค์เอกาทศรฐ
 วิสูตรโศตรบรมคิโลกนารถ อาทิวไชยสัมทรทโรมันท อนันตคุณ
 วิบุลย์สุนทรธรรมิกราชเดโชชาติ โลกนารถวิธดาธิราชชาติพิเชษฐ
 เดชทศพตญาณสัมมัตมหันตพิชิตมาร วสุริยาธิบดีชคดียวงษ์องค์ราม
 ธิบดีตรีภวนารถิปัจจุโลกเชษฐวิธติหมกฏรัตนโลกเมฬี ศรีประทุม
 สุริยวงษ์ องค์ปัจจุพุททางกูร ดังนี้ เสร็จแล้วเชิญขึ้นประดิษฐานไว้
 ในพานทองประดับพดอกรอบ ๓ ชั้นเสร็จแล้วก็ทูลเกล้าฯ ถวายตามพระราช
 ประเพณี ครั้นแล้วเอานามกรุงทวารวดีซึ่งจากฤๅษณ์ในพระสุพรรณบัฏอ่าน
 ถวายเป็นใจความว่า กรุงเทพมหานครทวารวดีศรีอยุธยา มหา
 ดิถกบวรรัตนราชธานีบรมมย์ แล้วพระราชวงษานวงษ์ข้าราชการทั้งปวง
 ก็ถวายตัวใหม่ทั้งสิ้น เจ้าฟ้าเอกทัศให้ห่อพระพุทธรูปเท่าพระองค์
 แล้วทรงออกพระราชบัญญัติการใช้เครื่องขังเครื่องคองเครื่องวัดต่าง ๆ
 ทั้งเงินบาทเงินสตึงเงินเฟื้องให้เที่ยงตรงตามราชประเพณี แล้วทรง
 พระกรุณาโปรดให้ยกเด็กชายอายุต่าง ๆ ในภายใน ๓ ปี แดโปรด
 ให้ปัดถอยนักโทษในเรือนจำ ครั้นพระพุทธรูปเท่าพระองค์สำเร็จแล้ว

ก็ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ทำการฉลอง แล้วให้เชิญไปไว้กับพระศรี
 สวรรค์ในพระวิหารในพระราชวัง แล้วทรงบริจาคพระราชทรัพย์
 สร้างพระอาราม ๒ พระอาราม พระราชทานนามว่า วัดตะมุด ๑
 วัดครุฑาวาศ ๑ เมื่อถึงเวตาเดือน ๔ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาย่อมเสด็จ
 ไปนมัสการพระพุทธบาททุก ๆ ปี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์นี้ทรง
 พระราชศรัทธาอุส่าหะบำเพ็ญพระราชกุศลบริจาคพระราชทรัพย์เครื่อง
 ประดับประดาอาภรณ์ทั้งปวง พระราชทานแก่ยากจกวรรณพิภพเป็นอัน
 มาก ครั้นต่อมาทรงพระราชดำริเห็นว่า พระศพพระราชบิดานั้น
 ประดิษฐานอยู่นานแล้ว จึงรับสั่งให้จัดการทำพระเมรุใหญ่ที่วัด
 พระปรารักษ์ * ทิศตะวันออกเฉียงใต้พระนคร เสร็จแล้วเชิญพระศพไป
 ถวายพระเพลิงพร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษข้าราชการและราษฎรทั้งปวง
 ในคืนนั้นราชมณซึ่งเป็นเชือกแขกจับได้ ข้างเผือกบริบูรณ์ด้วยลักษณะ
 เต็มครบ ๒๐ นำมาถวาย พร้อมด้วยเครื่องบรรณาการอื่น ๆ อีก
 เป็นอันมาก พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้จัดการสมโภชข้างเผือกแล้ว
 พระราชทานนามว่าพระบรมนันทันต์มหันตฤณมกฏกช แล้วให้นำไป
 ไว้ในโรงภายในพระนคร

ในปีนั้นขุนชาติฝรั่งอังกฤษนำนกกระเจอกเทศสูง ๓ ศอกคืบตัว ๑
 ถึงโตสูง ๓ ศอกตัว ๑ กับม้าเทศ ๓ ม้ามาถวาย พระเจ้ากรุงศรี
 อยุธยาจึงให้เจ้าพนักงานเลี้ยงไว้ในพระราชวัง

* เห็นจะหมายความว่าที่ท้องสนามหลวงที่เคยทำพระเมรุ อันอยู่ไม่
 ห่างวัดพระราม

คำให้การชาวกรุงเก่า

ครั้นจุติศักราช ๑๑๒๓ พระยาเกียรติพระยาพระรามชาติมอญกับ
ครอบครัวประมาณ ๓๐๐ เศษอพยพจากเมืองเมาะตะมะ เข้ามาพึ่งพระ
บรมโพธิ์สมภาร พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงรับไว้ แล้วโปรดให้
ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเขาน้ำพุห่างจากพระนครทาง ๓ วัน

คราวนั้นมีตำเภาพวกแขกพริ้งคเตนเรือผดทางเข้าจอดที่ท่าเมืองมฤท
ซึ่งเวदानันยังเป็นอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยา แต่ในตำเภานั้นมี
พวกพม่าโดยสำนมาด้วย พวกกรมการเมืองมฤทจับไว้ แล้วมี
ใบบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ๆ รับสั่งว่าพวกตำเภาเดิน
เรือผดสัญญาให้รับเสียให้สิ้น พวกข้าราชการจึงกราบทูลห้ามปรามว่า
ในเรือนั้นมีพวกพม่าโดยสำนมามากอย่าให้ กักขังไว้เลยจะเสียทางพระราช
ไมตรี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็ก็นำเรื่องเชื่อ ให้รับสั่งของในตำเภาแต่
จับพวกพม่าไว้ กิตติศัพท์นั้นทราบไปถึงพระเจ้ามังกองเมืองอังวะ พระ
เจ้าอังวะจึงมีพระราชดำต่นมาขอว่า พวกตำเภาเป็นพวกเมืองอังวะ
ขอให้ปล่อยไปเถิด ถ้าไม่ปล่อยไปกรุงอังวะกับกรุงศรีอยุธยาจะผิดใจกัน
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้ประชุมข้าราชการทงปวงมาปรึกษาว่า บัดนี้
จะเกิดความใหญ่โตแล้ว ท่านทงปวงจะคิดประการใด ข้าราชการ
ทงปวงจึงกราบทูลว่า เมื่อใดเกินเลยแล้วจำเป็นต้องมากบั่นไม่ถอย
หลัง ควรจะเตรียมผู้คนข้างม้าต้งเบียงอาหารไว้ ให้บริบูรณ์ คัก
พม่ามีมาเมื่อไรจะได้สู้กันโดยเต็มกำลัง พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรง
เห็นชอบด้วย จึงให้ปรนปรีผู้คนข้างม้าต้งเบียงอาหารไว้ ให้บริบูรณ์

ซ่อมแซมค่ายคประศุหอรวไวใหม่มั่นคง แต่วเกณฑ์ให้กองทัพออกไป
ตั้งกักด่านทุกแห่งทุกตำบลในประเทศหนทางที่พม่าจะมานั้น

ฝ่ายพระเจ้าอองวะเมื่อให้ราชทูตเข้ามาขอให้ปัดอัยพวกตำเภาไม่ได้
แล้วจึงยกทัพใหญ่มีจำนวนพล ๖๐๐๐๐ เข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา พวก
ลาดตระเวนซึ่งออกไปตั้งอยู่ปลายแดน ครั้นได้มีความว่าพม่ายกทัพ
ใหญ่มาตั้งนั้น ก็มีโบบอกเข้ามากราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ว่า
พม่ายกมาทางเมืองมฤททาง ๑ เมืองศนาวศรีทาง ๑ ทำกระดานทาง ๑
เชียงใหม่ทาง ๑ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงให้เกณฑ์กองทัพออกไปตั้งรับ
ฆ่าศึกตามโบบอกทุกแห่ง แต่รับตั้งกับข้าราชการทั้งปวงว่าบัดนี้
มีทัพศึกเกิดขึ้นแล้ว ควรจะไปเชิญพระอตุมพรรราชาอนุชาของเราซึ่ง
ทรงผนวชอยู่ ให้ตามนอชออกมาช่วยกันคิดการสงคราม พวก
ข้าราชการก็เห็นด้วย จึงพากันไปเชิญพระอตุมพรรราชาให้ตามนอช
พระอตุมพรรราชาที่ทรงรับ

ในเวदानหมตปลุกษาราชการแผ่นดินอยู่ ๓ คน คือ พระยาราช
มนตรี (บีน) ซึ่งเป็นน้องพระมเหสีคน ๑ เจ้าพระยาพิษณุคน ๑ พระยา
ราชวงศ์คน ๑ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงระแวงเจ้าพระยาพิษณุกับพระ
ยาราชวงศ์ จึงมีรับสั่งให้เขาไปประหารชีวิตครั้นแล้วด้วยเจ้า
แมตงเม่าซึ่งเป็นพระกนิษฐาชนเป็นพระอรรคมเหสี เจ้าแมตงเม่ามี
พระราชธิดาองค์ ๑ พระนามว่า เจ้าฟ้าศรีจินทาเทวี ราชประเพณี
ในกรุงศรีอยุธยาคราวณนั้น ถ้าพระเจ้าแผ่นดินมีพระเจ้าลูกเธอเป็น

คำให้การชาวกรุงเก่า

เจ้าฟ้าชาย เวดาประสูติครั้งประโคมดนตรี ๔ ครั้ง ถ้ามเจ้าฟ้าหญิง
ประโคมดนตรี ๓ ครั้ง

เมื่อพระเจ้าองค์จะยกกองทัพใหญ่มาครั้งนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
จึงให้ส่งกรานต์ ๑ * วิสูตรามาตย์ ๑ พระยามหาเสนา ๑ พระยาพิไชย ๑
พระพิพัฒน์ ๑ หมื่นปรุง ๑ หมื่นวาลุเทพ ๑ คุมพดทหารคนตะพั้น ๆ
ในกอง ๑ กอง ๑ มีช้างคุดมเกราะเหล็ก ๑๐ ช้าง ช้างคัว ๑
ม้านใหญ่ ๒ บอก ม้าทวน ๒ เตม มีทหารชี่ คอ ๑ กตาง ๑
ท้าย ๑ แด่มพดทหารตามช้างอีกช้างตะร้อย ๆ ให้เจ้าพระยาอภัยราชา
ถืออาญาสิทธิ์เป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปรับทัพพม่าทางเมืองเชียงใหม่

ทัพที่ ๒

ให้ราชามาตย์ ๑ ราชาบาด ๑ พระทิพโยธา ๑ พระประมพรรดิ ๑
พระเพชรพงษ์ ๑ หดวงจโร ๑ หดวงหระไทย ๑ พระยาพิพัฒน์ ๑
พระพิพัฒน์ โภษา ๑ ชุนพิพัฒน์ ๑ คุมพดทหารคนตะพั้นตะพั้น มีช้าง
คุดมเกราะเหล็กกองละ ๑๐ ช้าง ช้างคัว ๑ คัว ๑ ม้านใหญ่ ๒ บอก
มพดทหารชี่ คอ ๑ กตาง ๑ ท้าย ๑ แด่มพดทหารถือทวนตามช้าง
อีกช้างตะร้อยคน ให้พระยาอภัยมนตรีเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปคอยรับ

ทัพที่ ๓

ทัพพม่าทางตำบลท่ากระดาน พระเจ้าองค์จะหาได้ยกมาทางเชียงใหม่
แต่ท่ากระดานไม่ มาแต่เพียงเมืองมฤทเมืองตะนาวศรี พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาทรงทราบ ว่า พม่ายกไพร่พดมามากกว่ามาก มาทางเมือง
มฤท เมืองตะนาวศรี จึงให้พระราชส่งกรานต์ ๑ พดส์ ๑ สรรทพิพรรดิ ๑

* ชื่อข้าราชการไทยที่เรียกในฉบับพม่าแปลไม่ออกหลายชื่อ จึง
คงไว้ตามฉบับเดิม

พระยาราชมั่งดังเด่น ๑ พระยาคานอง ๑ พระศรีพัฒน์ ๑ ชรรวมรง ๑ พระ
 ยาเดโช ๑ พระท้ายน้ำ ๑ พระพิไชยนิทร ๑ พระพิไชยรณณรงค์ ๑
 อินทรเทพ ๑ หาดวงภิรมย์อินทรา ๑ หาดวงรธาต่อนไฟ ๑ คุมทหารคนตะพัน
 ไนกอง ๑ กอง ๑ มีข้างคุดมเกราะเหล็ก ๑๐ ข้าง ๆ ข้างตัว ๑ ตัว ๑
 มีปืนใหญ่ ๒ บอก มีทวน ๒ เต็ม มีควานประจำ คอ ๑ กวาง ๑ ท้าย ๑
 เต็มมีพดทหารถือทวนตามข้าง ข้างตะวันออก ให้เจ้าพระยาพระคลัง
 เปนแม่ทัพยกไปตั้งที่ตำบลกิ่งคอง (เห็นจะเป็นตำบลกุมตอง)

ทัพ ๑

ให้พระยาราชสมบัติ ๑ พระยาจุฬา ๑ พระด้วงด้วงดำ ๑ พระด้วงด้วง
 ภา ๑ หาดวงทองบุญ ๑ หาดวงศรีวิสุทธิ ๑ หาดวงศรีรุก ๑ หาดวงราชพิมด ๑
 หาดวงแมน ๑ พระยาเจ้าเด่น ๑ มหาเทพ ๑ มหามนตรี ๑ ราชนิทร ๑
 อินทรเดช ๑ คุมพดทหารคนตะพันตะพัน ไนกอง ๑ กอง ๑ มีข้างคุดม
 เกราะเหล็ก ๑๐ ข้าง ๆ ข้างตัว ๑ ตัว ๑ มีปืนใหญ่ ๒ บอก มีทวน ๒ เต็ม
 มีควานหัว ๑ กวาง ๑ ท้าย ๑ เต็มมีพดทหารถือทวนตามหลังข้างอกข้าง
 ตะวอย ๆ ให้พระยานครศรีธรรมราชเปนแม่ทัพยกไปตั้งที่เมืองราชบุรี

ทัพ ๑

ภายในพระนครนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็ก็นำใจค้ายศประศ
 หอรับให้มั่นคง เอาจีนใหญ่ขึ้นจากตามช่องเตมา ให้ไพร่พดชั้นรักษา
 โดยกวดขัน ฝ่ายกองทัพยกไปทางเมืองมฤทนครนประเทกกับทัพพม่า
 ก็ได้รบพุ่งกันเปนสามารถึง ๑๕ วัน ไพร่พดข้างกรุงศรีอยุธยาพาน
 จะอ่อนแอต่อสู้ฝีมือพม่าไม่ได้ตมตายมาก ก็พากันถอยหนีจากเมืองมฤท
 เมืองตะนาวศรี มาบรรจบกับกองทัพเจ้าพระยาพระคลังซึ่งตั้งอยู่ที่

คำให้การชาวกรุงเก่า

คำบดถึงตุง แด้วแยกย้ายกันเป็นกองหน้ากองหนุนกองตะ ๕๐๐ บ้าง
 ๑๐๐๐ บ้าง ทฬใหญ่ถอยมาตั้งที่เมืองราชบุรี
 ฝ่ายกองทัพพม่าเห็นทัพไทยถอยไปตั้งนั้น ก็เพิ่มเติมตามตี
 ต่อไป ทัพกรุงศรีอยุธยาจึงแบ่งพดทหารออกเป็น ๕ กอง ๆ ละ ๑๐๐๐
 แยกย้ายรบพุ่งเป็นลำดับ นายทัพนายกองแต่พดทหารที่มฝีมือเข้มแข็ง
 ต้องสาครอาวุธล้มตายเป็นอันมาก นายทัพนายกองทั้งปวงจึงปรึกษา
 กันว่า เราจะชนตั้งสู้รบกับเขววยในทันเห็นจะเสียทัพมา เพราะทัพ
 เป็นทีเคยไม่มทกำบัง ผู้คนเราหนียกว่า ควรจะถอยไปหาที่มั่นใน
 ท่อน ปรึกษากันแล้วถอยทัพมาตั้งค่ายมั่นตั้งที่บ้านกงบ้านพาน พม่า
 ก็ยกตามตีแตกถอยมากระทั้งกรุงศรีอยุธยา พม่าก็ให้เขาต่อมกรุง
 ศรีอยุธยาไว้ โดยรอบ

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงทรงปรึกษากับนายทัพนายกองทั้งปวง
 ว่าทัพพม่ายกมากองหน้ามากายนัก ฝ่ายเราให้ยกทัพไปตั้งรับหลายคำบด
 ก็เสียทัพแก่พม่า ถ้าจะตั้งเขววยกับกันอยู่อย่างนี้ ก็จะได้ความเดือดร้อนแก่
 สัมณะชั้พราหมณ์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมาก ควรจะให้คนที่เฉลียวฉลาด
 ออกไปเจรจาขอทำไมตรีกันเสีย ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด บันดา
 ข้าราชการทั้งปวงก็เห็นชอบตามพระราชดำริห์ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 จึงให้พระยาราชเด่นอำมาตย์ ๑ พระมณเฑียร ๑ ชุนสุตวาตวรศักดิ์ ๑ ออก
 ไปเจรจาทัพ ครั้นข้าราชการทั้ง ๓ คนไปถึงค่ายพม่าจึงชี้แจงให้นาย
 ทัพนายกองพม่านำความกราบทูลพระเจ้าอังวะว่า พระนครอังวะกับ
 พระนครศรีอยุธยา ๒ ประเทศนี้ เป็นราชธานีมีพระเจ้าแผ่นดินปก

ครองทั้ง ๒ ประเทศ ตามประเพณีพระมหากษัตริย์ด้วยอมตังพระ
 ไทยที่จะบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้อยู่เย็นเป็นสุข แต่แม้พระราชอาณา
 จักรให้กว้างขวางโดยยุติธรรม ถึงคราวจำเป็นที่จะทำศึกสงครามปราบ
 ปราบบ้านเมือง หรือป้องกันข้าศึกศัตรูก็ต้องผ่นผอนทำแต่ที่จำเป็น
 อย่าให้ถึงแก่ให้ไพร่บ้านพลเมืองได้รับความเดือดร้อนมากเกินไป ซึ่ง
 พระเจ้าอังวะยกทัพใหญ่มาคราวนี้ ก็มีพระราชประสงค์จะแผ่พระราช
 อาณาจักรให้กว้างขวาง ข้างกรุงศรีอยุธยาก็จำเป็นที่จะต้องป้องกัน
 บ้านเมืองเพื่อรักษาอำนาจแต่เกียรติยศ เปรียบเหมือนหนังสือข้างสารที่
 ตู้นกบินดาพชพรรณไม้แต่ใบหญ้าที่เกิดขึ้นตามพื้นแผ่นดินก็มีแต่จะแหดถ
 ดเอียดย่อยยับไป เหมือนราษฎรแต่ไพร่พลที่ย่อยยับล้มตายลงด้วยการ
 ทพิศก บดินพม่ากับไทยก็ได้สู้รบกันมาหลายครั้ง พดทหารก็
 ล้มตายลงด้วยกันเป็นอันมาก แม้หากจะได้ไชยชนะกันข้าง ๑ ก็ไม่
 เพียงพอกับที่เสียหาย เพราะฉนั้นให้ท่านทูตเจ้านายของท่านให้ยอมทำ
 ไมตรีเป็นทองแผ่นเดียวกันเสีย บ้านเมืองจะได้ปราศจากเดียดหนาม
 ทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งจะได้ปรากฏพระเกียรติยศเป็นที่ยกย่องสรรเสริญทั้ง ๒ ฝ่าย
 ว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๒ ประเทศมีพระไทยประคบด้วยพระกรุณาไพร่ฟ้า
 ประชาชนมิให้เดือดร้อน เมื่อพวกกรุงศรีอยุธยาออกไปเจรจากับ
 นายทัพนายกองพม่าดังนี้ นายทัพนายกองพม่าก็นำความกราบทูลพระเจ้า
 อังวะ ๆ ก็ไม่ยอมตาม ข้าราชการทั้ง ๓ ก็กลับมากกราบทูลพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยา ๆ ก็ให้คนขนรึกษานาทเชิงเทียนใหม่ไว้ พระเจ้าอังวะก็
 ให้เข้าค้ำหักเอาพระนครศรีอยุธยาเป็นถ้ำมารถ ให้เอาปืนใหญ่น้อยระดม

ยังเข้ามาในเมืองเพนห้าฝน แต่ระคมต์เมืองอยู่ ๒-๓ วันก็หึกเหาไม่ได้
จึงให้เฝ้าบ้านเรือนราษฎรในภายนอกพระนครเสียดันแล้วพระเจ้าอังวะก็
ยกทัพถล่มพระนครทางตำบลวัดสุโทพะแ

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นพม่ายกไปหลายวันแล้ว จึงให้
ซ่อมแซมบ้านเรือนราษฎรที่พม่ายกเผาไฟให้เป็นปรกติ พระ
ราชทานให้ราษฎรอยู่ตามภูมิดำเนาเดิม ครั้นบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว
พระอุทุมพรราชาที่ก่ตั้งออกทรงผนวชตามเดิม

ครั้นศักราช ๑๑๒๔ พระยาเกียรติ พระยาพระราม ซึ่งพาครอบครัว
เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ แต่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้ไป
ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเขาน้ำพูนเป็นชนบท เทียวเอาไฟเผาบ้านเรือน
ราษฎรตามแถวเมืองนครนายก กิตติศัพท์ทราบไปถึงกรุงศรีอยุธยา
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงให้พระยากาญจนบุรีคุมพลออกไปปราบปราม
พระยากาญจนบุรีก็ยกพลออกไปจับตัวพระยาเกียรติ พระยาพระรามกับ
พรรคพวกได้ ให้ประหารชีวิตครั้นเสียดัน

ครั้นจุตศักราช ๑๑๒๕ มะกะโตชาอุดองดำเจ้าเมืองทวายนำเครื่อง
บรรณาการเข้ามาถวายขอเป็นข้าชนในกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยา ก็ให้รับไว้

ครั้นจุตศักราช ๑๑๒๖ พระเจ้าอังวะ มีราชดำณมาจะให้ส่งเจ้า
เมืองทวาย ถ้าไม่ส่งจะยกทัพมารบ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ก็ไม่ยอม
ส่งให้ แต่วกให้เตรียมเครื่อง ตำราวุธไว้ บ้องกัน ข้าศึกโดยแข็งแรง
ให้เกณฑ์ทหารออกไปให้รักษาด่านโดยกวดขัน คือ ให้จัดกองทัพเรือ

๘ กอง ๆ ละ ๒๐ ตำบับ บรรจุกุहारกองละ ๑๕๐๐ คนพร้อมด้วยเครื่อง
 ตำบับรูดุทงปวง เรือรบตำบับ ๑ มีปืนใหญ่ขนาดใหญ่ ๑ บอก ขนาดเล็ก
 ๒ บอก ให้พระยาราชสงครามคุมออกไปตั้งคอยรับทัพพม่าทางปากน้ำ
เจ้าพระยาทาง ๑ ให้หัตถวงหรือไทยคุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทาง
ปากน้ำท่าทองทาง ๑ ให้พระยาจุฬาลงกรณ์ (แขก) คุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพ
 พม่าทางปากน้ำพระมะตัง (พระประแดง) ทาง ๑ ให้ศรีวิชัยคุมออกไป
 ตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางปากน้ำประสาธน์ทาง ๑ ให้หัตถวงศรีอยุธยาคุมออกไป
 ตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางปากน้ำหิงสาทาง ๑ ให้หม่อมมหาดเล็ก
 ด้วงนำคุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองสิงห์บุรีทาง ๑ ให้
 หม่อมเทพไศยมุมออกไปตั้งคอยรับกองทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองอินทบุรีทาง ๑
 ให้หม่อมทิพยพันคุมออกไปตั้งรับทัพพม่าทางแม่น้ำเมืองพรหมบุรีทาง ๑
 ให้ศรีภูเบศร์คุมออกไปตั้งรับทัพพม่าทางเมืองไชยนาททาง ๑

ให้พระยาพิพัฒน์ โภชาเป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๑๓ กอง ใน
 กอง ๑ มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่องตำบับรูดุทง ๑๐๐๐ คน มีช้างศึก
 เกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑ มีปืนใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีควาน
 หัว ๑ กัดาง ๓ ท้าย ๑ มีพลทหารถือทวนตามหลังช้างอีกช้างละ ๑๐๐
 คน ให้ราชสงครามคุมกอง ๑ พระยาตาก (ดิน) * เจ้าเมืองตากกอง ๑
 พิไชยณรงค์กอง ๑ พระยาอมราชบดักกอง ๑ มนตรีกอง ๑ ราชภักดีกอง ๑
 ศรีสวัสดิ์พัฒนากอง ๑ พระพิพัฒน์กอง ๑ จันทราชากอง ๑ หัตถวงดีทริกอง ๑
 หัตถวงศักดิ์กอง ๑ หัตถวงฤทธิกอง ๑ หัตถวงเดชกอง ๑ ยกไปคอยรับทัพ
 พม่าที่เมืองมฤท เมืองคนาวศรี

* ในต้นฉบับพม่าเรียกพระยาตากดินทุกแห่ง

คำให้การชาวกรุงเก่า

ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๓๑ กอง ในกอง ๑
มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่องดำตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก
๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑ มีบันใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีควานหัว ๑
กตาง ๓ ท้าย ๑ มีพลทหารถือทวนตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน
ให้พระหมื่นศรีคุมกอง ๑ พระหมื่นเด่มอใจกอง ๑ พระหมื่นไวยกอง ๑ พระ
อินทภัยกอง ๑ จำยองกอง ๑ จำยวดกอง ๑ หดวงหริไทยกอง ๑ หดวง
ทองหมื่นกอง ๑ พระดีวพัศกรกอง ๑ พระมหาเด่นากอง ๑ พระพิไชย
กอง ๑ ยกออกไปตั้งรับทางเมืองสุวรรณโลก

ให้ศิริธรรมราชาเป็นปลัดทัพ ให้พระยาพิพัฒน์ โภษาเป็นแม่ทัพ
ใหญ่คุมกองทัพ ๗ กอง กอง ๑ กอง ๑ มีพลทหารพร้อมด้วยเครื่อง
ดำตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง ช้างตัว ๑
มีบันใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีควานหัว ๑ กตาง ๓ ท้าย ๑ มีพล
ทหารตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน ให้หดวงกตาโหมคุมกอง ๑
หดวงใจกอง ๑ พระพินจางวางช้างกอง ๑ ชุนนครกอง ๑ ชุนนรากอง ๑
หมื่นปรังกอง ๑ ราชสังกรานต์ (พตัม) กอง ๑ ยกไปรับพม่าทางตำบล
ท่ากระดาน

ให้เจ้าพระยากตาโหมคุมกองทัพ ๑๕ กอง กอง ๑ มีพลทหาร
พร้อมด้วยเครื่องดำตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคตุมเกราะเหล็ก ๓๐ ช้าง
ช้างตัว ๑ มีบันใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีควานหัว ๑ กตาง ๓ ท้าย ๑
มีพลทหารตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน ให้ขุนพิพัฒน์คุมกอง ๑ ชุนนรงค์
กอง ๑ พระมนตรีกอง ๑ ราชามาตย์กอง ๑ ราชาบาดกอง ๑ ทิพเสนา

กอง ๑ มหามนตรีกอง ๑ ราชรินทร์กอง ๑ อินทรเดชกอง ๑ พระยา
ชรมากอง ๑ พระอินทมาศยกอง ๑ พดทิปกอง ๑ อินทรเทพกอง ๑ ชุน
พัตต์ดักกอง ๑ ราชมณีกอง ๑ ยกไปคอยรับทัพพม่าทางเมืองราชบุรี

ให้พระยาธิเบศร์เป็นแม่ทัพใหญ่คุมกองทัพ ๑๔ กอง กอง ๑ มี
พดทหารพร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธ ๓๐๐๐ คน มีช้างคดุมเกราะเหล็ก
๓๐ ช้าง ช้างคาว ๑ ม้าในใหญ่ชนิดเล็ก ๒ บอก มีความหิว ๑
กตาง ๓ ท้าย ๑ มีพดทหารตามหลังช้างอีกช้างละ ๓๐๐ คน ให้หัตถ
ไชยภูิกคุมกอง ๑ หตวงทองคำกอง ๑ หตวงนรไชยกอง ๑ หตวงโยธา
กอง ๑ พระเพ็ชรพงษ์ากอง ๑ หตวงราชรักษากอง ๑ หตวงรักษาจ
กอง ๑ หตวงเดโชกอง ๑ หมั้นจกกอง ๑ หมั้นไวยกอง ๑ ฤทธิศักดิ์กอง
๑ จงนารดกอง ๑ พระยามดพัฒน์กอง ๑ หตวงศรียุทธกอง ๑ ยกไป
รับพม่าทางเมืองนครสวรรค์

เมื่อกองทัพทงปวงไปถึงตำบลตามตั้งแล้ว ส่วนทางพระนครก็
ให้ซ่อมแซมค่ายคูประตูหอรบให้มั่นคง เอาปืนใหญ่ขึ้นประจำตามช่อง
เดี่มา ตั้งพระบวงส์วงเทพารักษ์ แล้วตั้งกองต่อคแนมคอยตรวจตรา
มิได้ขาด

ครั้นจุลศักราช ๑๑๒๖ พระเจ้าอังวะให้มหานรธาเป็นแม่ทัพใหญ่ยก
พดเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา แต่หาได้ยกมาทางตำบลท่ากระดานทาง
เมืองกาญจนบุรีไม่ ยกมาทางเมืองมฤตเมืองทวาย ได้ต่อสู้รบพุ่ง
กับกองทัพไทย ซึ่งออกไปตั้งอยู่ทางเมืองมฤตเมืองทวายเป็นสามารด
ผู้คนทั้งสองฝ่ายล้มตายลงเป็นอันมาก ต่างก็ชยาคดีมีมอรากัน เป็น

คำให้การชาวกรุงเก่า

แต่รบพุ่งกันบ้างเล็กน้อย คงรอกคอยที่กันอยู่ตั้งวัน แต่พวกทหารไทย
 น้อยกว่า เมื่อเห็นพวกกันล้มตายมากดังที่ทอดย พวกพม่าเห็นไทย
 ทอดยตั้งนั้นยกทัพพร้อมเข้าตีทัพไทย ทัพไทยก็แตกหนีถอยมาบรรจบ
 กับกองทัพตั้งอยู่เมืองราชบุรีตั้งมั่นอยู่ที่เมืองราชบุรีนั้น

ฝ่ายกองทัพยกไปทางเมืองเชียงใหม่ ครั้นเมื่อทัพพม่ายก
 มาถึง ก็ออกสู้รบปะทะมารถถึงสืบสามวันยังไม่แพ้ไม่ชนะกัน ผู้คน
 ทั้งสองฝ่ายล้มตายตายเป็นอันมาก ขณะนั้นนายทหารไทยที่มีฝีมือเข้ม
 แข็ง คือ หมื่นมหาเด็ก หมื่นเด็กชาย หมื่นชิคญบาท หมื่นชาญ
 ญเบศร์ หลวงกตาโหม หลวงตราสุ หลวงประเจียด หลวงใจ
 ชุนกิจพัฒน์ ชุนศรีพระองค์ พิไชยอินทรา หมื่นยุทธรัตนามาต
 ชุนดีดี ราชภูมินทร์ ชุนโค พระปลัด หมื่นรัตนอมมาตย์
 รวม ๑๗ นาย ปรึกษาราชการว่าทวนรำดาบได้ให้หอกออกยั่วทัพพม่า
 ฝ่ายนายทหารพม่าก็ชี้มารำทวนรำดาบได้ให้หอกออกสู้รบ แล้วพม่า
 ให้พืดทหารม้ายกออกคักกระหนาบทางซ้ายทางขวา นายทหารไทยทาน
 ก้าวถึงพม่าไม่ได้ก็แตกหนีเข้าค่าย ที่หนีไม่ทันพม่าได้ฆ่าฟันตัดศีรษะไปได้
 ๗ นาย เมื่อไทยเสียที่แกพม่าตั้งนั้นก็เสียใจ จึงปรึกษากันว่าค่ายตน
 มีไชยภูมิที่ไม่เหมาะสมควรจะถอยไปหาที่ไชยภูมิอันปลุกษากันตั้งนแล้ว จึง
 พากันถอยไปบรรจบกับกองทัพเมืองไชยนาท

ฝ่ายทัพพม่าเห็นทัพไทยถอยไปตั้งนั้น ก็ยกทัพติดตามตั้งมาจน
 กระทั่งเมืองไชยนาท ให้ตั้งค่ายประชิดค่ายที่เมืองไชยนาท

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทรงทราบข่าวทัพ ไทยแตกถอย มาตั้งมั่น
ที่ทรงพระพิโรธเป็นอย่างมาก มีรับสั่งว่านายทัพนายกองเหล่านั้นไม่เอา
ใจใส่ในราชการ จึงเด็ดแก้พม่า ไม่ควรเลี้ยงไว้ให้หนักแผ่นดิน
ควรเอาตัวไปประหารชีวิตครั้งเดียวให้สิ้น แต่เมื่อคิดครั้งหนึ่งจะยกโทษให้
ให้นายทัพนายกองทั้งปวงทำการแก้ตัวเอาไชยชนะแก้พม่าให้จงได้ รับ
สั่งแล้วจึงให้ตั้งปืนใหญ่ไปยังกองทัพเหล่านั้นกองละ ๓ บอก แต่ให้
ประกาศราษฎรในกรุง มิให้พากันตื่นตกใจ

ฝ่ายกองทัพที่ตั้งอยู่เมืองราชบุรีนั้น ได้รบขับเขี้ยวกับพม่าเป็น
หลายวัน ยังไม่แพ้ไม่ชนะกัน วันหนึ่งพวกทหารไทยให้ช้างคดุมเกราะ
เหล็กกินสุรามากเกินไป เวตาออกรบเอาไว้ ไม่อยู่ทำให้เสียขบวน พม่า
เห็นได้ทีก็ยกเข้าตีเป็นสามารรถ กองทัพไทยก็แตกกระจัดกระจายหนีเข้า
มากรุงศรีอยุธยา มหานรธาภิเษกทัพติดตามเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบล
ตั้งถูก ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้นเศษ มะยันทวนดินปลัดทัพ
พม่ายกเข้ามาตั้งทางโพสามคัน ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐ เส้นเศษ
พม่าตั้งค่ายใหญ่ล้อมพระนครคราวหนึ่งถึง ๑๖ ค่าย ระยะไมล์ห่างกัน
ชกปักกาถึงกัน

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็ให้ปิดประตูตั้งเขื่อนแน่นหนาให้ทหาร
รักษาหน้าที่เชิงเทินเป็นสามารรถ แล้วให้หัตถวงทรไทยคุมพลกองหนึ่ง
พระพิไชยกองหนึ่ง พระยาจุฬากองหนึ่ง หัตถวงศรีวรชำนองหนึ่ง
ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพยกออกรบพม่าทางหนึ่ง ให้หัตถวงศรียศคุม
พลกองหนึ่ง หัตถวงราชพิมตองหนึ่ง พระเทียรอมาตย์กองหนึ่ง

อินทรเดชกของหนึ่ง ให้พระยาศาก (ดิน) เป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้หมื่นปลงคุมพลกของหนึ่ง หมื่นวาสุเทพกของหนึ่ง ขุนพิพัฒน์กของ
 หนึ่ง ขุนนรินทร์กของหนึ่ง พระยาราชนครเด่มังกของหนึ่ง ขุนนเรศวร
 กของหนึ่ง ให้พระยานครราชดีมาเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง ให้
 พิไชยนเรศวรคุมพลกของหนึ่ง พระกบิรินทร์กของหนึ่ง หดวงฤทธิ์ไทย
 กของหนึ่ง ขุนพตากกของหนึ่ง ให้ศรีโตกเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้พระหมื่นศรีคุมพลกของหนึ่ง ขุนพตะกของหนึ่ง หดวงราชอกของหนึ่ง
 พระทิพโยธาของหนึ่ง ให้พระยาอภัยราชาเป็นแม่ทัพยกออกรบทางหนึ่ง
 ให้มหาเทพคุมพลกของหนึ่ง มหามตกของหนึ่ง พระมหาเด่นาบดี
 กของหนึ่ง พระยาเดโชกของหนึ่ง ให้เจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพยก
 ออกรบทางหนึ่ง ในทัพเหล่านี้มีจำนวนพลทัพละ ๕๐๐๐ กของหนึ่ง
 มีช้างคุดมเกราะเหล็ก ๑๐ ช้าง ช้างคัวหนึ่ง ๆ มีบันใหญ่ชนิดเล็ก
 ๒ บอก มีควาญหัว ๑ กดัง ๑ ท้าย ๑ แดด้านที่ทัพบกทัพหนึ่ง ๆ
 จะยกไปนั้น จัดให้มีทัพเรือด้านละ ๓๐ ลำ เรือดำหนึ่งมีบันใหญ่
 ชนิดใหญ่ ๑ บอก ชนิดเล็ก ๒ บอก มีพลทหารบันใหญ่ด้านละ ๓ คน ๆ
 ครั้นจัดเสร็จแล้วก็ให้ยกแยกออกไปตีทัพพม่า ซึ่งตั้งตอมอยู่โดย
 รอบ ได้รับพุ่งกันเป็นลำดับ พลทหารไทยเจ็บป่วยล้มตาย
 เป็นอันมาก พระยาเพชรบุรีตายในทัพ พระยาศาก (ดิน) หนี
 เอาตัวรอดได้ ที่हतอนนก็แตกกระจัดกระจายไป ที่หนีเข้าเมืองนั้นก็
 รอดชีวิต พม่าจับได้ผู้คนข้างมาเป็นอันมาก

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นนายทัพนายกองแตกพ่ายเข้ามอดังนั้น ก็
ให้ปิดประตู ให้ทหารชั้นรักษาน้ำที่เชิงเทนมันไว้ไม่ได้ออกรบ คราว
นั้นพระยาพดเทพข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาเอาใจออกหาก ดอบ
ตั้งเครื่องดำตราดูเด็บบ้างอาหารให้แก่พม่า สัญญาจะเปิดประตูคอย
รับ พม่าเห็นได้ทีกระคมเข้าตีปล้นกรุงศรีอยุธยา ทำดาเข้ามา
ทางประตูที่พระยาพดเทพนัดหมายไว้ ก็เข้าเมืองได้ทางประตูทิศวัน
ออกในเวดากดางคืน เมื่อณวัน ๓ ๕ ค่ำ จตุศักราช ๑๑๒๘ ได้ฆ่า
ฟันผู้คนล้มตายตงเปนนันมาก เอาไฟเผาโรงร้านบ้านเรือนในภายใน
พระนครศรีอยุธยาเสียเปนนันมาก ขณะนั้นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
แถมพระมเหสีพระราชโอรสธิดา กับพระราชวงษานุวงศ์ก็หนีกระจัด
กระจายกันไป พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จหนีไปซุ่มซ่อนอยู่ประมาณ
สิบเอ็ดสิบสองวันก็เสด็จสวรรคต

พวกพม่าก็ตามจับได้พระมเหสีแถมพระโอรสธิดา พระราชวงษา
นุวงศ์ แล้วให้กวาดต้อนผู้คนข้างฆ่า เก็บริบแก้วแหวนเงินทอง
ไปยังกรุงอังวะเปนนันมาก

เมื่อใกล้จะเสียพระนครศรีอยุธยานั้น เกิดดาวร้ายต่าง ๆ
คือ พระพุทธปฏิมากรใหญ่ที่วัดพนัญเชิงมีน้ำพระเนตรไหล พระพุทธ
ปฏิมากรศิลาทองที่วัดโสมนัส ซึ่งแกะด้วยไม้พระศรีมหาโพธิ์นั้นพระทรวงแยก
ออกเปนนองภาค พระพุทธปฏิมากรทองคำเท่าตัวคน แถมพระพุทธ
สุรินทร์ซึ่งหล่อด้วยนาคอันประดิษฐานอยู่ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระ
ราชวังนั้น มีพระฉวีเศวตห่มอง พระเนตรทั้งสองหลุดหล่นตงอยู่บน

พระหัตถ์ มีกาธองตัวคั่น ตัวหนึ่งบนโผตงตรงยอดเหมฉัตรเจดีย์
 ทอดพระราชศู ออกสรวมตงตรงยอดพระเจดีย์เหมือนตั้งคนจับเด็บบัว
 เทวรูปพระนเรศวร นมมีนาพระเนตรไทรตแต่เปดง ศัพทจำเนียงเดียงอันตั้ง
 อิศันบาดคกตงหลายครั้งหลายหน พระราชวงษานุวงษราชการก
 ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม จำแดงเหตุที่จะเสียพระนครศรีอยุธยาหลาย
 อย่างหลายประการตั้งกล่าวมาแต่ในเบองตนนน

ภาคที่ ๒

ตำนานเล่าทำเนียบต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยา

ทำเนียบต่าง ๆ ในส่วนภาคที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้ ในฉบับพิมพ์เก่ากล่าวความเรื่องเดียวกันอยู่หลายแห่ง เข้าใจว่าจะเป็นด้วยถามคำให้การไทยหลายคน บางคนรู้มากบางคนรู้น้อย ใครให้การว่าอะไรพิมพ์ก็จดลงไว้อย่างนั้น จึงมีซ้ำกัน ใช้แต่เท่านั้นฉบับที่ได้มาจึงเรียบเรียงเรื่องไขว้เขวกันมียุ่่มาก เรื่อง ๆ เดียวไปแทรกอยู่ตรงไหนบางตรงไหน มีอยู่หลายเรื่อง ที่เป็นดังนี้ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าต้นฉบับเดิมพิมพ์เห็นจะเขียนลงในใบลาน มีเหตุอย่างไรใบลานดับกัน ผู้ที่เก็บรักษาหรือที่ได้อ่านหนังสือเรื่องนั้นในชั้นหลัง เอาใบลานเข้าเรียบเรียงใหม่ไม่ถูกลำดับ เรื่องจึงไขว้เขวกันไป ในการที่เอามาแปลรวบรวมพิมพ์ลงคราวนี้ คงใจทำสำหรับประโยชน์ของผู้ศึกษาโบราณคดี เพื่อให้อ่านเข้าใจเรื่องได้โดยง่าย จึงต้องคัดต้นฉบับเดิมเอามาเรียบเรียงจัดเป็นหมวดเป็นหมู่ใหม่ ตามที่เห็นควรจะทำอย่างไรจึงจะดี แต่ข้าพเจ้าได้ระวังอย่างดีที่สุด ที่จะไม่แก้ฉบับเดิม ถ้าแห่งใดได้แก้ก็แก้ด้วยแน่นอนใจว่าฉบับเดิมผิดด้วยอักษร ถ้าแก้ด้วยไม่แน่นอนใจได้บอกไว้ทุกแห่ง ว่าคาดว่าที่ถูกต้องจะเป็นเช่นนั้น ๆ ไม่มีแห่งใดที่ได้แก้ใหม่ แม้รู้ว่าแห่งนั้นผิดพลาด หรือข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร

ลำดับกษัตริย์

ตั้งแต่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระเจ้าศรี
 ชรรมาโคศกราชได้ผ่านพิภพณกรุงปาดดับุครมหานคร พระองค์เสด็จ
 ประพาศรอบต่างดงชมพูทวีป เสด็จมาถึงเมืองตั้งขบุรี ทรงพยากรณ์
 ไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธได้ ๒๓๓ ปีจะมีผู้มบญญาภิหาร
 สร้างพระนครอยู่ตำบลตั้งขบุรีนี้ เมื่อพระพุทธศักราชได้ ๕๐๑ ปี
 พระเจ้าปฐมสุริยวงษ์สร้างพระนครอินทปัต พระพุทธศักราช ๑๑๑๑ ปี
 พระยาแก้วไศศรของราชสมบัติสืบศักราชสืบ คงไว้แต่ ๕๐๑ ปี ใน
 ๕๕๕ ปี พระเจ้าอู่ทองเสด็จมาสร้างพระนครที่ตำบลหนองโสน ชาน
 นามว่า กรุงทวารวดี (ศรีอยุธยา) ตั้งแต่สร้างกรุงทวารวดีสา
 ไม่มีศึกสงคราม (มาคิดพระนคร) ๒๑๕ ปี จนถึงศักราช ๗๒๕ ปี
 พระเจ้าหงษาวดียกกองทัพมาตีกรุงทวารวดี เสียกรุงทวารวดีแก่
 พระเจ้าหงษาวดีครั้ง ๓ ตั้งแต่หนักมิได้เสียแก่ใคร ไม่มีศึกสงคราม
 (มาคิดพระนคร) ๒๕๔ ปี พระเจ้าติโลคนารถเสวยราชย์เมื่อ
 จุดศักราช ๘๗๘ ปี วางศึกสงครามมาอีก ๑๔๘ ปี จนถึงจุดศักราช
 ๑๑๒๘ ปี (มัง) มหานครา แม่ทัพพม่ายกมาตีกรุงทวารวดี ๆ เสีย
 แก่พม่า คำณวนตั้งแต่สร้างพระนคร (ศรีอยุธยา) ที่หนองโสน
 มาจนเสียพระนครแก่พม่า รวมได้ ๖๓๓ ปี ถ้าจะนับตั้งแต่ พระเจ้า
 ปฐมสุริยวงษ์สร้างพระนคร (อินทปัต) ที่ตั้งขบุรี เมื่อพระพุทธศักราช
 ๒๑๓ ปี มาจนเสียกรุงทวารวดีแก่พม่า เป็นไปได้ ๑๗๓๘ ปี มี

พระมหากษัตริย์ (ได้เสวยราชย์ยุคแรก) ๓๒ พระองค์ มีระยะที่ว่าง
 พระมหากษัตริย์บ้าง ต่อมา (ยุคหลัง) มีพระมหากษัตริย์อีก ๘๐
 พระองค์ รวมทั้ง ๒ ยุค ได้มีพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติมา ๑๒๒
 พระองค์ด้วยกัน

พระนามพระมหากษัตริย์ซึ่งได้ครองราชสมบัติตั้งแต่ (จุด) ศักราช
 ๕๐๑ ปีมานี้ มีแจ้งอยู่ในบัญชีต่อไปนี้

	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	รวมพระ ชนม์
๑ พระเจ้าปทุมสูริยวงษ์	๓๖	๓๕	๕๓
๒ พระเจ้าจันทราชา โอรส ๑	๒๕	๓๐	๕๕
๓ พระเจ้าร่วง โอรส ๒	๓๕	๔๐	๗๕
๔ พระเจ้าดีอ อุนธา ๓ ต่าง มารดา กับ พระร่วง	—	—	—
	๓๐	๓๕	๖๕
๕ พระเจ้าโคตบอง	—	—	—
๖ พระยาแกรก	๓๕	๔๕	๖๐
๗ พระยาตายนาง	—	—	—
๘ พระสุธรรมราชา โอรส ๗	—	—	—

ตอนว่างกษัตริย์หลายปี

แต่จึงมีกษัตริย์ครองราชสมบัติ

ต่อไปนี้ คือ

- ๘ พระเจ้าไชยราชา
- ๑๐ พระพิศณุราชา
- ๑๑ พระศรีเด่น (พระศรีคีตย์?) ไอรต์ ๑๐
- ๑๒ พระไชยนาท อนุชา ๑๑
- ๑๓ พระด้รินทรราชา
- ๑๔ พระอนุชราชา อนุชา ๑๓
- ๑๕ พระอินทรราชา ไอรต์ ๑๔
- ๑๖ พระเจ้าอู่ทอง มีพระนามว่า พระรามาชิดคีตย์ ไอรต์ ๑๕
 คือนางพระมหากษัตริย์ออกคราว ๑ แล้วจึงมีพระมหากษัตริย์
 ครองราชสมบัติ คือ
- ๑๗ พระบรมราเมศวร
- ๑๘ พระกระเจียรนเรศวร
- ๑๙ พระเทียร (ราชา) คือพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งเป็นพระเจ้า
 ช้างเผือก ๗ ช้าง
- ๒๐ พระไชยราชา อนุชา ๑๘ คือนางพระมหากษัตริย์ออกหลายปี
 จึงถึง
- ๒๑ พระเจ้าสุรพันธุ์ อินทพยัคฆ์ (พระเจ้าสุพรรณปราสาท
 จะหมายความว่า พระเจ้าปราสาททอง) ซึ่งพระนคร
 (ปราสาท) เทวดานฤมิตรนั้น มีพระราชไอรต์ ๔ พระองค์
 พระราชธิดา ๓ พระองค์ รวม ๗ พระองค์

(ตำนานของพระมหากษัตริย์แต่โบราณ)

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครสุวรรณโลก พระมเหสีเป็นภาค
พระราชโอรสคือพระร่วง

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครสุโขไทย มีพระราชธิดาทรง
พระนามว่า สุปรรณเทวี ๕ เป็นมเหสีของมะกะโท

พระมหากษัตริย์ที่เสวยไม้งวดำนั้น สร้างพระนครตั้ง (สุวรรณบุรี)
พระองค์มาแต่แพที่เหาะได้ พระมหากษัตริย์พระองค์นี้สร้างพระนคร
พิศณุโลกด้วยอีกแห่ง ๑

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครพิจิตรนั้น เป็นเชื้อพระวงศ์
พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครวิเชียรปราการ (คือเมืองกำแพง
เพชร) เป็นราชบุตรของเจ้าเมืองกำแพงเพชร

พระมหากษัตริย์ที่สร้างเมืองสุวรรณ (สุวรรณ) นั้นมีราชโอรส
(สืบพระวงศ์) ๒ พระองค์ พระองค์ ๑ ได้ช้างเผือก

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครไชยนาทนั้น ไม่มีราชโอรสธิดา
เมืองไชยนาทนั้นเดิมเป็นบ้านพรานเนื้อ พระมหากษัตริย์ที่ครองเมือง
ไชยนาททรงพระนามว่า นราธิเบศร์ ทรงตั้งพระศรีแผ่นดิน (พระศรีศักราช)
เป็นพระมหาอุปราช

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระมหากษัตริย์ที่สร้างพระนครวัดไชย (เมืองพิจักรหรือพิไชย
เป็นไต่ทั้ง ๒ เมือง) ถูกพระอนุชากับพระมเหสีคบคิดกันจับปลงพระชนม์
เสีย แล้วพระอนุชาไปสร้างพระนครเพ็ชรบุรี

พระรามาชิบดคีรวงษ์ เมื่อทรงสร้างกรุงทวาราวดีนั้น มีนมคร
ปลาร้องร้องดัง แดชุตทพยแผ่นดินได้

พระราชโอรสของพระรามาชิบดคีที่สร้างกรุงทวาราวดี ทรงพระนาม
ว่า พระเทียร (ราชา) พระองค์ ๓ พระไชย (ราชา) พระองค์ ๓
พระไชยนั้นถูกพระมเหสีกับอำมาตย์คบคิดกันปลงพระชนม์

พระบรมราเมศวณน มีราชชิตาทรงพระนามว่า พระบรม
ชิบด พระราชโอรสทรงพระนามว่า พระมหินทร เมื่อพระองค์ได้
เสวยราชทรงพระนามว่า (พระมหา) จักรพรรดิ เพราะมีช้างเผือก
ถึง ๗ ช้าง

พระสุธรรมราชา ซึ่งเสวยราชณเมืองพิศณุโลกนั้น มีพระ
ราชชิตาทรงพระนามว่า จันทรกัทยา มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า
พระนเรศ (วร) พระองค์ ๓ พระเอกาทศรัฐพระองค์ ๓ ต้อง
พระนามนเรียกอย่างภาษารามัญ

พระติโตกนารถซึ่งครองราชสมบัติกรุงทวาราวดี มีพระราชโอรส
๒ พระองค์ พระราชบุตรเขยเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าอู่ทอง ด้วย
เป็นโอรสของพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ของพระเจ้าอู่ทอง พระราชบุตร
เขยพระองค์นี้ ทรงพระนามว่า พระรามาชิบคีร์ พระราม
าชิบคีร์นี้เป็นพระนามเดิม พระองค์ได้ปราสาททองในจอมปลวกที่เมือง

ดพบูรี จึงปรากฏพระนามว่า พระเจ้าปราสาททอง แต่เดิมพระองค์
 เป็นอำมาตย์ พระเจ้าปราสาททองมีราชโอรส (ซึ่งสืบพระวงศ์)
 พระนามว่า พระนารายณ์ พระนามพระเจ้าแผ่นดินต่อพระนารายณ์มา คือ

	นอกราช	ในราช	พระชนม์
	สมบัติ	สมบัติ	พรรษา
๑ เจ้าพระยาสุรสีห์	๕๕	๓๔	๖๘
๒ พระสุรินทราชา	๔๘	๗	๕๖
๓ พระภูมินทราชาธิราช (โอรส ๒)	๓๐	๒๔	๕๔
๔ พระธรรมราชา (อนุชา ๓)	๕๓	๒๓	๗๘
๕ พระอุทุมพรราชา (โอรส ๔)	๒๐	๓ เดือน	-
๖ พระเอกาทศราชา (เชษฐา ๕)	๔๐	๘ ปี	๔๘

จดหมายเหตุรบพม่า

เมื่อ (ปีถุญ) จุดศักราช ๑๐๘๓ พ, ศ, ๒๒๗๔ ในแผ่นดิน
 สมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชา (คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ) ทรง
 ตั้งให้เจ้าฟ้านราธิเบศร์ (พระราชโอรส) เป็นพระมหาอุปราช ถึง
 (ปีฉลู) จุดศักราช ๑๐๘๕ พ, ศ, ๒๒๗๖ เจ้าฟ้านราธิเบศร์ ผู้เป็น
 พระมหาอุปราชถึงแก่กรรม จึงทรงตั้งพระอุทุมพรราชา (คือขุนทดวงหาวัด)
 เป็นพระมหาอุปราชต่อมา ถึง (ปีชวด) จุดศักราช ๑๑๒๐ พ, ศ, ๒๓๐๓
 ๓๖ ๕ ๖ คำ สมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชาเสด็จสวรรคต พระ
 อุทุมพรราชาจึงได้ผ่านพิภพ ครองราชสมบัติอยู่จนเดือน ๘ แรม ๖ คำ

กองทัพที่ ๒

ยกไปคอยต่อสู้ข้าศึกที่เมืองราชบุรี

เจ้าพระยาพระคลังเป็นแม่ทัพ

มีชื่อนายกอง คือ

พระยาราชภักดี

พระยาจพา

พระศรีเสาวภาคย์ (เห็นจะเป็นพระศรีเสาวราช)

หุดวงทองบูรณ (เห็นจะเป็นหุดวงทองดี)

หุดวงศรีวรภัง (หุดวงศรีวรขาน)

หุดวงศรีรุศ (หุดวงศรีเนารัตน)

หุดวงราชาพิมด

ขุนภักดี

กองทัพที่ ๓

ยกไปคอยต่อสู้ทางท่ากระดานขวางเมืองกาญจนบุรี (ไม่ปรากฏ

ชื่อแม่ทัพ มีแต่ชื่อนายกอง) คือ

พระยาดีหราชเดโชไชย (เห็นจะเป็นตัวแม่ทัพ)

พระพิไชยณรงค์ (พระยาพิชิตณรงค์)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระพิไชยนฤทัช (พระยาพิไชยชาญฤทัช)
 พระไถยนันต์ (พระเสนาณรงค์ หรือพระศรีไถยณรงค์)
 พระทิพโยธา
 อินทรเทพ
 หดวงพิไชยอินทรา
 ราชามาตย์
 ราชาบาด
 หดวงรักษาดมบัต
 ตะมะรง ไม่รู้ว่าใคร

ก่องทัพที่ ๔

ยกไปคอยต่อสู้ทางเมืองเชียงใหม่
 เจ้าพระยาอภัยราชาเป็นแม่ทัพ
 มีชื่อนายกอง คือ
 พระยาพิพัฒน์โกษา
 พระยาเสนา
 พระยาไชย
 พระพิพัฒน์
 พระปรามพัฒน์
 พระพิไชย
 พระพิศัตะพงษา

พระยาพิพิธ
ราชสงคราม
วิสูตรธรรมมา
หตวงราโช
หตวงหญไทย
อินทามาศย์

ศิลาจารึก
วัดไชยวัฒนาราม

ราชมนู
เทพมนู
ขุนพิศัด
ขุนตรากำนัน (ขุนธาระกำนัน)
ขุนวิสูตร
ขุนนรินทร์
หมื่นวาศุเทพ
หมื่นพรหม

กองสอดแนม

ศิริธรรมราชา (จะเป็นผู้ใดคิดไม่เห็น ไม่ใช่เจ้าพระยาพระคลัง
เพราะมีชื่ออยู่ที่อื่น) เป็นผู้บัญชาการ
มีชื่อนายกอง คือ

พระยาราชเด่น (น่าจะเป็นพระยาราชเด่นขลุ่ย เจ้าเมือง
บันทายมาศ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พระยาราชนางตั้งต้น

พระศรีพิพัฒน์

พระตำตอง (ไม่รู้ว่าเป็นใคร)

พระหมื่นไวย (วรนาถ)

(พระหมื่น) สรรเพ็ชรศักดิ์

ราชสงคราม (จะเป็นพระหรือเป็นหัตถ์ไม่ปรากฏ)

พลพระสุ (เห็นจะเป็นขุนพลอาสาไศรย)

ขุนศุภสัตว์

พระเจ้าอโศก พญาวี ต่เมืองทวายได้ ด้วยกมาทางเมืองมฤท เมือง
ตะนาวศรี, กระจุก (เมืองกุย) เมืองราชบุรี เข้ามาตั้งกองทัพหัตถ์อยู่
ที่ตำบลบ้านกุ่ม บ้านบัน (บางบาน) และยกกองทัพทางเมืองตาก

(บีมเมีย) จุดศักราช ๑๑๒๔ พ, ศ, ๒๓๐๕ พวกมอญมะตะตั้นกิน
ซึ่งโปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลเขานางบวชเป็นชบก

(เรื่องมอญชบคกรงนี้ มีในหนังสือพระราชพงษาวดารไทยตรง
กันว่า เดิมเมื่อพระเจ้าอโศกพญาวีตั้งมาตั้งเมืองหงสาวดี พวกมอญ
เมืองเมาะตะมะอพยพ ครอบครวัเข้ามา ขอพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร แต่ครั้ง
แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษอยู่ โปรดให้รับเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้
ชานพระนคร เห็นจะเป็นเมื่อคราวศึกพม่าเข้ามาตั้งกรุงเก่าครั้งแรกเมื่อ
บีมโรงโทศกนั้น มอญพวกนั้นพากันหนีไปตั้งประชุมกันอยู่เขานางบวช
คิดการชบคกรงนี้ คุมกันยกไปตั้งเมืองนครนายก ต้องตั้งยกกองทัพไป
ปราบปราม มอญพวกนั้นจึงแตกพ่ายหนีไปทางเมืองหัตถ์ศักดิ์)

เมื่อ (ปีมเสง) จุติศักราช ๓๑๒๕ พ,ศ, ๒๓๐๖ ชายชาวบ้านนอกของ
ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างพรมแดนเมืองทวายกับเมืองดาว เข้ามาฟังพระบรม
โพธิ์ธรรมการ (ในว่าดเหมือนเรื่องของคนพวกันหนเข้ามาฟังไทย จะได้
เปนเหตุที่เกิดศึกพม่าครั้งนั้น)

(ปีวอก) จุติศักราช ๓๑๒๖ พ,ศ, ๒๓๐๗ กองทัพเมืองอังวะมหา
นรธาเปนแม่ทัพใหญ่ ยกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาทางเมืองทวาย
เมื่อครั้งมหานรธายกเข้ามาหน กรุงศรีอยุธยาได้จัดกองทัพ
ออกไปต่อสู้ ๖ กอง คือ

กองทัพที่ ๑

ยกไปต่อสู้ที่เมืองมฤทเมืองตะนาวศรี

พระยาพิพัฒน์ โภษาเปนแม่ทัพ

มีชื่อนายกอง คือ

พระยาราชเดณา

พระยาตากสิน เจ้าเมืองระแหง

พระพิพิธ

ศิริโตกธรรม (เห็นจะเป็นพระยาธรรมไตรโลก)

รามราชาธิบดี เจ้าเมือง (เห็นจะเป็นพระยาเทพาธิบดี)

พิไชยนฤทธิ

หตวงศักดิ์

หตวงดีทิ

หตวงฤทธิ

หตวงเดช

ศิริสมบัติ

จันทราชา

ราชบัคิ

กองทัพที่ ๒

ยกไปต่อสู้ทางเมืองเชียงใหม่

พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพ

มีชื่อนายกอง คือ

พระยามหาเดฉา

พระศรีเสาวภาคย์

พระพิไชย

พระอินทราภัย

พระหมื่นไวยวรนาถ

พระหมื่นเสมอใจราช

พระหมื่นศรีสรรักษ์

หตวงฤทธิไทย

หตวงทองบูรณ์

จำเรศ

จำรง

จำรุศ (จำยวด)

กองทัพที่ ๓

ยกไปต่อสู้ทางท่ากระดานแขวงเมืองกาญจนบุรี

พระยารัตนเปนมัทพ์ (เห็นจะเป็นพระยารัตนาธิเบศร์)

มีชื่อนายกอง คือ

หลวงกตาโหม (ราชเสนา)

หลวงไกรโกษา

พระกฤษณ (กรมช้าง)

ขุนนคร

หมื่นพรหม

พลตุ

กองทัพที่ ๔

ยกไปต่อสู้ที่เมืองนครสวรรค์

เจ้าพระยาตากตาโหมเปนมัทพ์

มีชื่อนายกอง คือ

พระยาธรรมมา

มหาเทพ

มหามนตรี

อินทรเทพ

พลเทพ (เห็นจะเป็นพิเรนทรเทพ)

ราชวรินทร์
 ทิพเตนา
 ราชามาตย์
 ราชประนะ (เข้าใจว่าราชาบาท)
 ราชมนู
 พระอินทรามาตย์
 ชุนพิพัฒน์
 ชุนนรินทร์
 ชุนพศัศิต

กองทัพที่ ๕

ยกไปทางเมืองนครสวรรค์อีกกอง ๓

พระยาธิเบศร์ปริยัติ (เห็นจะเป็นพระยาธิเบศร์บริวัต)

เป็นแม่ทัพ มีชื่อนายกอง คือ

พระยาดมบดี
 พระพุทธมิ่งพงษา
 หตวงโชติก
 หตวงทองดี
 หตวงวรเชาวนะ
 หตวงรอร่า
 หตวงราชรักษา

หลวงรักษาดมบัต

หลวงจอตมบัต

หลวงศรีรุต

ขุนวิสูตร

หมื่นพรหม

หมื่นอภัย

ฤทธิธำ

จงปานิต

เมื่อมหานรชายกเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา มาตั้งค่ายล้อม
กรุงศรีอยุธยาที่ตำบลต่าง ๆ ๘ แห่ง คือ

- ๑. ที่ศวันนอกเฉียงเหนือ ตั้งทัพเนียดริมแม่น้ำ
- ๒. ที่ศวันนอก ตั้งทัพห้วย
- ๓. ที่ศวันนอกเฉียงใต้ ตั้งทัพคลองสวนพลู
- ๔. ที่ศวันใต้ ตั้งทัพบ้านตัดหญ้า
- ๕. ที่ศวันตกเฉียงใต้ ตั้งทัพตำบลทุ่ง เป็นค่ายของ

มหานรชาแม่ทัพ

- ๖. ที่ศวันตกเฉียงใต้ค่าย ๑ ตั้งทัพดถนนาราม

(เข้าใจว่าวัดไชยวัฒนาราม)

- ๗. ที่ศวันตกเฉียงใต้ ตั้งอีกค่าย ๑ ที่คลองตะเคียน
 - ๘. ที่ศวันตก ตั้งทัพวัดเวฬุ (อยู่ที่ทุ่งหลังวัดท่ากรัง)
- ส่วนกองทัพไทยที่ตั้งรักษาพระนครนั้น ตั้ง ๖ ค่าย คือ

คำให้การชาวกรุงเก่า

๓ ทิศเหนือ ตั้งตำบลวัดพระเมือง? (เห็นจะเป็นวัด
หน้าพระเมรุ) ตรงพระราชวัง

๒ ทิศเหนือออกซ้าย ๓ ตั้งตำบลวัดป่าไผ่ (เห็นจะเป็นวัด
ป่าไผ่)

๓ ทิศตะวันออก ตั้งตำบลวัดวรบวช (เดียงคล้าย
วัดวรโพธิ แต่วัดวรโพธิอยู่ติดกับพระราชวังด้านตะวันตก จึง
เข้าใจว่าจะเป็นวัดมณฑป)

๔ ทิศตะวันตก ตั้งที่วัดลูกช้าง (ยังไม่ทราบว่าเป็นวัดจริง
จะเป็นวัดอะไร)

๕ ทิศเหนือออกซ้าย ๓ ตั้งที่วัดท่าการ้อง (วัดท่าการ้อง
อยู่ข้างเหนือจริง แต่ห่างพระนครอยู่)

๖ ทิศ (อะไรไม่บอกไว้) ตั้งที่บ้านนายจัน (คำนี้เห็น
จะหมายความว่า ค่ายบางระจัน ๗ อยู่แขวงเมืองตั้งหักบอย่างทอง
คอกันห่างมาก)

พ่ายกมาคราวหลังหน่อตั้งกันอยู่ ๒ ปี ถึง (ปีจอ)
จุดศักราช ๑๑๒๘ พ.ศ. ๒๓๐๘ ๓ ๕ คำ เวตากดางคืน
เจ็ดทุ่มเศษ ข้าศึกเข้าพระนครได้ทางด้านตะวันออก จึงได้
กรุงศรีอยุธยาแก่พม่า

ชื่อเมือง

กรุงทวารวดี

(ตรง)

หัวเมืองฝ่ายตะวันออก

๑.	เมืองปทุมธานี	(เมืองนครราชสีมา)
๒.	เมืองนครนายก	(ตรง)
๓.	เมืองจันทบุรี	(ตรง)
๔.	เมืองสระบุรี	(ตรง)
๕.	เมืองเพชรบูรณ์	(ตรง)
๖.	เมืองพินาย	(เมืองพิมาย)
๗.	เมืองนางรอง	(ตรง)
๘.	เมืองบัวชุม	(ตรง)
๙.	เมืองไชยบาดาล	(ตรง)
๑๐.	เมืองนครคีรี	
๑๑.	เมืองท่าโรง	(เมืองท่าโรง คือเมืองวิเชียรบุรี)
๑๒.	เมืองสระบุรี	(เห็นจะเป็นเมืองชดบุรี)
๑๓.	เมืองระยอง	(ตรง)
๑๔.	เมืองมะแตง	(เมืองพะแต้ คือเมืองแกตง)
๑๕.	เมืองดินคอง	
๑๖.	เมืองนนทบุรี	(ตรง)
๑๗.	เมืองตมูทสงคราม	(ตรง)
๑๘.	เมืองชนบุรี	(ตรง)
๑๙.	เมืองตมูทปรากฏ	(ตรง)

เมืองท่าโรง คือเมืองวิเชียรบุรี
 เมืองสระบุรี
 เมืองมะแตง คือเมืองแกตง
 เมืองดินคอง
 เมืองตมูทสงคราม
 เมืองชนบุรี
 เมืองตมูทปรากฏ

บางทีจะ
มีอะไรไป
อีก

๒๐. เมืองท่าครบุรี (ตรง)
๒๑. เมืองวชิรบุรี (เห็นจะหลง)

ด้านกรงทวารวดีฝ่ายทิศตะวันออกสุดแดนด้านใหญ่ คือ ด้าน
หนุมาน ๑ ทิศฝ่ายใต้จดแดนกำแพงธา ระยะทางตะวันออกห่างจาก
กรงทวารวดี ๑๒ วัน มีด้านน้อย คือ ด้านพระกริศ ๑ (ด้านพระजाฤก)

หัวเมืองปักชำใต้

๒๒. เมืองกุย (ตรง)
๒๓. เมืองตานา (เมืองตานาศรี)
๒๔. เมืองปรีศ (เมืองมฤท)
๒๕. เมืองชะดิน (เมืองฉดาง)
๒๖. เมืองนคร (เมืองนครศรีธรรมราช)
๒๗. เมืองไชยา (ตรง)
๒๘. เมืองพัทลุง (ตรง)
๒๙. เมืองสงขลา (ตรง)
๓๐. เมืองชุมพร (ตรง)
๓๑. เมืองตานี (ตรง)
๓๒. เมืองปราณ (ปราณบุรี)
๓๓. เมืองชะอั้ง (ฉำ ชนเพชรบุรี)
๓๔. เมืองนารัง (เมืองตรัง)
๓๕. เมืองบางคพาน (ตรง)

๓๖. เมืองแม่น้ำ (เห็นจะหมายความว่าแม่น้ำหวง คือ บ้านคอน)
๓๗. เมืองตั้งคอง (ตั้งขร เมืองด้านอยู่หลังเกาะหลัก)
๓๘. เมืองจระทิม *มีเมืองจระทิม*
๓๙. เมืองแดงหิน (เมืองหลังสวน ชนชุมพร)
๔๐. เมืองวะตะ (วะหวง ชนนครศรีธรรมราช)
๔๑. เมืองปรอน (ปราน ชนนครศรีธรรมราช)
๔๒. เมืองท่าทอง (คือกาญจนดิฐ ชนนครศรีธรรมราช)
๔๓. เมืองท่าแร่ (ท่าชะะ ชนชุมพร)
๔๔. เมืองปตุ (ปทิว ชนชุมพร)
๔๕. เมืองตะจุน (ตะอุน ชนชุมพร)
๔๖. เมืองวิไต้ย (วิไต้ย ชนชุมพร)
๔๗. เมืองทูน
๔๘. เมืองด้วี (ตรง ชนชุมพร)
๔๙. เมืองกระ (กระบุรี ชนชุมพร)
๕๐. เมืองระนอง (ตรง ชนชุมพร)
๕๑. เมืองนแรก (โหนดก ชนชุมพร)
๕๒. เมืองตะกั่วป่า (ตรง)
๕๓. เมืองตะกั่วทุ่ง (ตรง)
๕๔. เมืองไต้ย
๕๕. เมืองพนม (ตรง นครศรีธรรมราช)

๕๖. เมืองวังจืด
๕๗. เมืองทรอก (ทูตอง อยู่ในอำเภอปากพนัง นครศรี
ธรรมราช)
๕๘. เมืองทรวัด (คุรอกต แขวงตะกั่วป่า)
๕๙. เมืองวีศรอก
๖๐. เมืองไวคคุณ
๖๑. เมืองหิงต์
๖๒. เมืองบรินทร์
๖๓. เมืองขุบรินทร์
๖๔. เมืองบ้านใหม่
๖๕. เมืองคตองวัง (คตองวาพ คือเมืองประจวบคีรีขันธ์
ที่เกาะहतัก)
๖๖. เมืองทิตแดง
๖๗. เมืองอังกดี (บางพดี แขวงพังงา)
๖๘. เมืองคพานน้อย (บางคพานน้อย ขึ้นกำเนิดนพคุณ)
๖๙. เมืองกะแด (กระแดะ ขึ้นไชยา)
๗๐. เมืองปตายวัด
๗๑. เมืองไววัง
๗๒. เมืองยี่บูน (ดินปูนแขวงกระบี่ ขึ้นนครศรีธรรมราช)
๗๓. เมืองตะตอก
๗๔. เมืองปะเหตียน (ตรง ขึ้นพัทลุง)

๗๕. เมืองบ้านเอ
 ๗๖. เมืองต้นขพ
 ๗๗. เมืองจิตตวง
 ๗๘. เมืองมะแตง (พระแสง ขันนครศรีธรรมราช) (เมือง
 เหล่านี้เปน) เมืองใหญ่ (ส่วน) ๓ (เปน) เมืองน้อย
 (ส่วน) ๓ รวม ๒ ส่วน

สุดแดนฝ่ายใต้ มีด่านใหญ่ ด่านกิโลกิตเต ๓ ด่านน้อย
 ด่านคดองตาโม ๓ ห่างจากกรุงทวารวดีจนถึงแดนต่อ
 เมืองแขก ระยะทาง ๔๐ วัน

หัวเมืองฝ่ายตะวันตก

๗๙. เมืองสุพรรณ (ตรง)
 ๘๐. เมืองนครไชยศรี (ตรง)
 ๘๑. เมืองวิเศษ (เมืองเพ็ชรบุรี)
 ๘๒. เมืองราชบุรี (ตรง)
 ๘๓. เมืองกาญจนบุรี (ตรง)
 ๘๔. เมืองศรีสวัสดิ์ (ตรง)
 ๘๕. เมืองไทรโยค ชายแดน (ตรง)
 ๘๖. เมืองท่ากระดาน (ตรง)
 ๘๗. เมืองทองท่าพ
 ๘๘. เมืองทองป่าปุน (เมืองทองผาภูมิ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

สู่พระราชอาณาเขตแดนฝ่ายตะวันตก ด้านใหญ่
แม่หงษ์รัตน ด้านน้อย ด้านแม่ตะเภา ๑ ห่างจากกรุง
ทวารวดี ถึงแดนคอคอดเมืองเมาระตะมะ จนกระทั่งพระ
เจดีย์สามองค์ ระยะทาง ๗ วัน มีด้านทาง

หัวเมืองฝ่ายเหนือ

๘๘. เมืองวิเศษเด่ตั้ง (เมืองวิเศษไชยชาญ อยู่ในแขวง
ข้างทอง)
๘๙. เมืองตพบุรี (ตรง)
๙๐. เมืองนครสวรรค์ (ตรง)
๙๑. เมืองพิศณุโลก (ตรง)
๙๒. เมืองพิฉิคร (ตรง)
๙๓. เมืองสวรรคบุรี (เมืองสวรรคบุรี)
๙๔. เมืองสุโขทัย (ตรง)
๙๕. เมืองสวรรคโลก (ตรง)
๙๖. เมืองพิชัยนคร (เมืองพิชัย)
๙๗. เมืองวิจิตรปราการ (เมืองวิเชียรปราการ คือเมือง
กำแพงเพชร)

รวมเมืองซึ่งมหากระษัตริย์ได้ตั้งตั้งประทับอยู่ ๑๑ เมือง
(จะหมายเมืองเหนือที่กล่าวมาแล้วหรืออย่างไรไม่แน่)

๙๘. เมืองสังคบุรี (ตรง)

๓๐๐. เมืองอินทบุรี (ตรง)
๓๐๑. เมืองพรหมบุรี (ตรง)
๓๐๒. เมืองไชยนาท (ตรง)
๓๐๓. เมืองมโนรมย์นคร (ตรง)
๓๐๔. เมืองทุ่งยั้ง (ตรง ชนพิไชย)
๓๐๕. เมืองวังโพ (คือที่อยู่ครุฑ ชนพิไชย)
๓๐๖. เมืองดับแด (ตรง ชนพิไชย)
๓๐๗. เมืองนครดัม (นครชุม ชนพิศณุโลก)
๓๐๘. เมืองนครไทย (ตรง ชนพิศณุโลก)
๓๐๙. เมืองคักกตงปุ (ด้านนางพน ชนพิไชย)
๓๑๐. เมืองปาด (น้ำปาด ชนพิไชย)
๓๑๑. เมืองดงจับ (เมืองห่อมศักดิ์)?
๓๑๒. เมืองเท (เทพบุรีชนพิศณุโลก)
๓๑๓. เมืองดรัคาม (เห็นจะเป็นเมืองชุนกัน ชนพิไชย)
๓๑๔. เมืองบด (พิพฒ ชนพิไชย)
๓๑๕. เมืองวัดคบุค (บักบูร ชนพิไชย)
๓๑๖. เมืองเชียงเงิน (ตรง ชนตาก)
๓๑๗. เมืองเชียงทอง (ตรง ชนตาก)
๓๑๘. เมืองระแหง (ตรง คือเมืองตาก)
๓๑๙. เมืองอุไทยธานี (ตรง)
๓๒๐. เมืองกระทัพ (เมืองขี้เทพ)

๑๒๑. เมืองนครทิว

๑๒๒. เมืองแพร์ (ตรง)

๑๒๓. เมืองระแวก

สุดพระราชอาณาเขตรฝ่ายเหนือ ด้านใหญ่ ด้านดงชะ ๑
 ด้านน้อยด้านนไปร ๑ ห่างจากกรุงทวารวดี ถึงแดนเมือง
 เชียงใหม่มีระยะทาง ๒๕ วัน

มหาเจดีย์สถาน

๑. พระศรีธรรมเพ็ชฌีย์ หุ้มทอง อยู่ในพระราชวัง พระรามาริษดี (ที่ ๒) ทรงสร้าง
๒. พระพุทธสุรินทร ฝนใหญ่ พระนเรศวรเชิญมาจากเมืองเชียงใหม่ (จะหมายว่าพระพุทธสุรินทรหรือพระพุทธสิหิงค์ ไม่น่า) (ฟังปรากฏในที่นี้ว่าเป็นพระดำหรับขอฝน)
๓. พระติโลกนริศ (บางทีจะเป็นพระบรมไตรโลกนาถ) ที่ตมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้าง เดียวนัฐญ์เดี่ยวแล้ว)
๔. พระติโลก (บางทีจะเป็นพระบรมภพนาถ) ที่ตมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้าง เดียวนัฐญ์เดี่ยวแล้ว)
๕. พระมหาโลก (เห็นจะเป็นพระโลกนาถ) เดียวนอยู่ทั่วตพระเชตุพน)
๖. พระสยามภูจรโมฬี พระขัตติมาริเพ็ชร
๗. พระน่องกดิน (จะเป็นพระเจ้าแพนงเชิงดอกกระมัง?)

๘. พระรัตนมหาธาตุ พระเจดีย์ใหญ่ พระรามาริบท์ทรงสร้าง
(เห็นจะเป็นพระเจดีย์วัดใหญ่ไชยมงคล)

๙. พระรัตนเจดีย์

๑๐. พระพุทธรบาท (ตรง)

๑๑. เขาปลถวี (ตรง)

มหาเจดีย์สถานอยู่เมืองพิศณุโลก สวรรคโลก แต่เมืองนครไชยศรี

๑๒. พระชินราช (ตรง) อยู่เมืองพิศณุโลก)

๑๓. พระชินราช (พระพุทธรชินต์ห้เดียนอยู่วัดบวรนิเวศน์)

๑๔. พระมหา (เห็นจะเป็นพระศาสดา เดียนอยู่วัดบวรนิเวศน์)

๑๕. พระปั้นบันตอง (จะเป็นพระยืนวัดวิหารทองเมืองพิศณุโลก)

คือพระอัฐสุารต์ที่อยู่วัดสระเกษ)

๑๖. พระธรรมเจดีย์ (พระปฐมเจดีย์)

๑๗. พระเจดีย์

๑๘. เจดีย์

๑๙. เจดีย์

๒๐. พระพุทธรปรางค์ทอง สูง ๓๕ วา (เห็นจะเป็นพระมหาธาตุ
เมืองสวรรคโลก)

เรื่องพระพุทธรูปที่
พระบาทสมเด็จพระนเรนทร

พระพุทธรูปองค์ใดที่ทรงประดิษฐานรอยพระพุทธรูปไว้ ๕ แห่ง มี
เนื้อความปรากฏมาในพระบาทสมเด็จพระนเรนทร

สุวรรณภูมิ คือรอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ที่ยอดเขา
ในดงกาทวี่ปแห่ง ๑

สุวรรณภูมิ รอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ยังยอดเขา
สุวรรณภูมิ (ในสยามประเทศนี้) แห่ง ๑

สุมนภูฏ รอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ ที่ยอดเขาสุมนภูฏ
แห่ง ๑

โยนกปุเร รอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ในโยนกประเทศ
แห่ง ๑

นันทาย นทียา รอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ในแม่น้ำ
นันทานที่แห่ง ๑ รวมเป็น ๕ แห่ง

รอยพระพุทธรูปที่สุวรรณภูมิในสยามประเทศนี้ ด็จพันช
พราหมณ์ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธรูปองค์ให้ทรงประดิษฐานไว้ พระ
มหากษัตริย์ราชเจ้าแต่ปางก่อน จึงได้ทรงสถาปนาพระมณฑป
ตั้งรวมรอยพระพุทธรูปไว้ที่เขาสุวรรณภูมิ แต่สถาปนาวัดกุเจดีย์
ตั้งถันขึ้นในทันทันต่อมา ได้เอาทองคำแผ่นบางเท่าเปลือกกุ้ง ปิด
เป็นตายดอกดวงประดับพระมณฑปให้งดงามวิจิตร แต่ภายใน
พระมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น ทำเดื่อเงินบุตาคเต็มพื้นที่

ฝาผนังพระมณฑปใหญ่ เหากระเจกบานใหญ่ติดภายในประดับกระจกภายนอก

แต่ภายในพระมณฑปใหญ่ ได้ทรงสถาปนาบุษบกน้อย (สรวยรอยพระพุทธบาท) อีกชั้น ๑ ชั้น ๔ คอก สูง ๑๐ คอก บุษบกน้อยนี้หุ้มทองคำ แดเพดานน้อยอยู่รอบร้อยด้วยแก้วดีแต่ง ภายในบุษบก รอบรอยพระพุทธบาท เหาทองคำแม่ทำเป็นบัว แต่เอาทองแม่สกัดักตายลักษณะพระพุทธบาท ประดับด้วยพุดชยแดง บิดไว้บนรอยพระพุทธบาท

ประตูพระมณฑปพระพุทธบาทนั้น ด้านขวานอกมี ๒ ประตู ด้านขวานอกมี ๒ ประตู ที่บานประตูนั้นเป็นตายประดับมุก หาดังคาพระมณฑปมุ่งด้วยตะกั่ว ที่ข้อฟ้าแต่เครื่องบนบิตทอง แต่ที่ชดachsen ทักสิน ทำเป็นกำแพงแก้วล้อมรอบ แดหุ้มด้วยตะกั่ว แต่ที่ผนังภายในกำแพงแก้วนั้น ก็ปูลาดด้วยตะกั่ว บนหลังกำแพงแก้ว ทำเป็นพระเจดีย์สี่ตาอันสูงประมาณ ๒ คอก ตั้งรายไว้รอบข้างกันราวกำมาหนึ่ง ค่อยงมาถึงเชิงพระมณฑปปราบที่ทำเป็นดานทักสิน อีกชั้น ๑ มีกำแพงแก้วล้อมรอบ กว้างตามทิศขวานอกถึงขวานอก ๒๐ วา กว้างตามทิศเหนือ, ใต้ ๒๐ วา แดกำแพงแก้วนั้นหุ้มด้วยดีบุกบิตทอง แต่เอาทองแดงทำเป็นดอกบัวก้านเหล็กบิตทองปักไว้ที่บนกำแพงโดยรอบมี ๑๕ คอก มีถ้ำแห่ง ๑ มีพระพุทธปฏิมากร ก่อด้วยอิฐขัดสมาธิใหญ่ ๑ มีพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรดีใช้มุกอยู่ในถ้ำอีกแห่ง ๑ มีคดงสำหรับเก็บสรรรพพิคุดของพระพุทธบาทหนึ่ง ๑ และมี

เจ้าพนักงานผู้เก็บรักษาคงตั้ง แดมทอຍชาพระแดพวอชวบ้าน พวก
 ขุนโชนนั้น เปนผู้ช่วยนำมัน ซึ่ง สำหรับถวายบูชาแก่พระพุทธรบาท
 บรรไดชนพระพุทธรบาทนั้นมทางด้านใต้ทาง ๑ ทางด้านควันคกทาง ๑
 ด้านควันออกแต่เหนือไม่มีบรรได แต่ที่เชิงภูเขาพระพุทธรบาทนั้น ได้
 ทรงสร้างพระอารามไว้ มีพระครูเจ้าคณะชื่อ มหามงคลเทพมุนี
 องค์ ๑ มีพระตั้งตำแหน่งวินัยธร วินัยธรรม (สำหรับพิทักษ์รักษา
 พระพุทธรบาท) พร้อมด้วยข้าพระซึ่งได้ยกถวายไว้ แต่ได้ทรงพระ
 ราชอุทิศกับบั้งจันไว้เป็นประจำเดือนเสมอไม่ขาด พระครูแดถานา
 นุกรมเหต่านนั้น ต้องคอยดูแลซ่อมแปดตั้งซึ่งจะชำรุดหักพังในบริเวณ
 พระพุทธรบาทนั้นด้วย ส้มเต๋จพระเจ้ามหาธรรมราชา (คือส้มเต๋จ
 พระเจ้าบรมโกษฐ์) พระองค์ได้ตั้งโดยกระบวนพยุหยาตราพร้อมด้วย
 จตุรงคเสนา ไปนมัสการพระพุทธรบาท แต่เมื่อพระองค์ประทับ
 แรมอยู่ ๗ ราตรี ได้มีการมโหรีศพดมโหรีพระพุทธรบาท แดพระ
 ราชทานพระราชทรัพย์เป็นทานแจกจ่ายแก่ชาวบ้านชาวเมืองคนยากคนจน
 คือเครื่องผ้าพรรณนุ่งห่ม เครื่องเงินทอง เงินบาท เงินตั้ง
 เงินเฟื้อง เขาเป็ดอก เหล้าเป็นต้น เมื่อครบกำหนด ๗ ราตรีแล้ว
 ได้เสด็จกลับสู่พระนคร

พระนาย

ที่เขานี้ถ้วอยู่ทางทิศเหนือพระพุทธรบาทที่เขาสู่สุวรรณบรรพตข้ามปาก
 แม่น้ำไป ระยะทางห่างวัน ๑ มีเพิงเขาแห่ง ๑ เหมือนอย่าง

พังพานพระยานาค ต่อมเด็จพระด้ยมมาตัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์
 ได้เสด็จมาอาสาศรัยบังฝนอยู่ที่เพิงเขาแห่งนี้ ทชงพระพุทธองค์ได้ประทับ
 อาสาศรัยนั้น จึงมีรอยพระพุทธนายบายพระภักตร์ออกมาทางข้างหน้า
 คิติดอยู่ยังกระเพิงผานั้น โดยอำนาจพระพุทธปาฏิหาริหารพระรูปพระรัศมี
 ผ่ากาดำพัตร์แห่งพระพุทธองค์ ยังแแต่เห็นเป็นดีเหตุองอยู่เด่มอไม้
 เศร้าหมอง ยังคงเป็นดีผ้ากาดำพัตร์อยู่จนบัดนี้ รอยพระพุทธนาย
 ชิงทรงประดิษฐานคิติดอยู่กับเงอมผานน หาได้มีพระมณฑปหรือวิหาร
 ด้ร้างชนปกคลุมกำบังไว้ไม่ แม้เวตาฝนตกน้ำฝนไหลตงมาตามเงอมผา
 ก็ไหลหลัดกรอยพระพุทธนายไป มิได้ต้องนายาของพระพุทธองค์ แต่
 ก่อนมาพระมหากษัตริย์ราชาธิราชเจ้าเคยให้ด้ร้างพระมณฑปแด่พระวิหาร
 ชิงหวังจะปกบ้องรอยพระพุทธนาย ต่อมเด็จพระนรินทรเทวราชก็บั้นคادت
 ให้หักพังทำตายเสีย เทพยเจ้าหาพอพระไทยจะให้ มีอะไรบิตรอยพระ
 พุทธนายไม่ ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ราชาธิราชเจ้าแต่ก่อนมาจึงให้
 ปรามแต่พันทให้ราบคาบ แแต่ให้ทำบรไรแต่พันชนไปด้ที่องค์พระ
 พุทธนาย

ระคูนม้ด้การพระพุทธนายนี้ ในกำหนดเดือน ๔ ทุกปี มีพระ
 มหากษัตริย์แต่เด่นามาตย์ราษฎรชาวบ้านชาวเมือง ไปนม้ด้การ
 กราบไหว้ แแต่มีการมโหรีศพดมโภชเปนงานบิ่เด่มอทุกปีมิได้ขาด.

แผนที่กรุงศรีอยุธยา

พระนครศรีอยุธยา นมก้าแพงพระนครสูง ๓ วา หน้า ๖ ศอก
นอกจากค้วกำแพงยังมีทิวานสำหรับทหารยืนประจำหน้าทักษ์วง ๓ ศอก มี
หม้อดินดำ (เห็นจะหมายความว่าบ้อม) ๑๖ มีประตูทางหน้า ๔ ประตู
ประตูทางบก ๒๘ ประตู รวม ๓๒ ประตู มีชื่อต่างกัน ดังนี้

(ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูบก คือ)

๑. ประตูโอฬาริณัฏ
๒. ประตูศรีไชยจักร (เห็นจะเป็นประตูศรีไชยศักดิ์ เป็นประตู
พระราชวังชั้นนอก)
๓. ประตูปราบไทยจักรรัตน (เห็นจะเป็นประตูจักรมहिมา)
(บอกค้วกันไปถึง ๒ ประตู แต่ความจริงเลข ๓. น่าจะเป็น
ประตูเจ้าปราบ เลข ๔. จะเป็นประตูจักรมहिมา)
๔. ประตูไชยอนุภาพ (ป้องกันชื่อพระยาข้างคั่น ชื่อประตูเห็น
จะชนค้ำอื่น แต่ตั้งท้าย "อนุภาพ") (นี้ชื่อประตูไม่ได้
เงินปากอยู่แต่ชื่อข้างก่เดยมอกเป็นชื่อประตูไป)
รวมประตูบก ๔ ประตู ประตูน้ำมี ๒ ประตู
(ด้านตะวันออกแต่ด้านใต้ คือ)
๕. ประตูข้างรวางใน
๖. ประตูท่ากตาไหม
๗. ประตูเข้าเปิดอก (ประตูน้ำ)

๘. ประคทำข้าง (ประคทำข้างวงหน้า)
๙. ประคณนวนวงหน้า
๑๐. ประคหอรคณไชย (ประคหน้า)
๑๑. ประคเจ้าจัน
๑๒. ประคหน้า
๑๓. ประคพระบือ (ประคกระบือ)
๑๔. ประคด้ามม้า (ประคหน้าคดองในไก่)
๑๕. ประคจัน (ประคหน้า)
๑๖. ประคเทพหมี่ (ประคหน้า)
๑๗. ประคไชย
๑๘. ประคณะไกรน้อย (ประคหน้า)
๑๙. ประคณะไกรใหญ่ (ประคหน้า)
๒๐. ประคหน้าปราบ (เห็นจะเป็นหน้าวัดเจ้าปราบ)
๒๑. ประคทำราษฎร (เห็นจะเป็นประคตาดายอด)
(ด้านตะวันตก)
๒๒. ประควงไชย
๒๓. ประควงหลัง
๒๔. ประคทำพระ
๒๕. ประคข้าง
(ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ)
๒๖. ประคสุวรรณ (เห็นจะเป็นประคสุวรรณทอง)

๒๗. ประคองกฏ
 ๒๘. ประค่อมทดวง (ประค่อน้ำ)
 ๒๙. ประคองช่วย (บางแห่งเรียกประคองช่วยน้ำ)
 (ด้านเหนือ)
 ๓๐. ประค่อมหาไพชยนต์
 ๓๑. ประค่อมทวารอทุก
 ๓๒. ประค่อมเจ้าธงไชย
 ๓๓. ประค่อมข้างเผือก

รวมประค่อมกำแพงพระนคร ๓๓ ประค่อม

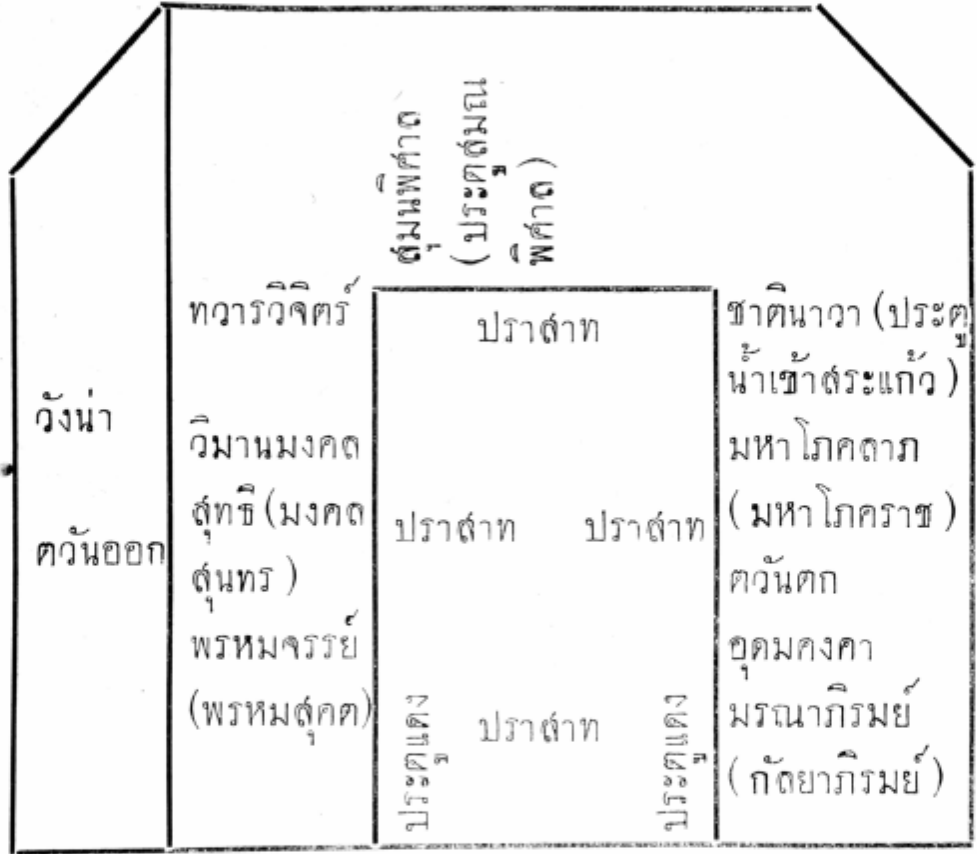
ภายในพระนคร มีเรือนหอดวงต่างๆ คือ คดั่งเป็นคันทลายแห่ง
 คือ พิศมหาไพไชยฉาง (หนังสืออื่นเรียกฉางมหาไชย) ๑ ฉาง
 เข้าเปิดอกสำหรับทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๑ ฉางหอดวง ๑ คดั่ง
 ดินดำ ๑ คดั่งดินค้ำ ๑ คดั่งเชือก ๑ คดั่งฝาง ๑ คดั่งราช
 พัด ๑ โรงช้างมี ๑๔ หลัง โรงม้าพระที่นั่งหลัง ๑ หอโรงม้า
 (เห็นจะเป็นโรงม้าห้อย) หลัง ๑ โรงม้าอาชาโกทอง (น่าจะเป็น
 โรงม้าเกราะทอง) หลัง ๑ โรงม้าซ้ายขวาหลัง ๑ โรงม้าใช้หลัง ๑
 รวมโรงม้า ๕ หลัง

แผนทพระนครศรีอยุธยาเป็นดิ่ง

ทิศเหนือ

คูขื่อประตูตามเดขหมาย

๕. ๓. ๒. ๑. ๓๓. ๓๒. ๓๑. ๓๐. ๒๙. ๒๘. ๒๗. ๒๖.

คูขื่อออก

๕. ๓. ๒. ๑.

คูขื่อ
คูขื่อออก

ทวารวิจิตร
วิมานมงคล
สุทธี (มงคล
สุนทร)
พรหมจรรย์
(พรหมสุนทร)

ประตูดัง
(ประตูดัง
พิคัต)

ปราสาท

ปราสาท

ปราสาท

ประตูดัง

ปราสาท

ประตูดัง

ชาตินาวา (ประตู
น้ำเข้าสระแก้ว)
มหาโกศดาบ
(มหาโกศราช)
ควันตก
อุดมคงคา
มรณาภิรมย์
(กัถยาภิรมย์)

๒๒.
๒๓.
๑๒. ควันตก
๒๔.
๒๕.

๕. ๓๐. ๓๑. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑.

ทิศใต้

ชื่อวัด (พระอารามหลวง) ในกรุงศรีอยุธยา

๑. วัดหน้าพระธาตุ (ตรง)
๒. วัดราชบูรณะ (ตรง)
๓. วัดมณฑลพิศตร (ตรง)
๔. วัดพระราม (ตรง)
๕. วัดศุภสงคราม (ตรง) ๖๒
๖. วัดราชวงษ (เห็นจะเป็นวัดสวนหลวง)
๗. วัดรามบาท (วัดรามาวาศ)
๘. วัดธรรมปริหาร (วัดธรรมนิกราช)
๙. วัดอินทวารักษ์ (วัดอินทาราม)
๑๐. วัดจันทราวัง (วัดจันทาราม)
๑๑. วัดราชประดิษฐ (วัดราชประดิษฐาน)
๑๒. วัดนาง (วัดนางคำ พระเจ้าบรมโกษรู้ทรงปฏิสังขรณ์)
๑๓. วัดวงษ์โพธิ์ (วัดวงษ์โพธิ์)
๑๔. วัดโพธาราม (ตรง)
๑๕. วัดพนันเชิง (วัดพระเจ้าพนางเชิง)
๑๖. วัดกุฎีทวา (วัดกุฎีดาว) พระมหาบรมราชาทรงสร้าง
๑๗. วัดจโมรกุฎ (วัดสมณะโกฏิ)
๑๘. วัดมเหยงคณ์ (ตรง) พระภูมินทรราชิบดีทรงสร้าง
๑๙. วัดมณฑป (ตรง) พระมหาบรมราชาทรงสร้าง

๒๐. วัดกะไชย (วัดวังไชย)
๒๑. วัดสุทธาวาส
๒๒. วัดปราสาท (ตรง) พระศาสดาธิเบศร์ทรงสร้าง
๒๓. วัดราชราหุราม (วัดราชราหุทาราม) พระเจ้าปราสาททอง
ทรงสร้าง
๒๔. วัดขวิด (วัดครุฑ) พระเจ้าเอกทัศราชาทรงสร้าง
๒๕. วัดโพธาราม (วัดบรมพุทธาราม) พระศาสดาธิเบศร์ทรงสร้าง
๒๖. วัดอินทกัถยาราม (ตรง)
๒๗. วัดพรหมกัถยาราม (ตรง)
๒๘. วัดกุเฆาทอง (ตรง) พระเจ้าหงษาวดีทรงสร้าง
๒๙. วัดสุรินทร
๓๐. วัดโตกสุธา (ตรง)
๓๑. วัดพุทไธยสังวรวิญญ์ (ตรง) พระรามาศิขิต์ทรงสร้าง
๓๒. วัดไชยทานารถ (วัดไชยวัฒนาราม) พระเจ้าปราสาททอง
ทรงสร้าง
๓๓. วัดคูหาสังวรวิญญ์ (ตรง)
๓๔. วัดนาราไธ
๓๕. วัดโบสถ์ } (วัดโบถราชเดชะ)
๓๖. วัดราชเดช }
๓๗. วัดโรงทาน (วัดโรงธรรม) พระเจ้าอู่ทุมพรรราชาทรงสร้าง
๓๘. วัดคุตติคมหา พระนเรศวรทรงสร้าง

คำให้การชาวกรุงเก่า

๓๙. วัดวังขี้คอก พระยามินทร์สร้าง
๔๐. วัดพระยามิน (วัดพระยาแมน)
๔๑. วัดกุฎีธาราม (วัดกระษัตริาราม)
๔๒. วัดพระเจ้าเจดีย์แดง (วัดพระเจดีย์แดง)
๔๓. วัดอุทุมพราราม (ตรง) พระเจ้าอุทุมพรราชาทรงสร้าง
๔๔. วัดนวมุค (วัดตมุต) พระเจ้าเอกทัศราชาทรงสร้าง
๔๕. วัดวรโสดาราม (วัดวรเชษฐาราม) พระเอกาทศรถทรงสร้าง
๔๖. วัดพรหมกระสาย พระศาสดาธิเบศร์ทรงสร้าง
๔๗. วัดพระพุทธร พระมหาบรมราชาทรงสร้าง

พระราชวังหลวง

พระราชวังของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มีกำแพงสูง ๓๐ คอก
 ถ่อมรอบ กำแพงหนา ๔ คอก เป็นฐานสำหรับทหารยืนประจำ ๒ คอก
 วัดตามแนวกำแพงโดยรอบได้ ๙๕ แห่ง มีประตูพระราชวัง ๓๖ ประตู
 เรียกชื่อต่างกัน ดังนี้ คือ

ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูพรหมลัญจ (เห็นจะเป็นพรหม
 ลัญจ) ๑ ประตูมณฑลสุนทร ๑ ประตูนิเวศวิมต ๑ ประตูทวารวิจิตร ๑
 ด้านตะวันออกเฉียงใต้ ประตูสมณพิศาล (น่าจะเป็นสมณพิศาล) ๑
 ประตูทวารนุกตเห็นจะซ้ำ ๑ ประตูทวารเจษฎา ๑ ประตูทักษิณาภิรมย์ ๑
 ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ประตูชาตินาถา ๑ ประตูมหาโกศราช ๑
 ประตูอุคมคงคา ๑ ประตูรณภิรมย์ (เห็นจะเป็นกัศยาภิรมย์) ๑

ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นประตูเมืองด้วย เพราะพระราชวัง
ตั้งอยู่ริมกำแพงพระนครด้านนี้ คือ ประตูมหาไชยหน้ ๑ ประตูทวาร
ออก ๑ ประตูเสาชิงไชย ๑ ประตูข้างเผือก ๑ มีประตูสกัดเหนือสกัดใต้
เรียกว่าประตูแดงอีก ๒ ประตู มีหม้อดินดำ (คือบ้อม) รอบพระราชวัง ๘
(ประตูพระราชวังขาดชื่อ ประตูแต่ดงราม ๑ ประตูเสาดะ
เคราห้ ๑ ประตูพระภิรมย์นคร ๑ ประตูศรีรัตนพทวาร ๑ ประตู
พทวาร ๑ ประตูนครไชย)

ปราสาทราชมนเฑียร

ภายในพระราชวัง มีพระราชมนเฑียรเป็นปราสาท ๓ องค์
พระที่นั่งวิหารสมเด็จอยู่ข้างใต้ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทอยู่กต่าง
พระที่นั่งสุริยามรินทร์อยู่ข้างเหนือ ในพระมหาปราสาททั้ง ๓ องค์
มีราชบัลลังก์ใหญ่อยู่ข้างในองค์ ๑ มีราชบัลลังก์น้อยอยู่ทมุขเด็จองค์ ๑
๑. ที่ปราสาทหลังดินเหนื มีต้นหาดนราชบัลลังก์ รูปราชต์หรับ
สกัดด้วยเนื้อไม้ ยมะเน
๒. ที่ปราสาทหลังเขตฉนวน มีหงษาดนราชบัลลังก์ รูปหงษรับ
สกัดด้วยไม้ตะเคียน
๓. ที่ปราสาทหลังปรตฉนวน มีดงษาดนราชบัลลังก์ แตมีรูปตั้งช
รับ สกัดด้วยเนื้อไม้มะม่วง
๔. ที่ปราสาทหลังหอแก้วฉนวน มีรามราชนราชบัลลังก์ แตมี
รูปภมรรับ สกัดด้วยเนื้อไม้กระวาน

๕. ที่ปราสาทหลังพระไทยนั้น มีคชาศน์ราชบัตตั้งก็ แต่มีรูป
ข้างรับ ตัดด้วยเนื้อไม้จะกา

๖. ที่ปราสาทสี่มุขเหนือหน มีมยุราศน์ราชบัตตั้งก็ แต่มีรูปนก
ยูงรับ ตัดด้วยเนื้อไม้บ่อก

๗. ที่ปราสาทสี่มุขใต่นั้น มีมคาศน์ราชบัตตั้งก็ แต่มีรูปกวางรับ
ตัดด้วยเนื้อไม้มะเคือ

๘. ที่ปราสาทหลังมหรศพนัน มีปทุมมาศน์ราชบัตตั้งก็ แต่มี
รูปบัวประทุมมารับ ตัดด้วยเนื้อไม้ขนุน

รวมราชบัตตั้งก็ ๘ แตรวมทั้งราชบัตตั้งก็ออกขุนนางด้วยเป็น ๘
(ข้าพเจ้าเข้าใจว่าราชบัตตั้งก็ทั้ง ๘ ที่กล่าวมานี้ พม่าผู้แต่งหนังสือ
เรื่องนหลังเอาราชบัตตั้งก็ในพระราชมณฑลเขมรเมืองพม่ามาตั้ง)

พระมหาปราสาท กว้างขนาดซอก ๔ วา สูง ๒๕ วา ยอดเป็น
พรหมภักตร์ เหนือพรหมภักตร์ขึ้นไปมีฉัตรบริศทอง ๕ ชั้น หลังคา
พระมหาปราสาทมุงด้วยกระเบื้องตึก พระมหาปราสาททองคือนมมุข
ยาวไปทางตะวันตกตะวันออกแต่ ๒ มุข แต่พระที่นั่งสุริยามรินทร์นั้น
เป็นจัตุรมุข คือนมมุขทิศเหนือทิศใต้ อีก ๒ มุข ไม่มีมุขเด็จมุขกระสัน
ตั้งพระราชบัตตั้งก็ข้างในตรงกลาง

พระมหาปราสาททั้งปวงนี้ ฝาก่อด้วยอิฐ ที่ (ซุ้ม) พระแสดแต่
เครื่องบนบริศทอง ส่วนสูงค้ำของพระมหาปราสาททั้ง ๓ องค์นี้เท่า ๆ กัน
ข้างทิศ (ตะวันตกด้านหลัง) พระมหาปราสาท ๓ องค์นี้กล่าว
แต่มุขกระสัน กวางศร์มีปราสาทองค์ ๓ ชื่อพระที่นั่งบรรยงกัรตนาคน

กว้างขนาดซอเพียง ๓ วา สูง ๒๐ วา เครื่องยอด ๘ ชั้น มีพรมภักตร์
มีฉัตรแดงตั้งคามุงด้วยกระเบื้องคืบุกเหมือนกัน แต่ไม่มีราชบัลลังก์
ในปราสาทของคณ

กำแพงพระราชวังเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกแต่ชั้นใน มีฉนวนมุง
หลังคาตลอดแต่ทิศใต้จนถึงทำนابخ้างทิศเหนือ ทางทิศตะวันออกเฉียง
ใต้มีหอพระราชดำเนิน ข้างทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีศาลาตุงกฐน และมี
หอไตรอยู่กลางสระน้ำ มีโรงข้างอยู่ในพระราชวังชนกต่าง ๒ หลัง นอก
ประตูพระราชวังชนกต่างมีโรงข้างอีก ๒ หลัง โรงม้าพระที่นั่ง ๒ หลัง
โรงรถพระที่นั่ง ๒ หลัง โรงปั้นใหญ่ ๖ หลัง โรงแต่งเป็นคั้งปั้นเด็ก
๒ หลัง คั้งเครื่องสรรพาวุธ มีหอกดาบเป็นต้นหลัง ๓ คั้งมหาสมบัติ
หลัง ๓ คั้งราชพัสดุตั้งของหลัง ๓ คั้งศุภรัตน์หลัง ๓ คั้ง
เครื่องแก้ว, ถ้วยชาม, แดเครื่องทองเหลือง, สำหรับใช้สอย (คือ
คั้งพیمانอากาศ) หลัง ๓ โรงหมอลหลัง ๓ โรงราชยานหลัง ๓
คั้งผลไม้ (เห็นจะเป็นครัวเข้าคณ) หลัง ๓

พระราชวังบวร

วังซึ่งเป็นที่พระมหาอุปราชเสด็จอยู่นั้น เรียกว่าวังจันทร์เกษม
มีกำแพง ๒ ชั้นเหมือนวังหลวง กำแพงชั้นนอกสูง ๗ ศอก มีชาน
สำหรับพดทหารประจำหน้าที่หนา ๒ ศอก วัดแนวกำแพงโดยรอบได้ ๒๔
เส้นมีประตูใหญ่ขนาดกว้าง ๔ ศอก ๖ ประตู ประตูน้อย ๒ ประตู
รวม ๘ ประตู ส่วนพระราชมณเฑียรของพระมหาอุปราชนั้น ข้างหน้า

คำให้การชาวกรุงเก่า

มีท้องพระโรงสำหรับเป็นที่เฝ้าหลัง ๑ (คือท้องพระโรงเข้าไป) มีพระ
 วิมาน ๓ หลัง อยู่ทางทิศเหนือหลัง ๑ ทิศใต้หลัง ๑ ทิศตะวันออกหลัง ๑
 หลังตะวันออกวันตกยาวตามเหนือไปได้ ออกหลัง ๑ นั้น ยาวตะวันออก
 ไปตะวันตก หลังตะวันออกวันตก ๒ หลัง หลังคาทำเป็น ๒ ชั้น
 แต่หลังใต้นั้น หลังคาทำเป็น ๓ ชั้น ที่ประทับพระมหาอุปราชทุกหลังนี้
 สลักบิตทอง แต่ภายในทาแดง คำหนักหลังใต้ เรียกว่าพระ
 ที่นั่งพิมานวิสุธา หลังวันตกตะวันออก เรียกพระปวิสต์ คังราช
 บัดงกทพระที่นั่งพิมานวิสุธา ที่ชดาข้างน้ามทมพัก ๒ หลัง มี
 คตังหลัง ๑ โรงข้าง ๒ หลัง โรงม้า ๒ หลัง สระน้ำสระ ๑

(แผนที่กรุงเก่าที่กต่างในหนังสือนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่มีผู้ใดจะ
 ดสอบได้ดีเท่าพระยาโบราณราชธานินทร์ จึงได้งานพระยาโบราณราช
 ธานินทร์สอบ ได้เค้าเป็นความจริงโดยมาก แต่ที่กต่างในหนังสือ
 เรื่องนี้พลาดพลั้ง เช่นผิดทิศแต่ผิดชื่อก็มีหลายแห่ง จะเป็นด้วยพม่า
 ผู้จดคำให้การ หรือที่คัดเขียนต่อมาไม่รู้ จึงผิดพลาดไป.)

บาญชีพระนามเจ้านาย

เจ้านายซึ่งเป็นพระราชโอรสธิดา แดหม่อมเจ้าซึ่งเป็นราชนัดดา
 ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มีรายพระนามตามบาญชีดังนี้
 สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทราธิบดี (คือสมเด็จพระเจ้าเสือ) มี
 พระอรรคมเหษี เรียกพระนามว่า สมเด็จพระพรพวษา มีพระ
 ราชโอรสธิดาเป็นเจ้าฟ้า ๓ พระองค์ คือ (๑) เจ้าฟ้าสุรินทรกุมาร

(เจ้าฟ้าเพชร ซึ่งภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปรากฏพระนามว่า
 ตมเด็จพระเจ้าท้ายสระนั้น) (๒) เจ้าฟ้าวราชมาร (เจ้าฟ้าพร
 ภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปรากฏพระนามว่า ตมเด็จพระเจ้า
 บรมโกษฐนั้น) (๓) เจ้าฟ้าหญิง (พระองค์นี้ ในหนังสือ
 พระราชพงษาวดารก็ว่ามีแต่ไม่ปรากฏพระนาม)

มีพระเจ้าลูกเธอด้วยพระธนม ทรงพระนามว่า พระองค์เจ้าอินทร์
 (ไม่กล่าวในหนังสือนี้ ว่าเป็นพระองค์ชายหรือหญิง) พระองค์ ๓
 รวมลูกเธอในตมเด็จพระสุริเยนทราธิบดีมี ๔ พระองค์ (แต่ในหนังสือ
 พระราชพงษาวดารว่า มีพระองค์เจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ คือ พระองค์
 เจ้าหญิงแก้ว ๑ พระองค์เจ้าหญิงทับทิม ๑ แต่พระองค์เจ้าหญิง
 ทับทิมพระองค์นี้ ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า ตมเด็จพระเจ้า
 ท้ายสระได้เป็นพระมเหสีอีกพระองค์ ๑)

เจ้าฟ้าสุรินทรกุมาร ได้อุปราชภิเศกเป็นพระมหาอุปราชต่อ
 มาได้เสวยราชสมบัติ ทรงพระนามว่า ตมเด็จพระภูมินทรราช
 (คือตมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) พระองค์มีพระอรรคชายาเดิม ทรง
 พระนามเจ้าฟ้าทองสุก (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าท้าว
 ทองสุก เมื่อเสวยราชย์คงเป็นกรมหลวงราชานุรักษ์หรือพระเชลวี)
 คงเป็นพระอรรคมเหสี มีพระราชโอรสธิดากับพระอรรคมเหสี ๕ พระ
 องค์ คือ ที่ ๑ เจ้าฟ้าหญิงเทพ ที่ ๒ เจ้าฟ้าหญิงประทุม ที่ ๓
 เจ้าฟ้าชายนเรนทร์ ที่ ๔ เจ้าฟ้าชายอภัย ที่ ๕ เจ้าฟ้าชายปรเมศวร์
 (พระนามเจ้าฟ้า & พระองค์นี้ ครองกับหนังสือพระราชพงษาวดาร แต่

หนังสือพระราชพงษาวดาร ไม่ได้ดำดบตามพระชันษาอย่างหนังสือเวียงน้
 ด้มเด็จพระเจ้าท้ายสระได้พระองค์เอง ชิดาเจ้าบ่าวเวอภูธรเป็นพระ
 ชายา แต่เมื่อยังเป็นพระบัตินุรใหญ่อีกองค์ ๑ แต่หาได้กต่าง
 ในหนังสือนี้ไม่)

มีพระเจ้าตูกเชอด้วยพระดนม ๓ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าหญิง
 ด้มบุญคองพระองค์ ๑ พระองค์เจ้าชายปริกพระองค์ ๑ พระองค์
 เจ้าชายเสฏฐาพระองค์ ๑ (ทั้ง ๓ พระองค์นี้ไม่ปรากฏพระนามใน
 หนังสือพระราชพงษาวดาร)

เจ้าฟ้านเรนทรได้พระองค์เจ้าด้มบุญคองเป็นชายา มีชิดา ๓
 พระองค์ ทรงพระนาม พระองค์เจ้าพราน (ปาน) ๑
 พระองค์เจ้าบุตร ๑ พระองค์เจ้าหงษ์ ๑ (ทั้ง ๓ พระองค์นี้
 ปรากฏพระนามในที่อื่น)

พระองค์เจ้าเสฏฐามีชิดา ๓ พระองค์ คือ หม่อมเจ้ามณฑา
 (มณฑา) ๑ หม่อมเจ้าคารา ๑ หม่อมเจ้าด้มด้ด ๑

พระองค์เจ้าปริกมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมเจ้าด้ม

เจ้าฟ้าอภัยมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมเจ้าด้ม

หม่อมเจ้าด้มมีบุตร ๑ ชื่อหม่อมราชวงษ์ชุน (อรุณ)

พระเจ้าบรมราชา (คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ) มีพระมเหสี

๓ พระองค์ คือ (พระองค์ขาว เป็นพระชายามาแต่ยังเป็นพระ
 บัติน้อย เมื่อเสวยราชย์ทรงตั้งให้เป็น) กรมหลวงอภัยนุชิต
 (เรียกในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระพรวษาใหญ่) ๑ (พระ

องค์ถัดมา ได้เป็นพระชายาเมื่อครั้งยังเป็นกรมพระราชวังบวรสถาน
มงคล เมื่อเสวยราชย์ทรงตั้งให้เป็น) กรมหลวงพิพิธมนตรี ตำแหน่ง
เหนือ ๓ (เรียกในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระพรวษาน้อย
พระมเหสีทั้ง ๒ พระองค์นี้ ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า ร่วม
ชนกชนนีกัน เป็นชื่อนายทรงบาท ซึ่งยกขึ้นเป็นเจ้าพระน้ำเรือภูธร
ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา ฝ่ายข้างมารดาเป็นเชื้อพระราหมณ์
ชาวบ้านส้มป้อหรือเมืองเพชรบุรี) เจ้าฟ้าฉนวน ตำแหน่งกลาง ๓ (เรียก
ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า เจ้าฟ้าตั้งวางต เจ้าฟ้าตั้งวางตั้นใน
หนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระองค์เจ้าแก้วตุงเธอ ส้มเด็จพระเพท
ราชาเป็นพระบิดา เจ้าฟ้าเทพตุงเธอสมเด็จพระเจ้าท้ายสระเป็นพระ
มารดา จึงเป็นเจ้าฟ้าตามศักดิ์ข้างพระมารดา)

มีพระราชโอรสธิดาด้วยกรมหลวงอภัยนุชิต ๗ พระองค์ คือ
เจ้าฟ้าชายนราธิเบศร์ คือ (เจ้าฟ้ากุ้ง) ๑ เจ้าฟ้าหญิงบรม ๑
เจ้าฟ้าหญิงธิดา ๑ เจ้าฟ้าหญิงรัศมี ๑ เจ้าฟ้าหญิงสุริยวงษ์ ๑
เจ้าฟ้าหญิงอินทรประชาวดี (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียก
เจ้าฟ้าอินทสุดาวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงสุริยา ๑

มีพระราชโอรสธิดาด้วยกรมหลวงพิพิธมนตรี ๘ พระองค์ คือ
เจ้าฟ้าหญิงศิริประชา (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียก เจ้าฟ้า
ประชาวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงศิริประภา (ในหนังสือพระราชพงษาวดาร
เรียกเจ้าฟ้าประภาวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงอินทวดี (ในหนังสือพระราช
พงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าอินทวดี) ๑ เจ้าฟ้าหญิงกระษัตริย์ ๑ เจ้าฟ้า

ชายเอกทัต (คือสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมรินทร) ๑ เจ้าฟ้าหญิงบัวจัน
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าจันทร์วัด) ๑ เจ้าฟ้าหญิงนงน
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้านุ่ม) ๑ เจ้าฟ้าชายดอกมะเดื่อ
 (คือสมเด็จพระเจ้าอู่ทองพระราชา หรือที่เรียกกันว่าขุนทดวงหาวัด) ๑
 ราชโอรสธิดาตามด้วยเจ้าฟ้านงน (คือเจ้าฟ้าสังวาล) ๓ พระองค์
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า ๔ พระองค์) คือ เจ้าฟ้าหญิงชวันตง
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าคุณทศ) ๑ เจ้าฟ้าชายอำพร
 (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกเจ้าฟ้าอาภรณ์) ๑ เจ้าฟ้าหญิง
 (ไม่ปรากฏพระนามในหนังสือนี้ แต่ตรงกับเจ้าฟ้ามงกุฎในพระราช
 พงษาวดาร ๑) เจ้าฟ้าหญิง (ไม่ปรากฏพระนาม) ๑ (ขาดเจ้าฟ้า
 ชายสังข์คัตซึ่งมีพระนามในที่อื่นอยู่พระองค์ ๑ นอกนั้นเจ้าฟ้าพระราช
 โอรสธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ตามบาญชีนั้นถูกต้องตรงกันกับ
 ในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

พระเจ้าตากเหมมีด้วยพระธนม คือ

๑ พระองค์เจ้าชายแขก (ซึ่งภายหลังเป็นกรมหมื่นเทพพิพิธ)

๒ พระองค์เจ้าหญิงผ่องพี

๓ พระองค์เจ้าชายปรีน (เห็นจะตรงกับพระองค์เจ้าปาน

ซึ่งภายหลังได้เป็นกรมหมื่นเสด็จภักดี) ทั้ง ๓ นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน

กล่าวในหนังสือนี้ว่าเจ้าจอมมารดาเป็นพระธนมเอก

๔ พระองค์เจ้าชายพร

๕ พระองค์เจ้าครุฑ

- ๖ พระองค์เจ้าตโร
 ทรง ๓ หนว ^๕ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๗ พระองค์เจ้าหญิงตำภู
- ๘ พระองค์เจ้าชายนฤมต
 ทรง ๒ พระองค์ ^๕ น เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๙ พระองค์เจ้าหญิงกตัม
- ๑๐ พระองค์เจ้าชายกต
 ทรง ๒ พระองค์ ^๕ น เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๑ พระองค์เจ้าชายโกมิตร (บางทีจะเป็นพระองค์เจ้ามังคุด
 ซึ่งภายหลังได้เป็นกรมหมื่นจิตรสุนทร)
- ๑๒ พระองค์เจ้าหญิงศรีขวัญ ๓
- ๑๓ พระองค์เจ้าหญิงพันอัน ๓
- ๑๔ พระองค์เจ้าชายด้ชา ๓
 ทรง ๒ พระองค์ ^๕ น เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๕ พระองค์เจ้าหญิงกต ๓
- ๑๖ พระองค์เจ้าหญิงสุด ๓
 ทรง ๒ พระองค์ ^๕ น เจ้าจอมมารดาเดียวกัน
- ๑๗ พระองค์เจ้าชายอิน เจ้าจอมมารดาซ้อพี
- ๑๘ พระองค์เจ้าหญิงผอบ ๓
- ๑๙ พระองค์เจ้าหญิงแมงเม่า (พระองค์ที่ได้เป็นพระมเหสี
 พระเจ้าสุริยยามรินทร์) ๓

๒๐ พระองค์เจ้าชายสถิตย์ ๑

๒๑ พระองค์เจ้าชายพงษ์ ๑

๒๒ พระองค์เจ้าชายแดง ๑

ทั้ง ๕ พระองค์นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน ชื่อเจ้าจอม
มารดาศรี

๒๓ พระองค์เจ้าหญิงริน ๑

๒๔ พระองค์เจ้าหญิงเย็น ๑

ทั้ง ๒ พระองค์นี้ เจ้าจอมมารดาเดียวกัน

รวมตูกเธอในสมเด็จพระเจ้าบรมโกษา ๑ เจ้าฟ้า ๑๘ พระองค์
เจ้า ๒๔ รวมเป็น ๔๒ พระองค์ แต่จำนวนในหนังสือเรื่องนั้นรวมว่า
๔๘ พระองค์ คาดกันอยู่ พระนามที่ปรากฏในหนังสือพระราช
พงษาวดารไทยยังขาดอยู่ ๒ พระองค์ คือ เจ้าฟ้าตั้งศักดิ์ ๑ พระองค์
เจ้ารถ ๑ ซึ่งได้เป็นกรมหมื่นสุนทรเทพ ๑

เจ้าฟ้านราธิเบศร์ราชโอรสพระองค์ใหญ่ (คือเจ้าฟ้ากุ้ง) ซึ่ง
ได้เป็นพระมหาอุปราชนั้น ได้เจ้าฟ้านุ (เห็นจะเป็นเจ้าฟ้านุ่ม) เป็น
พระอรรคชายา แต่ห้ามโอรสธิดาด้วยกันไม่ แล้วได้เจ้าฟ้าเต
(จะเป็นพระองค์ไหน ยังคิดไม่เห็น) เป็นชายาอีกพระองค์ ๑ มี
พระธิดาทรงพระนาม เจ้าฟ้าศรี

เจ้าฟ้านราธิเบศร์ พระมหาอุปราช ยังมีพระโอรสธิดาด้วย
พระธิดาม่ออีกหลายพระองค์ คือ

๑ พระองค์เจ้าชายอาทิตย์ (ภายหลังได้เป็นกรมหมื่นพิทักษ์
ภูเบศร์) มารดาชื่อหม่อมพัน

๒ พระองค์เจ้าฉาบ (ชายหรือหญิงไม่ปรากฏ แต่มีพระนาม
ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดารองค์ ๑ ว่า พระองค์เจ้าเกิด บางที่
จะเป็นพระองค์^๕ เอง) มารดาชื่อหม่อมเหม

๓ พระองค์เจ้าหญิงมิตร ๓

๔ พระองค์เจ้าหญิงทับ ๓

๕ พระองค์เจ้าหญิงชั้น (ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่าพระ
องค์เจ้าชั้นเป็นพระองค์ชาย ต้องดำเร็จโทษคราวทำร้ายเจ้าฟ้าธนรินทร์)

๖ พระองค์^๕ นรอมมารดาภิรมย์ มารดาเรียกว่า หม่อมเจ้าด้วย
เห็นจะเป็นธิดาพระองค์เจ้าปริกทกต่างมาแต่

๖ พระองค์เจ้าศรีรังษี มารดาชื่อหม่อมจัน

๗ พระองค์เจ้าหญิงดา มารดาชื่อหม่อมด้วย

๘ พระองค์เจ้าชายมั่น มารดาชื่อหม่อมทองแดง

เจ้าฟ้าเอกทัศ (คือสมเด็จพระเจ้าสุริยามรินทร์) ได้พระองค์
เจ้าเมงเม่าเป็นพระอรรคมเหษี เมื่อเสวยราชโปรดให้เป็นกรมขุน
วิมลพัตร (เห็นจะเป็นวิมลวัต)

พระราชโอรสธิดาของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ มีพระนามดังนี้ คือ

๑ พระราชธิดามีด้วยกรมขุนวิมลพัตร ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้า
น้อยในหนังสือเรื่อง^๕ เอง ที่อื่นเรียกว่า เจ้าฟ้าศรีจันทร์เทวี

คำให้การชาวกรุงเก่า

มีพระเจ้าตากเชอด้วยชายนาคเดิมชื่อหม่อมพิน (ในหนังสือพระราชพงษาวดารเรียกว่า หม่อมเพ็ง) ซึ่งยกขึ้นเป็นพระดนมเอกอยู่
 คำหนักปดายทอง ๒ พระองค์ คือ

๒ พระองค์เจ้าหญิงดัดสินรินทร์ (ในหนังสืออื่นเรียกว่า พระองค์เจ้าประพาพสุริยวงษ์)

๓ พระองค์เจ้าชายประเวศกุมาร (หนังสืออื่นเรียกพระองค์เจ้าประไพกุมาร)

มีพระเจ้าตากเชอด้วยเจ้าจอมมารดาแม่ น้องเจ้าจอมมารดาเพ็ง ซึ่งยกขึ้นเป็นพระดนมเอกอยู่คำหนักปดายทองเหมือนกัน คือ

๔ พระองค์เจ้าหญิงสุรา (หนังสืออื่นเรียกสุจาเทวี)

๕ พระองค์เจ้าชายสุทัศน์ (กุมารา)

พระเจ้าเอกทัศหน เมื่อแรกขึ้นครองราชสมบัติ พระชนม
 ได้ ๔๐ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๘ พรรษา รวมพระชันษาได้ ๔๘
 เสด็จสวรรคต

พระองค์เจ้าแขกซึ่งเป็นกรมหมื่นเทพพิพิธ มีหม่อมเจ้า ๖ พระ
 องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าสดา

๒ หม่อมเจ้าหญิงกระษัตริย์

๓ หม่อมเจ้าแดง มารดาชื่อหม่อมด้วย

ทั้ง ๓ นี้ รวมมารดากัน

๔ หม่อมเจ้าหญิงนุ่น

๕ หม่อมเจ้าหญิงอภัย (เห็นจะเป็นหม่อมเจ้าอุบล ตามที่ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

๖ หม่อมเจ้าชายมันแหวกสถ์

พระองค์เจ้ามังกุด ที่เป็นกรมหมื่นจิตรสุนทร ได้พระองค์เจ้ากระแหเป็นชายา มีบุตรแต่ธิดารวม ๓ พระองค์ คือ

๑ พระองค์เจ้าหญิงเต

๒ พระองค์เจ้าชายสุทิน

๓ พระองค์เจ้าชายแฉ่ง

มีหม่อมเจ้าเกิดด้วยหม่อมห้าม ๒ พระองค์ คือ

๔ หม่อมเจ้าหญิงมวน (บางที่จะเป็นกระเจาด ที่ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดาร)

๕ หม่อมเจ้าศิริวิมลน์ มารดาชื่อหม่อมมุด

พระองค์เจ้าเรถ ซึ่งเป็นกรมหมื่นสุนทรเทพ ได้พระองค์เจ้ายี่สุนเป็นชายา มีธิดาเห็นจะเป็นพระองค์เจ้าตามศักดิ์มารดา

๑ เจ้าทน

แต่มีบุตรเกิดด้วยหม่อมห้าม คือ

๒ หม่อมเจ้าหญิงองุ่น

๓ หม่อมเจ้าชายชัญญ์

๔ หม่อมเจ้าชายสุนปลูก

๕ หม่อมเจ้าหญิงอำพัน

ทั้ง ๔ นี้ รวมมารดาทั้ง เป็นบุตรหม่อมทองอยู่

๖ หม่อมเจ้าชายด้ชน

๗ หม่อมเจ้าชายชมแดง

ทั้ง ๒ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมชน

พระองค์เจ้าปาน ที่เป่นกรมหมื่นเสด็จพักดี ได้หม่อมเจ้าจัน

เป่นชายา มีหม่อมเจ้าองค์ ๓ ชื่อหม่อมเจ้าไพฑูรย์ (ในหนังสือ
พระราชพงษาวดารปรากฏว่า หม่อมเจ้ามณี) จะเป่นองค์เดียวกัน
หรือมีออกองค์ ๓ ก็เป่นได้

พระองค์เจ้าไตร (เห็นจะเป่นลูกเชอสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
ที่หมายเลข ๖ ใว้หน้าพระนาม) มีบุตรแต่ธิดา ๓ องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าเกี้ยว (ไม่ปรากฏว่าชายหรือหญิง)

๒ หม่อมเจ้าหญิงจพิน

๓ หม่อมเจ้าชายพิธา

ทั้ง ๓ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมพัน

พระองค์เจ้าตรุบ (เข้าใจว่าลูกเชอสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ
ซึ่งหมายเลข ๕ ใว้หน้าพระนาม) มีบุตรแต่ธิดา ๒ องค์ คือ

๑ หม่อมเจ้าตั้งษ์ (ชายหรือหญิงไม่ปรากฏ)

๒ หม่อมเจ้าหญิงแปดก

ทั้ง ๒ นี้ มารดาเดียวกัน ชื่อหม่อมทองตุก

หม่อมเจ้าตั้งษ์ ได้ทำการวิวาห์กับเจ้าริน (จะเป่นใครคิดไม่ออก)

มีธิดาชื่อเจ้านัดดา

พระองค์เจ้าณฤมต (ถูกยาเธอในสมเด็จพระเจ้าบรมโกษา^๕ ซึ่ง
หมายเลข ๘ ให้นำพระนาม) มีหม่อมเจ้าหญิงชื่อหม่อมเจ้าพูน มารดา
ชื่อหม่อมชื่น

พระนามเจ้านายตามฉบับพม่าจดคัดลอกเกิดขึ้นมากสับสนต่างบัญญัติ
ได้ความตามพระราชพงษาวดารตรงกันบ้าง ยุติตามที่แปรจากภาษา
พม่าบ้างได้คำเพียงเท่านั้น เข้าใจว่า คำให้การของไทยที่พม่าจดนั้น
พม่าจะทำบาปผิดเสียชน ๓ แล้ว เมื่อเราเอามาแปลกลับออกเป็น
ภาษาไทย ก็ยังจะคลาดในทางภาษาแต่ในทางอักษรได้อีกบ้าง บัญชี
พระนามเจ้านายยังมีต่อไปอีกหน่อย ๑ ซึ่งข้าพเจ้าคัดความไม่แตก จึง
คัดมาลงไว้ตามที่ตามได้แปลออกเป็นภาษาไทย ไม่กล้าแก้ไข ดังนี้

ในการที่เจ้าณฤมต บุตรแห่งหม่อมชื่น กระทำอาวาทหรือ
วิวาหมงคลกับหม่อมชื่น บุตรีหม่อมพูน ในเจ้าตั้งนั้นไม่มีบุตร

ในการที่ทองใหม่ บุตรหม่อมส่วยในเจ้าณฤมต กับหม่อมทองสุก
บุตรีหม่อมในเจ้าพินนั้น มีหม่อมอุคคมัง แต่เจ้าได้บุตรแห่งหม่อมชื่น
กระทำอาวาทหรือวิวาหมงคล กับหม่อมแพก นั้นมีหม่อมประยูร
น้องยาหม่อมสุบัณ น้องนางบุญน้อย

ในการที่เจ้าผอบ บุตรีแห่งหม่อมชื่น กระทำอาวาทหรือวิวา
กับเจ้าฉาบนั้น มีหม่อมน้อย

รวมพระหลาน ๔๕ แต่พระโอรส ชิดา แต่พระหลานทั้งสิ้น

คำให้การชาวกรุงเก่า

ชื่อขุนนางวังหลวง

ทำเนียบนามเสนาบดีแต่อำมาตย์ สำหรับกรุงศรีอยุธยา
มาแต่โบราณ ดังต่อไปนี้

(๑) เจ้าพระยาเสนาบดี

เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ (ตรง) *เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์*
เจ้าพระยาธิเบศร์บดี ที่จักรี (ตรง)
เจ้าพระยาพระคลัง (ที่จตุสดมภ์ เห็นจะยกเป็นพิเศษ)
เจ้าพระยาโกตาโหม (ตรง)

(๒) จตุสดมภ์ทั้ง ๔ นั้นคือ

พระยายมราช ว่ากรมเมือง (ตรง)
พระยาธรรมมา ว่ากรมวัง (ตรง)
พระยาราชสมบัติ ว่ากรมคลัง (บางที่จะตรง)
พระยาพดเทพ ว่ากรมนา (ตรง)

(๓) ผู้ช่วย (เสนาบดี) คือ

พระยาโกตาโหม (โกตาโหมฝ่ายเหนือ คือพระยาธรรมไตรโลก)
พระยามหาอำมาตย์ (ตรง)
พระยาเดโช (ตรง)

พระยาท้ายน้ำ	(ตรง)
พระยาอภัยราชา	(ตรง)
พระอภัยหมื่นศรี	(พระยาอภัยมนตรี)
พระรัตนधिเบศวร์	(พระยารัตนาธิเบศวร์)
พระยาธิเบศวร์ ปริยัติ	(พระยาธิเบศวร์บริวัต?)

(๔) ปลัดทูลฉลอง

พระยาพิพัฒน์โกษา

(๕) นายทหารตั้งช่องทั้ง ๔ ทิศ

(คือพระตำราวจตุลึงคบาท)

มหาเทพ	(ตรง ชาติอินทรวเทพ)
มหามนตรี	(ตรง ชาติพิเรนทรเทพ)
ราชรินทร	(ตรง ไม่มีพรหมบริรักษ์)
ชินทเดช	(ตรง ไม่มีดุริยภักดี)

(๖)

ราชามาตย์	(จมนราชามาตย์)	
ราชพัน	(จมนราชาบถ)	
ทิพเสนา	(จมนทิพเสนา)	
วิสุทธามาตย์	(วิสุตโรยชามาตย์	ควรจะเป็นจมน
	ทิพรักษา)	

(๗) มหาตเล็ก

พระมนตร์พิศ	(พระหมื่นศรีธรรมเพ็ชฌ)
พระมนตรีเด้าวรอก	(พระหมื่นศรีธรรมรักษ์)
พระมนภัยวรรณารถ	(พระหมื่นไวยวรรณารถ)
พระมนต์ะโมคักราช	(พระหมื่นเด่มอใจราช)
หตวงจักร	(หตวงศักดิ์)
หตวงจิตร	(หตวงสิทธิ์)
หตวงฤทธิ	(ตรง)
หตวงเทพ	(หตวงเดช)
ตระรด	(จ่าเรศ)
ตระยมรง	(จ่ารง)
ตระหม	(จ่ายง)
ตระโรค	(จ่ายอด)
นายกวด	(ตรง)
นายขันท์	(นายขัน)
จันท์มัญชุ	(นายจันท์มัญชุ ขาดนายจิตร)
ถันท์	(ตรง)
ถันท์	(ตรง)
ถันท์อาวช	(ตรง)
ตุคจินดา	(ตรง)

ไชยขรรค์	(ตรง ชาติศักดิ์วิไชย)
พลไฟ	(นายพลพาย)
พลพัน	(ตรง)

(๙) พนักงานรักษาพระคลัง คือ

หลวงรักษาส้มบัก	(ตรง)
หลวงทิพส้มบัก	(ตรง)
หลวงเทพส้มบัก	(ตรง)
หลวงวิสูตร	(วิสูตรส้มบัก)

(๙).....

หมื่นรัตนาคา	(หมื่นรัตนาคาร เห็นจะเป็นที่เราเรียก ว่าราชนาคา)
หมื่นส้มบักธิปา	(หมื่นส้มบักบาท)

(๑๐) ผู้เก็บสรวรพากร (เห็นจะเป็นเจ้าจำนวน)

พระยาส้มบักธิเบศร์	(เห็นจะตรง)
พระวังสุธาศร	

(๑๑) กรมม้า

พระศรีสัตต	(พระศรีสุริยพำห)
หลวงทองบุณ	(หลวงทรงพล)

(๑๒) กรมช่าง

พระยาราชรองพล	(พระยาราชวงศ์เมือง)
พระกะบิณ	(พระกำแพง)
มหานุภาพ	(นายมหานุภาพ หุ้มแพร ท้ายช้าง)
ปลัดใจจัด	(นายปราบไตรภพ หุ้มแพร ท้ายช้าง)
	พินิจ
จิตรกำจร	
สรณ์นิต	
	พินัย
นายปลัด	
	ผู้รักษาเข็อก
นายสมบัต	
	เจ้ากรมโพนช่างโฆดง
นันทกะยอสู	(อนันตจยสู)
นันทกะยอถิน	(อนันตยถิง)

(๑๓) ผู้รักษาปืนใหญ่

จงประณิต

เวศดิ่ง

(๑๔) กรมเรือ

พระยาราชสงครามต์ (พระยาราชสงคราม)

เจ้ากรมปืนนกกัณฑ์คาบศิลา

หอดวงหรีไทย

(หอดวงหฤไทย)

ขุนนางแขก

พระยาจุฬาลง

(พระยาจุฬา)

ศรีวรชวรค์

(ศรีวรชาน)

แม่กองแขก

หอดวงศรียศ

(ตรง)

(๑๕) ขุนนางจีน

หอดวงเจ้าเทพ

(หอดวงไชฎีก)

หอดวงทองศรี

(หอดวงทองสี่)

หอดวงนอไซ

หอดวงโกยา

(โกชาอิศหาก แขกไม่ใช่จีน)

คำให้การชาวกรุงเก่า

พนักงานรับราชทูต

ราชมนู	(ตรง)
เทพมนู	(เห็นจะตรง)
ขุนขารกำนัต	(ตรง)

(๑๖) ขุนนางพราหมณ์ราชาภิเศก

พระครูพิธิ	(ตรง)
พระครูปโรหิต	(ตรง)
พระครูพิเชษฐ	(ตรง)
พระครูมหิธร	(ตรง)

(๑๗) ท้าวนาง

ท้าวทรงกันดาน	(ตรง)
ท้าวอินทรแดง	(ท้าวอินทสุริยา)
ท้าวสังแสง	(ท้าวสมศักดิ์)
ท้าววรจัน	(ตรง)

(๑๘) ชื่อข้าราชการในพระมหาอุปราช

หตวงจำแต่ญากร	(ตรง)
หตวงกตาโหม	(ตรง)

หอดวงพิกิจ (หอดวงกระเชตรรักษา)
 หอดวงใจ (หอดวงไกรโกษา)

(๑๙)

พระพิไชยนเรศ (พิไชยชาตมฤตขันธ์ ~~วังหอดวง~~) - *วังมหาดเล็ก ขุนศรีพิไชย*
 พระพิชิตนรงค์ (พิชิตนรงค์ ~~วังหอดวง~~) - *วังมหาดเล็ก ขุนศรีพิไชย*
 พระเตโยชา (เห็นจะเป็น พระอนุรักษโยชา ~~วังหอดวง~~)
 พระราชสังกรานต์ (เห็นจะเป็น พระมหาสังคราม ~~วังหอดวง~~)

(๒๐) ขุนนางกรมข้าง

ขุนकुคจพรวติ *พ ด. ข. ก. ล.*
 ขุนศรีพิวัต (ขุนศรีพิวัต)

(๒๑) มหาตเด็ก

หมื่นมหาฤทธิ (หมื่นมหาตเด็ก)
 หมื่นเดโช (หมื่นเด็กชาย)
 หมื่นทิพรบั้ง (หอดวงชิตกษัตริย์)
 หมื่นจันทรเบศร์ (หอดวงชาตมฤตขันธ์)

เครื่องยศขุนนาง

ขุนนางที่เป็นตำแหน่งอรรคมหาเสนาธิบดี แด่เสนาบดีวงษ์หวดวงได้
พระราชทานเครื่องยศประจำตำแหน่ง ดังนี้

(๑) เจ้าพระยามหาอุปราช พานหมากทอง ๒ ชั้น เครื่องทอง
คนโททองดัดกตาย ชั้นทองดัดกตาย มีพานเงินรอง กระโถนทอง
คาบฝักทองซ้ออ้อย ๘ ซ้อประดับพัดอย กนกดัดแพรยอดทอง ซี่เรือเอก
ไชยตายทอง ครีหเขียนตายทอง อัคราเบยหวดมีตะ ๑๐๐ ซั่ง เวลา
เข้าเฝ้าในท้องพระโรง มีพรหมปูเป็นที่นั่ง ใช้ตราตำแหน่งรูปพระพรหม
ถือนัครทรงหงษ์

(๒) เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา ที่สมุหพระกตาโหม ได้พระ
ราชทานพานหมากเครื่องในเงิน คนโททอง ชั้นทอง ดัดกตาย มีพาน
เงินรอง กระโถนเงิน คาบฝักทองซ้ออ้อย เสดียง (กดับ) บัวตายทอง
กนดัดปัทมแพรยอดทอง ซี่เรือรูปคชสีห์ ครีหตายทอง ได้พระ
ราชทานเบยหวดมีตะ ๕๐ ซั่ง ตราคชสีห์ประจำตำแหน่ง

(๓) เจ้าพระยาจักรี เหมือนกับเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาทุก
อย่าง ผิดกันแต่เรือแตรตราเป็นรูปราชสีห์

(๔) จัตุสดมภ์ทั้ง ๔ คือ ตำแหน่ง พระยายมราช กรมเมือง
พระยาธรรมาธิกรณ กรมวัง พระยาราชภักดี (พระยาศรีธรรมราช)
กรมพระคลัง พระยาพดเทพ กรมนา ได้พระราชทานเครื่องยศเสมอ
กันคือ พานทองมีเครื่องใน คนโททอง กระโถน (เงิน) ชั้นทอง

ตัดกตายน กาดเงินรอง คาบฝักข่อย (ทองหรือเงินไม่ก่่าว)
 เตี้ยงาตัดกตายน กนดปัทนแพร ได้พระราชทานเบี้ยหวัดมีตะ ๔๐ ซึ่ง
 ชื่อเรียกัญญา พนักเขียนตาย พระยายมราช ใช้ตรารูปพระยมทรงตั้งให้
 พระยาธรรมาธิกรณ ใช้ตรารูปพระอินทร์นั่งสมาธิ (เห็นจะหมายความว่า
 ว่าตราพระนทิกการ) พระยาพระคลังใช้ตราบัวแก้ว พระยาพดเทพ
 ใช้ตรารูปวิทายาธร

รวางข้างต้น

ชื่อข้างพระที่นั่งททรงเป็นพระคชาธาร

ตามฉบับพม่า

สอบทำเนียบ

๑	เจ้าพญาไชยานุพัทธ์	(เจ้าพระยาไชยานุภาพ)
๒	เจ้าพญาไชยชาญ	(เจ้าพระยาปราบไตรจักร)

ชื่อข้างพลายพระที่นั่งรวางต้นซ้ายขวา

๑	พลายศรีไชยจักร	} (ตรง)
๒	พลายจักรมहिมา	
๓	พลายมงคตจักรพงษ	} (มงคตจักรพาพ)
๔	พลายพิมานจักรพรรดิ	
๕	พลายสวาทพิไชย	} (เห็นจะเป็นสัตว์ดิวิไชย)
๖	พลายไกรบุษพนัน	

๗	พตายนกจิ้งกรรรัตน }	(แก้วจิ้งกรรรัตน มีในยวนพ่าย)
๘	พตายนมัตตะรุงเท }	(มัทธยมเทศ มีในยวนพ่าย)
๙	พตายนกฤษรราชา }	(เห็นจะตรง)
๑๐	พตายนบวรนาเค }	(เห็นจะเป็นบวรนาเคนทร)
- ข้างเหล่านี้เอาไว้ ในโรงข้างเบื้องซ้ายขวา ภายในพระราชวัง

ชื่อข้างพลายรวงใหญ่ซ้ายขวา

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๑	พตายนหัตถ์ดั่งวิไชย }	(หัตถ์วิไชย มีในยวนพ่าย)
๒	พตายนโอยรารามาตย์ }	(โอยราพต มีในยวนพ่าย)
๓	พตายนจจิ้งกรรพัน }	(โจมจักรพาพ มีในยวนพ่าย)
๔	พตายนพิมานไชย }	(มารพิไชย มีในยวนพ่าย)
๕	พตายนคชินทรรัตน }	(คชินทรรัตน)
๖	พตายนสวาทิกฤษร }	(สวสดีกฤษร)
๗	พตายนคชนาเค }	(เห็นจะเป็นคชนาคินทร)
๘	พตายนคชินทรราช }	(เห็นจะเป็นกรินทรราช)
๙	พตายนสวาทัก }	(สวสดีวาทัก มีในยวนพ่าย)
๑๐	พตายนพิษณุจักร }	(ตรง มีในยวนพ่าย)

ตามฉบับพม่า

สอบทำเนียบ

๑๑	พตายนรจันทร }	(สรสังสาร? มีในยวนพ่าย)
๑๒	พตายนรชนมพ }	(บานชนมพทวี่ป มีในยวนพ่าย)
๑๓	พตายนรามวิชิต }	(เห็นจะเป็นรณวิชิต)
๑๔	พตายนฤทธินรามวิไชย }	(เห็นจะเป็นฤทธิวิไชย)
๑๕	พตายนฤคเตถี่ ประภุแตก }	
๑๖	พตายนไชยเทพอุทิศ }	(ชนะตบทิศ คู่กับฤทธิกำจร)
๑๗	พตายนพถฤทธิศปคักคี่ }	(ในยวนพ่าย ฤทธิพระไชยคักคี่)
๑๘	พตายนพถริรักษศปสัทธิ }	(ในยวนพ่าย รักษาพระไชยศรี)
๑๙	พตายนรราชสังหาร }	(แตนสังหาร คู่กับปราบเมืองแมน)
๒๐	พตายนพรหมพาห }	
๒๑	พตายนพรหมพาหุ }	
๒๒	พตายนพรหมหุ }	
๒๓	พตายนพรหมเห }	
๒๔	พตายนพิศณุไศย }	(เห็นจะเป็นพิศณุคักคี่)
๒๕	พตายนพิศณุสัทธิ }	(เห็นจะตรง)
๒๖	พตายนพิศณุฤทธิ }	(เห็นจะตรง)
๒๗	พตายนพิศณุรักษ }	(เห็นจะตรง)
๒๘	พตายนมโนมิตร์ }	(มโนมิต มีในยวนพ่าย)
๒๙	พตายนวิจิตรเจษฏา }	(ตรง แต่ในยวนพ่ายเรียก อิชฏารมย์)

ชื่อข้างพลาย (รวางเพ็ญว)

๑	พลายพิไชยนาเค	}	(พิไชยนาเคนทร์)
๒	พลายคเชนหิมมา		(คเชนทรฤทธิ)
๓	พลายรัตนกฤษร	}	(ราชากฤษร)
๔	พลายบวรเอรารา		(บวรไอยรา)
๕	พลายคเชหัตถ์	}	(คเชนทรหัตถ์)
๖	พลายกรินทรราชา		(ตรง)
๗	พลายมงคตรัตนารถ	}	(มงคตรัตนาคัน)
๘	พลายราชไกรสร		(ตรง)
๙	พลายสกลโตกา	}	(เห็นจะเป็นขจรโตกา)
๑๐	พลายมหาคชดั่งข		(มหาคชดั่ง)
๑๑	พลายดั่งคชดั่ง	}	(ดั่งหารคชดั่ง)
๑๒	พลายมณีจักรพรรดิ		(มณีจักรพรรดิ)
๑๓	พลายสวาทิกเชนทร	}	(เห็นจะเป็นสวัตติกเชนทร)
๑๔	พลายกรินทรราชา		(เห็นจะเป็นกรินทรราชา)
๑๕	พลายวรวารภูต	}	(บวรไวภูต)
๑๖	พลายสุนทรเทพ		(สุนทรเทพ)
๑๗	พลายสงไสยพุม	}	(ในยวนพ่าย ดิทธิพระดมพุทธ)
๑๘	พลายสุทธิไชยจักร		(ในยวนพ่าย สุทธิพระดมภาร)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๑๘	พดายนบรียงเอรารา	}	(บรียงไอยรา)
๒๐	พดายนตุตง		(สุริยาภิรมย์)
๒๑	พดายนประคักติ	}	
๒๒	พดายนรักษานี่		
๒๓	พดายนฤทธิไกรสร	}	(เห็นจะตรง)
๒๔	พดายนขจรวิภัน		(ขจรจักรพาพ)
๒๕	พดายนศรีสรจักรภดี	}	
๒๖	พดายนศรีสรนารถ		
๒๗	พดายนกฤษไชย	}	(ตรง)
๒๘	พดายนไกรสรทิศ		(ไกรสรเดช)
๒๙	พดายนสุนทรเทพ		
๓๐	พดายนตรงภูบาล	}	(ทรงภูบาล)
๓๑	พดายนจันทรภูธร		(ด้าวภูธร)
๓๒	พดายนพรหมพิศ	}	
๓๓	พดายนพรหมจรรย		
๓๔	พดายนพรหมพันธ		
๓๕	พดายนพรหมภักตร์		
๓๖	พดายนพิศณุรักษ์	}	(เห็นจะตรง)
๓๗	พดายนพิศนุรงค์		(เห็นจะตรง)

<u>ตามฉบับพม่า</u>	<u>สอบทำเนียบ</u>
๓๘ พลายพิศณุพงษ์ }	(ตรง)
๓๘ พลายพิศณุพันธ์ }	(เห็นจะตรง)
๔๐ พลายมโนรักจำนงค์ }	(มโนรถจำนง)
๔๑ พลายสุริยาจักร }	(ทรงสุริ กระจัตรีย์)
๔๒ พลายจันทประดัดธิ }	(เห็นจะแก้เป็น ประกายเพลิงพิศม์)
๔๓ พลายฤทธิประไธย }	(เห็นจะแก้เป็น ฤทธิสังหาร)
๔๔ พลายบุญพิฤทธิจำนง }	
๔๕ พลายพดพิฤทธิจำนง }	
๔๖ พลายมานประไธย }	(มารประไธย)
๔๗ พลายไภยภักคกัณฑ์ }	(ไฟพัทคัณฑ์)
๔๘ พลายแรงฤทธิกำจร }	(ตรง)
๔๘ พลายบวรธานี }	(ตรง)
๕๐ พลายสุขเพ็ชร }	(ชุนเพ็ชร คู่กับ สุวรรณกำภู)
๕๑ พลายชนจันทพงษ์ }	
๕๒ พลายโตรคนารก }	
๕๓ พลายชาติคช }	
๕๔ พลายสุริยาภิรมย์ }	(คชาภิรมย์ เดิมเห็นจะเป็นสุริยาภิรมย์)
๕๕ พลายสัมฤทธิ์ }	(ชมพุนุท)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

ชื่อข้างฟังพระที่นั่งรวางใหญ่

๑	ฟังเทพดีดา	}	(ตรง)
๒	ฟังเทพดีดับ		(เทพดีดาศ)
๓	ฟังหงษดีดา	}	(ตรง)
๔	ฟังหงษดีดับ		(หงษาดวรรค เดิมเห็นจะเป็นหงษดีดาศ)
๕	ฟังสุริยรังชัง	}	(สุริยโสภา)
๖	ฟังสุริยคราเซ		(สุริยาประพาศ)
๗	ฟังต้มภาอรอักษร	}	(เห็นจะตรง)
๘	ฟังต้มพรอศิวร		(เห็นจะตรง)
๙	ฟังอนงค์ศรีสวรรค์	}	(ตรง)
๑๐	ฟังอนันตศรีดวงษ์		(อนันตศรีสวัสดิ์)
๑๑	ฟังอนัญญบรียง	}	
๑๒	ฟังอนงบานเย็น		
๑๓	ฟังอนันตสุรังหิ	}	
๑๔	ฟังอเนกสุรังหิ		
๑๕	ฟังอนันตไกรกง	}	
๑๖	ฟังอคุตย์ ไกรกฤตย์		

	<u>ตามฉบับพม่า</u>	<u>สอบทำเนียบ</u>
๑๗	พังพิจิตไชยชง	
๑๘	พังวิมตจินดา	
๑๙	พังวิมตศรีวัดท่าน	(วิมตศรีวัดท่าน)
๒๐	พังพิมตศรีวัดถิศย์	(วิมานศรีวัดถิศย์)
๒๑	พังพิพิชจงภักกร	
๒๒	พังพิพัฒน์จงพน	
๒๓	พังพิมตจงพนธิ	
๒๔	พังพจน์จงพน	

(ชื่อข้างพัง (เห็นจะรวางเพรียว) (สำหรับนำแลตามเสด็จ)

๑	พังอนุเชจร	(สกดเกษร)
๒	พังบวรราเคนทร	(บวรโกศลุมภ์)
๓	พังเปมบรรวง	(เหมราชบรรวง คู่กับเหมราต์ดาศ)
๔	พังอนงครังจ้ง	(เห็นจะเป็นอนงครันจวร)
๕	พังพิพัฒน์โกศลุม	
๖	พังกัณฐิมัจจะปา	
๗	พังมณรัตนมาตา	(รัตนมาตา)
๘	พังปจจปาตวง	(รัตนนาฏ)

ตามฉบับพิมพ์

สอบทำเนียบ

๙	พังกิจจาบรรยง	}	(ปทุมาศ์บรรยง)
๑๐	พังอนงคณาร		(อนงคตดา)
๑๑	พังวิธอักษร	}	(เดิมเห็นจะเป็น กิณราอับศร)
๑๒	พังกิณรบั๊กษ		(ตรงคู้ กิณรต้วรศ)
๑๓	พังราชตุรงค์	}	(ราชตุรงค์)
๑๔	พังสรพรวพมต		(สรพวงคพมต)
๑๕	พังตกดโกศม	}	(ตรง)
๑๖	พังไกรภูมิรตม		(ภูมิรตม)
๑๗	พังเทพประภา	}	(ตรง)
๑๘	พังเทพาประพัช		(เทพาประพาศ)
๑๙	พังสุรยตดา	}	(ตรง)
๒๐	พังสุรยตตบ		(สุรยตดา)
๒๑	พังบุจจะมตดา	}	(บุษบันไธภา)
๒๒	พังบุจจะปากุด		(บุษบากร)
๒๓	พังเกจุนไธภา	}	(เกษรไธภา)
๒๔	พังเกษาสุนทร		(เกษาสดาวคนช)
๒๕	พังโกศมพชน	}	(โกศมภชน)
๒๖	พังโกษอักษ		(โกษอับษ)
๒๗	พังคเชนทรจอิน	}	
๒๘	พังรังชังพมต		

คำให้การชาวกรุงเก่า
 ชื่อรวางมาตน์

น้ำพระที่นั่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา สำหรับทรงตามนามวัน ๗ วัน

๑. เจ้าพระยาอานานย์ เสรฐัม (เจ้าพระยาอานาชาติ) ช้าย
๒. เจ้าพระยาราชพาหะ (ตรง) ขวา

น้ำแดงสำหรับทรงวันอาทิตย์ ๘ ม้า (รวางใหม่วันละ ๑๒ ม้า)

๑. คินครยัตต์ม้ (ทินกรรัตม์)
๒. มณัปราณ (รพีพรรณ เต็มอาจจะเปนมณัพรรณ)
๓. เหมบรยงค์ (สุริยบรยงค์ เต็มอาจจะเปนมบรยงค์)
๔. หงษพิมาน (ตรง)
๕. โถหิตตั้ง (โถหิตตังค์)
๖. สรรพรรภาค (สรรพวงครัต)
๗. อตุรัตน (เต็มกำพรัตน์ แก่เปนกำพตพัตรเต็มอัสัญกค
 เปนค)
๘. บัทมราช (เต็มบัทมราช เต็มบัตวหต่าชั้นเปนค)

น้ำขาวสำหรับทรงวันจันทร์ ๘ ม้า

๑. สุกรัตต์ม้ (ตั้งขรัตม์ เต็มอาจจะเปนมสุกรัตม์)
๒. ศิริประภาศร (ศรัประภัสร์)
๓. ศิริสุนันท์ (ตั้งศศีชร เต็มอาจจะเปนมตั้งศศีชร)

๔. เจตร์จันทร์	(เขจรจันทร์)
๕. ทาร์จะคารา	(ตารินทคารา ม้าปดังวันพุม)
๖. พาหะพิมาน	(พาหะพิมาน ม้าปดังวันพุม)
๗. รัตนมัตตา	
๘. ฐปาภิกษ	

ม้าสี่มวง (กเดี่ยวสี่จันท์) สำหรับทรงวันอังคาร ๘ ม้า

๑. ชมพูนัค	(ชามพูนัค ม้าปดังวันพุม)
๒. สหัสสังข์	(ตรง แต่เปนม้าปดังวันพุม)
๓. บวรรัตม์	(เกดร์คินี้ เดิมอาจจะเปนมวรรัตม์)
๔. ดุนทรัด	(ภุมร์รัตน เดิมอาจจะเปนมุนทรัดกษณ)
๕. อุดมพิตาบ	
๖. โภสสพันธ์	
๗. วิสุโขติ	
๘. วิโรธารุง	

ม้าสี่แสด (สี่ปลั่ง) สำหรับทรงวันพุม ๘ ม้า

๑. ฐปาสวัต	
๒. ภัททวิสุทธิ	
๓. วิสุโขภา	(เดิมวิสุทธิโสภา แก่เปนมทิพยโสภา)
๔. สุกาทิน	(เดิมสุชาทวป แก่เปนมสุชาทิพ วันอังคารทั้ง ๒ ม้า)

๕. ทิพยโอดา
 ๖. ปรณามริต
 ๗. รุทรัตต์ม (วิรุณรัตต์ม)
 ๘. ศิริธทาน (ศรีเสาวภาค)

ม้าเหลืองสำหรับทรงวันพฤหัสบดี ๙ ม้า

๑. กิจจนุรชัน (ตุ้พวรรณตฤงฆาร)
 ๒. กิจจนุพิธิท (กาญจนพิจิตร)
 ๓. เหมมกคต (ตรง)
 ๔. หยรุทรัน (ไทรยรณรัตต์ม)
 ๕. กะนุคภูจา (กนภภูษา)
 ๖. ตาคุตรัน (จํารุณรัตต์ม)
 ๗. ชามณัชรณ (จามนิกร)
 ๘. ชาปรมัต (จามรมาศ)

ม้าลาย (แซมผ่าน) สำหรับทรงวันศุกร์ ๙ ม้า

๑. อนันตต์หัต (อนันตต์หาคัน)
 ๒. อากาศพิมาน (ตรง)
 ๓. พาหะวทา (พาหะวตาร)
 ๔. ปารุทหงษ์ (วายุพาหะ เดิมอาจจะเป็นมารุทหงษ์)
 ๕. เมฆมาตา (ตรง)

- ๖. เมฆापิตาป (เมฆापิตาศ)
- ๗. วิวัชเวหา (วิเวกเวหา)
- ๘. วิตาทก (พตาทก)

ม้าดำสำหรับทรงวันเสาร์ ๘ ม้า

- ๑. กาทาศรี (ตรง คู่กับ ศรีอัครการ)
- ๒. นิตาง (เดิมอาจจะเป็น นิตาวรรณ แก้เป็นนิตวรรณา คู่กับนิตพาหุ)
- ๓. สारพัน (สุยามพรรณ)
- ๔. อชังศุค (อัญชันโชติ)
- ๕. กาทอาชา (เดิมอาจจะเป็นกาทอาชา แก้เป็นกฤษณาภรณ์)
- ๖. วรวานิต (ตรง)
- ๗. ดิงขรินทรรัตน
- ๘. ปัทมกาดา

รวมม้าพระที่นั่ง ๕๘ ม้า

รถพระที่นั่ง

สุวรรณคัจฉฐาน
 นภังคปจจตุค
 จักรรัตนปัญญา
 วิชยรัตนา

รวม ๔

(ชื่อรถพระที่นั่งทั้ง ๔ นี้ ไม่รู้ว่าอย่างไรจะถูก เพราะไม่มีอะไรสอบ)

คำให้การชาวกรุงเก่า

ชื่อเรือพระที่นั่ง

๑. ทินครุช (ที่นั่งครุช) คีรีชะครุช (มังกดตูปรรณ)
๒. ทินหงษ์ (ที่นั่งหงษ์) คีรีชะหงษ์ (ตูปรรณหงษ์)
๓. ทินกิง (ที่นั่งกิง) คีรีชะช่อดอกไม้ (เห็นจะหมายความว่าตายกนก)
๔. เอกไชย คีรีชะช่อดอกไม้
๕. ทองควินปตา (ทองขวัญฟ้า)
๖. (ที่นั่ง) ไกรสรमुख มรุษ (ไกรสรमुख มณฑป?)
๗. นาคเถร (นาคเหรา) คีรีชะนาค
๘. นาควาสกรี (ตรง) คีรีชะนาค
เรือพระที่นั่ง ๘ ด้านมปราสาท (บุษบก)

ชื่อเรือขบวน

มังกดมหรรณพ	คีรีชะดิงห์	(มังกดมหรรณพ)
มังกดตูปรรณฉบับใจ	คีรีชะดิงห์	
โทมหรณพ	โต	
คิสุตเซยคีรี	โต	
คีรีเอกเซย	(คีรีประสุนทรไชย)	
ไกรสร	(ไกรสรจักร)	
คีรีพิมานไชย	(ชตพิมานไชย เดิมอาจจะเป็นคีรีพิมานไชย คู่กับไกรสรมาศ)	

พิศประคยา	
อดงกฏนาวา	(เห็นจะตรง)
หงษทอง	(น่าจะเปนเอกไชยเหิรหาว คู่ชก)
ดาวทอง	(เอกไชย หลดาวทอง คู่ชก)
นรดีหวิสุทริไชยชิน	มนุสดีดี
นรชิน ททวิน	อากาศ มนุสดีดี
ชินทรตนาต	สิงห์ โต (น่าจะเปนครุฑเหิรเห็จ)
ชินหัตถ์นาวา	โต (น่าจะเปนครุฑตรีจไตรจักร)
โตโต แดก	ปุปปะแวก (น่าจะเปนกระบี่ราญรอนราพน)
โตโต แดก	ปุปปะวง (น่าจะเปนกระบี่ปราบเมืองมาร)
เชยส์วัต	(เห็นจะเปนไชยส์วัตดี)
เชยร์คณพิมาน	(ไชยร์คณพิมาน)
อังวะ เรือพม่า	(เห็นจะเปนเรือกระแซ)
สุร์พิมาน เรือพม่า	
นุปลีต เรือพม่า	
โถกา	
คชคีร์	(คชดีห์ เรือสมุทกตาโหม)
ราชคีร์	(ราชดีห์ เรือสมุทนายก)
ม้า	(เรือปลัดคุมตตองมหาคไทย)
เตียงผา	(เรือปลัดคุมตตองกตาโหม)
เวจี	

สมณศักดิ์

สมเด็จพระสังฆราชา	(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ) พระสังฆราชฝ่ายคามวาสี
สังฆราชา	(พระวันรัตน์) พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี
พระพิมต	(พระพิมตธรรม)
พระเทพมุนี	(ตรง)
พระเทพกวี	(ตรง)
พระเทพโมฬี	(ตรง)
พระอุบาฬี	(ตรง)
พระศีลวิจิตร	
พระพุทธรโฆษา	(ตรง)
พระธรรมโคตม	(ตรง)
พระพุทธร	(พระพุทธานุจารย์)
พระมหามงคลเทพมุนี	(ตรง)
พระวินัยธร	(ตรง)
พระวินัยธรรม	(ตรง)
พระสมุห์	(ตรง)
พระใบฎีกา	(ตรง)

รวม ๑๖ รูป

ชื่อปืนใหญ่สำหรับกรุงเทพฯ

<u>ตามฉบับพิมพ์</u>	<u>สอบทำเนียบ</u>
มหาเวก	(มหาฤกษ์)
มหาไชย	(ตรง)
มหาจักร	(ตรง)
มหากาด	(มหากาฬ)
พิณาศหงษา	(ชนะหงษา)
ชะวาทก	(ตรง)
อังวะแหดก	(ตรง)
	(น่าจะมิใช่ชื่อแถวพิณาศอีกบอก ๑)
พิณาศตั้งหาร	(เห็นจะเป็นพิณาศตั้งหาร)
มานพิณาศ	(มารประโดย)
ภิมยต์ดา	(เห็นจะเป็นภิมยต์ถาน)
คาปชาวกุญวัด	(คาปชาวกวาดวัด)

คำให้การชาวกรุงเก่า
ราชประเพณีกรุงศรีอยุธยา
พระราชพิธีราชาภิเศก

ตามตำนานซึ่งมีมาในพระตำราราชาภิเศกนั้น กล่าวแต่เดิม
 มีต้นมะเดื่อใหญ่ต้น ๓ อยู่ข้างทิศตะวันออกพระมหานครราชธานี
 ไม่สู้ห่างไกลนัก อยู่มามะเดื่อต้นนั้นล้มลง โดยมีไต้มีดมพายุห
 พัดให้ โคน ต้นมะเดื่อที่ล้มนั้นห็นยอดมาสู่ทิศปรางคปราสาทในพระ
 ราชวังเปนมงคลนิมิตครอันประเสริฐ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงโปรด
 ให้เอาไม้มะเดื่อนั้น มาทำตั้งสำหรับประทับตั้งพระกระยาสำน
 ในการมงคล เช่นพระราชพิธีราชาภิเศก เป็นต้น พระองค์ยอม
 ประทับเหนือพระที่นั่งตั้งไม้มะเดื่อ ตั้งพระกระยาสำนก่อนแล้ว
 (จึงเสด็จไปประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ) มุขอำมาตย์ถวายเครื่องเบญจ
 ราชกกุธภัณฑ์ คือ พระมหามงกุฏ ๓ พระแสงขรรค์ ๓ พัดวาด
 วิชนี ๓ ทานพระกร ๓ นดองพระบาทคู่ ๓ ขณะนั้นพราหมณ์
 บูโรหิตก็ถวายพระพร แด่เป่าสังข์ทักษิณาวัฏ เจ้าพนักงานตี
 กลองอินทเทวีและชาวประโคนก็ประโคมเครื่องเบญจดุริยางค์ ซนพร้อม
 กัน แล้วพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกประทับราชบัถตั้งก์ อันปูลาดด้วย
 หนังพระยาราชาดีย์ เสด็จมาพฤตามาศย์เฝ้าทูตของขลุ่พระบาทพร้อม
 กัน ถวายพระนามอันจากฤกในพระสุพรรณบัถ มีกรอบประคัม
 ด้วยแก้วมณี แด่ม้าพานทองรองรับ พระนามพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ตามที่จากฤกในพระสุพรรณบัถ

ตามฉบับพม่า

ดองสอบดู

อะฮาเปกขศิริ
 ส้มเด็จพระบรมราชาธิราช
 รามาชิตี ศิริจันท์จุง
 มหาจักรกวดตั้งสรพยาชิตี
 ศิริตั้งจุง
 ศิริตั้งถัง
 หังจักกวาพยี่
 สุริเยนทราชิตี
 ทหรินทรวงนทยาทาปติ
 ศิริวิปุต
 คุณะปักขจิตตะ
 เมตตะจิตตรุจิตร
 ภวณาคิตรังคตี
 พรหมเทวาเทภปลัด
 ภูมินทรราชราชรัตนากาศ
 มุทิวงษ์
 องค์เอกาทศรัฐ

น่าจะขึ้น "โฮม" อะไรตง "ศิริ"
 ส้มเด็จพระบรมราชาธิราช
 รามาชิตี ศรีธรรมเพชญ์ บรม
 มหาจักรพรรดิศวร ราชาชิตี
 ศรีตั้งจวิต
 ทศพิชธรรม
 มหันตจักรวาพาชิเบนทร์
 สุริเยนทราชิตินทร
 หริหรินทราชาดาชิตี
 ศรีวิบุตย
 คุณอกนิฐ
 เมตจิตร รุจิตร
 ภูวนาทิตยฤทธิ
 พรหมเทวาตีเทพ (นฤปตินทร)
 ภูมินทรราชราชรัตนากาศ
 ส้มมุทิวงษ์
 องค์เอกาทศรัฐ

ตามฉบับพม่าดองสอบดู

วิสูตรศรศวาคร

วิสุทธิสามารถ

บรมคิโลกนาม

บรมไตรโลกนารถ

อาทวิชัย

อาชชยาวิไชย วิไสย

สมุททยทโยมันต

สมุทไทยคโรมันต์

อนันต์คุณะ

อนันตคุณ

วิบุตสุนทรธรรมิกราช

วิบุตสุนทรธรรมิกราช

เคชรคิมต

++

โลกนารถวิสูตราธิราชราภิเชจจโลก + ราชาธิราช ++

เคชทศพญตญาณะสมันตะ

++++

มคันตะ ภาวิตตะวิไชย

++++

อสูรยาอ บักก ชัตติวงษ์

+++ ชัตติวงษ์

องครามาธิบตี

องครามาธิบตี

ศรีภวนาบีจ

ศรีภวนาพิเคษ

โลกเสฐวิสุทธิ มกุฏรัตนโลกโมติโลกเชษฐวิสุทธ มกุฏรัตนโลกย์โมพี

ตีปทุมมสุริยวงษ์

ศรีปทุมมสุริยวงษ์

องค์อั้งจ

องค์ —

พุทธังกุต

พุทธางกูร (บรมบพิตร)

(เห็นจะเป็นพระนามถวายสมเด็จพระเจ้าสุริยามรินทร์ ที่ × ใ้ฉัน

ไม่รู้ว่าจะสอบเป็นอย่างไรได้)

ต่อมาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จโดยกระบวนแห่พยุหยาตราเยี่ยม
พระนคร แต่มีการสมโภชพระนครอันมีนามว่า (กรุง)เทพมหานคร
บวรทวารวดี ศรีอยุธยา มหาตติงภพบุรีศรีราชธานีบรมมัย

เมื่อเสร็จการพระราชพิธีแล้ว พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้
เอาทองคำมาซึ่งมีน้ำหนักเท่าพระองค์ ทรงสร้างพระพุทธรูปและให้ทำ
เงินบาทพดด้วง เงินตั่ง เงินเฟื้อง โดยน้ำหนักอันถูกต้องตามโบราณ
ราชประเพณี อนึ่งโปรดให้งดเว้นไม่เก็บศรัวยสาอากร ๓ ปี และทรง
พระกรุณาโปรดให้ปล่อยนักโทษ ซึ่งติดอยู่ในเวรจำนั้นด้วย

พระราชพิธี ๑๒ ราชตามพระตำรา

เดือน ๕

พระราชพิธีตะแดงสุก (เถลิงศก) เมื่อสงกรานต์ (๓) (พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาเสด็จไป) ถวายพระ (พุทธปฏิมากร) ศรีสุวรรณเพ็ชฌ์
(เทวรูป) พระพิฆเนศวร (๒) โปรดให้นิมิตต์พระสงฆ์ราชาคณะเข้า
มาถวายน้ำแด่รับพระราชทานอาหารบิณฑบาต แดงคูปัจจัยทาน ที่ใน
พระราชวังทั้ง ๓ วัน (๓) ทรงก่อบพระเจดีย์ทรายทวดพระศรีสุวรรณเพ็ชฌ์
แต่มีการฉลองพระเจดีย์ทรายด้วย (๔) ตั้งโรงท่อกทานเตียงพระแด
ราษฎรซึ่งมาแต่จากศุภทิศ มีเครื่องโภชนาหารคาวหวาน น้ำกินน้ำอาบ
แฉวยรักษาโรค พระราชทานทั้ง ๓ วัน

เดือน ๒

พระราชพิธีจรดพระนังคัล (คือแรกนาขวัญ) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้พระภิกุมาร (พระจันทกุมาร) แรกนาต่างพระองค์ ส่วนพระมเหสีนั้นก็เจ็ดนางเทพีต่างพระองค์เหมือนกัน ผู้แรกนานั้นแต่ดั่งเงิน มีกระบวนแห่เป่นเกียรติยศ ให้ไปยังโรงพิธีซึ่งตั้งที่ตำบลวัดผ้าขาว? ครั้นถึงเวดามงคลฤกษ์ พระภิกุมารถือคันไถอันเทียมด้วยโคอุสุภราช (ออกญา) พดเทพจุงโคไถ ๓ รอบ นางเทพีหว่านพันธุ์เข้าเส้ร็จแล้วจึงปลดโคอุสุภราชออกให้กินน้ำ แดถ่วงา เข้าเปิดอก ถ้ากินสิ่งใดก็มีคำทำนายต่าง ๆ ภายในเวดากการพระราชพิธีจรดพระนังคัล ๓ วันนั้น ยกพระราชทานภาษีค่าทำ แดอากรขนอนตลาดแก่พระภิกุมาร เมื่อได้ทำพระราชพิธีจรดพระนังคัลแล้ว ราษฎรจึงดมมือไถหว่านทำนาได้

เดือน ๗

พระราชพิธีศุภดาพาน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จประทับเหนือสุวรรณราชบัตตั้งก์ ทรงเส้ดาะพระเคราะห์ แล้วทำพระราชพิธีมังคลาภิเศก แด้วเอาเงินบาทซึ่งให้หนักเท่าพระองค์พระราชทานแก่พราหมณ์

เดือน ๘

พระราชพิธีอาสาร พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา (๓) ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชนาค เป็นภิกษุบ้าง สามเณรบ้าง รวมจำนวนเท่าพระชนมายุ (๒) มีกรรมไทรศมโภชพระพุทธชินทร (ในหนังสือเรื่องนี้หมายความว่า พระพุทธสิหิงค์) ๓ วัน ๓ คืน (๓) ทรงหล่อเทียนพรรษาจบพระหัตถ์แล้วในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ส่งไปถวายเป็นพุทธบูชาตามพระอาราม ทั้งในกรุงแหวเมือง

เดือน ๙

พระราชพิธีนารายณ์ปรมัตินรุ มีกรรมไทรศมพทีพระที่นั่งมหาปราสาทบัญญารัตนา (เบญจรัตนมหาปราสาท) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา สรงมุรธาภิเศก แล้วเปิดธงเครื่องทรงเมื่อตั้งนามพระราชทานแก่พราหมณ์

เดือน ๑๐

พระราชพิธีภัทรบท (๓) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงฉลองพระภิกษุสามเณร ซึ่งทรงพระกรุณาให้บวชเป็นนาคหดวง (๒) พกพราหมณ์ทำพิธีราชขอทอดเชือกตามเชือก (๓) ถวายช้างค้ำน้ำค้ำ

เดือน ๑๑

พระราชพิธีด้วยขลุ่ย (๑) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเรือพระที่นั่งกิ่งดำ ๑ พระอรรคมเหษีทรงดำ ๑ แข่งเรือกัน แล้วโปรดให้เสนาอำมาตย์ทรงหลายแข่งเรือกันโดยอันดับ ทำพระราชพิธีตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำจนแรมค่ำ ๑ รวม ๓ วัน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเครื่องขาว พระมหามงกุฎก็ทำด้วยเงิน (๒) เวตากตางคั้นพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จลงตอยพระประทีปอุทิศ ถวายเป็นพุทธบูชาแล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งกิ่งประทับยืนไปในเรือ พร้อมด้วยเรือเสนาอำมาตย์อันประดับด้วยประทีปแห่เสด็จรอบพระนคร (๓) มีการตั้งตุงชุนพระราชทานข้าราชการทั้งปวง (๔) เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกรฐินตามพระอารามในกรุง ส่วนพระอารามตามหัวเมืองนั้น พระราชทานไปให้เจ้าเมืองกรมการทอด

เดือน ๑๒

(๑) พระราชพิธีของเปรี๊ยะ ตามประทีป (ชักโคม) ในพระราชวัง แดตามบ้านเรือนทั้งในพระนครนอกพระนครทั่วกันกำหนด ๑๕ วัน (๒) ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำโปรดให้ทำจุลกฐิน คือทอดผ้าให้เสร็จในวันเดียว แล้ว (เอาผ้าผืนนั้นพระราชทานพระกรฐิน)

เดือน ๒
เดือน ๒

พระราชพิธีศดิม (น่าจะหมายความว่าขอตม) คือพิธีชกวาง
เรียกตม

เดือน ๓
เดือน ๓

พระราชพิธีบูชาภิกษุ คังพระมณฑป เอาดอกไม้ ๗ ต้ม
เรียงไว้ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จประทับเหนือบดตงกดอกไม้น
จำเรียงพระนขา แล้วพราหมณ์จึงถวายมูรธาภิเศก

เดือน ๓
เดือน ๓

พระราชพิธีชกคือ (น่าจะหมายความว่าชานยะเทาะห์) (คือพิธี
เผาเซากเป็นโต แต่รายการพิธีชกต่างในหนังสือ เป็นพระราชพิธี
ศดิมพวยไป) คือ คังเส้าสูง ๔๐ ศอก ๒ เส้า กว้าง ๘ ศอก มีข้อ
เอาเชือกผูกแขวนแผ่นกระดานแผ่น ๓ ยาว ๔ ศอก กว้าง ๒ ศอก
พราหมณ์ ๔ คนขนนงเห็นอกกระดานน โตชิงช้า ช่างนำชิงช้ามีเส้าสูง
๔๐ ศอกปักข้อเส้า ๓ เอาเงิน ๔๐ บาทใส่ถุงห้อยไว้ที่เส้านี้ ให้พราหมณ์
โตชิงช้าไปคาบเงินที่ห้อยไว้ ถ้าคาบได้กโตเงินนนั้น ถ้าแต่คาบมิได้
พราหมณ์นั้นต้องถูกฝังดินเพียงบั้นเอว แต่ไม้กระดานชิงช้านั้น เมื่อ
เสร็จการพิธีแล้ว เอาตมฝังไว้ในแผ่นดิน ในการพระราชพิธี
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้ (ออกยา) พศเทพ เสด็จมาตั้งกรมมา
ต่างพระองค์ ให้ไปยังที่พราหมณ์ โหนชิงช้า นั่งในมณฑป แต่เอาเท้า

ตงคืนได้แต่ข้างเดียว ถ้าเมื่อยเผลอเอาเท้าตงคืนทั้ง ๒ ข้างแล้ว ถูก
ปรับของที่ได้รับพระราชทาน คือ ส่วยยแถมอากรซึ่งมาแต่หัวเมือง
ต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องราชบรรณาการที่เข้ามาในระหว่างปีนั้น ต้อง
ตกเป็นของพราหมณ์ทั้งนั้น

เดือน ๔

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโปรดให้นิมิต
พระสงฆ์เข้ามาเจริญพระพุทธมนต์ ๓ วัน และสวดอาฎานาฎิยสูตร
เวลาดวดมนต์นั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระมหามงคล อันผู้
คอกับสายสัญญาณ ครั้นถึงวันคำรบ ๓ ซึ่งสวดอาฎานาฎิยสูตร เจ้า
พนักงานยิงปืนใหญ่ร้อยรอบทั้งกำแพงพระราชวังแต่กำแพงพระนคร เมื่อ
เสร็จการพิธีแล้ว ให้เชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์สรรพาวุธมาประห่า
มนต์ แต่ประห่ามนต์ข้างต้นมาต้นด้วย เป็นเสร็จการพระราชพิธี ๓๒
ราชซึ่งมีตามตำรากรุงศรีอยุธยาเพียงเท่านั้น

ประเพณีเสด็จออกแขกเมือง

เมื่อมีราชทูตต่างประเทศเข้ามาสู่พระนคร ธรรมเนียมมีราชทูต
โปรดให้จัดการดังนี้ คือ ในท้องพระโรงที่เสด็จออก นำราชบัณฑิต
(เห็นจะเป็นนำพระที่นั่งบุษบกมาตา) ตั้งเสวตฉัตร ๕ คัน ท้องพระโรง
ข้างซ้ายขวา ตั้งเครื่องสูงข้างละ ๒ คัน มีบังแทรกตั้งประดับ นำราช
บัณฑิตกลงมาวางแท่นทองบุกำมหยีบักดาตตายทองคลุมแท่น ๓ ตั้ง

พานทองแว่นฟ้าเห็นแท่นทองนั้นสำหรับรับพระราชดำذن และมี
 โต๊ะตั้งพานทองอีก ๒ โต๊ะ ตั้งเครื่องราชูประโภค มีพาน
 พระขันหมาก แดพระสุพรรณศรีเป็นต้น ต่อออกมาจัดที่
 สำหรับเต็นท์อำมาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าตามตำแหน่ง เป็น ๘ แถว รวม
 จำนวนข้าราชการที่เข้าเฝ้าในท้องพระโรง ทั้งฝ่ายซ้ายแฉฝ่ายขวา ๔๐๐
 มหาดเล็กเฝ้าฝ่ายซ้ายขวา โถงพระราชบัตตั้งก็ประมาณ ๕๐ ข้าง
 หน้าพระดานแต่พระที่นั่งออกไปจนถึงประตูแดง มีพิงทหารแต่งตัวถือ
 อาวุธประจำซ้ายขวาข้างละ ๕๐๐ คน แดปลูกปรัยขึ้นพระยาข้างเฝือก
 ข้างพระมหาปราสาท ข้างเฝือกนั้นแต่งเครื่องใหม่ทองซึ่งได้มาจาก
 เมืองฝรั่งเศส แดมีตาข่ายปกกระพอง (เห็นจะหมายความว่าตาข่าย
 ถ้อยม) ที่เทาข้างได้กำไต เครื่องยศสำหรับข้างเฝือกมีตั้งปบทน
 อ่างทองสำหรับน้ำกิน ถาดเงินสำหรับได้กด้วยได้หญ้า ขอข้างคร่ำ
 ทอง นอกจากข้างเฝือกยังมีข้างต้นแต่งเครื่องพร้อมออกยื่นปรัยอีก
 ๔ ข้าง แดมีม้าต้นออกยื่นปรัย ๔ ม้า ถวมนมีเครื่องยศ คือ อ่างทอง
 สำหรับน้ำกิน ถาดเงินสำหรับได้หญ้า. ถัว เข่า มีตั้งปบทนแดแซ่บัด
 คร่ำทอง

ครั้นถึงเวลากำหนด พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาแต่งพระองค์ทรง
 เครื่องราชาภรณ์ ทรงพระมหามงกุฎ แดพระแต่งสำหรับพระองค์
 เสด็จออกประทับพระราชบัตตั้งก็ เจ้าพนักงานไซพระวิสูตรทั้ง ๒ ข้าง
 แดบรรดางเครื่องประโคม มีสังข์, แคร, แดกลอง เป็นต้น
 เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว พรหมตากัง (ไม่รู้ว่าเป็นใคร) เทพมณู

ราชมนู เจ้าพนักงานรับราชทูตชุกชุมดอกไม้ทอง ข้าราชการกราบ
ถวายบังคม ๓ ดาแล้ว นำราชทูตเข้าไปถวายบังคมอีก ๓ ครั้ง หนึ่ง
ขณะที่ตามตำแหน่ง ขุนชาระกำนันเชิญพานหมากไปตั้งให้ราชทูต
ถ้าเป็นราชทูตเมืองใหญ่ เสด็จออกรับที่พระราชบัลลังก์มุขกระ
สัน (เห็นจะเป็นพระที่นั่งบุษบกมาลา ดังกล่าวมาแล้ว) แดทรง
เขมพระหัตถ์รับพระราชธาตุนเอง ถ้าเป็นแต่ราชทูตเมืองน้อยเสด็จ
ออกที่พระราชบัลลังก์มุขเด็จ (ราชทูตเฝ้าที่ชานา) พระที่นั่ง เมื่อ
มีพระราชปฏิสันถารพอสมควรแล้ว ชาวที่ชุกพระวิสูตรบิณฑ พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาเสด็จขึ้น ขณะนั้นชาวประโคมก็ประโคมขึ้นพร้อมกัน
ข้าราชการกราบถวายบังคม ๓ ดาอีกครั้ง ๓

ประเพณีกระบวนแห่เสด็จประพาศ

ลักษณะการที่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เสด็จโดยกระบวนแห่นั้น
มีเป็น ๓ อย่าง ถ้าเสด็จโดยปรกติ มีทหารราบถือธำตราชู
คือปืนแดงดาบเป็นคัน แห่เสด็จเป็น ๒ สาย ๕ กอง พระเจ้า
กรุงศรีอยุธยานั่งแต่พระองค์ โดยปรกติ ส่วนเสนาอำมาตย์ ซึ่ง
แห่เสด็จก็ไม่ได้แต่งเต็มยศ

กระบวนแห่เสด็จอย่างกตาง กระบวนทหารที่แห่เสด็จเดินเป็น ๔
สาย แต่จำนวนพล ๕ กองเหมือนกัน (น่าจะเป็น ๗ กอง) ส่วน
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระมหามงกุฎ แดเครื่องราชาภรณ์ ผู้
ที่เข้ากระบวนเสด็จ แต่งตัวเต็มยศตามบันดาศักดิ์

ถ้าแต่ตั้งเปนกระบวนพยุหยาตราอย่างใหญ่ ทหารที่แต่ตั้ง ๘ กอง พดทหารถ้วนพร้อมแล้วแดงหมวกทอง แต่ตั้งเปน ๘ ฝ่าย มีกระบวนข้างเซนซ้ายขวา ส่วนกระบวนการมงคต (เห็นจะหมายความว่าเครื่องพระพิไชยมงคตแต่ตั้ง) คือ ธงไชยกระพ้อชวช ๘ ชั้น (เห็นจะหมายความว่าธงกระบี่ชวช แต่ ๘ ชั้นจะหมายความว่ากระไรไม่เข้าใจ) เบื้องหลังธงไชยธงสัตว์ดิถีชวช ๘ ชั้น (น่าจะเป็นครุชชวช แต่ทำไมจึงเอาไปไว้หลัง ไม่เดินคู่กันไม่เข้าใจ) มีฉัตรไชยโก ๘ ชั้น ๘ คัน ฉัตรชั้นเดียว ๘ คัน พัดโบก ๘ เต็ม จามร ๘ คัน ทานตวัน ๘ คัน บังดูร์ ๘ คัน แดงม้องไชย, กตองชนะ, ตั้งษ์, แตร ๘ (รายการตอนหนึ่ง ไม่มีประโยชน์ที่จะสอบ) ส่วนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาถ้าแต่ตั้งโดยกระบวนพยุหยาตราใหญ่อย่างนั้นแล้ว ย่อมทรงเครื่องราชาภรณ์เต็มพระเกียรติยศ พระราชวงษานุวงศ์แต่เสนาอำมาตย์ก็แต่งเต็มยศเหมือนกัน

ประเพณีสร้างสระการพระบรมศพ

เมื่อสมเด็จพระเจ้ามหาธรรมราชา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาสวรรคต ได้จัดการพระบรมศพตามโบราณราชประเพณี ดังนี้ คือ สร้างน้ำชำระพระบรมศพตลอดแล้ว ถวายพระสุคันธ์สร้างพระบรมศพ แล้วเอาผ้าคลุมบรรทมมีตายุริมเงินคลุมพระบรมศพไว้ จนถึงเวลา (พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่) สร้างพระบรมศพ ครั้นสร้างเสร็จแล้วถวายพระภูษาอาภรณ์ทรงพระบรมศพ แดทรงตั้งวางแดพระชฎา (เชิญ

พระบรมศพผู้พระบรมโกษฐ์) ประดิษฐานไว้ยังพระแท่นในพระมหา
ปราสาท

ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร

พระราชโอรสแต่พระราชธิดาของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาอันมีประเพณีที่
ได้สมโภช ๓๐ ครั้ง คือ

- (๑) เมื่อประสูติครบแล้วได้ ๓ วัน โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๒) ประสูติได้เดือน ๑ โปรดให้สมโภชขึ้นพระอยู่ครั้ง ๑
- (๓) เมื่อพระชันษาราว ๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน คือ
เมื่อพระทนตชน โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๔) พระชันษาดวงขอบ ๑ แล้ว เมื่อพระกุมารนั้นทรงพระ
ดำเนินได้ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๕) เมื่อพระชันษาดวง ๓ ขอบแล้ว เมื่อพระราชกุมารตั้ง
สร้างหน้าได้ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๖) เมื่อพระชันษาได้ ๘ ขอบบ้าง ๑๐ ขอบบ้าง ๑๓ ขอบบ้าง
ทำพระราชพิธีโสกันต์ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๗) เมื่อพระชันษาได้ ๑๓ ขอบ ถ้าเป็นพระราชโอรสทรง
ผนวชเป็นสามเณร ถ้าเป็นพระราชธิดา ทรงผนวชเป็นชี
โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
- (๘) เมื่อพระชันษาได้ ๑๖ หรือ ๑๗ หรือ ๑๘ หรือ ๑๙ ทำการ
วิวาหมงคล โปรดให้สมโภชครั้ง ๑

- (๘) เมื่อพระชนษาได้ ๒๓ (ถ้าเป็นพระราชกุมาร) ทรงผนวช
เป็นพระภิกษุ โปรดให้ต้มโภชครั้ง ๓
- (๓๐) เมื่อพระชนษาได้ ๒๕ ทำพิธีมงคลเบญจกัศิเก (คือพิธี
เบญจเพศ โปรดให้ต้มโภชอีกครั้ง ๑)

ว่าด้วยเกียรติยศกรมพระราชวังบวร

กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเป็นพระมหาอุปราชนั้น ได้
รับพระราชทานผลประโยชน์ กิ่งหนึ่งของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แต่
ตามประเพณีในกรุงศรีอยุธยานั้น กรมพระราชวังบวรเป็นผู้รับ
พระราชโองการของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ประกาศสั่งในพระนคร
ทั้ง ๔ ตำบล ๘ ตำบลว่า ในวันพระเดือนละ ๔ วันนั้น ห้ามมิให้
พวกพราหมณ์ชาวประมงทำปาณาติบาต แต่ห้ามมิให้ใช้ โคกระบือ
ต้มครก หรือโคกระบือที่ตูกยังไม่ย่นม อีกประการ ๓ มีพระ
ราชกำหนดห้ามมิให้พระราชวงษานุวงศ์ แด่เสนาอำมาตย์ทั้งหลายกต
ขี้ขมเหงอาณาประชาราษฎร์ เช่นไปเที่ยวเก็บรับเอาทรัพย์สินสมบัติ
ของเขาเป็นต้น แม้พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเองจะมีพระราชประสงค์
ของสิ่งใด ซึ่งเป็นสมบัติของราษฎร ก็ต้องซื้อตามประเพณีบ้าน
เมือง เว้นไว้แต่ในเวดามีเหตุการณ์จำเป็นเกิดขึ้น เช่นในเวดามี
การณรงค์สงครามเป็นต้น จึงจะบังคับให้เก็บเอาทรัพย์สินสิ่งของซึ่งจำเป็น
จะต้องใช้ในราชการมาใช้ได้ แต่ถึงกระนั้น เมื่อเสร็จราชการ
สงครามแล้ว ต้องคืนให้แก่เจ้าของเดิม.

คำให้การชาวกรุงเก่า

สร้อยแลเอกร

สิ่งของต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้ในราชการ อันมีอยู่ตามหัวเมืองชั้น
 กรุงศรีอยุธยาต้องส่งเข้ามาเป็นสร้อยถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มี
 รายชื่อเมืองแต่ชื่อของสร้อย ดังนี้

เมืองบางตะพาน

ทองคำ

เมืองกาญจนบุรี

ตะกั่ว (ตีบุก)

เมืองศรีสวัสดิ์

ตะกั่ว ”

เมืองนคร

ตะกั่ว ”

บ้านกระจับ

ตะกั่วนม

ข้าช้าง

(ตีความไม่ออก)

เขาตมุก

(เห็นจะไม่ใช้ตมุกด้วยไม่มีถ้า

เกาะวังนกที่จริง

อยู่ในเขตอำเภอแขวงมณฑลชุมพร) ริงนก

คลองสัตว์

บ้านวรา

พดอยต่างๆ

บ้านตะโกในเขตเมืองจันทบุรี เพ็ชรเดือน (ไม่รู้ว่าจะไร)

ในเขตเมืองลพบุรี

บ้านปอหิต

ทองแดง

เขตรกะมันไป

บ้านคองจัก

แต่เกิดภายหลัง

เหล็ก

เมืองนครนายก จันทน์ชมด

เมืองนครศรี เนื้อไม้

เมืองหูกุดคอก ”

เมืองคูกะตง ”

บ้านตำรวจ กายาน

บ้านเกษศร

บ้านนางพุก

ในเขตรเมืองศรีสวัสดิ์

ตะวะกะเทรียง

เขากดองแขกมอ ในเขตรกาญจนบุรี

บ้านมะแต เมืองระยอง

บ้านท้ง เขตรเมืองราชบุรี

เมืองอดพิ เมืองแม่ต

เมืองมินชิน เมืองกะแต เมืองบุรีน

บ้านตำเกา เมืองชดบุรี

ทั้ง ๓๐ แห่งนี้ ตั้งสร้างโดยสถาปนาก แต่ตั้งของต่าง ๆ ค่อไป

นี้ คือ

งาข้าง

ฝาง

กำมถัน

ดินประสี

ผ้าขาว ผ้าแดง

เสื้อต่าง ๆ

ไม้แดง ไม้ดำ

เมืองชุมพร เมืองตานี

เสื้อหวาย

บ้านกำแพง (เพชร) เมืองพิศณุโลก

ไม้ ไม้ไผ่

เมืองสุพรรณ นครไชยศรี

ถ่าน

ตัวอย่าง ๒๑ อย่างต่าง ๆ ซึ่งต้องถวายตามประเพณีเดิม ยังมี
ของตัวอย่างอย่าง ซึ่งราษฎรผู้ทำหรือเก็บหาตั้งของเหล่านี้ จะตั้ง
เงินแทนได้ ตั้งของตัวอย่างจำพวกนี้ คือ นารี๊ก น้ำมันยาง น้ำมันปลา
น้ำมันงา น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย
น้ำมันขี้หมู น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย
น้ำมันขี้หมู น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย
น้ำมันขี้หมู น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย
น้ำมันขี้หมู น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย
น้ำมันขี้หมู น้ำมันคางคก น้ำมันขี้หมู น้ำมันขี้ไก่ น้ำมันขี้วัว น้ำมันขี้ควาย

แต่ส่วนนางข้าง ฝ่าย คกกวนม ไม้ดำ ไม้แดง ขัน รึก จันทน์
ขมด ครั้ง ในสิ่งของ ๘ อย่างนี้ ในการที่จะส่งตงเรือไปจำหน่ายต่าง
ประเทศ ห้ามมิให้ผู้ขนส่งไป นอกจากคตงดินค้า เปนผลประโยชน์
ของหลวง ได้พระราชทรัพย์ราวปีละ ๕๐๐๐ ชั่ง

ตัวอย่างที่กล่าวคอนั้น คตอดจนข้อทองที่ ไม่มีอะไรสอดจึ่งลงได้
ตามฉบับพม่า

ภาษีอากร

ภาษีอากรต่าง ๆ ซึ่งเก็บในกรุงศรีอยุธยา นอกจากสัตว์และจำนวนเงินซึ่งเก็บได้ มีต่างประเภท ดังนี้ (จำนวนเงินในฉบับพิมพ์อาจไว้แต่ตัวเลข ไม่บอกว่าจะชั่งหรือบาท พิจารณาเหตุเข้าใจว่าจะหมายว่าชั่ง แม้บางแห่งจำนวนเงินอยู่ข้างจะมากเกินไป ก็ไม่อัศจรรย์ ด้วยไทยที่พิมพ์ได้ตัวไปให้ถาวร โดยมากคงจะไม่รู้จำนวนจริง และจะตั้งใจออกให้มากด้วย คือ)

- (๑) อากรสวน ๓๐๐๐ ชั่ง
- (๒) อากรสุรา ๒๕๐๐๐ "
- (๓) อากรบ่อนเบี้ย ๒๕๐๐ "
- (๔) ภาษีผ่านด่านขนอน ๘๐๐ "
- (๕) ต้มหมัก (ผู้แปลว่าภาษีหอมกะเทียม เห็นจะหมายความว่าอากรต้มผักศรี) ๒๐๐ ชั่ง
- (๖) ภาษีอินโอยะแตก (ผู้แปลว่าภาษีโรงเรือน เห็นจะหมายความว่าอากรตลาด หรือจังกอบ) ๓๐๐ ชั่ง
- (๗) ภาษีตำเภาชาเข้า (คือเก็บค่าปากเรือ) ๓๐๐๐ ชั่ง

วิธีเก็บภาษีชาเข้า เก็บไม่เสมอกัน ถ้าเป็นเรือของเมืองทมิทางพระราชไมตรี แต่ไปมาค้าขายไม่ชาคนั้นแล้ว เก็บภาษีตามราคาต้นค้าชาเข้า ๓๐๐ ชั่ง ๓ ค่าปากเรือคงแต่กว้าง ๔ วาขึ้นไปเก็บวาละ ๑๒ บาท ถ้าเป็นเรือเมืองอื่น ภาษีต้นค้าเก็บ ๓๐๐ ชั่ง ๕ ค่าปากเรือเก็บวา

ตะ ๒๐ บาท ถัดเงินค่าที่พาเข้ามาเป็นของที่ต้องพระราชประสงค์ ไม่เก็บ
ภาษีเงินค่า เก็บแต่ค่าปากเรือ

(๘) ภาษีเงิน (เห็นจะเป็นข้าราชการ) ๕๐๐ ชั่ง

(๘) ภาษีหมาก ไม่ได้ตั้งคั่ง ๕๐๐ "

(๑๐) ภาษีหม้อน้ำ (เข้าใจว่าตรงกับที่เรียกว่าเครื่องดิน
เผา ๕๐๐ ชั่ง)

(๑๑) ค่าพา (ไม่มีจำนวนเงิน)

(๑๒) ตรีว่ยทอง (ไม่มีจำนวนเงิน)

รวมเงินภาษีอากรผลประโยชนที่เก็บได้ ในกรุงศรีอยุธยาเท่าที่รู้จำนวน
เป็นเงินปีตะ ๓๓๘๐๐ ชั่ง

รายจ่ายพระราชทรัพย์

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงจ่ายพระราชทรัพย์ (ประจำปี) ใน
การต่าง ๆ มีรายการแต่จำนวนเงินดังนี้ คือ

(๑) พระราชทานนิตยภัตร แด่อาหารบิณฑบาตแก่พระ
ภิกษุสงฆ์เป็นเงิน ๓๐๐ ชั่ง

(๒) ในการส้มโภชพระพุทธบาท เมื่อเสด็จขึ้นไปนมัสการ
คราว ๑ ตั้งคนกตปฤกษ์ ๔ คน ไปรยทานคันตะชั่ง ๗ วัน

รวมเงิน ๒๘ ชั่ง ตั้งค่าดาท้อทาน ๒ หลังเลี้ยงต้บปรุชเป็นเงิน ๓๕ ชั่ง

พระราชทานอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์ เป็นเงิน ๓๒ ชั่ง รวม
๗๕ ชั่ง

(๓) มังงามโหรีศัพตมโภชพระพุทธรูปรัตนทร ที่วัดพระศรี
ธรรมเพ็ชร์ ๓ วัน เป็นเงิน ๖ ชั่ง ถวายในการปฏิสังขรณ์วัดพระ
มหาธาตุเมืองพิศณุโลก เมืองสวรรคโลก แต่เมืองนครศรีธรรมราช
ปี ๓ แห่งละ ๓ ชั่ง รวม ๘ ชั่ง

(๔) พระราชทานพระปฏิมาปี ๓ เป็นเงิน ๓๐๐ ชั่ง

(๕) พระราชทานค่าเข้าตำรายาพระทุกวัดรวมปีละ ๓๐๐ ชั่ง

(๖) พระราชทานปฏิสังขรณ์พระอารามที่ตัดกั๊กพงปีละ ๓๐๐ ชั่ง

(๗) พระราชทานในเวदानักชัตฤกษ์สังกรานต์ แต่มั่วเรีย
อุปราคา จันทรอุปราคา รวมปีละ ๒๕ ชั่ง

(๘) พระราชทานแก้บรรดาผู้อนาถาทุพภิกขภัยปีละ ๓๐ ชั่ง

(๙) พระราชทานเป็นเงินอุทิศในการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป
ปีละ ๓๐๐ ชั่ง รวมพระราชทรัพย์ที่พระราชทานในพระราช
กุศตปีละ ๖๓๘ ชั่ง

นอกจากจ่ายพระราชทรัพย์ในการพระราชกุศต พระราชทาน
เบี้ยหวัด แก่ พระราชวงษานุวงศ์ แต่ข้าราชการ โดยอัตรา
ดังนี้

(๑) พระมหาอุปราชปีละ ๕๐๐ ชั่ง

(๒) พระอรรคมเหษณ์ปีละ ๓๐๐ ชั่ง

(๓) พระราชโอรสธิดาที่ทรงพระกรุณา (เห็นจะหมายความว่า
ว่าชนเจ้าฟ้าพระองค์ ๑) ปีละ ๓๐๐ ชั่ง

คำให้การชาวกรุงเก่า

- (๔) พระราชโอรสชิตารองมา (เห็นจะหมายความว่าชั้นพระองค์เจ้า) บั้ตะ ๕๐ ชั่ง
- (๕) พระราชนัดดาองค์ ๓ บั้ตะ ๒๐ ชั่ง
- (๖) พระธนมรวมเงินบั้ตะ ๒๐๐ ชั่ง ได้คนตะ ๕๐ ชั่งบ้าง ๔๐ ชั่งบ้าง ๓๐ ชั่งบ้าง ๒๐ ชั่งบ้าง ๑๐ ชั่งบ้าง ๕ ชั่งบ้าง
- (๗) เบี้ยหวัดพระราชทานข้าราชการฝ่ายหน้า รวมเงินบั้ตะ ๓๕๐๐ ชั่ง มีอัตราต่างกัน ข้าราชการผู้ใหญ่ได้คนตะ ๕๐ ชั่งบ้าง ๔๐ ชั่งบ้าง ๓๐ ชั่งบ้าง ๒๐ ชั่งบ้าง ๑๐ ชั่งบ้าง

ส่วนข้าราชการผู้น้อยมีอัตราได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดคนตะ ๕ ชั่งบ้าง ๔ ชั่งบ้าง ๓ ชั่งบ้าง ๒ ชั่งบ้าง ชั่ง ๑ บ้าง

นอกจากเงินที่พระราชทานประจำบั้ตะดังกล่าวมาแล้ว ยังมีเงินคงพระคลังไว้สำหรับเตรียมใช้ในราชการ คือ

- (๑) เตรียมไว้ใช้ในการทัพศึก ๕๐๐๐ ชั่ง
- (๒) เตรียมไว้ใช้ในการพระราชพิธีพิเศษ มีการพระเมรุ เปนต้น ๔๐๐๐ ชั่ง

ตารางรายชื่อพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

(ตารางนี้จัดทำขึ้นใหม่ เห็นพม่าจะคิดทำขึ้นเอง)

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม พรรษา	ศักราช ได้ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๑ พระเจ้าปทุม สูริยวงษ์	๑๖	๓๕	๕๑	๕๓๖	
๒ พระอินทราชา ไอรต ๑	๓๔	๓๕	๖๘	๕๕๓	แผ่นดินนม ๒ กษัตริย์ครอง ราชสมบัติ
๓ พระจันทราชา อนุชา ๒	๓๓	๕	๓๘	๕๕๖	
๔ พระร่วงไอรต ๓	๓๕	๓๐	๖๕	๕๑๖	
๕ พระภาณุอนุชา ๔	๓๒	๒๕	๕๗	๖๑๓	
๖ พระยาโคตบอง ชอด้ต่างวงษ์	๒๕	๒๘	๕๔	๖๔๐	โคตบองหนีไป เมืองตานช้าง
๗ พระยาแกรก (ตั้ง) พระวงษ์ใหม่	๓๐	๒๓	๕๓	๖๖๓	๖๖๐
๘ พระเจ้าท้ายน้ำ ฝง ไอรต ๗	๓๕	๒๗	๖๒	๖๘๐	๖๘๗
๘ พระสุธรรมราช ไอรต ๘	๒๘	๒๐	๔๘	๗๑๐	

คำให้การชาวกรุงเก่า
 ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช เสด็จ สวรรคต	หมายเหตุ
๓๐ พระราชาธิบดี	๔๘	๒๐	๖๘	๗๓๐	เชอพระวงษ์ ปทุมสูริยวงษ์
๓๑ พระรามเศวต ไอรต์ ๓๐	๒๘	๓๐	๓๘	๗๔๐	
๓๒ พระบรมราชา ไอรต์ ๓๑	๔๓	๘	๕๒	๗๔๘	
๓๓ พระมหาธรรม ราชาไอรต์ ๓๒	๓๒	๓๘	๕๓	๗๖๘	
๓๔ พระมหาจักร พรรดิไอรต์ ๓๓	๓๓	๘	๔๐	๗๗๔	
๓๕ พระหังษัง อนุชา ๓๔	๒๘	๓๗	๖๕	๘๓๓	
๓๖ พระบรมราชา ชิราชอนุชา ๓๕	๓๘	๓๐	๖๘	๘๔๓	
๓๗ พระบรมติโตก ไอรต์ ๓๖	๔๕	๓๒	๕๗	๘๕๓	
๓๘ พระมหาราชา ธิบดีอนุชา ๓๗	๓๘	๓๗	๕๕	๘๗๐	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช แต่ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๑๘ พระดำริราช โอรส ๑๘	๓๐	๓๓	๖๓	๙๐๓	
๒๐ พระดำริมวัง โอรส ๑๘	๔๕	๑	๔๖	๙๐๔	
๒๓ สมเด็จพระมรดา	๖๐	๑	๖๑	๙๐๕	
๒๒ พระดำริราชา โอรส ๒๐	๒๐	๒๓	๔๓	๙๒๘	พระเจ้าช้าง เผือกมาก
๒๓ พระมหินทร โอรส ๒๒	๒๖	๓	๒๙	๙๓๑	
๒๔ เจ้าฟ้าจางเจียน	๔๐	๑๒	๕๒	๙๔๓	
๒๕ พระนเรศวร โอรส ๒๔	๒๕	๒๓	๔๘	๙๖๖	พม่าเรียกญอง วันมางครา
๒๖ พระไชยราชา โอรส ๒๕	๓๐	๓	๓๓	๙๖๘	วงศ์พระเจ้า ปทุมสุริยวงศ์

คำให้การชาวกรุงเก่า
 ตารางรายชื่อพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๒๗ ชุนศวันเวศ อำมาตย์ ชุนฉินราช	๕๗	๒	๕๘	๘๗๓	
๒๘ พระศรีแผ่นดิน โอรส ๒๖					
๒๙ พระไชยนาท อนุชา ๒๘	๔๔	๔	๔๘	๘๗๘	
๓๐ พระสุรินทราชา โอรส ๒๘					
๓๑ พระอนุราชา อนุชา ๓๐	๓๒	๖	๓๘	๘๘๘	
๓๒ พระรามาริบัติ สุริยวงษ์ โอรส ๓๓					
๓๓ พระบรมราม ศักร อนุชา ๓๒	๒๓	๓	๒๔	๘๘๕	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช เดิสดัง ศักราชคค	หมายเหตุ
๓๔ พระเทียร (ราชา) มหาจักรพรรดิ	๕๓	๑	๕๔	๘๘๖	เปนเชื้อพระ วงศ์พระเจ้า ปทุมสูริยวงศ์ พระเจ้าช้าง เผือก ๗ ช้าง
๓๕ พระมหินทร โอรส ๓๔	๓๐	๓	๓๓	๘๘๘	
๓๖ พิศณุราชา	๔๓	๔	๔๗	๑๐๐๓	
๓๗ พระอินทราชา โอรส ๓๖	๓๑	๘	๓๘	๑๐๐๓	
๓๘ พระรามาชินดี โอรส ๓๗	๒๒	๘	๓๐	๑๐๑๘	
๓๙ พระไชย (ราชา) อนุชา ๓๘	๒๗	๘	๓๖	๑๐๒๐	
๔๐ พระเอกาทศรถ อนุชา ๓๙	๓๕	๗	๔๒	๑๐๓๕	
๔๑ พระเจ้าทรง ธรรม	๓๗	๘	๔๖	๑๐๔๔	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ในราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช แต่ตั้ง สวรรคต	หมายเหตุ
๔๒ พระรามาชิบตี ศิริงษ์ โอรส ๔๓	๒๕	๕	๓๐	๑๐๔๘	
๔๓ พระรามาชิบเคิร์ ปราสาททอง	๓๒	๖	๓๘	๑๐๕๕	
๔๔ พระนารายณ์ โอรส ๔๓	๒๐	๗	๒๗	๑๐๖๒	
๔๕ เจ้าพระยาสุรสีห์ (คือ พระธาดา ชิเบคีร์)	๕๕	๘	๖๔	๑๐๗๑	รวม ๕๐
๔๖ พระสุนทรราชา	๔๘	๗	๕๖	๑๐๗๘	
๔๗ พระภูมินทรราชา ชิราชโอรส ๔๖	๓๕	๒๐	๕๕	๑๐๘๘	
๔๘ พระธรรมราชา อนุชา ๒๗	๕๓	๒๒	๗๓	๑๑๒๐	
๔๙ พระอุทุมพรราชา โอรส ๔๘	๒๘	๓ เดือน	—	ทรง ผนวช	

ตารางรายพระนามพระเจ้าแผ่นดิน

รายพระนาม กษัตริย์ ย่อ	นอกราช สมบัติ	ไพราช สมบัติ	พระชนม์	ศักราช เดิศจ สวรรคต	หมายเหตุ
๕๐ พระเอกาทศ ราชาเชษฐา ๔๘	๓๘	๘	๔๘	๑๑๒๘	แผ่นดินสมเด็จพระ เจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ ครน ศักราช ๑๑๒๘ กรุงเดี่ยว